אלע ווערק פון שלום־עליכם

פון כתרילעווקע

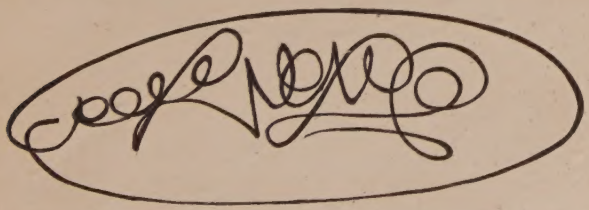

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

פון כתריעזוזקע

שלום־עליכם פאַלקספאַנד אויסגאַבע—ניו יאָרק, 1917

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

* * *

ביי"ם צוזאמענשטעלען די ערשטע פיער בענדער פון דער נייער אויסגאבע פון שלום־עליכם'ס ווערק תאבען די פערלעגער זיך ניט געחאל־טען ביי"ם כראנאלאגישען סדר, לויט דער ציט, ווען די ווערק זענען געשריבען געווארען, נאר געהאט מעהר אין זינען, ווי ווייט ס'איז מעגליך געווען, די אינהאלטליכע גאנצקייט פון יעדען באנד בעזונדער, דאס חייסט, צוזאמענגעשטעלט די ביכער אזוי, אז יעדעס בוך, לויט זיין אינהאלט, זאל זיין א גאנצע זאך פאר זיך, מעהר אדער וועניגער פער־אייניגט דורך דעם כאראקטער פון די ווערק, וואס קומען אין דעם אריין. געמהאן איז דאס געווארען צוליעב צווייי טעמים: ערשטענס, קאן ביי אייניגע פון די וויכטיגסטע שאפונגען שלום־עליכם'ס נישט אנגעווענדט ווערען דאס כראנאלאגישע סיסטעם, בכדי דערמיט ניט צעברעקלען זייער אינערליכע גאנצקייט. צום ביישפיעל: די מעשיות פון „טביה דעם מילכיגען" אדער די בריעף פון „מנחם־מענדעל" מוזען קומען אין בע־זונדערע ביכער, חאטש געשריבען זענען זיי געווען אין פערשיעדענע צייטען, אין א משך פון עטליכע צעהנדליג יאהרען. צווייטענס, ווערד אין די דאזיגע ערשטע פיער בענדער געגעבען איין אויסוואהל פון שלום־עליכם'ס נ י י ע ווערק, דאס חייסט, פון די, וואס זענען אין די פריהעריגע אויסגאבען ניט אריין; און אזוי ווי א טייל פון די ווערק איז געקומען געווארען פון גאר די לעצטע שאפונגען, און א טייל — פון די פריהעריגע, אין פערשיעדענע צייטען געשריבענע, דע־ריבער איז דא א שטרענג־כראנאלאגישער סדר געווען גאנץ אונמעגליך אנצווענדען.

אין די פּיער בענדער געהאַלטן אַריין, ווי געוויינט, ניט, אין ביכער נאָר ניט געדרוקטע זאַכען. אַיין אויסנאַהם איז נור געמאַכט געוואָרען פאַר דרוי ווערק: ש י ר־ה ש י ר י ם (אין באַנד „פון פסח ביז פסח"), וואָס חאָטש אייניגע טיילען פון דעם זענען צעוואָרפען אין די ביכער פון די פריהעריגע אויסגאַבען, איז דאָס אַבער אַלס גאַנצער ראַמאַן נאָך ערגיץ נישט ערשיינען, און דער לעצטער טייל פון דעם — „שבת נאָך שבועות" — איז בכלל אין קיין בוך נאָך נישט געדרוקט געווען; וואָס איז ת נ ו כ ה? (אינ'ם זעלבען באַנד), וועלכעם איז אין די אַלטע אויסגאַבען, דורך א פערזעהען פון די פריהעריגע פערלעגער, געדרוקט געווען אַלס א פערקירצטע א מ ע ר י ק א נ ע ר וואַריאַציע, קומט דאָ אין זיין ערשטער פולער פאָרם, ווי עס איז לכתחילה געשריבען געוואָרען פון שלום־עליכם פונ'ם ר ו ס י ש־אידישען לעבען; ד י ר ו י ט ע א י ד ל ע ך (אין באַנד „מעשיות און פאַנטאַזיעס") איז אַריינגענומען געוואָרען אין דער אויסגאַבע צוליעב דעם ניעם צ ו ו י י ט ע ן ט ו י ל, וואָס איז געפונען געוואָרען צווישען שלום־עליכם'ס נאָכגעלייבענע מאַנוסקריפּטען.

אייניגע זאַבען פון די פיער בענדער זענען געדרוקט לויט דער בעראַרבייטונג און תקונים, וואָס שלום־עליכם האָט אין זיי געמאַכט פאַר זיין לעבען.

עס איז געלעגט געוואָרען אַבט דערויף, אַז אין דער דאָזיגער נייער אויסגאַבע זאָל אָפּגעהיט ווערען שלום־עליכם'ס בעשטענדיגע סיסטעמאַטישע אָרטהאָגראַפיע — פערשטעהט זיך, ווי וויט דאָס איז מעגליך געוון דורכצופיהרען ביי דעם כאַאָטישען צושטאַנד, אין וועלכען אונזער אידישע בוך־זעצעריי־און־דרוקעריי געפינט זיך.

פון כתרילעווסע

אינהאלט

כתרילעווקער פראגרעס 9
זומערדיגע ראמאנען 85
א ווארט סאר א ווארט 145
לשנה טובה , ... 169
פון פסח ביז סוכות 185
שמואל שמעלקים און זיין יובילאום 201
וועלוועל גאטבעטא 239

כתריל'עווקער פּראָגרעס

בעשריבונגען, בילדער, פּאַקטען און מעשה'לעך.

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914

כתרי־עווקער פראָגרעס.

א.

ד י ש ט א ד ט.

נאָט׳ס וואונדער — וואָס פון א שטאָדט קאן ווערען! כתרי־לעווקע, מיין אלטע היים, האָט זיך אזוי איבערגעביטען, אז ס׳איז זי גאָר נישט צו דערקענען! נאָך א צייט פון א סך, א סך יאָהרען האָב איך מיך אַראָפגעחאָפט אין דער דאָזיגער שטאָדט אויף א פאָר וואָכען און בין ארומגעגאנגען אין איהרע גאָסען, געוואָרט מיט איהרע מענשען, געווכט אלטע בעקאנטע — ווער? וואָס? וועמען? דער גרעסטער טייל איז אויסגעשטאָרבען, דער קלענסטער טייל — ארויס־געפאָהרען קיין אמעריקא, און די נייע, די אויפגעקומענע, זענען גאָר־נים די מענשען. איין איבערקאָהרעניש! וואו זענען אהינגעקומען די בעריהמטע קלייגע מענשעלעך מיט די קלייגע השגות? וואו זענען יענע אידען מיט בערד, וואָס האָבען אלסדינג געוואוסט און פון אלסדינג געמאכט חוזק? וואו זענען יענע יונגע לייטלעך מיט שטעקעלעך, וואָס פלענען זיך ארומדרעהען אין מארק, זוכען עפּים א טהועכץ און נישט געפינען, און פאר גרויס ענמת־נפש האָט מען נענומען אפ׳לצ׳עוועו איינס פון דאָס אנדערע און אלע אינאיינעם פון דער נאנצער וועלט? פראנטען האָב איך איצט געזאָהען ארום־שפאציערען אין די גאָסען, סאלידע מענשען מיט קאפּעליש־עו און מיט פענסנע אויף די נעזיכט. און פון די אמאליגע פערשלומפּערטע ווייבער מיט די ווייסע זאקען און מיט די רויטע זאקענבענדלעך. און פון די אמאליגע מיידלעך מיט די פאטשיילקעם — איז קיין שריפט ופליט נישט נעבליבען. דאָמעו מיט היטעלעך זענען איצטער נעגאנגען פארבייי מיר. פריצעס מיט זאנטיקלעך. מאמזעלען מיט הענטשקעלעך אויף די הענט. נייע מענשען. א נייע וועלט. און די

שטאַרט אַליין — חא־חא! — האָט זיך אויסגעברוקירט די גאַסען. אַנגעצונדען עלעקטרישע לאַמפּען, אַוועקגעשטעלט גראַמאַפאָנען. סינעמאַטאָגראַפען, אילוזיאָנען — חי געלעבט!

דאָס איז די אויסענוועניגסטע זייט, אזוי צו זאָגען. אינווענדיג האָט זיך כתריעלעווקע נאָך א סך מעהר איבערגעביטען — ממש עם האָט זיך מיר גאָר נישט געוואָלט גלויבען, אז איך בין אין דער היים, אין כתריעלעווקע. איך בין ארומגעגאַנגען און האָב געזוכט חאָטש איין חברה פון די אלטע חברות. דא זענען געווען אמאל, געדענק איך, א גוזמא חברות. איך רעד שוין ניט פון אזעלכע חברות, ווי די „חברה תהלים", אדער „חברה משניות". איך רעד פון אזעלכע חברות, ווי, למשל, חברת „גמילות־חסדים", „לחם־אביונים", „בקור־חולים". „מלביש־ערומים", „סומך־נופלים", „רופא־חולים", „מתיר־אסורים"... די דאזיגע אלע חברות זענען אַוועק, אפּנים, אהין, וואו עם זענען אַוועק יענע, וואָס האָבען געגרינדעט די חברות, און וואו עם איז אַוועק דער גרעסטער טייל פון די קליינע מענשעלעך. אבּ וואו ס'איז אַוועק דער אלטער עלענדער רב יוזיפעל דער רב, א ליכטיגען גן־ערן זאל ער האָבען — דער האָט ארויסגערופען ביי מיר א טרער אויף די אויגען... אויפ'ן ארט פון די אלע אויסגערעכענטע חברות זענען אויסגעוואכסען אין דעם מאַדערנעם כתריעלעווקע נאָנץ נייע חברות, מאַדערנע חברות. אדער געזעלשאפטען, חברות פון „קונסט" און פון „קולטור" און פון „שפראך". אויסרעכענען זיי אלע איז אונמעגליך. מיר קאָנען נאָר פארביגעהענדיג געבען איין איבערבליק אויף די, וועלכע געפינען זיך אין דעם מאַדערנעם כתריעלעווקע פון יעדען מין צו צוויי. למשל, וואָס דער שפראך אנבעלאַנגט, זענען פארהאַן דאָר־טען א חברה „אידישיסטען" און א חברה „העברעאיסטען". און די ביידע קאָנען זיך ניט אַנקוקען, ניט הערען דעם נאָמען איינס פונ'ם אנדערען. אדער ס'איז פארהאַן א חברה „הזמיר", וואָס האָט זיך צעשפאלטען אויף צוויי: איינע הייסט די „פליט", די אנדערע — דער „טראמייט", און ביידע „הזמיר'ס" זענען צווישען זיך אויף מעסערשטעך. היינט זענען פארהאַן צוויי „חדרים מתוקנים", וואָס

זענען מסוכנ, — זיי זענען גרייט איינס דאָס אנדערע דורס זייז מיט'ן קוק. צוויי אידישע סטאָטערס, וואָס זיי זאָלען ניט מורא האָבען פאר גאָט און פאר'ן קייסער, וואָלטען זיי זיך איינס דאָס אנדערע מיט פערגעניגען אין א שטיל'ער נאכט אונטערגעצונדען.

און ווייטער געהען צוויי ביכער־פערל'אָגען, וואָס וואָלטען אייגעשל'ונגען איינס דאָס אנדערע מיט די קאָל'אָשען. היינט זענען פאָרהאַן צוויי ל'יטעראַרישע געזעל'שאפטען, צוויי דראַמאַטישע געזעל'שאפטען, צוויי עמיגראַנטען־געזעל'שאפטען, און נאָך און נאָך א סך אנדערע מינים געזעל'שאפטען — פון יעדען מין צו צוויי. צוליעב דער וויסטער קאָנקורענציע — די אל'טע מכה פון כתריל'עווקע. אוא טבע שוין ביי די כתריל'עווקער פערבל'יבען פון קדמונים — אונמענ־ל'יך אויסצוואוואַרצל'ען: ל'אז זיך איינער אפשניידען די נאָז, קאָנט איהר זיכער זיין, אז אויף מאָרגען האָט איהר דאָרט צוויי אפּנעשני־טענע נעזונר. וואָס איז דער שכל? א פּראָסטער שכל: אז יענעם ל'וינט זיך אפשניידען די נאָז, ל'וינט זיך מיר אויך...

ב.

נאָזעטען.

אזוי ווי אל'סדינג איז אין דעם מאָדערנעם כתריל'עווקע צו צוויי, זענען דעריבער אידישע צייטונגען דאָרטען אויך פאָרהאַן צוויי: „די יאָרמעל'קע" און „דער קאָפּעל'יש".

זעל'בסטפערשטענדל'יך, אז „די יאָרמעל'קע" איז א פרומע אל'טמאָדישע גאזעט פאר אָרטאָדאָקסען, און „דער קאָפּעל'יש" איז א מאָדערנע, ראַדיקאל'ע צייטונג פאר די פאָרטגעשריטענע על'עמענטען. שוין פון די מאָטטאָם אל'יין איז גרינג צו פערשטעהן די ריכטונג פון די דאָזיגע צוויי קאָנקורירענדע גאזעטען: „די יאָרמעל'קע" האָט

אוועקגעשטעלט מיט גרויסע אותיות אויבענאן: „צו גאט און צו לייט!" און דער רעדאקטאר פון „קאפעליש" האט אוועקגעשטעלט אויך אויבענאן און אויך מיט גרויסע אותיות זיין אייגענעם נאמען און אונטערגעשריבען גאנץ בעשיידען: „איך בין דאָ — אלעס דאָ!"

וועו זענען די דאזיגע צוויי ארגאנען געגרינדעט נעווארען און ווער פון זיי איז עלטער — דאס איז שווער צו זאגען, וויל יעדער פון זיי שרייבט אויך זיך, או ער איז דער ערשטער און דער איינציגער אידישער ארגאן אין כתריעלעווקע, און איינאריגט, שלעסט אויס דעם אנדערען, דערמאנט, חלילה, קיינמאל דעם נאמען זיינעם נישט — אסור חזיר! סיידען אונטער א נויט, אז מע קאן שוין אנדערש ניט און מע מוז, צום ביישפיעל, אויסזידלען, אויסשעלטען, מבזה זיין איינס דאס אנדערע, דעמאלט רופט אן „די יארמעלקע" דעם שכן איהרען „דאס אפגעבארעטע קאפעלישעל", און „דער קאפעליש" רופט אן זיין שכנה „די פערשימעלטע יאמפערקע". נאר מהרסטענטייל געהט עס צו ביי זיי פערשטעלט, און זיי מיידען אויס, ווי וויט מעגליך, צו דערמאנען דעם נאמען פון׳ם קאנקורענט. למשל, אז „דער קאפעליש" וויל רעדען פון זיין שכנה און וויל איהר נאמען נישט דערמאנען, וועט ער אנשטאט דעם וואָרט „יארמעלקע" בעסער אויסרעכענען א גאנץ צעטעל מיט נעמען על־פי אלף־בית, אט אזוי: „אט דער אביון, דער בטלן, דער גראבער יונג, דער דלפון, דער הונט, דער וצדקתך, דער זוללי־וסובא׳ניק, דער חצוף, דער טינטלער, דער יודלאק, דער כלב שבכלבים, דער לעדינגעהער, דער מסור, דער נודניק, דער סוואליטש, דער עם־הארץ, דער פראוואקאטאר, דער פוילאק, דער צרעת, דער קבצן, דער רעטאך, דער שוטה, דער תרח, וואס מיר ווילען ניט דערמאנען זיין נאמען"...

דאס האט געהאט א גוואלדיגען ערפאלג אין כתריל־עווקע, און מע האט דעם „קאפעליש" צעחאפט. אלע האבען זיך ארומגעטראגען מיט'ן אלף־בית און אויסגע'חזר'ט איהם אויף אויסוועניג. האט דאס דער „יארמעלקע". נאטירליך, פערדראסען, און זי איז ארויס באלד אויף מארגען מיט א תשובה, אויף על־פי אלף־בית: „מיר האבען געלייענט אט דעם אלף־בית פון א ט דעם אויס־וואורף, דעם באד־יונג, דעם גנב, דעם דבר־אחר. דעם הולטיי, דעם וואווקעלאקע, דעם זשוליק, דעם חזיר, דעם טריפניאק, דעם יונגאטש, דעם כל־בו'ניק, דעם לינגער, דעם ממזר, דעם נאחאל, דעם סקאנדא־ליסט, דעם עזות־פנים, דעם פארך, דעם צורר־היהודים, דעם קריכער, דעם רשע, דעם תרח'ס איינקעל, — נאר מיר ענטפערען איהם נישט, דערפאר וואס מיר ווילען ניט מיאוס מאכען אונזער פעדער"...

דער כתריל־עווקער לעזער האט דעם דאזיגען מין ליטעראטור ליעב דוקא בעסער ווי אלסדינג. כיי איהם ווערד עס אננערופען מיט'ן נאמען „קריטיקע", און ער איז זיך מחיה, בעת די רעדאקטוירען פון ביידע גאזעטען „קריטיקירען" זיך. דעם טאג, וואס ס'איז ניטא אין בלאט קיין „קריטיקע", נעהען די גאזעטען אין כתריל־עווקע עפים ניט אזוי פויגעלדיג. פלייסען זיך דעריבער די רעדאקטוירען אפטער איבערוואשען איינם דעם אנדערען דאס קויטיגע גרעט, בכדי ס'זאל זיין וואס מעהר „קריטיקע", און דער עולם זאל האבען פון וואס צו לעקען די פינגער.

ג.

קאנקורענציע.

אז סע קומט אונטער א „נאווי־גאר" און די גאזעטען הויבען אז צו קאכען זיך, צו טראמייטערען, ארויסלאזען איינס איבער דאס אנדערע ברייטע, שרייענדיגע פראספעקטען צום נייעם יאהר, ווי אויף דער גאנצער וועלט, צעלאזט זיך „די יארמעלקע" מיט א בריי־טען „המלך", רעכענט אויס אלסרינג, וואס זי האט אויפגעטהאן אינ׳ם פערגאנגענעם יאהר, ווי ל׳ניט רעדען, חלילה, קיין לשון־הרע אויף איהר קאנקורענט, מחמת לשון־הרע איז אסור מן התורה, נאר גלאט אזוי, בדרך־אגב, דערמאנט זי, אז „דאס אפגעבארעטע קאפע־לישעל" איז נאך געלעגען אין די ווינדעלעך, און איהר רעדאקטאר איז נאך ארומגענאנגען אהן שטיוועל, בעת זי, „די יארמעלקע", איז שוין געווען, מיט גאט׳ס הילף, א יארמעלקע... און „דער קאפעליש" פון זיין זייט בעריהמט זיך אין זיין פראספעקט, אויך נאנץ בעשיי־דען, אז בעת „די פערשימעלטע יאמפערקע" האט זיך נאך געוואל־גערט אויפ׳ן מיסט פונ׳ם שוהל־הויף, האט ער, „דער קאפעליש", שוין צעשפרייט זיך מיט זיין גאנצער פראכט און גלאנץ איבער די האריזאנטען פון כתריעלעווקע, און וועט ניט ער, וואלט כתריעלעווקע ער־היום נאך געשלאפען מיט׳ן לעטארגישען שלאף פונ׳ם פינסטערען פאנאטיזם...

און באמת, ווער פון די צוויי איז מעהר פערשפרייט — דאס איז ניט אזוי גרינג צו ווייסען. „די יארמעלקע" לענט־איין די וועלט און שוועבט זיך ביי נאט, אז אזוי פיעל ווי זי ווערד געלייענט, ווערד איבערהויפט נאך קיין אידישע נאזעט אין דער וועלט ניט געלייענט, ווער עס גלויבט ניט, קאן זיך מטריח זיין אין דער רעדאקציע, וועט מען איהם עפיס ווייזען...

דאס אויגענע שרייבט אבער אויף זיך „דער קאפעליש" אויף, קריכט פון דער הויט און זאגט־צו איטליכען בעזונדער א פרעמיע

פון צעהן טויזענד רובל, ווער ס'וועט איהם דערווייזען שוואך אויף ווייס, אז ס'איז פארהאן ערגיץ אויף דער נאנצער וועלט נאך אזא נאזעט, וואס ווערד אזוי נעלייענט, ווי „דער קאפעליש". אוז ער לאזט אוים נאנץ בעשיידען, ווי זיין שטייגער איז: „מיר האבען פיינט בעריהמען זיך מיט אונזער נאזעט. מיר האלטען ניט פון בע־ריהמעריי. בעריהמעריי איז א שלעכטער סימן, א סימן דלות. נאר מיר לענען פאר דעם לעזער זעלבסט — זאל דער לעזער אליין פער־ליירען א נאזעט מיט א נאזעט און א ער־דאקטאר מיט א רעדאקטאר"...

פערשטעהט זיך, אז ווייל די קאנקורענציע איז אונגעהויער גרוים אוז קנאת סופרים תרבה חכמה, פלייסען זיך דעריבער בייד נאזעטען צו איבעריאגען איינם דאס אנדערע, ארויסגעהן וואס פרי־הער פון דרוק, ארויסחאפען פון די גוי'אישע צייטונגען וואס מעהר נייעס אוז נאך אזעלכע זאכען. היטען זיי אבער איינם דאס אנדערע די טריט, קוקען נאך אוז ווייסען איינם ביי'ם אנדערען, וואס סע קאכט זיך, אוז לאז איין רעדאקציע עפים פערטראכטען, ווייסט מען דאס שוין אין דער אנדערער רעדאקציע מיט אלע פישטשעווקעס. אלס אילוסטראציע וועלען מיר אייך דערצעהלען א פאר מעשה'־לעך, ווי מע האט דאס מיר איבערגענעבען, בעת איך בין געווען אין כתריל'עווקע.

ביי דער „יארמעלקע" איז געווען א מנהג פון קדמונים — אלע ערב שבת איז זי ארוים מיט א בעזונדער בלעטל אונטער'ן נאמען „א נ ו ט ש ב ת". „דער קאפעליש", חאטש ער איז א ראדי־קאל, אוז חאטש ער זאנט, אז ער איז ארויסגענאנגען א סך פריהער פון דער „יארמעלקע", האט פונדעסטוועניגען נעבאך נעמווזט נאכ־טאנצען דער „יארמעלקע" אוז אויך אנהויבען ארויסצוגעהן אלע פרייטאג מיט א בעזונדער בלעטל אונטער'ן זעלבען נאמען „א נ ו ט ש ב ת". קאנקורענציע — וואס זאל מען טהון?... עפים איינמאל איז איהם נמאס נעווארען דאס נאכלויפענישׂ, איז ער ארוים פרייטאג מיט איין ערקלערונג, אז אזוי ווי פיעלע פון זיינע

לעזער געפינען נישט קיין אינטערעס אין דעם ערב־שבת'דיגען בלעטל. און אזוי ווי דער רעדאקטאר זעהט נאר צופריעדען שטעלען דעם „עזער, על־כן געהט ארויס „דער קאפעליש" מהיום והלאה אהז „א גוט שבת". און ווי נבהל ונשתומם איז ער געווארען, אז ער האט אויפגעעפענט „די יארמעלקע" און האט איבערגעליינט דארטען די זעלבע ערקלערונג כמעט ווארט אין ווארט: „אזוי ווי פיעלע פון אונזערע לעזער... על־כן געהט ארויס „די יארמעלקע" מהיום והלאה אהן „א גוט שבת"...

איז זיך מיישב „דער קאפעליש": אז יענער איז יא אזא מאלפע, וועלען מיר זעהן! און ער איז געפאלען אויף א שענער המצאה און געהט ארויס איינמאל אין א מיטען מיטוואך אויף א טשיקאווער נאר מיט דריי זייטען, און די פיערטע — א גלאטע, ווי א לאקשענברעט. איז אבער „די יארמעלקע" ניט פויל און געהט אויך ארויס דעם זעלבען מיטוואך נאר מיט דריי זייטען, די פיערטע — א גלאטע, ווי א לאקשענברעט. האט דאס שוין רעכט פערדראסען דעם „קאפעליש", און ער האט געגומען קודם ריינינען די רעדאקציע פון די מענשען, וואס „טראגען ארויס דאס מיסט פון שטוב". נאר עס האט ווינציג וואס געהאלפען. ער האט זיך איבערצייגט, אז ס'איז ניטא קיין פערבארגענע זאך פאר דער „יארמעלקע".

ד.

א נ ק ע ט ע ס .

די כתריליעווקער רעדאקטוירעז האבען פיינט בלאזען פון זיך קענען די לעזער, אדער מאכען פון זיך א גאנצען צימעס. אדרבה, אין כתריליעווקע איז צוויישען רעדאקטאר מיט'ן לעזער פארהאן א מין פאדעם אזעלכער, וואס בינדט זיי צוזאמען. אין כתריליעווקע האט דער רעדאקטאר ליעב זיך שואל בעצה זיין מיט'ן לעזער וועגען

זיין צייטונג, איז צופריערעז, אז דער לעזער שרייבט איהם א ברי־
וועל, אוו ער לאָזט ארויס דעריבער פערשיעדענע אנקעטעס, דאָס
הייסט, ער פרענט זיך אן ביי די לעזער, זיי זאָלען זיך מטריח זיין
ארויסזאָגען זייער מיינונג וועגען דער אָדער יענער פראָגע. וועגען
דעם מין אנקעטעס גיבט איך איצט דערצוהלען א מעשה.

דערצוהלט האָט דאָס מיר טאקי א כתריל׳עווקער ליטעראט.
וואָס האָט מיך צוליעב דעם ארויסגעפיהרט ווייט־ווייט הינטער דער
שטאָדט. אוו אז מיר זענען געבליבען דאָרט אליין, האָט ער זיך
פריהער צעלאָכט, אוו אז ער האָט זיך גוט אויסגעלאָכט, האָט ער
אנגעהויבען בזה הלשון:

— ווייסט איהר, ווען ס׳איז די ערנסטע צייט ביי אונז אויף
גאָזעטען? — זומער. סיידען אז גאָט העלפט א חלירע — דעמאָלט
איז עפּים אנדערש. דעם זומער, וואָס איך דערצוהל אייך, איז קיין
חלירע ניט געווען — נאָר משוגע צו ווערען! וואָס טהוט מען? פאָלט
דער „קאָפּעלייש" אויף א שפּיצעל (איך בין דעמאָלט אקוראט געווען
אנגעשטעלט אין „קאָפּעלייש") אוו טרעט ארויסעט אין מיטען דרי־
נען מיט א נייעס: „אזוי ווי א געוויסער טייל לעזער פונ׳ם „קאָפּע־
ליש" איז ניט צופריערעז מיט׳ן קעפּעל פון אונזער גאָזעט; זיי זאָגען,
אז די למ״ד פונ׳ם „קאָפּעלייש" איז צו לאַנג, זעהט אוים ווי א
טשערנאָהוז, אוו א געוויסער טייל זאָגט, אדרבה, אז א לאַנגע למ״ד
איז א סך שענער ווי א קורצע, — על־כן ניט מען איבער די דאָזיגע
פראָגע פאר די לעזער: אויב די מאיאריטעט לעזער וועלען זאָגען,
אז זיי ווילען איין אנדער קעפּעל, איז, ניט קוקענדיג אויף די הוצאות,
ניט מען זיי איין אנדער קעפּעל. ווער עס ווייל זיך בעטייליגען איז
דער דאָזיגער אנקעטע, בעדארף זיך מעלדען מיט א ברייף איז דער
רעדאקציע פונ׳ם „קאָפּעלייש".

אפּגעטאָן דאָס דאָזיגע שטיקעל ארבייט, האָט זיך אונזער רע־
דאקטאָר געפּריידט. „די בהמות, האָט ער געזאָגט, וועל־
לען שוין האָבען וואָס צו קייען". צום סוף
לאָזט זיך אוים, מיר קומען אויף מארגען אין דער פריה איז דער

רעדאקציע, מיר טהוען א קוק — דער רעדאקטאר זידט, ווי א סא־מאוואר. וואס איז? מיר מאכען איהם אומגליקליך! מיר טראגען ארויס פון דער רעדאקציע אלע סודות! און ער נעמט אן בעווייזט אונז „די יאַרמעלקע" מיט דער זעלביגער מודעה, וואס אין דעם „קאפעליש": „באשר אזוי ווי ניט אלע לעזער פון דער „יארמעלקע" זענען צופריעדען מיט'ן קעפעל פון אונזער גאזעט: זיי נעפינען, אז די למ"ד פון דער „יארמעלקע" איז א ביסעל צו קורץ, זעהט אויס ווי א קאטשקע, בשעת זי שווימט; און אנדערע נעפינען, אדרבה, אז א קורצע למ"ד איז א סך שענער פון א לאנגער למ"ד,— על־כן ניט מען איבער די דאזיגע פראגע פאר די לעזער: אויב דאס רוב לעזער וועט זאגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפעל, מעג עס אונז קאסטען מי יודע וויפיעל — נעבען מיר זיי איין אנדער קעפעל. די לעזער פון דער „יארמעלקע" זענען געבעטען, זיי זאלען זיך מטריח זיין און זיך מעלדען מיט דער אנקעטע דורך פאסט אין דער רעדאקציע אריין".

דאס איז נעווען א טוידט־קלאפ פאר'ן „קאפעליש"! פונדעסטוועגען האט ער ניט אויפגעהערט טאנ־איין טאנ־אוים צו דרוקען די אנקעטע פונ'ם קעפעל, און „די יארמעלקע" — אויך דאס זעלבע: טאנ־איין טאנ־אוים מיט'ן קעפעל! און אט אזוי האט זיך עס ביי אונז אין כתריעלעווקע כמעט דעם נאנצען זומער נעקעפעלט און נע־קעפעלט, ביז „דער קאפעליש" איז אין א שענעם פריהמארגען ארויס מיט א בשורה: „מיר קאנען אנזאגען אונזערע לעזער, אז דאס קעפעל פון אונזער „קאפעליש" בלייבט איבער דאס אייגענע, ווייל פון אונ־זערע 20,000 לעזער זענען נאר 187 ק ע נ ע ן אלטען קעפעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ' ז אלטען קעפעל"... זענט איהר פארטיג? אודאי איז דעם זעלבען טאג „די יארמעלקע" ארויס מיט דער זעלבער ערקלערונג: „אזוי ווי פון אונזערע 20,000 לעזער זענען נאר 187 ק ע נ ע ן אונזער אלטען קעפעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ' ז קעפעל, על־כן בלייבען מיר בייַם אל־טען קעפעל"... פון וואנען „די יארמעלקע" איז דאס געוואוירע נע־ווארען? — דא איז דאך נישטא קיינער, נאר איהר און איך און

גאט — איך זאג אייך: דאס איז א שווארצער כח! א כשוף־מאכער! דער גוטער־יאהר ווייסט איהם!... נאר איהר ווילט דאך וויסען דעם סוף? א וויסטער סוף! אונזער רעדאקטאר פון „קאפעליש" האט זיך פערשלאסען ביי זיך אין קאבינעט און האט זיך אזוש צעווינקט. פון וואנען איך ווייס עס? — מסתמא ווייס איך, אז איך זאג... דער־נאך, אז ער האט זיך אויסגעווייגט, האט ער צעטריבען אלע מיט־ארבייטער — און מיך בתוכם — און האט צוגענומען נייע. ער האט שוין אבער יענע אויך דורכגעטריבען און אויך זייער ארט צוגענומען צוריק די אלטע. נאר צו מיר איז עס נאך נישט אנגעקו־מען. עס וועט מסתמא קומען. מע דארף האפען... ער איז א משוגע'נער, דער „קאפעליש" — ס'איז אמת; מע פערדיענט אבער ביי איהם א פאר גראשען... ביי דער „יארמעלקע" קאן מען דאס אויך ניט. די „יארמעלקע" איז נאך פיעל ערגער!...

ה.

סענסאציעס און ראמאנען.

ווי אין דער גאנצער וועלט, האלט זיך די כתריל־עווקער פרעסע אויך די אויסערגעווענליכע נייעס פון טאג, אויך סענסאציעס. נישט מעהר, אויך דער גאנצער וועלט איז דאס מיט א מאל, אין כתרי־לעווקע וווייסט מען נישט פון קיין מאל — און אלץ צוליעב דער קאנקורענציע. למשל: ברענגט „דער קאפעליש" א נייעס, אז אין פראנקרייך האט א פרוי געבוירען א קינד מיט צוויי קעפ, — נע־פינט איהר אויך מארגען דאס זעלבע נייעס אין דער „יארמעלקע", נאר א ביסעלע צוגעפעפערט: אז אין פראנקרייך האט א פרוי נע־בוירען א קינד מיט ד ר י י קעפ, דאס קינד לעבט אוו עסט מיט אלע דריי מיילער... אדער דעם „קאפעליש" איז געראטען צו ברענ־

נעז א נייעס, אז אין מיטען יולי איז אין אדעס אויסגעפאלען א מורא'דיגער שניי, ווי אין ווינטער, — האט געחאפט אויף מארגען „די יארמעלקע" און האט נעגעבען דאס זעלבע נייעס, נאר א ביסעלע שטארקער, אז אין אדעס איז אויסגעפאלען אין מיטען יולי א שניי אויף דריי קלאפטער, עטליכע און צוואנציג מאן האט מען געפונען געפרוירענע.

שענער פון אלץ איז די מעשה מיט'ן פיש. איינמאל איז א פרייטאג איז „די יארמעלקע" ארויס מיט אזא מין נייעס: אז א אידינע, א לעזערין פון דער „יארמעלקע", האט נעקויפט פיש אויף שבת, א העכט פון עטליכע פונט. געבראכט דעם פיש אהיים, האט זי דעם פיש אפגעשאבען און אויפגעשניטען און געפונען אינ'ם פיש א פינגערל מיט צוויי אויהערינגלעך, זהב טהור. מע שאצט דאס זעהר א סך געלד. וועט עס ווייל אנקומען דאס פינגערל מיט די אויהערינגלעך, קאן עס זעהען אין דער רעדאקציע פון דער „יארמעלקע".

האט דאס דעם „קאפעליש" פערקאכט ביי'ם הארצען, און ער איז א נאנצען טאג שבת ארומגענאנגען אהן א קאפ. קוים דערלעבט זונטאג, האט ער געלאזט וויסען זיינע לעזער, אז א אידינע, א לעזערין פונ'ם „קאפעליש", האט נעקויפט א פיש אויף שבת, א שלייען פון א פונט צעהן, און האט איהם קוים געבראכט אהיים. אין דער היים האט זי דעם שלייען אפגעשאבען און צעשניטען און ארויס־גענומען א נאנצען אוצר: א האלב טוץ עס־לעפעל, א טוץ קליינע לעפעלעך, דריי בעכערלעך גענילטע, צוויי פאדסטאווקעס, א פאר זילבערנע לייכטער — אלסדינג 84 פרוף. וועט עס ווייל עס זעהען, זאל קומען אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש".

נאר מעהר סענסאציאנעל פון אלסדינג איז דארט דער ראמאן. אין דער צייט, וואס איך בין געווען אין כתריעלווקע, האבען ביידע צייטונגען, „דער קאפעליש" מיט דער „יארמעלקע", געדרוקט א העכסט־אינטערעסאנטען און שפאנענדען ראמאן. ביי איינעם האט ער נעהייסען: „דער פערבאטענער קוש פון

דער גע׳ננב׳עטער כּלה". ביים צווייטען האָט ער געהייסען: „דער גע׳ננב׳עטער קוש פון דער פערבאָטענער כּלה".

ווי מיין אויבענדערמאָנטער כתריל־עווקער ליטעראַט האָט מיר איבערגענעבען, בסוד געוועהנליך, איז דער דאָזיגער ראָמאַן ארויס־געקומען פון איין אַלטען רוסישען בוך דורך צוויי ליטעראַטען, וואָס האָבען זיך געקומען צעשמירען די מעשיות וויי ווייט מעגליך ל ע נ ־ ג ע ר, און בכדי צו האָלטען דאָס פובליקום אין שפּאַנונג, טראַכ־טען זיי צו אַלע טאָג נייע סענסאַציעס, לענען אַוועק איז מיטען העלען טאָג א פרישען, א געזונדען העלד און מאָכען איהם אַבער באַלד לעבעריג, פויל־ען זיך ניט אַראָפּברענגען פון יענער וועלט א פּאָר ווייבער, אַבי עס פּאַסט זיי צום רומעל. און אז איהר ווילט, הויבען זיי נאָר אָן נאָך אמאל פונ׳ם אָנהויב — און טהוט זיי עפּיס! מע מוז אַבער דעם אמת זאָגען, אז אין כתריל־עווקע ווערד דער דאָ־זיגער ראָמאַן געלייענט מיט גרויס חשק. דער עולם לעקט פון איהם די פינגער, קוקט ארויס אויף איהם. קוים וואָס מע דערלעבט דעם פריהמאָרגען, טהוט מען זיך א וואַרף אויף דער „פערבאָטענער כלה", מע ווייל שוין וויסען, וואָס וועט זיין דער סוף.

א סוף וואָלט שוין, אייגענטליך, לאַנג בעדארפט זיין. ס׳איז שוין די פערפאַסערס אליין אויך נמאס ומאוס געוואָרען צו ציהען די עצמות. זיי האָבען שוין לאַנג אוועקגעלעגט די העלדען פונ׳ם ראָמאַן: וועמען מע האָט אויפגעהאַנגען, וועמען מע האָט אוועקגע־סמ׳ט און וועמען מע האָט נעשאָסען. נאָר איבער דער וויסטער קאָ־קורענציע פאַדערען די רעדאַקטוירען, מע זאל ציהען וויטער; קיינער פון זיי ווייל ניט מאָכען קיין סוף, איידער דער אנדערער וועט עס טהון. אין דער צייט, וואָס איך בין נעווען אין כתריל־עווקע, האָט דאָס געהאַלטען דערביי, אז אייניגע העלדען פונ׳ם ראָמאַן זענען נעווען שוין דעם ד ר י ט ע ן מאל נעשאָסען, און די פערבאָטענע כלה איז שוין נעווען צוויי מאל ג׳ע׳ננב׳עט, פערפיהרט און נעפּיינינט; דערנאָך האָט מען זי נעזוכט און נעפונען און נאָך אמאל נע׳ננב׳עט

און מערדערליך געפיינינט. עס האט נאר קיין שיעור ניט צו דער מערדערריי פון די דאזיגע מחברים — איך וויים נאר ניט, וואס זיי טראכטען זיך!

ו.

ר ע ק ל א מ ע ס :

אודאי, וועו די כתריליעווקער גאזעטען זאלען דארפען ארויס־קוקען נאר אויפ'ן לעזער אליין, וואלטען זיי גרין בעשטאנען. דער גאנצער טומעל מיט'ן הו־הא איז נאר צוליעב דער פיערטער זייט פון דער גאזעט — צוליעב דער רעקלאמע, צוליעב די אנאנסען, וואס אויף זיי, כידוע, האלט זיך די פרעסע פון דער גאנצער וועלט.

מע קאן זאגען, או אינ'ם ענין פון רעקלאמע און אנאנסען זענען די כתריליעווקער גאזעטען אוועק אויפ'ן זעלבען וועג, וואס איז אמעריקא, נאר א סך ווייטער. אין כתריליעווקע איז די רעקלאמע שטארק אריין אין דער מארע. ניטא שוין היינט אין כתריליעווקע דער סוחר, דער קרעמער, אדער דער בעל־מלאכה, אדער די קיך־אי־דינע, אדער דאס דיענסטמיידעל, וואס זאל ניט נעבען קיין אנאנס אין די גאזעטען. צי איהר ווילט, צי איהר ווילט ניט — אנאנסירען זיך מוזט איהר. מאכט איהר חתונה א קינד — דארפט איהר אנאנסירען. וועדר ביי איך געבוירען א יונגעל — גיט איהר אין אנאנס. א מיידעל — אויך אין אנאנס. און פערקעהרט, זייט א חכם און פרובט ניט נעבען קיין אנאנס, — איז דעמאלט א קלאג צו אייער קאפ! דאס היסט, טהון טהוט מען אויך, חלילה, גארניט; מע שרייבט נאר דערנאך וועגען אויך אועלכע זאכען אויף די גאזעטען, או איהר בעט זיך ביי זיי: „קינדערליך! נאט אויך אין אנאנס, צוויי אנאנסען, דריי אנאנסען, אבי וועדר אנשווינגען"...

אט וועגען דעם לייפען נאך אנאנסען דערצעהלט מען זיך אז אין כתריל־עווקע א סך שענע מעשיות. מיר גיבען דא איבער מעהר ניט א פאר פון די דאזיגע מעשה'לעך:

1) א מעשה מיט א קרעמער.

נחום דעם באקאלייטשיק איז נמאס געווארען צו געבען אנאנסען אין די גאזעטען. איז ער אויפגעשטאנען איינמאל אין דער פריה, געפענט א גאזעט און געהאפט זיך ביים קאפ: אויף דער ערשטער זייט פון דער גאזעט איז געשטאנען שווארץ אויף ווייס מיט גרויסע אותיות:

„היינטיגע נאכט זענען אנגעפאלען מיין אין היגער גרויסער באקאליינער קליט און געמאכט א תל פון דער גאנצער סחורה. אנגעפרעסען זיך מיט באקאלי, האבען די מיין געגומען פגר'ען מאסענווייז..."

אודאי האט זיך נחום באקאליישטשיק נעבאך געשמיצט און געווארפען, געשווארען זיך, אז ער וועט מאכען די גאזעטען א „דיעלא"; נאר געענדיגט האט זיך עם דערמיט, וואס אויף דער פיערטער זייט פון ביידע כתריל־עווקער גאזעטען דרוקט זיך היינט אלע טאג מיט גרויסע אותיות איין אנאנס:

„גוטע פרישע סחורה כל המינים באקאליי קאן מען קריגען נור ביי נחום באקאליישטשיק".

אז מע בעצאהלט רבי־געלה, ווערד מען, אפנים, קליגער.

2) א מעשה מיט א פעסל ווייז.

אידעל ווייגשענקער האט זיך צעקריגט מיט'ן „קאפעליש" און מיט דער „יארמעלקע" און האט געזאגט: אייך עק! ער ווייל ניט

מעהר רעקלאמירען זיך אין די נאזעטען — אוז טהוט איהם עפּיס! ער האט אבער באלד חרטה נעהאט, ווארום אויף מארגען איז נע־שטאנען א נייעס אין בייד כתריעלעווקער נאזעטען, אז ביי א היגען ווייבשענקער האט זיך נעטראפען איין אומגליק. א פעסעל ווין איז נעשטאנען אוז ג ע ז ו י ע ר ט, אוז מחמת זויערקייט האט דער ווין אנגהויבען א י ה ר ע ן אוז רייסען זיך ארויס. האט דאס פעסעל נעפּלאצט, אוז דער ווייבשענקער איז שיער ניט אומגעקומען...

אז אידעל ווייבשענקער האט דאס איבערגעלייענט, איז ער באלד אוועק אין בייד רעראקציעס אוז איינגענעבען איין אנאנס:

„ווער עס ווילל א פּריש נלעזעל ווייז, זאל ער זיך דערמאנען, אז ס'איז דא א איד, ווען היסט אידעל ווייבשענקער"... אז מע ווילל ניט מיט נוטען, איז מיט בייזען!

3) א מעשה מיט א פענאמען.

ביי א פּאר־פּאלק נאך דער חתונה איז נעבוירען נעווארען א יונגעל. האבען די פאטער אוז מוטער נעפּראווט א ברית, ווי נאט האט נעבאטען. נאר וואס דען־זשע? זיי האבען פערגעסען פריהער מיט א טאג נעבען איין אנאנס אוז דרוקען א מזל טוב אין די נא־זעטען. אויף מארגען נאכ'ן ברית איז אין די כתריעלעווקער נאזעטען נעווען צו לייענען א נאטיץ מיט'ן נאמען: „ פ ע נ א מ ע ן ". איז דער נאטיץ ווערד זיך דערצעהלט א מעשה, אז אין כתריעלעווקע איז פּארגעקומען א חידוש'ליכע זאך, וואס טרעפט איין מאל אין טויזענד יאהר. דהיינו: א יונג ווייבעל, איין ערשטלינג, איז אויפ־געבונדען נעווארען מיט א פענאמען: צו פינף חדשים נאך דער חתונה האט זי בשלום נעבוירען א יונגעל. דאס יונגעל, דער „פע־נאמען", לעבט אוז איז נעזונד אוז שטארק אויף אלע אברים, אוז ערשט נעכטען איז נעווען דער ברית"...

וואס דאס פאר־פאלק האט איבערגעלעבט — בעראדף מען אליין פערשטעהן. דער יונגערמאן, דער פאטער פון „פענאמען", איז נעבאדף ארומגעלאפען איבער כתריל־עווקע, ווי א פער׳סמ׳טע מויז, אויסגערעבענט אלעמען אויף די פינגער, אז ס׳איז ביי איהם נאדף דער חתונה פונקט נייען חדשים מיט נייען טעג... נאר געה שריי חי וקים! די שטאדט האט איהם אויסגעהערט און געקייכט פאר געלעכטער. דער יונגערמאן האט געסטראשעט מיט א פראצעס, נאר אזוי ווי ס׳איז ניט געווען ארויסגעשטעלט קיין נאמען — איז פארפאלען, נישטא ביי וואס אנצונעמען... די שטאדט האט זיך געהאלטען ביי די זייטען פון „פענאמען". דאס איז אויך פון די זאכען, וואס א כתריל־עווקער לעזער האט ליעב צו לייענען. א כתריל־עווקער לעזער האט פיינט אומעטינע מעשיות. ער האט ליעב, ס׳זאל זיין פרייליך!

ז.

פ א ל י ט י ק.

מע דארף נישט מיינען, אז די כתריל־עווקער פרעסע איז אינ־נאנצען איינגעטונקען נאר אין דעם, וואס ווערד אנגערופען אין אמעריקא ביזנעס, און אז די נאזעטען טרייבען נישט קיין שום פאליטיק. וואס וואלט דאס געווען פאר א פרעסע אהן פאליטיק? וואס וואלט דאס געווען פאר נאזעטען, ווען זיי זאלען זיך ניט אינ־טערעסירען מיט זאכען, וואס זענען נוגע דעם כלל? נישט נאר די רעדאקטוירען און די מיטארבייטער פון די צייטונגען, נאר אויך די לעזער ווערען אריינגעצויגען אין דעם פאליטישען קאמפף, אז עס קומט די צייט. פארטיעס האלטען מלחמה. פארטיעס שלאגען זיך. עס איז הימעל עפען זיך. א ברודער שטעהט־אויף אויף א ברודער. דאס ווארט „יושר" עקזיסטירט ניט. עס שטארבט אף דאס געפיהל

פון רחמנות — ס'איז עק וועלט און דאס ווערד איבערגע'חור'ט אקוראט אלע דריי יאהר — מע קלויבט א ראבינער.

פארטיעס זענען פארהאן אין כתריל'עווקע אזוי פיעל, וויפיעל קאנדידאטען. צוויי קאנדידאטען — צוויי פארטיעס. איין קאנדידאט ווערד אונטערגעהאלטען פון דער „יארמעלקע" און פון איהר פארטיע, וואס מע רופט זיי דאס „יארמעלקיסטען", דער אנדערער קאנדידאט ווערד געשטיצט פונ'ם „קאפעלישע" מיט זיין פארטיע, וואס מע רופט זיי די „קאפעלישיסטען". ביידע קאנדידאטען זענען שוין געוועסען אין כתריל'עווקע אויף דער שטוהל, אבער נאר צו דריי יאהר. מעהר פון דריי יאהר איז נאך קיינער פון זיי ניט אויס־געוועסען. און יעדער פון די קאנדידאטען האט זיך, זעלבסטפערשטענדליך, זיין פלאטפארמע. צום ביישפיעל: דער קאנדידאט פון די „יארמעלקיסטען", או מע קלויבט איהם אויס, קומט ער די ערשטע צייט שבת אין שוהל אריין פריהער פון אלעמען. אין שטוב זיצט ער אין א יארמעלקע (א פערברענטער יארמעלקיסט !), און האט א טבע דינגען זיך. וויפיעל מע זאל איהם געבען — איז קארג. אקעגען זשע אבער דער קאנדידאט פון די „קאפעלישיסטען" געהט גאר ניט אין שוהל אריין, סיידען אמאל אונטער א יום טוב, און אין שטוב זיצט ער דוקא אהן א היטעל, און עסט, זאגט מען, א קאלבאס אויף. זיין פרינציפ איז: „נאפליעוואט". און וואס ס'איז שייך צו דינגען זיך, דינגט ער זיך ניט, ווי יענער קאנדידאט. חס ושלום! ס'איז דא ביי איהם א טאקסע, און אז איהר האט ניט צו בעצאהלען נאך דער טאקסע, מעגט איהר זיך אויסציהען און מעגט אויסגעהן אפילו — נאפליעוואט !

אין דער צייט, וואס איך האב געווילט אין כתריל'עווקע, איז געווען אקוראט, ווי עס הייסט אין אמעריקא, „ערב עלעקשאן" — ערב וואהלען הייסט עס. א היים שטיקעל צייט. און וועהר־וועה, וואס ס'האט זיך געטהאן אויף ביידע גאזעטען! אלסדינג, וואס די צוויי האבען געשריבען, איז אונמענליך איבערצוגעבען. מיר קאנען דא נאר ברענגען א מאדעל פון דעם, ווי אזוי די צוויי רעדאקטוירען

האָבען זיך עס א ביסעל דורכגעשמועסט צווישען זיך איינמאל אין א פּריהמאָרגען אויף זייער לשון:

„וויפיעל שוויים, וויפיעל ברוד, וויפיעל שמוץ עס האָט זיך אָנגעקליבען אונטער דער אידישער יאַרמעלקע! וויפּעל פּיין, וויפיעל שפּאָט, וויפיעל גנאָט מיר האָבען געהאָט איבער דער היסטאָרישער יאַרמעלקע! דער טאָג, וואָס מיר וועלען איננאנצען בעפרייט ווערען פון דער דאָזיגער יאַרמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער בעפרייאונגס־יום־טוב. דער טאָג, וואָס מיר וועלען איננאנצען פּטור ווערען פון דער דאָזיגער יאַרמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער יציאת מצרים. ניערער מיט דער יאַרמעלקע! עס לעבע דער קאָפּעלישער! ניערער מיט די יאַרמעלקיסטען! עס לעבע די קאָפּעלישיסטען! הוררא!"

איצטינס מאל האָט די „יאַרמעלקע" אָפּגענטפערט דעם „קאָפּעלישער" אין גאָר קורצע ווערטער בזה הלשון:

„דאָס אָפּגעבאַרעטע קאָפּעלישעל האָט שוין וויעדער בעקומען לשון. וואָס קריכען זיי, די קאָפּעלישיסטען, מיט זייער קאַנדידאַט? שוין זשע וויסען זיי ניט, אז כתרילעווקע איז א אידישע שטאָדט, א עיר ואם בישראל, וואָס וועט נישט אויסקלויבען קיין ראַבינער א קאַנדידאַט, וואָס פּרעסט חזירים'לעך, געפּרענעלט אין פּוטער, אין די נייען טעג, אָהן א היטעל, פּאַר'ן דאָוונען, אומגעוואַשען?"...

מיט וואָס דער קאָמפּף האָט זיך דאָרט געענדיגט — וויים איך ניט. איך בין אוועקגעפאָהרען.

ח.

א מעשה מיט זיעבען שדכנים.

א צייטונג דארף זיך צופּאַסען צו איהרע לעזער און צו זייערע בעדערפענישען. דאָס האָט דער ערשטער פּערשטאַנען דער רעדאַקטאָר פון דער „יאַרמעלקע", און ער האָט ניט־לאַנג איינגעפּיהרט ביי

זיך אין נאזעט א מין ביורא פון שדוכים אונטער'ן נאמען „ק ו ל ח ת ן ו ק ו ל כ ל ה", אוו האט נענעבען צו וויסען זיינע לע־ זער דורך א מודעה, אזוי צו זאגען:

„באשר אזוי ווי די שטאדט כתריעלעווקע ווערד נרעסער, אוו קינדער וואכסען אונטער, אוו די שדכנים קאנען זיך ניט צערייסען,— על־כן האבען מיר צוגענראכט א מיטעל, אז כתריעלעווקער בעלי־ בתים, וואס זארגען פאר'ן שיקזאל פון זייערע קינדער, זאלען ניט דארפען אנקומען צו דער הילף פון שדכנים אוו זאלען אליין קא־ נען פערזארגען זייערע חתנים מיט כלות אוו זייערע כלות מיט חתנים. דהיינו, ווי אזוי? נאר פשוט: יעדער בעל־הבית, וואס האט א קינד אויף חתונה צו מאכען, זאל זיך ניט שעמען אוו מעל־ דען עס אין אונזער „יארמעלקע", אז ער האט אזא אוו אזא בחור, אדער אזא אוו אזא בתולה, אוו נדן ניט ער אזוי פיעל אוו אזוי פיעל, אוו פערלאנגען פערלאנגט ער דאס אוו דאס. די אלע מעלדונגען דרוקען מיר אהן געצאהלטס, ווייל מיר טהוען עס נור לשם מצוה אוו צוליעב טובת־הכלל"...

פערשטעהט זיך, אז פאר'ן „קאפעליש" איז דאס געווען א באמבע. סטייטש, די „יארמעלקע" זאל ביי איהם אזא זאך אויסהא־ פען! תחילת האט ער נערעכענט ארויסגעהן מיט א פייערינגען אר־ טיקעל קעגען דער „יארמעלקע", שרייען גוואלד — ווי וויט אונ־ זער כתריעלעווקער פרעסע איז געפאלען אוו צו וואס אונזער ליטע־ ראטור האט זיך ערניידעריגט, אז די „פערשימעלטע יאמפערקע" איז שוין געווארען א שרכנ'טע אויף דער עלטער — אוו נאך אזעל־ כע שארפע ווערטער. צום סוף האט זיך דער רעדאקטאר איבער־ געלעגט אוו איז ארויס אויף מארגען אין זיין „קאפעליש" מיט אזא מין מעלדונג:

„די וועלט שטעהט ניט. דער פראגרעס טהוט זיינם. עס האבען זיך שוין געפעהלט יענע צייטען, וועו פאדאטישע פאטער אוו מו־ טער האבען געצוואונגען זייערע קינדער, זיי זאלען חתונה האבען ניט מיט זייער גלייכען. עס האבען זיך שוין געפעהלט יענע צייי־

טעו, וועו א שרכז א פינסטערליגנ איז נעקומען און האט אפגע־
געבען מזל־טוב חתן־כלה. ניין. די קינדער פון אונזער מדערנער
צייט זענען שוין קליגער געוואָרען. זיי קאָנען שוין אליין זייער
שטערטעל בעשטעהן. דאס הייליגע געפיהל פון דער הייליגער
ליעבע ברעכט דורך מויערען און שלאָגט זיך דורך דורך אייזערנע
וועגט. הערצער בעגעגענען זיך. נשמות בעהעפטען זיך. מיר
עפענען אויף צוליעב דעם דאזיגען צוועק די טויערען פון אונזער
צייטונג, און אונטער דעם טיטעל „פון בחור צום מיי־
דעל און פון מיידעל צום בחור" קאָן יעדער
איינציגער מעלדען, וואס ער פערלאַנגט, מעג עס זיין א בחור אדער
א מאמזעל, איין אלמן אדער א וויטוווע, — דער „קאפעליש" איז
שטענדיג גרייט פאר זיי צו דיענען, וויל דער דעוויז פון אונזער
צייטונג איז: „דאס וואהלזיין פונ׳ם פאלק".
און דער דעוויז פון דער דאזיגער אפטהיילונג איז:
„פריהיים און ליעבע"...

און עס האבען זיך געגעבען א שאט מעלדונגען וועגען שדוכים
אין בויד כתריל־עווקער נאעטטען: אין דער „יארמעלקע", אונ־
טער'ן קעפעל „קול חתן וקול כלה", זענען ארויסגעטראָטען די על־
טערען פון חתנים און כלות. און אין „קאפעליש", אונטער'ן קעפעל
„פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור", זענען ארויס־
געטראָטען די חתנים מיט די כלות אליין. און ס'איז נעוואָרען איז
כתריל־עווקע ליהודים. א קליינינקייט, אז איהר קאָנט שרייבען וואס
איהר ווילט און קיין נעלד קאָסט עס ניט!

וואָלט נעווען גוט, וועו איז כתריל־עווקע זאל זיין נור איין נא־
זעט און קיין שדכנים זאָלען שוין נאָר אויף דער וועלט ניט זיין.
ווי זשע איז אבער דער דין, אז עס פיקט זיך אויס א שדוך דורך איין
נאזעט, נאָר עס מישט זיך אריין אויך די צווייטע, און א שדכז
שטעלט אויך אריין א פוס — דעמאָלט וועדט א ויצעקו, אז מע מוז
אפטרעטען פון כתריל־עווקע! נאָר ניט לאַנג פאר מיין אוועקפאהר
האט זיך דאָרט נעטראָפען א מעשה, וואס ס'איז כדאי זי צו בע־

שרייבען, ניט אזוי צוליעב דער מעשה אליין, ווי צוליעב דעם מוסר־השכל פון דער מעשה. אז די געשיכטע איז איין אמת'ע, חלילה ניט קיין אויסגעטראכטע, — גראנטירט איז דעם דער, וואס האט זי מיר דערצעהלט. און דערצעהלט האט דאס מיר טאקי יענער יונגערמאן, וואס האט מיר איבערגעגעבען בסוד־סודות די נעשיכטע מיט די „קעפּלעך".

„אז איהר וועט האלטען אמאל ביי'ם בעשרייבען די דאזיגע מעשה, זאלט איהר איהר א נאמען געבען: „א מ ע ש ה מ י ט ז י ע ב ע ן ש ד כ נ י ם". — אזוי האט זיך אננעהרופען צו מיר דער יונגערמאן און האט זיך פערשטעלט דאס מויל מיט ביידע הענד און האט זיך פערנאנגען פאר נעלעכטער. איבערשלאגען איהם האב איך ניט געוואלט. מסתמא, אז ער איין לאכט, איז דאס שוין גוט לעבעריג. האב איך איהם געלאזט, אז ער זאל זיך אויסלאכען. און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, איז ער צוגעטראטען צום גוף המעשה, וואס מיר געבען דא איבער מיט זיין לשון:

— ווייסט איהר דאך שוין, ווי אזוי אונזערע בעלי־טובות, סאי די קאנסערוואטיווע „יארמעלקע", סאי דער מאדערנער „קאפּעליש", טהוען נישט חלילה קיין זאך צוליעב זיך, נאר צוליעב טובת־הכלל און נאר צוליעב יענעם, און אז איהר לייענט וואס זיי שרייבען, קומט אוים, אז זייער דעוויז איז „שלי שלך ושלך שלך". נאר אז איך וועל אייך זאגען, למשל, אז אונזערע ביידע רעדאקטוירען זענען שרכנים, פשוטע שרכנים, וועט איהר ניט וועלען גלויבען, איא? וואס זשע וועט אבער זיין, אז איך וועל אייך בעווייזען שוואַרץ אויף ווייס?

ביי די ווערטער האט דער יונגערמאן ארויסגעצויגען פון בוזעם־קעשעני א פאק מיט גאזעטען, פריהער די „יארמעלקע", דערנאך דעם „קאפּעליש", און האט גענומען לייענען:

„קול חתן וקול כלה".

„ווערטהער הערר רעדאקטאר! היות אזוי ווי איך בין א שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטהער „יארמעלקע", געפין איך, אז

ס׳איז זעהר גוט, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט דעם „קול חתן וקול כלה". און דעריבער בעט איך אייך, איהר זאָלט אָפּדרוקען, אז איך בין א כתריל־עווקער בעל־הבית פון פיינעם שטאָנד, פון שלשלת היוחסין, און פערמאָג איין טאָכטער א בת יחידה, וואָס איך דארף זי ניט לויבען, וואָרום סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיך — לאז דיך יענער לויבען. נאָר אין קורצען וועל איך אויסרעכענען דא איהרע מעלות. זי איז: 1) א בתולה, 2) א יפת־תואר, 3) א חכמה נפלאה, 4) א בריה אויף אלסדינג, 5) געביל־דעט סכנות, 6) שפּיעלט פּיאַנאָ, 7) עשרת אלפים נדן, 8) אויסנעקלייידעט בגדי מלכות, 9) קען פראַנצויז, 10) טאַנ־צען אויך. וועד עס האָט א זוהן, וואָס האָט גע׳פּטר׳ט דעם פּרי־זיוו מיט א ווייסען בילעט און האָט פּראָווען, זאָל זיך וועגדען אין דער „יארמעלקע" אויפ׳ן נאָמען פון מ. ב. מ."

דאָס איז נומער איינס. אין דער זעלביגער „יארמעלקע" פונ׳ם זעלביגען טאָג האָט איהר איהר אזא מין מודעה:

„געהרטער הערר רעדאקטאָר! כפי אזוי ווי איך בין א שטענ־דיגער לעזער פון אייער געהרטער „יארמעלקע", גיבט איך אויך, אז איהר האָט זעהר גוט געטהאָן, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט ביי זיך אזא טהייערע זאך, ווי דער „קול חתן וקול כלה". אלס בע־וויז, ווי גוט דאָס איז, קום איך אייך מעלדען, אז איך אליין בין א היגער, א כתריל־עווקער. מיינע עלטערען און אור־עלטערען זענען געווען כתריל־עווקער. איך האָב דאנקען גאָט א נאָמען, און בין אליין א נגיד און א מיוחס, און טהו שדוכים מיט די גרעסטע מיוחסים, און האָב א זוהן אויף חתונה צו מאַכען, וואָס פערמאָגט א שען ביסעל מעלות. און מחמת סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיך, טייטש איך דעם פסוק אזוי: יהללך זר — לאז דיך לויבען א פרעמדער: ולא — אז ס׳איז ניטא קיין פרעמדער? איז פיך — לויב זיך אליין. אט דא זענען די מעלות פון מיין זוהן: 1) א בחור, 2) א טאטענס א קינד, 3) א בן־יחיד, 4) האָט א ווייי־

סען בילעט, 5) א קענער, 6) א כתבא רבה, 7) שפּיעלט פּיערד, 8) רערט לשון־קודש, 9) פרום, 10) האט נרן אויף. וועד עס האט א בתולה א יפת־תואר, זאל זיך אפרופען אין דעם „קול חתן וקול כלה" פון דער „יארמעלקע" אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ."

— פיינע צוויי אנאנסלעך — איא? דארף זיך טרעפען אזוי, אז אקוראט אין יענעם טאג דרוקען זיך, ווי איהר זעהט אטא, אינ'ם „קאפּעלייש", אונטער'ן קעפּעל „פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור", אויך צוויי אנאנסען, שוין נישט פון די עלטערען, נאר פון א בחור מיט א מיידעל. אט וואס דער בחור שרייבט וועגען זיך:

„וועדטהער הערר רעדאקטאר! אלם א שטענדינער לעזער פון אייער וועדטהען „קאפּעלייש" קום איך אייך צו מעלדען, אז איך בין א שענער בחור פון 23 יאהר, הויך נעוואכסען, און חאטש איך האב א וויסען בילעט, פון דעסטוועגען בין איך נעזונד און שטארק. הלואי וויטער נישט ערנער. נעקאנטשעט האב איך זעכס קלאסען און האב פראווען פון א פראוויזאר. איך זוך א מיידעל א קראסאוויצע מיט היבשע עטליכע טויזענד נרן און מיט א נוטען כאראקטער. אויב זי קאן שפּיעלען פיאנא, איז דאס ניט קיין חסרון, און טאמער שטאמט זי פון פיינע עלטערען — שאדט אויך נישט. וועד עס וויל מיך, זאל זיך וועגרען צום „קאפּעלייש" אויפ'ן נאמען פון דעם „וואוילען יונג".

— אט דאס שרייבט דער בחור אין „קאפּעלייש". אציגר וועלען מיר זעהען, וואס שרייבט דאס מיידעל פונ'ם „קאפּעלייש". זי שרייבט אזוי:

„נעעהרטער הערר רעדאקטאר! אלם שטענדינע לעזערין פון אייער נעעהרטען „קאפּעלייש" לאז איך אייך וויסען, אז איך בין א מיידעל פון 21 יאהר, מיטעלע וואוכס, שוואַרצע האר, א וויים פנים, מיט חן־גריבעלעך אין די באקען און מיט זעהר א נוטען כאראקטער. נאנץ כתריליעווקע האלט מיך פאר א קראסאוויצע. אז סע קומט אויף א שמחה, זענען אלע קאוואליערען נאך מיר די כפרה. נאר איך האב זיי אין דער ערר. איך וויל א בחור מיט א נוטען

כאראקטער, נישט יונגער פון 22. וואס זאל זיין א מענטש און קאנען געבען א ווייב ברויט. טאמער האט ער נדן מאכט נישט אויס. ער וועט יעדענפאלס געפינען אין מיר א ליעבע פרוי. זיך וועגדען אין „קאפעליש" צו דער „בעריהמטער קראסאוויצע".

— על־פי שכל־הישר וואלט, דאכט זיך, בעדארפט זיין אזוי, אז דער פאטער פון דער יפת־תואר מ. ב. מ.. וואס זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט, האט בעדארפט זיך אפרופען אין דער „יארמעלקע" אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ.. צוליעב'ן בן־יחיד, וואס האט א ווייסען בילעט און איז א מיוחס און שפיעלט פיעדעל און רעדט לשון־קודש, און אזוי ווייטער. דאס וואלט געווען באמת א כשר'ער טאפ מיט א כשר'ען לעפעל. וואס טהוט נאט? פערגלוסט זיך דעם פאטער, וואס לייענט די „יארמעלקע", געבען א קוק אריין אינ'ם „קאפעליש", אויף דער פיערטער זייט, זעהען, וואס טהוט זיך עפים דארטען מכח דעם ענין פון חתן־כלה? איינגעלייענט זיך אין די מעלדונגען אויף דער פיערטער זייט, איז איהם אריין אין נאז אריין: וואס טויג איהם דער מיוחס דער בן־יחיד, וואס איז א כתבא רבה און רעדט לשון־קודש און שפיעלט אויפ'ן פיעדעל? ער בעדארף ניט קיין בעסערען חתן, ווי דער „וואויליער יונג" פונ'ם „קאפעליש". וואס האט א ווייסען בילעט און דערצו נאך פראוועס פון א פראוויזאר. אי, וואס ער איז א לעזער פונ'ם „קאפעליש"? מילא, וואו שטעהט דאס, אז אלע אידען דארפען ליענען די „יארמעלקע"? סע שטעהט געשריבען: „וחי אחיך עמך"... בקיצור, ער האט געשיקט רופען א שדכן און האט איהם איבערגעגעבען אזוי און אזוי די מעשה: „איהר דארפט מיר אויפזוכען דעם אדרעס פונ'ם „וואויליען יונג" דורכ'ן „קאפעליש", און אויב מה' יצא הדבר, זאלט איהר איהם ברענגען צופיהרען, וועט ער זיך בעקענען מיט מיין מאכטער, וועט מען שרייבען תנאים, ו ה כ ל ש ר י ר ו ק י י ם "...

אצינד לאזען מיר איבער דעם פאטער פון דער יפת־תואר און געהען אריבער צום פאטער פונ'ם בן־יחיד דעם מיוחס מיט'ן ווייסען בילעט, וואס שפיעלט אויפ'ן פיעדעל, רעדט לשון־קודש און

אזוי ווייטער. איבערגעלייגט אינ'ם „קול חתן וקול כלה" פון דער „יארמעלקע", אז ס'איז דא אזא יפת־תואר מיט אזוי פיעל מעלות, און האט נאך צעהנטוויזענד נדן אויך, האט ער זיך געטראכט, אז דער שדוך איז טאקי א פיינער שדוך. נאר וואס דעו ? אט די צעהנטויזענד נדן שטעהט ווי א ביין אין האלו. א איה, וואס זאגט, אז ער ניט צעהן טויזענד, ניט ער מסתמא די נרעסטע העלפט, הלואי דרייי — מע קען זיי, די כתריעלעווקער נגידים ! הינט זאלען מיט זיי האנדלען. אמעהר, אט האט ער בעסער נעלייענט היינט אינ'ם „קאפעליש", מעלדעט זיך דארט א מיידעל פון 21 יאהר, א קראסאוויצע, וואס זוכט א חתן מיט א גוטען כאראקטער. „מע דארף ניט האבען קיין בעסערען כאראקטער פון מיין זוהו'ס כאראקטער !"...

אט אזוי האט זיך געזאגט דער איד פון דער „יארמעלקע", נ. ב. נ. און האט געשיקט רופען צו זיך א שדכן און האט איהם איבערגעגעבען בסוד־סודות, ער זאל למען השם אויסנעפינען אינ'ם „קאפעליש", ווער איז די קראסאוויצע מיט'ן גוטען כאראקטער, און ער זאל איהר פארלאנגען זיין זוהן דעם בן־יחיד מיט'ן ווייסען בילעט, וואס שפיעלט פיעדעל, רעדט לשון־קודש און אזוי ווייטער. און אז נאט וועט העלפען, ס'וועט געהן א גאנג, וועט אם ירצה שם זיין רעכט, אין א גוטער שעה, אין א מזל'דינער — אמן.

אצינד וועלען מיר אריבערגעהן צום בחור פון „קאפעליש", וואס האט געקאנטשעט זעכס קלאסען און האט פראווען פון א פראוויזור. דאכט זיך, אז א מינדעסט קינד וועט אייך זאגען, אז דער דאזיגער בחור איז אנגעמאסטען פאר דער קראסאוויצע פון'ם „קאפעליש", וואס אלע בחורים זענען נאך איהר די כפרה. צום סוף, וואס לאזט זיך אויס ? אז דער בחור איז א בעלן געבען א קוק אריין איז דער „יארמעלקע", און ווי נאר ער האט איבערגעלייענט אינ'ם „קול חתן וקול כלה" וועגען דעם אידען, דעם מיוחס, וואס פער־מאגט א בת־יחידה א יפת־תואר מיט צעהן מעלות, און זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט און מיט פראווען, און גיט נאך צעהן טוי־

זענד אויך, האָט עס איהם געגעבען א טראָג אויף: סטייטש, ער האָט דאָך דעם אמת'ען ווייסען בילעט מיט די אמת'ע פּראָווען! און נישט וואַרטענדיג קיין איבעריגע מינוט, האָט ער זיך שוין צענויפּ־גערעדט מיט א בעקאַנטען אידען, וואָס זוכט א פערדינסטעל, און יענער איז גלייך צום בעל־הבית מ. ב. מ. און לעגט איהם פּאָר א בחור מיט א ווייסען בילעט מיט פּראָווען. האָט זיך דער בעל־הבית דערפּריידט און זאָגט צו איהם: „סטייטש, ער האָט נאָר־וואָס אַווענגעשיקט צום בחור מיט'ן ווייסען בילעט און מיט די פּראָווען א שדכן!" זאָגט צו איהם דער איד: „מילא, וועלען זיין צוויי שדכנים, אבי ס'וועל זיין מיט מזל". זאָגט איהם דער בעל־הבית: „פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען". ענטפערט איהם דער איד: „אמן".

אצינד בלייבט אונז נאָך איבער די קראָסאָוויצע פונ'ם „קאָ־פּעלייש" — און מיר ווערען פּאַרטיג מיט אַלע שדוכים. די קראָ־סאָוויצע, אז זי האָט איבערגעלייענט אינ'ם קאָפּעלייש", אז ס'איז דא א חתן מיט א ווייסען בילעט און מיט פּראָווען, האָט זי א טראָכט געגעבען, אז דאָס וואָלט אפשר געווען פּאַר איהר א גלי־כער שדוך, נאָר ס'איז פּאַרהאַן א שטיקעל חסרון: ער זוכט א כלה מיט נדן, און נאָך היבשע עטליכע טויזענד דערצו — היבשע עט־ליכע מכות איהם! אונזערע קאָפּעלישיסטען, ס'זאָל זיי צו קיין חרפּה ניט זיין, זענען טאָקי מאָדערן און ליבעראַל און אַלסדינג. נאָר אז עס קומט צו געלט, חאָפּט זיי אַווען דער שווארץ־יאָהר. פּאַר געלט וועלען זיי אייך פערקויפּען דעם אייגענעם טאָטען. אין נעלט־זאָכען זענען שוין די יארמעלקיסטען א סך פיינער. אט לאָזט ווייסען אין דער „יארמעלקע", אינ'ם „קול חתן וקול כלה", א איד א נגיד, אז ער האָט א זוהן מיט אַלע מעלות און זוכט א יפת־תואר — א קראָסאָוויצע הייסט דאָס, און פון נדן דערמאָנט ער נאָר אפילו ניט. מעג ניט זיין דער בחור דער פּראָווויזאָר מיט די פּראָווען א בפרה פּאַר דעם אידען? נישמעהר, איין קליינעם חסרון האָט דעם נגיד'ס זוהן: ער איז פרום און רעדט לשון־קודש. האָפּט זי

אבער, אז קיין גרויסע שטעהרונגען וועט דאס ניט זיין. פרומקייט איז א פריוואט־זאך, און וואס ער רעדט לשון־קודש — איז דאס א קרענק, וואס נעהט איבער. לאזען זיי נאר חתונה האבען, וועט ער שוין אויפהערען רעדען לשון קודש: ער וועט שוין רעדען ביי איהר, ווי א מענטש!...

אזוי האט אפגע'פסק'ענט ביי זיך די קראסאוויצע און האט ג'פועל'ט ביי איהר אייגענעם פעטער, נעבאך א איד א יורד. ער זאל זיך מטריח זיין צו יענעם נגיד פון דער „יארמעלקע", וואס זוכט א קראסאוויצע אהן געלד, און זאל איהם בעווייזען איהר בילד, וועט ער איינגעמען א מיתה־משונה. כך הוה — ס'איז טאקי אזוי געווען. וויבאלד נאר דער נגיד האט דערזעהן דאס בילד, האט ער אויסגעשריען: „אט דאס איז דאך די, וואס איך זוך פאר מיין זוהן! איך האב געשיקט ערשט היינט א שדכן צו דער דאזיגער יפת־תואר!" רופט זיך אן דער פעטער פון דער קראסאוויצע, דער יורד: „מעהר קיין דאגות זאלט איהר ניט האבען — וועלען מיר דעם רח"ש טיילען אויף דער האלב, וואס קאן דא זיין? "... „הלואי, פון אייער מויל אין גאט'ס אויהערען". „אמן ואמן".

מיינט איהר דאך, אז איהר זענט שוין פארטיג מיט אלע שדכנים? האט צייט א ביסעל. פערנעסט ניט, אז כתריל'עווקע איז א שטאדט, און ארעמע לייט, ברוך השם, זענען דא גענוג. שטעהט זיך א אידעל אין גאס, ניטא וואס צו טהון, לייענט ער ביידע גאזע־טען, די „יארמעלקע" מיט'ן „קאפעליש", פון דער ערשטער זייט ביז דער לעצטער זייט, לאזט נישט דורך קיין אות אפילו. דערזעהט ער אין ביידע גאזעטען די חתנים מיט די כלות און שפרינגט אונ־טער פאר התפעלות: „סטייטש, ס'איז דאך מן השמים! אט דאס מיידעל, די קראסאוויצע פונ'ם „קאפעליש", איז אנגעמאסטעו פאר'ן נגיד'ס בן־יחיד פון דער „יארמעלקע", וואס זוכט א יפת־תואר אהן נדן, און די בתולה, די יפת־תואר פון דער „יארמעלקע", וואס איז געביל'דעט סכנות, שפיעלט פיאנא און פערמאגט צעהנטויזענד נדן,

קאָנטשעט זעכס קלאָסען, ווארום יענע זוכט דאָך א חתן מיט פּראָווּעס, אוּן דער האָט אלע פּראָווּעס"...

אוּן דער חברה־מאן האָט נישט געמאכט קיין לאָנגע שהיות — למאי זאל איין אנדערער אויסחאפען? — אוּן איז אין איין שעה אויסגעווען ביי אלע פיער: ביי'ם נגיד אוּן ביי'ם בעל־הבית פּוּן דער „יארמעלקע" אוּן ביי'ם בחור מיט'ן מיידעל פּוּן דעם „קאָפּעליש". נאָר וואוהין ער איז געקומען, האָט מען איהם געענטפערט: „שוין א ביסעל שפּעטליך, פּעטער, האָט איהר זיך אויסגעקראצט — נאָר־וואָס געווען א שדכן אוּן גערעט דאָס אייגענע, וואָס איהר"... „וואָס גערעט זיך עס אָן מיט מיר? געווען א שדכן, ניט געווען קיין שדכן— אבי דאָס, וואָס איך רעד, רעד איך גליך. אוּן אפשר איז דאָס ניט גליך, דאַרפט איהר מיר זאגען נאָר איין וואָרט, מאך איך דאָס קאלי, ווארום אויך קאלי מאכען בין איך א בריה"... דערהערט אזעלכע דבורים, איז זיי פּרחה נשמתם געוואָרען. זיי האָבען דערזעהען, אז זיי האָבען צו טהון מיט א שיינעץ, איין עזות־מחוצף־פּנים. האָבען זיי געבעטען דאָס אידעל, ער זאל נישט קאלי מאכען, ובשכר זה, אז ס'וועט זיך עפּים דערפּוּן אויספּיקען אוּן ס'וועט קומען צום רח"ש, וועט מען שוין זעהען מסתמא, ער זאל אויך עפּים פּערדיענען.

אוּן גאָט האָט נעהאלפּען, ביידע שדוכים האָבען זיך אויסגעפּיקט אוּן ביידע קנס־מאלס זענען נעווען אין איין נאכט, אוּן עס האָבען זיך א לאָז נעגעבען שדכנים פּוּן דער וועלט. ערשטענס, די צוויי שדכנים פּוּן חתנ'ס צד. דערנאך די צוויי שדכנים פּוּן כלה'ס צד. דערנאך דאָס אידעל, וואָס האָט גזאלט קאלי מאכען. איז אחת לאחת האָבען מיר א קיימא־לן פּוּן פינף שדכנים. היינט וואו זענען די רעדאקטוירען פּוּן ביידע גאזעטען? די „יארמעלקע" אוּן דער „קאָפּעליש" זענען געקומען ביידע אויסגעפּוצט, ווי מחותנים, חאטש קיינער האָט זיי ניט געבעטען. נאָר געקומען — מהכתיתי, זעהר אנגעלעגט. האָט מען זיי נאָך פיין אויפּגענומען, יעדען בעזונדער. געשטעלט בראָנפּען, דערלאָנגט לעקאך מיט איינגעמאכטם. האָבען

זיי זיך בעדאנקט אוּן נעגעבען אנצוהערעניש. אז ניט צוליעב דעם זענען זיי נעקומען. „צוליעב וואס זשע דען?" „צוליעב רח"ש". „וואס הייסט — צוליעב רח"ש?" „אט דאס הייסט. זיי מאנען נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן... וואהרום וועז ניט זיי מיט זייערע גאוועטען, פון וואנען וואלטען זיך נענומען די דאזיגע שדוכים? דאס הייסט, מאנען מאנען זיי נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן" . . . אזוי האבען נע'טענה'ט אונזערע רעדאקטוירען, אוּן ביי די מחותנים וואלט מען דאס אפשר נע'פועל'ט, וואהרום וואס אהרט דאס זיי? קיין צוויי מאל רח"ש וועלען זיי נישט צאהלען. האבען זיך אבער די חברה שדכנים אויפ־געהויבען אוּן האבען נעמאכט א גוואלד עד לב השמים: „וואס פאר א שייכות האבען רעדאקטוירען צו שדכנות? אוּן וואו איז דאס נע־הערט געווארען, אז ביי צוויי שדוכים זאלען זיין זיעבען שדכנים? צו דריי מיט א האלבען שדכן אויף א שדוך?"... מעהר פון אלע האט איינגעלעגט די וועלט יענער אידעל, וואס האט געסטראשעט, אז ער וועט קאלי מאכען. ער האט מבטיח געווען ביידע רעדאק־טוירען, אז ער וועט זיי „אריינווארפען יערען אייגיגען א בינטעל פינגער אין טשאלענט־ברעטעל אריין"... אוּן ער וואלט זיין הבטחה מקיים געווען, וואהרום ער איז שוין גרייט געווען צו פערקאטשען די ארבעל אפילו. האבען זיך אריינגעמישט די מחותנים פון ביידע צדדים אוּן האבען זיי צענומען — אוּן אט אזוי, ווי איהר זעהט, זענען אונזערע רעדאקטוירען, דאנקען גאט, ארוים טרוקען, אהן פעטש.

דא האט זיך דער יונגערמאן וויעדער פערשטעלט מיט ביידע הענט דאס פנים אוּן האט געלאכט שטילערהייט, זיך אזש גע־טרייסלט פאר געלעכטער. אוּן אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער מיך א פרעג געגעבען, וועז איך בין פריי? אזוי ווי איך האלט ביי אוועקפאהרען, וויל ער קומען מיך אינטערווירען. איך האב איהם געבעטען, ער זאל קומען מארגען.

ט.

אינטערוויוערס.

אויף מאָרגען, נאָך דעם, ווי דער לאָבענדיגער יונגערמאן האָט מיר דערצאָהלט די מעשה מיט די זיבען שדכנים, איז ער געקומען צו מיר מיט אזא גרויסען פּאָרטפּעל, אז איך האָב מיך אוש דערשראָקען.

— איך ווייל אייך אינטערווירען. — האָט ער אנגעהויבען און ארויסגעצויגען א לאנג ביכעל פון א זייט־קעשעני און געגומען מיר דערצאָהלען מעשיות, מיך נישט געלאָזט א וואָרט אויסרייידען. — פּרענגט מיך, וואו עס וועט זיין געדרוקט מיין אינטערוויו מיט אייך — וויים איך אליין ניט. עס קאָן זיין אין „קאָפּעליש". און עס קאָן זיין אין דער „יארמעלקע". אלץ איינע שאנסען. גיבער וואָלט מיך בעדאַרפט צונעמען דער „קאָפּעליש". פּאָרט א פּראָגרעסיווע נאזט. חאָטש זיין גאנצער פּראָגרעס בעשטעהט אין דעם, וואָס ער לאָכט אפּ פון אידישע דינגס און מאכט חוזק פון אידישע מנהגים. צום ביישפּיעל: איהם געפעלט ניט דער מנהג פון פאסטען. קומט ערב תשעה באב, אדער ערב יום־כפּור, אדער ערב איין אנדער תענית — צעלאזט זיך דער „קאָפּעליש" מיט אייז ארטיקעל פון א דאָקטאָר. דער דאָקטאָר איז אזוי א דאָקטאָר, ווי איהר זענט א גובערנאטאָר. דאָס שרייבט ער אליין, טאקי דער רעדאָקטאָר בכבודו ובעצמו. און חתמ'ענעז חתמ'עט ער זיך „דאָקטאָר מאָלינוס איינגעמאכצוס". אין זיינע ארטיקלען צעשפּרייט זיך דער דאָקטאָר מאָלינוס אייניגעמאכצוס וועגען די שערליכקייט פון פּאסטען און אפּפּאסטען און פּייניגען זיך, ברענגט ראיות פון ספּרים און ביכער, וואָס קיינער האָט זיי ניט געזעהען, ברענגט נעמען פון גרויסע געלערטע. אויסגעטראכטע נעמען, למשל: דאָקטאָר פּעפּערוס, פּראָפּעסאָר קנאבעלוס, פּריעדריך פּאָן ציבעלוס, טשארלז חריינוס, פּילים מוסטאַרדוס, עדוארד לאָטקוס, לואידזשי פּאלירטשעקוס און נאָך אזעלכע מינים

נעמען פון דער הגדה. און טאמער איז ווינציג אזעלכע אויטאריטעטען, טהוט ער זיך א ווארף אויף סטאטיסטיק און טהוט א רעכען־אויס, וויפיעל מענשען עס שטארבען אויס א יאהר פון פערצעהרונג דורך תעניתים. עס קומט אויס, או פון תעניתים שטארבען אויס איז כתריעלעווקע דריי מאל אזוי פיעל, וויפיעל עס ווערען געבוירען קינ־דער דורכ'ן יאהר. און צום שלוס פיהרט ער אונטער א חשבון, אויס־גערעכענט מאטעמאטיש, ווי צוויי מאל צוויי, או באם אידען וועלען פאסטען אלע תעניתים, ווי ביז אהער, וועט אין כתריעלעווקע אין עלף יאהר מיט דריי חדשים ניט בלייבען קיין איין איד אפילו.

— דאם איז וועגען תעניתים. היינט וואם דער איד צעארבייט וועגען דעם געצענדיענערישען מנהג פון כפרות שלאגען! און וועגען דעם ווילדען אייגפיהר געהן צו תשליך! דער רעדאקטאר פון „קא־פעליש" דערצעהלט זיך א מעשה פון פארציטען, א היסטארישע געשיכטע הייסט עס, וואם האט געטראפען טאקי דא, אין כתריעלעווקע, ווי אזוי אידען זענען נענאנגען צו תשליך, איז געפאהרען א קארעטע מיט פיער פערד נאשפיץ. אין קארעטע איז געזעסען דעם גראפ'ס טעכטערעל מיט איהר ארויטאנט. האבען די פערד דערזעהען אזוי פיעל אידען, האבען זיי זיך ספאלאשעט, צעטראנען די קארעטע און ארויסגעווארפען דעם גראפ'ס טאכטער מיט'ן ארויטאנט. און אזוי ווי דער גראף איז געווען דער בעל־הבית פון כתריעלעווקע, צו איהם האט געהערט די שטאדט, האט ער בעשטראפט די נאנצע שטאדט מיט שמיץ און ארויפנעלענט אויף אלע אידען אזא שווערען אפצאהל, או זיי האבען הונדערט יאהר כסדר נישט געקאנט זיך אויסצאהלען.

— פאר וואם דער „קאפעליש" איז אויף מיר ברוגז — שטויסט איהר זיך מסתמא, או דער רוגז וואכסט נאך פון דער געשיכטע מיט די „קעפלעך", וואם כ'האב אייך דערצעהלט. חאטש גאט איז מיין עדות, או איך בין אין דעם אזוי שולדיג, ווי איהר זענט שולדיג. נאר נארנישט. ער רעכענט, או דאם האב איך ארויסגענעבען דער „יארמעלקע" אלע סודות פון דער רעדאקציע. וויבאלד אזוי, וואלט,

דאכט זיך, די „יארמעלקע" בעדארפט שלאָנען מיט מיר בלאָט, איא? לאָזט זיך אויס, אז מיין פוס טאָר דאָרט ניט זיין! איבער וואָס? וועט איהר הערען א שענס. דאָס איז אבער א לעבעריגע מעשה.

דא האָט זיך מיין אינטערוויוער אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו דער וואַנד, זיך פערשטעלט מיט ביידע הענט און שטיל'ערהייב נע־לאָכט. דערנאָך, אז ער האָט זיך נוט אויסגעלאכט, האָט ער געזומען דערצעהלען די מעשה:

— דאָס איז געווען שוין לאנג, נאָך פאר די „קעפּלעך". איך בין דעמאָלט געווען כלי־לקה ביים רעדאקטאָר פון „קאָפּעליש". איך האָב זיך גערעכענט כמעט סעקרעטאר פון דער רעדאקציע. אלע חודות זענען געווען ביי מיר אין די הענט. נישט געווען קיין פער־בארגענע זאך פאר מיר. אין דער „יארמעלקע" איז אויך געווען א סעקרעטאר, טאקי דעם רעדאקטאָר'ס איין איינגענער שוואָגער און מיינער א גוטער פרייַנד, איין אוהב נאמן. וואָס ביי ז י י האָט זיך נעטהאָן האָב א י ך געווואוסט, און וואָס ביי א ו נ ז האָט זיך געטהאָן האָט ע ר געווואוסט. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך ארויסגענעבען איינער דעם אנדערען אלע סודות פון דער רעדאקציע, זיך געביטען שטיל'ערהייד מיט טעלענראָמעס, געוויזען איינער דעם אנדערען געהיימע בריוולעך, און טאָמער עפּים איין עקסטרא — האָ־בען מיר נענעבען צו וויסען איינער דעם אנדערען דורכ'ן טעלעפאָן.

— ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, איך זיץ איינמאָל אין דער רעדאקציע איינער אלייַן, שוין ווייט נאָך האלבער נאכט, צוגע־שפּאַרט אויף דער קושעטקע, און חאָפּ א דרימל. קלינגט מען מיר אין טעלעפאָן איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל. איך דרימל אזוי געשמאָק, האלט אין בעסטען שלאָף, און יענער דרעהט מיר א מח: טער־טער־טער־טער! „קלינג, טראכט איך מיר, צעזעצטערהייד, איך וועל זיך ניט ריהרען פון'ם ארט". יענער וויל אבער ניט אויפ־הערען: טער־טער־טער־טער־טער! בקיצור, עס העלפט ניט. איך שטעה אויף, נעם דאָס טרייבעל: „ווער איז דאָרטען?" לאָזט זיך אויס, ס'איז מיין פרייַנד פון דער „יארמעלקע". „וואָס טהוטסט דו,

פרענט ער מיך, דו שלאפסט?" „חס ושלום, זאג איך, וואס הייסט איך שלאף?" „וואס דען טהוסט דו?" „איך ארבייט". „וואס ארבייסט דו? פארהאן עפים נייעס?" „נאך א מין נייעס!" „דהיינו?" „דהיינו, זאג איך, א פאגראם". „א פאגראם? וואו?" „וואס הייסט וואו, זאג איך, אנו טרעף, וואו דארף זיין א פאגראם?" זאגט ער: „אודאי אין קעשעניוו?" זאג איך: „אזא יאהר אויף מיר, וואס פאר א חכם דו ביזט!" זאגט ער: „טאקי עפים א רעכטער פאגראם?" זאג איך: „מיט אלע פישטשעווקעס". „עפים פארהאן נע'הרג'עטע?" זאג איך: „צוויי הונדערט". „געשענדעטע פרויען?" „פינף אוו דרייסיג". „קינדער צעריסענע?" „אהן א שיעור!"... מעהר האב איך פון איהם נישט געהערט, ווארום ער האט זיך גאיילט איבערצוגעבען די טעלעגראמע פון קעשעניוו צום דרוק. און וואס מארגען האט זיך געטהאן, אז די „יארמעלקע" איז ארויס מיט א דרייגאראנדיג קעפע: „א נייער פאגראם איז קעשעניוו!" (פון אונזער ספעציעלען קארעספאנדענט)" — דארף איך אייך ניט דערצעהלען. אונזער רעדאקטאר פונ'ם „קאפעלייש" איז שיער ניט משוגע געווארען — ניט פון דעם פאגראם, חלילה, נאר פון דעם, וואס אזא פעטע נייעס איז אין דער „יארמעלקע" פארהאן אוו אין „קאפעלייש" ניט! ער האט אונז אלעמען איבערגעטריבען אויף הרעטשקע, א נאנצען טאג געגעסען אוו געיאדעט — ביז עס האט זיך ארויסבעוויזען, אז די מעשה איז א ליגען, ניט געשטויגען, ניט געפלויגען. דעמאלט האט שוין דער רעדאקטאר פון דער „יארמעלקע" גענומען ארבייטען מעשים, דערגרונטעווען זיך, פון וואנען האט זיך גענומען צו איהם אזא אומגעלומפערטע טעלעגראמע, און עס האט גהאלטען, אז דער סעקרעטאר, חאטש ער איז א שוואגער, זאל נעמען דעם וועג און זאל נאך זיין גוט אויסגעפאטשט אויף. אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז ער האט זיך נעבאך געמוזט מודה זיין, פון וועמען דאס וואכסט. דעמאלט האט דער רעדאקטאר פון דער „יארמעלקע" בעפוילען, אז טאמער בעווייז איך זיך פארביי דער רעדאקציע, בין איך א טוידטער...

ביי די ווערטער האָט זיך דערהערט א קלאַפּ אין טיר. איך האָב געבעטן אריין, און עס האָט זיך בעוויזען א יונגער פּאַרשוין מיט א רויט בעשפּריינקעלט פּנים, מיט אויף א גרויסן פּאַרטפּעל. מיין לאַבערידער יונגערמאַן האָט דערזעהען דעם אַריינגעקומענעם פּאַר־שוין, איז גלייך ווי ער וואָלט דערזעהען עמיצן פון יענער וועלט. זיינע אויגען זענען איהם געווארען גרויס, און אלײן איז ער אויפגע־שטאַנען, א חאַפּ געגעבען זיין פּאַרטפּעל, זיך אין דער גיך אָפּגעזע־גענט מיט מיר און איז נעלם געוואָרען. געבליבען מיט'ן נייעם פּאַר־שוין אינצווייען, האָב איך איהם געבעטן זיצען. ער האָט זיך בע־דאַנקט, ארויסגענומען פון פּאַרטפּעל א בויגען פּאפּיער און פון דער זייט־קעשעני א פּולפּערער און האָט זיך אוועקגעזעצט גרייט צו דער ארבייט.

— האָט קיין פּראיבע! ניט, — האָט ער אָנגעהויבען — איך האָב געהערט, אז איהר זענט דאָ, האָב איך אייך געוואָלט אינטער־ווירעו. וואָס האָט געטהאָן ביי אייך אָט דער חלאַמידניק?

— וואָסער חלאַמידניק?

— אָט דער, מיט'ן פּאַרטפּעל, וואָס האָט נעחאַפּט דאָס היטעל און איז ארויסגעלאַפען, ווי פון א שרפה? ער האָט אייך עפּים דער־צעהלט א סך מעשיות? זאָל עס נאָר פּאַלען אין ים אריין, רבונו של עולם, און אזוי ווי איך האָב עס ניט געהערט, אזוי זאָל עס מיר ניט שאַדטען!

— וואָס איז? ער איז דען א...?

— איהר ווילט זאָגען א ליגנער? חאַ־חאַ־חאַ! א ליגנער צו א ליגנער איז ניט גלייך! כל היוצא מפיו איז שקר וכזב! אויף איהם האָב איך אמאל געזאָגט אוז געשריבען אין א פעליעטאָן: פּארהאָן, זאָג איך, צווייערלײ מינים ליגנערס. פּארהאָן, זאָג איך, א ליגנער, וואָס זאָגט אויף שוואַרץ וויים אוז אויף זים ביטער. דער, זאָג איך, איז א ליגנער, וואָס זאָגט, זאָג איך, אויף שוואַרץ, אז ס'איז זויער אוז אויף זים—אַלטגעבאַקען. חאַ־חאַ־חאַ, גוט אריינגעזאָגט? ער האָט נאָך א מעלה: אז ער זאָגט א חכמה, לאַכט ער זיך פריהער גוט אוי־

סעט אוך דערנאך ערשט דערצעהלט ער א נאריישקייט. אויף איהם האב איך אמאל נעזאגט אוך נעשריבען אין א פעליעטאן, אז ס׳איז פאר־האן, זאג איך, דרייערליי חכמים. איין חכם זאגט א חכמה אוך לאכט אליין. דער אנדער חכם זאגט א חכמה, לאכט יענער. דער דריטער חכם, זאג איך, זאגט א חכמה, אוך קיינער לאכט ניט. חא־חא־חא, ווי נעפעלט דאס אייך? שאט! איהר זענט נאך ניט פארטיג — ער איז נאך טויב אויף. טויב ווי די וואנט. איך האב אמאל נעזאגט אויף איהם, אז איך בין איהם מקנא: ער הערט ניט די וועלט. חא־חא־חא! אוך דאס האט א השגה צו רופען זיך ליטעראט. חאטש ער נעהער זיך אזוי אן מיט ליטעראטור, ווי איך נעהער זיך אן מיט דער איינגעלשער מלכה א גליער־נעשוועסטערקינד, חא־חא־חא! איהר וואונדערט זיך, וואס איך בין פרייליך? דאס איז דער כאראקטער פון מיין טאלאנט. איך בין מיט אייך פון איין חדר. דאס הייסט, איך בין אויך א הומאריסט, אוך מיינע שרייבעכצעז איז נאר סאטירע אוך סאטירע אוך סאטירע. איך האב אנומעלטען אנגעשריבען אויף א יונג פאר־פאלק א סאטירע, האב איך עס געמוזט דערנאך פער־ברענען. נעמען דעם מאנוסקריפט אוך פערברענען אויפ׳ן פייער. פאר וואס? וואהרום אזא שטארט איז ביי אונז. ניטא קיין סוד אין כתרי־לעווקע. איך האב מיין סאטירע געלייענט פאר א פאר מענשען בסוד־סודות, בעשוואירען זיי, אז קיין פויגעל זאל ניט וויסען. זענען זיי זיך מיישב אוך צעטראגען עס איבער דער גאנצער שטארט. האב איך געהאט פונ׳ם פאר־פאלק אפגעשניטענע יאהרען! דאס ווייבעל האט געזאגט, אז זי וועט זיך נאר א מעשה אנטהון, אוך דער יונגער־מאן האט געשוואירען ביי גאט, אז ער וועט מיר ארויסשטעכען א מעסער אין הארצען. וואס זאגט איהר אויף דעם באנדיט? געה שרייב סאטירעס אויף אזעלכע ליט! וואס דארפט איהר מעהר, איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע מעשה...

עס האט זיך דערהערט א פרישער קלאפ אין טיר. איך האב געבעטען אריין, אוך ווי נאר דער נייער פארשוין האט זיך בעוויזען אויף דער שוועל, האט דער הומאריסט זיך געגעבען א חאפ־אויף,

פּערנומען דעם פּאַרטפּעל מיט'ן בויגען פּאַפּיער, אין דער גיך זיך אָפּנעזענענט מיט מיר, צוגעזאָגט אַריינקומען שפּעטער, אוז איז אַרויסגעשוואומען פּון מיין חדר. אויף זיין אָרט איז געשטאַנען א יונגערמאַן א דאַרער, א הויכער, א טרוקענער, מיט א קלײן שיטער בערדעל אוז מיט גרויסע טראַגישע אויגען אונטער זיך־בערנע ברי־לען — א מין דאַן קיבאָט פּון אונזערע צייטען. אַריינגעקומען איז ער אויף מיט א גרויסען פּאַרטפּעל אוז געזומען זיך אַרומצוקוקען אויף אַלע זייטען. איך האָב איהם געבעטען זיצען. ער טהוט זיינם — ער קוקט אוז קוקט, ווי ער וואָלט עפּעס נעווכט.

— וואָס זוכט איהר?

— איך זוך ניט, איך קוק נאָר, וואָס האָט דאָ געטהאָן אָט דער חברה־מאַן?

— וואָסער חברה־מאַן?

— אָט דער, וואָס איז נאָר־וואָס נעווען ביי אייך. איך קוק, צי האָט ער עפּעס ניט אַוועקגע'לקח'ענט ביי אייך?

— וואָס איז, ער איז דען א...?

—א ננב! א נאָטקע! ביי איהם איז רעכט אַלסדינג: א זיגערע! איז א זיגערע!, א לעפּעל איז א לעפּעל. ער האָט אויף זיין לעבען נאָך קיין צוויי שורות ניט ארויסגענעבען, זיי זאָלען זיין זיינע. אַלע וויסען דאָס. אַנומעלטעז האָב איך אַנגעשריבען א פּאַעמא — איך בין א פּאַעט מיט נאָט'ס הילף אוז שרייב לייערע, פּאַעזיע שרייב איך. מיין נאָמען איז אָט דא, אין דעם קאַרטע!, אוז געקומען בין איך אייך צו אינטערווירען, וויל איך האָב נעהערט, אז איהר זענט דא, וועט איהר אונז דערצעהלען נייעס — נאָר האָט קיין פּראַיבע! ניט, איך האָב אַנגעהויבען צו דערצעהלען אייך די מעשה פּון מיין פּאַעמא, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. אלזא, האָב איך אַנגעשריבען א פּאַעמא. איין אויסגעצייכענטע זאַך. אז איהר וועט וועלען, וועל איך אייך זי איבערלאָזען, איהר זאָלט זי לייענען, אדער איך וועל אייך זי אלײן איבערלייענען פּון אַנהויב ביז'ן סוף, וועט איהר זעהען, וואָס דאָס איז פּאר א סחורה. איהר וועט אלײן זאָגען,

אז א פּאָעט איז שטאַרקער פון אַייזען, אז עך האָלט זיך איין איז אוא אַרט, ווי כתריאַלעווקע, פּאַרברענט זאָל דאָס ווערען! שטעלט אייך פּאָר, איך קום מיט מיין פּאָעמא אין דער רעדאַקציע פון דער „יאָר־מעלקע" און בעט, מע זאָל דאָס איבערלייענען, חאָטש איבערלייענען. זאָגט מען מיר, אז זיי האָלטען נישט פון קיין לידער. קום איך אין דער רעדאַקציע פונ'ם „קאָפּאָליש". שוין כלומרשט א ראַריקאָלער אַרגאַן, א פּרייַ צייטונג. זאָגען זיי: ס'איז קיין פּלאַץ נישטא. זאָג איך: אָבער איבערלייענען מעגט איהר דאָך! זאָגען זיי: ס'איז קיין צייט נישטא. און אָט אזוי זענען זיי אַלע: דער האָט קיין פּלאַץ ניט, דער האָט קיין צייט ניט. געהט שרייבט פּאָעמעס! וועט איהר פּרעגען: ווער הייסט אייך שרייבען? — וואָס זאָל איך טהון, אז סע שרייבט זיך פּאָרט? אָלע טאָג מוז איך שרייבען. אַלע וואָך ווערד ביי מיר פּאָרטיג א פּאָעמא, און א מאָל צוויי... נאָר איך האָב אייך אַנגעהויבען צו דערצעהלען פון יענעם חברה־מאָן, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. האָב איך מיין פּאָעמא געלייענט פּאָר א פּאָר פּריינד, האָבען זיי געלעקט די פינגער, געזאָגט, אז זיי האָבען שוין לאַנג אזא אַנטיק נישט געלייענט. איז גוט? איז זיך מיישב יענער חברה־מאָן און שרייבט אויך אַן א פּאָעמא מיט'ן זעלבען נאָמען און מיט'ן זעלבען אינהאַלט, אָבער וואָרט אין וואָרט, און טראָגט זיך ארום מיט איהר איבער דער שטאָדט און לייענט זי פּאָר איטלעכען בעזונדער און גיט זי ארוים פּאָר זיין אייגענער פּאָעמא. זאָל איך שווייגען? האָב איך געמאַכט א גוואַלד — איך וויל איהם רופען צו מענשען. וויל ער נישט געהן. האָב איך אַנגעבאָטען גוטע פּריינד, מע זאָל איהם נויטען. בקיצור, מע האָט איהם געבראַכט, דעם חברה־מאָן, צו מענשען, און מענשען, לויטער לויטערהייט און שריפטשטעלער, האָבען אויסגעהערט אונזערע ביידענס טענות און די ערות פון ביידע צדדים, דערנאָך האָט מען דורכגעקוקט ביידע פּאָעמעס, און ס'האָט זיך ארויסגעוויזען, אז ס'איז טאָקי וואָרט אין וואָרט, ווי ביי מיר. מיינט איהר דאָך אודאי, אז מע האָט איהם נע'קנס'עט מיט מי יודע וואָס? קענט איהר ניט אונזערע

כתריל־עווקער ליטעראטעז און שריפטשטעלער. זיי האבען געפונען, אזוי ווי ביידע פּאעמעס זענען נאך זייער מיינונג געשריבען געווארען יאקבי אויף דער זעלבער ארט ווי ביי פּושקינען, דאס הייסט, פּושקין האט, זאגען זיי, אויך בעארבייט די זעלביגע טעמעס אסך פריהער, על־כן... וואס חאפּט איהר זיך אוועקצוגעהן? אוז וואס וועט זיין מיט אונזער אינטערוויו?...

י.

א מעשה מיט א יובילעאום.

„איהר זענט געבעטען צו קומען אויף דעם אוועגט, וואס „וועלד היינט אראנזשירט לכבוד דעם גרויסען שריפט־ „שטעלער אוז דראמאטורג קאפּעל בן צבי „נאדעלמאן המכונה ק'ב'צ'ן', צו זיין „פּינף־אוז־צוואנציג־יעהריגען יובילעאום. דער אוועגט „וועט פּארקומען אין דעם גרויסען כתריל־עווקער רעס־ „טאראן פון אלטער פּאוגאטש, געוועז־ „זענער יאנקעל קוואטשקע".

אט אזא מין איינלאדונג האב איך בעקומען פון דער פּאסט. גע'חתמ'עט אויף דער איינלאדונג איז געווען ניט קיינער, נאר: „די קאמיטע".

קוים דערלעבט דעם אויפדערנאכט, האב איך מיך איבער־נעמהאן, געגומען א פוהרעל אוז געהייסען זיך צו־פּיהרען צום גרויסען כתריל־עווקער רעסטאראן פון אלטער פּאוגאטש, געווען זענער יאנקעל קוואטשקע.

דער בנוהג שבעולם איז, אז מע דערצעהלט א מעשה אוז מע קומט־צו צו א שטוב, הויבט מען אן צו בעשרייבען פּריהער די שטוב, ווי זי זעהט אוים פון דרויסען, דערנאך פון אינוועניג. נאר

וויי דער בנוהג שבעולם איז אזוי, דערציבער טהו איך אקוראט פערקעהרט און גיבע אריבער גלייך צו דער מעשה.

ווייזען וויזט אויס, אז איך האב מיך א ביסל צונעאיילט. ווארום דער זאל איז נעווען נאך כמעט פוסט. עס האבען זיך ארומגערעהט די „מענטשען", אננעטהאן אין אפגעבאראטע פראקען מיט פאפיערענע, ניט איבעריג ווייסע מאנישקעס, צעשטעלט דאס נעפעס אויף דעם נעגרייטען לאנגען טיש און שטארק נעקלונגען מיט די נאפעל־מעסער. א שארפער ארמאט פון איינגעהאקטע הערינג מיט ציבעלעס האט זיך געלאזט הערען איבער דער גאנצער שטוב, און א קול פון א קליין עופה'לע פון א זייטינגען חדר האט געגבעגען צו וויסען, אז אט דא אין דעם הויז איז ניט לאנג נעבוירען געווארען א נפש'על אויף נאט'ס וועלט. וועד איז נעווען די גליקליכע געווינערין — צי די בעל־הבית'טע אליין, צי איהר טאכטער, אדער איהר שנור, אדער אפשר גאר א ווילד־פרעמדע, איין אורח'טע, — דאס וויים איך ניט. א פאקט איז, אז דאס עופה'לע האט געשריגען מיט די לעצטע כחות, שיער ניט צעריסען געווארען שרייענדיג. אין אזא פאל איז גוט באבולע פאפיער, אייגענטקעם אין ספירט, אננעצונדען מיט א שוועבעלע און צולענגען דאס צום בייכעל; אדער א טיבעלע, איינגעטונקען אין בראנפען און בעשאטען פון אויבען מיט פעפער; אדער פון דער אפטייק פאר צוויי גראשען „פערענארעק" איז זעהר גוט; אדער אז ניט — איז גאר נעבען דעם קינד זויגען. דאס איז דאס בעסטע פון אלע מיטלען.

אויסער די „מענטשען" אין פראקען, וואס זענען געווען בעשעפטיגט מיט'ן גרייטען צום טיש, איז נעווען צו בעמערקען עטליכע יונגע לייט, וואס נאך זייערע לאנגע האר און נאך די בריללען אויף די אויגען בין איך געווען כמעט זיכער, אז דאס זענען שריפטשטעלער און ליטעראטען, וואס זענען נעקומען גלייך מיט מיר צום יובילעאום. איין זאך נאר איז מיר געווען א ביסל קשה: די יונגע לייט זענען געווען שוין צו־פרעמד איינער צום אנדערען און האבען

נישט נאר ניט ארויסגערעדט צווישען זיך קיין אייניציג וואָרט — זיי האבען אפילו נישט נעקוקט אייגם אויף דאס אנדערע, ארומ־נעשפאציערט מיט די הענד אין די קעשענים פראנק און פריי, אדער געקוקט אין פענסטער אריין און געפייפט, גלייך ווי יעדער פון זיי וואלט דא געווען דער איינציגער אין זאל. ביז גאט האט געהאלפען, עס האבען אנגעהויבען צו קומען פארשוינען נאך און נאך, און צווישען זיי מיין גוטער בעקאנטער, מיין לאבענדיגער אינטערווי־ער, — האט ער מיר שטיל אויפ'ן אויהער איינגערוימט א סוד. אז דאס זענען לויטער קאללעגען, און ניט נאר קאללעגען — אייר־ניע פון זיי ארבייטען שוין פון וויים איך ווען אן אין איין גאנצט.

— למאי זשע רערען זיי ניט צווישען זיך, אז זיי זענען קאללענען?

— טאקי דערימאך רעדען זיי ניט צווישען זיך, ווייל זיי זענען קאללענען. זעהט איהר אט־א־יענעם־א, מיט די שווארצע קודלעם? — דאס איז א דיכטער, וואס שרייבט לידערע, און זעל־טען־זעלטען שרייבט ער אויף פראזע, נאר רערען רעדט ער נישט מיט קיינעם, אפילו מיט זיין איינען ווייב — סע שטעהט איהם ניט אן. ער האלט זיך גרעסער פון דער נאנצער וועלט, און אפילו פון זיך אליין... פושקין איז א הונט. לערמאנטאוו — א יונגעל. מיט הייגע'ן האט מען איהם אמאל פערגלייכט, איז ער געווארען אנגעצונדען: וואס איז הייגע? א לץ! א בדחן!... אויף איהם דערצעהלט מען א שענע מעשה: ער גהט נישט אין באר אריין. ער איז געווען א מאל אין באר און דערזעהען זיך א נאקעטען, איז ער געווארען מלא כעס וחמה: אזא גרויסער דיכטער — זאל מען איהם זעהען א נאקעטען!

דערביי האט זיך מיין פריינד פערשטעלט דאס פנים מיט ביידע הענד און האט זיך צעלאכט מיט זיין שטילען געלעכטער. און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער זיך נענומען מיך אונטערהאלטען ווייטער.

— און אט־א־יענעם זעהט איהר, וואם מיט די בלויע ברילען און מיט'ן קורצען ווייטיקעל? דאס איז א דראמאטורג, וואס באקט דראמעס, ווי מע באקט בייגעל. וויפיעל וואכען אין יאהר, אזוי פיעל דראמעס. מיינט איהר, ער האט עפים דערפון? צרות האט ער. ער האט א ווייבעל, ווערד זי אלע יאהר געלענגט. ווי ער ניט ליידען: „אלע יאהר א קינד!" זאגט זי: „ווייסט דו וואס? לאמיר זיך בייטען: האב דו קינדער און איך ווע שרייבען דראמעס".

דא האט זיך מיין פריינד וויעדער פערשטעלט דאס פנים און וויעדער שטיל געלאכט. און אז ער האט זיך אויסגעלאכט, האט ער נענומען דערצעהלען וויטער מיט זיין שטיל קול, וואס מע קאן נעבען איהם אנשלאפען ווערען:

— און אט־א־יענעם אידען זעהט איהר, וואס מיט די קאלי אויגען? דאס איז א ראמאנען־שרייבער. ער שרייבט ראמאנען. גאנצע טעג מיט גאנצע נעכט זיצט ער און שרייבט ראמאנען. ניט אומזיסט זענען איהם קאלי געוואָרען די אויגען. צוליעב וואס ער שרייבט ראמאנען — וויסט קיינער ניט. בסך־הכל האט ער אויך זיין לעבען אנגעשריבען עפים א מעשה, און די „יארמעלקע" האט זי אפגערוקט. פון העמדלט און האלט אט דער איד אין איין שרייבען ראמאנען. קיינער דרוקט זיי ניט. קיינער לייענט זיי ניט. נאר ס'איז ניט זיין עסק — ער שרייבט. דערצו האט איהם גאט געבענשט מיט א ווייב, האלט זי א קליטעל פון שרייבנעציג, ניט ער איהר צו לייזען נעלט, דאס הייסט.....

.....

דא איז מיין פריינד מיט א מאל אנשווינגען נעוואָרען און געבליבען סטאטעטשנע, ווי א סאלדאט, אז ער דערזעהט איין אפיצער. עס זענען אריינגעקומען צוויי נייע פארשוינען. איינער א הויבער אין א קאפעליש, דער אנדערער א נידעריגער פעמפיק מיט א פיין בייכעל. אריינגעקומען זענען די צוויי דורך איין טהיר, נאר שטארק אנגערודעלט איינס אויף דאס אנדערע, געקוקט דער אהין, דער אהער. יענער, דער לאנגער, וואס מיט'ן קאפעליש, האט אוים־

געטהאָן דעם קאָפּעליש, דערלאַנגט אַ וואונק צו דער פערזאַמלונג און געזונט איז אָרט אויף אוועקצוזעצן זיך. און דער אנדערער, דער פּעמפּיק מיט'ן בייבעל, האָט אויסגעטהאָן דאָס היטעל, אַנ־ געטהאָן א זיידען יאַרמעלקעלע און אויך געגומען זוכען איין אָרט אויף צו בעזעצן זיך. אין דער צייט האָט מיר מיין לאָבענדיגער פרייַנד איינגערוימט דערווייל א סוד אויפ'ן אויהער, אז דאָס זענען זיי, די כתריל־עווקער רעדאַקטוירען, פונ'ם „קאָפּעליש" און פון דער „יארמעלקע".

— איהר וואָלט זיך בעדאַרפט מיט זיי בעקענען, נאָר איצט איז אונמעגליך. — אזוי זאָגט צו מיר מיין פרייַנד. פרעג איך איהם:

— פאַר וואָס?

— ווייל טאָמער בעקענט איהר זיך מיט אייניעם פריהער, וועט דער אנדערער אויף אייך זיין אש להבה!

— וואָס זשע טהוט מען?

— גאָרנישט. עלעהיי איהר זענט נעשטאָרבען.

— א דאַנק.

— נישטאָ פאַר וואָס.

און דער עולם איז געגאַנגען און געגאַנגען, דער זאָל איז גע־ וואָרען פול גאָפּאָקט, און דער יוביליי האָט זיך אָנגעהויבען.

דער יובילאַר אליין, א איד שוין אין די יאָהרען, מיט א בלאָס הונגעריג פּנים, נאָר אין א נייער שבת'דינער קאָפּאָטע, איז זיך נעוועסען די נאָנצע צייט זעהר בעשיידען אן א זייט. מע האָט איהם נישט געהערט און נישט געוועהען. ערשט דעמאָלט, אז ס'איז גע־ קומען די צייט, האָט מען איהם ארויפגעפיהרט און אוועקגעזעצט אויבענאָן, און ער האָט אויסגעזעהען, ווי איין אלמן צו דער צוויי־ טער חופה.

די קאָפּאָטע, זאָג איך נאָך א מאָל און שטרייך עס אונטער, איז געווען א שבת'דינע און א נייע. נאָר איין חסרון האָט זי נע־ האָט — זי איז געוועסען אויף איהם, ווי א ווילד־פרעמדע, און גליך ווי מיינע גערַאַנקען וואָלטען געווען אָנגעשריבען אויפ'ן שטערן,

האָט מיין פרײנד מיר אַרײַנגעשושקעט אין אויהער אַריין:

— ס׳איז ניט זײַן קאָפּאָטע. ס׳אַ נעלִיהענע. מחמת ער איז, לאַ עלִיכם, אַ גרויסער אבֿיון. און דער יובֿילִיי, וואָס מיר מאַכען אים, איז נאָר מצד רחמנות.

— וואָס הייסט מצד רחמנות?

— אַזוי. אַ מענטש פֿלאָנט זיך כּל ימיו. נעלט פון זיינע שריי־בעכצען האָט ער ווינציג־וואָס געהאָט. כּבוד — נאָך ווינצינער. לאַז ער חאָטש אויף דער עלטער האָבען אַ ביסעל נחת־רוח, אַ שטיקעל יובֿילִיי.

— רבותי! איך בעט אַלע זאַלען פערנעמען די ערטער! — אַזוי האָט אויסגערופען אַ נעלער יונגערמאַנטשיק מיט נאָלדענע בריליען און מיט אַ נעמבע, וואָס נאָר ניט נאָך די יאָהרען.

דאָס איז נעווען דער פֿרעזידענט פון דער קאָמיטע, און ער האָט ענומען אַנווייזען פֿלינק און נעשיקט יעדען אויף זיין אָרט; און אז ס׳איז געקומען צום חתן־היובֿל, האָט ער איהם ענומען אונ־טער אַ האַנד און האָט איהם בעזעצט נאָנץ אויבענאָן, און כּיי בייַדע זייטען האָט ער בריה׳ש, אין איין און דער זעלבער צייט, אוועקגעזעצט בייַדע רעדאַקטוירען, דעם „קאָפּעלִיש" מיט דער „יאַרמעלקע", וועלכע האָבען זיך אויסגערעהט אייניער צום אַנ־דערען, מחילה, מיט׳ן הינטערשטען חלק און האָבען אויסגעזעהען, ווי צוויי אונטערפּיהרער, וואָס זענען צווישען זיך פּייער מיט וואַ־סער, אויף מעסערשטעך.

— רבותי! — האָט דער נעלער פֿרעזידענט אַנגעהויבען זיין ערשט וואָרט. — רבותי! מיר האָבען זיך צענויפּגעזאַמלט דאָ היינטיגע נאָכט צו פּייערען דעם יובֿילִיי פון דעם עלטערען אוז גרעסערען פון אונזערע שריפּטשטעלער...

— דעם „גרעסערען"? — האָט זיך אויפּגעהאָפּט דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודלעם. — דעם „עלטערען" פערשטעה איך נאָך, אָבער דעם „גרעסערען"? וואָס פּאַר אַ „גרעסערען"?

— א ביסעלע א גוזמא. — האָט איהם אונטערגעהאַלטען דער דראַמאַטורג מיט די בלויע בריליען.

— נישט קיין גוזמא, נאָר א חוצפּה. — האָט זיך אָפּגערופען דער ראַמאַנען־שרייבער מיט די קאַלי אויגען, און דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס האָט אונטערגעהאָפּט אויף א קול:

— א גרויסע חוצפּה! א חוצפּה און א אידיאָטסטווע!

— איהר זענט אַליין א אידיאָט! — האָט שוין דער פּרעזידענט נישט געקאָנט אריבערטראָגען מעהר, און דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס האָט אָזש אָנגעהויבען צו ציטערען פּאר כעס. מיינע אויגען האָבען זיך אוועקגעשטעלט אויפ'ן יובילאָר נעבאָך אין דער נעלעהענער קאָפּאָטע. זיין בלאָס פּנים איז געווארען נאָך מעהר בלאָס: זיינע אויגען האָבען ווי גערעדט, געבעטען זיך: „אידען! האָט רחמנות! פערשטעהרט מיר ניט מיין שמחה!"... ס'איז אָבער געווען צו־שפּעט. סטייטש, מע האָט געגומען דעם בעריהמט־סטען פון אַלע דיכטער, וואָס פושקין איז אָקענען איהם א הונט, לערמאָנטאָוו — א יונגע און הייגע — א לץ, א בדחן, און מע האָט נעזאָגט אויף איהם, אז ער איז א אידיאָט! אויב אזוי, טאָ נאָט זשע אייך!...

— אָבינד איז די בעסטע צייט, אז מיר זאָלען זיך אוועק־מאָכען...

אזוי האָט מיר מיין גוטער פריינד איינגערוימט א סוד גלייך אין אויהער אריין, און מיר האָבען זיך אוועקגעמאָכט.

ע פּ י ל א ג .

אויף מאָרגען אין דער פריה בין איך נעוואוירע געווארען, טאָקי פון מיין גוטען פריינד, אז מיר האָבען געטהאָן גאָנץ גלייך. וואָס מיר האָבען זיך בעצייטענס „אוועקגעמאָכט".

יא.

א מעשה מיט א לויה.

איינמאל אין דערפריה עפען איך אויף בייזע כתריל־עווקער צייטונגען, דערזעה איך אויבענאן, אויף דער ערשטער זייט, מיט א נעדיכטען שוואַרצען ראַם אַרומגענומען, צפּנערדוקט אַט וואַס:

פּאַריגע נאַכט האַט כתריל־עווקע נעהאַט איין אונגעהויער גרויסען שאַדען. עס איז נעשטאַרבען צו 52 יאַהר דער בעריהמטער שריפטשטעל־ער אברהם יצחק ווייננאַרטען המכונה א'ב'י'ו'ן'. די לויה וועט זיין היינט 12 א זיינער. אל־ע שריפטשטעל־ער און ליטעראַטען זענען נעבעטען צו קומען אין דער נייער שוהל צום הספּד, און דאַרטען וועט בעשל־אַסען ווערען, ווי אזוי ס'זאל זיין די לויה, און אויך ווי אזוי צו בעוואַהרענען די אַרעמע אלמנה און די אומגליקליכע יתומים.

דאַרף מען, אפּנים, זיך אַנטהון און נעהן אין דער נייער שוהל אריין. די „נייע שוהל" רופט מען זי נישט דערפאַר, ווייל זי איז זעהר נייַ, נאַר דערפאַר, ווייל די אלטע שוהל איז שוין צו אלט, צו בייביג און צו איינגעבוינגען. איך בין זיכער, אז ניט היינט איז מארגען — וועט זי נעבען א פּאל אום, און עס וועט חלילה זיין א קאטאַסטראַפע. וועז איך בין א כתריל־עווקער תושב, ניט קיין נאַסט, וואַס „קומט אויף א ווייל און זעהט אויף א מייל", וואַלט איך נע־זאַגט, מע זאל די שוהל אומוואַלגערען. נאַר אזוי ווי קיין שוהל וואַלגערט מען ניט אום, וואַלט איך נעהייסען, מע זאל איבערשי־טען די וועגד, ארויפשטעל־ען א נייעם דאַך — און פּאַרטיג. איז

אבער דער חסרון, וואס דערצו דארף מען האבען נעלד, און קיין נעלד איז ניטא — די אלטע כתריל'עווקער צרה ! אלסרינג האט שוין דאס מארערנע כתריל'עווקע, נאר איין זאך פעהלט דעם נאך — געלד. עה, וועו כתריל'עווקע, צו איהר חכמה און צו איהר פראגרעס, האט נאך די מטבע אויך — טע־טע־טע !

ראשית, וואלטען נישט געווען דארטען אזוי פיעל ארעמע לייט, און דאס וואלט שוין נעווען, מיין איהר, א גרויסע טובה פאר דער שטאדט, וואהרום מיר דאכט, אז ס'איז גלייכער איין נגיד אויף דער פופציג ארעמע לייט. איז איינס. והשנית, פון וואנען וואלטען זיך נעמומען אזוי פיעל לעדיגגעהער, אלערליי פוסטעפאסניקעס, שקצים ורמשים און טונעיאדצעס, וואס ווייסען נאר שטארבען פון הונגער און אויסגעהן פון קעלט? אך, ה ו נ ג ע ר און ק ע ל ט ! וועו וועט שוין קומען די צייט, וואס די צוויי מכות וועלען אויפהערען צו פיינינגען די ארעמע מענשהייט בכלל און אונזערע אומגליקליכע כתריל'עווקער אחינו בני ישראל בפרט?...

פערטיעפט אין אזעלכע אלטרואיסטישע און הומאניטארע מחשבות וועגען דער ארעמער מענשהייט און וועגען די אומגליקליכע כתריל'עווקער אידען, האב איך דערווייל פערשפעטינט צו דער פערזאמלונג אין דער נייער שוהל צום אנדענקען פונ'ם פערשטארבענעם שריפטשטעלער אברהם יצחק וויינגארטען המכונה א'ב'י'ו'ן', וואהרום אז איך בין געקומען, האב איך שוין געטראפען די שוהל־נעפאקט מיט מענשען, די פערזאמלונג איז שוין לאנג נעווען נעעפענט, און איינער, א שריפטשטעלער, נעווען־הנליך, איז נעשטאנען און האט נע'דרש'עט.

דאס איז נעווען זעהר א שענע, א ריהרענדע רעדע, א ריהרענדע ביז טרערען. דער רעדנער האט מעהר נישט נאר דערצעהלט, וואר דער נפטר איז נעווען און ווי אזוי ער האט נעלעבט. דאס הייסט, ווי אזוי ער איז נעשטארבען, וואהרום נעלעבט האט ער, איינעטליך, נארניט.

— רבותי! — מיט די וועדטער האָט דער רערנער פערענדיגט זיין דרשה — רבותי! צוויי און פופציג יאָהר נאָכאָנאַנד איז א מענטש געשטאָרבען. אין גיהנם האָט ער זיך געפונען. אין גיהנם האָט זיך געפונען אונזער פערשטאָרבענער חבר אלע צוויי און פופציג יאָהר פון זיין לעבען, און ג'חלומ'ט האָט ער פון א גן־ערן, וועלכען ער האָט כשר פערדיענט, נאָר ער האָט איהם ניט געהאָט. איך בין זיכער, אז ער וועט אריין נלייך אהין, אין גן־ערן אריין. דערויבער דארפען מיר איהם אפגעבען זיין לעצטען כבוד, ווי עס פאַסט פאר א מאן, וואָס געהט אין גן־ערן אריין. דערויבער בעדארפען מיר פעראייביגען זיין נאָמען, ווי עס פאַסט פאר א מאן, וואָס געהט אין גן־ערן אריין. דערויבער בעראַרפען מיר פערזאָרגען זיין אַרעמע אלמנה מיט די אומגליקליכע יתומים נעבאָה, וואָס זענען נעבליבען ווי אויפ'ן וואסער, ווי עס פאַסט פאר א מאן, וואָס געהט אין גן־ערן אריין.

די רערע, ווייזט אויס, האָט ביי'ם עולם שטארק אויסגענומען, און מע האָט דעם רערנער לאַנג־לאַנג נעפאַטשט בראָווא. און דער רערנער איז א פערשוויצטער אראָפ פון דער בימה, און ס'איז באלד ארויף א צווייטער רערנער, וואָס האָט איבערגע'חז'ט כמעט אלס־דינג, וואָס דער ערשטער רערנער האָט נעזאָגט. נישמעהר ער האָט דאָס נעזאָגט א ביסעל אנדערש און א סך ערנער, און דערמיט קאָלי נעמאכט דעם גוטען איינדרוק, וואָס דער ערשטער רערנער האָט נעמאכט. פון דעסטוועגען האָט מען דעם רערנער אויך נעפאַטשט בראָווא נאָנץ נישקשה'דינ, און עס איז ארויף א דריטער רערנער און האָט איבערנע'חז'ט כמעט אלסדינג, וואָס דער צוויי־טער רערנער האָט נעזאָגט. נישמעהר, ער האָט דאָס נעזאָגט א ביסעל אנדערש און א סך ערנער, און דערמיט קאָלי נעמאכט דעם איינדרוק, וואָס דער צווייטער רערנער האָט נעמאכט. פון דעסט־ווענען האָט מען איהם אויך נעפאַטשט, שוין ניט אזוי שטאַרק, ווי די ערשטע צוויי רערנערס, נאָר דאָך נעפאַטשט בראָווא. און אז דער דריטער האָט נעענדיגט, איז ארויף א פיערטער רערנער און

האָט איבערגע׳חזר׳ט כמעט אַלסדינג, וואָס דער דריטער רעדנער האָט געזאָגט, און אזוי ווייטער, און דער עולם האָט זיי געפּאָטשט, שוואכליך אפילו, נאר דאָך געפּאָטשט בראַוואָ. ביז ס׳איז נעקומען צו א דיסקוסיע: וואָס זאָל מען טהון מיט דער ארעמ־ער אַלמנה און מיט די אומגליק־ליכע יתומים? און דא האָבען זיך אַנגעהויבען הייסע דעבאטען. אייגער, זעהר א שענער רעדנער, האָט פאָרגעלעגט, מע זאָל מאכען א פּאָנד, דאָס הייסט, דורך די גאזעטען זאָל מען זאַמ־לען נעלד, און פאר׳ן נעלד זאָל מען מאכען דער אלמנה עפּים א געשעפט, וועט זי האָבען פון וואָנען צו לעבען. דאָס איז דעם עולם נעפעלען און מע האָט דעם רעדנער פאר זיין פּראַיעקט געפּאָטשט בראַוואָ. נאר ס׳איז אויפגעשטאַנען איין אנדערער, אויך א רעדנער, און נעזאָגט: ניין, א נעשעפט איז ניט גוט, ווארום די אלמנה איז א פּרויענצימער און טויג ניט צו א נעשעפט. אין צווי יאָהר וועט זי אויפעסען דאָס נאַנצע נעלד — און וואָס וועט זיין נאכדעם? ניין, עס וועט זיין בעסער, נאָך זיין מיינונג, מע זאָל פאר׳ן צע־נויפּגעזאמעלטען נעלד ארויסגעבען אלע וועלק פונ׳ם פערשטאר־בענעם פערפאסער אברהם יצחק וויינגאָרטען המכונה א׳ב׳י׳ז׳ן׳.

דער פּלאָן איז נאָך מאהר נעפעלען, און מע האָט דעם צווייטען רעדנער שטאַרק נעפּאָטשט בראַוואָ. איז אבער אויפגעשטאַנען א דריטער רעדנער און האָט געזאָגט, אז דאָס טויג אויך ניט. ס׳איז דא אזוי אויך נענוג ביכער אויפ׳ן כתרי־לעווקער ליטעראַרישען מארק, וואָס לינגו וויי א שטיין, קיינער קויפט זיי נישט.

— ביי אונז אין כתרי־לעווקע איז א מנהג, — האָט ער נעגעבען זיין ארגומענט — א מנהג פון קדמונים, אז קיין בוך קויפט מען ניט, נאר מע לייענט אויך אויפ׳ם איינס ביי דאָס אנדערע און מע לייענט. כתרי־לעווקע וווייסט ניט פון קיין קויפען. דא וויסט מען נאר לייהען, אויסלייהען...

דער דאזיגער ארגומענט האָט ארויסגערופען גאר א שטאַרקען אפלויז, און מע האָט דעם רעדנער נעפּאָטשט כמעט נאר אהן איין

אויפהער, ביז דער פארזיצענדער האט נעמוזט אויפשטיין דעם עולם דורך רעכטע עטליכע קלעפ אין טיש אריין אוו ער האט אויף זיין שטארקער געמבע אויסגערופען:

— רבותי! א סוף צו דער דיסקוסיע וועלען פערזארגען די אלמנה מיט די יתומים פון׳ם פערשטארבענעם! איך אנערקען, אז די דעבאטען וועלען דער פראגע זעלבסטפארשטענדליך העכער שטיין, הייסט עס, די אלמנה מיט די יתומים נע׳פטר׳ט. אצינד לאמיר זיך קארשט א נעם טהון צום נפטר אליין: ווי אזוי, אויף וואסער אופן זאלען מיר פעראיי־ניגען דעם אנדענק פון אונזער פער־שטארבענעם חבר? וועד עס האט וואס צו זאגען, בעט איך, ער זאל זיך מעלדען צום וואָרט.

האבען זיך כמעט אלע אנוועזענדע פערשריבען, אוו דער ער־שטער, וואס האט נעקריגען דאס וואָרט, איז אויפגעשטאנען, האט זיך אויסגעהוסט אוו אפגעהאלטען אפילו א ביסעלע צו א לאנגע, דערפאר אבער זעהר א שענע דרשה וועלען דער ביטערער לאנג פון שריפטשטעלער בכלל אוו פון אידישע שריפטשטעלער איז כתריעלעווקע בפרט, אוו האט געגעבען צו ערקלערען, ווי שווער אוו ביטער עס איז צו זיין א שריפטשטעלער ביי אידען איז כתריעלעווקע, וואס האט ביי׳ם לעבען ניט קיין כבוד אוו ניט קיין נעלד, — פער־דיענט ער דעריבער, לכל הפחות, נאכ׳ן טוידט, מע זאל איהם אפ־געבען כבוד. על־כן געפינט ער, אז דאס בעסטע וואלט געווען, מע זאל פוני׳ם צענויפנעזאמעלטען נעלד, וואס פאר דער אלמנה, ארמע־נעמען א בעזונדערע סומע נעלד אויף א דענקמאל, אויף א מאנו־מענט. דעם מאנומענט זאל מען אוועקשטעלען אויפ׳ן שוהל־הויף, אוו אויפ׳ן שפיץ פוני׳ם מאנומענט זאל זיין אויסגעהאקט דער ביוסט פוני׳ם פערשטארבענעם, פון מארמאר, אדער אויסגענאסען פון בראנז. אוו אונטער׳ן ביוסט זאל שטעהן מיט גרויסע נאלדענע אותיות אויסגעקריצט: „דעם אונפערגעסליכען חבר אברהם יצחק ווייניגארטען המכונה

א'ב'י'ו'ן' פון זיינע דאנקבארע חברים".

דער דאזיגער אויפטהו האט, אפנים, נאר שטארק אויסגענוצט מען ביי'ם עולם, און מע האט דעם רעדנער לאנג־לאנג געפאטשט בראוואָ. נאר איינעם איז דער פּראָעקט נישט געפעלען, שטארק נישט נעפעלען. דאס איז נעווען דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס. ער איז אויפנעשטאנען און האט צענליערט דעם פּלאן פונ'ם מאנומענט, געשאטען פּעך און שוועבל אויפ'ן ערשטען רעדנער, געמאכט פון איהם אש און צעקלאפט זיין פּראָעקט אויף פּיץ־פּיצלעך. „ערשטענס, האט ער נע'טענה'ט, וואו ווען מען נעמען איז כתריל־עווקע אזוי פיעל נעלד? נעלד, נעלד און נעלד! דער אלמנה נעלד, די יתומים נעלד, אויף א דענקמאל נעלד! איז איינס. און צווייטענס, ווען פאר א נייעם פּלוצים ביי אידען א דענקמאל נאר? ביי אונז זענען נעווען גרעסערע מענשען, און מע האט זיי קיין מאנומענטען ניט נעשטעלט. א סך מאנומענטען נעפינט איהר עפּים אין דער אידישער היסטאריע? איז צוויי. און דריטענס, ווער וועט אייך לאזען אין מיטען דרינען אוועקצושטעלען אין כתריל־עווקע א סטאטוע? מע וועט אייך געבען א סטאטוע, אז ס'וועט אייך פינסטער ווערען אין די אויגען!"...

האט זיך אויפנעהאפט נאך איינער, און דוקא פון די יונגע שרייבערס, מיט א נעפינטעלט פנים און מיט איין אלטען פּידזשאק, און האט זיך אנגערופען:

— אונזער דיכטער איז נערעכט, און איך וויים אפילו פאר ווען אונזער דיכטער איז קענען א מאנומענט (די וויטערע ווערטער האט ער שטארק צעצויגען): ווייל ער רעכענט, אז אויף א דענקמאל איז ער פאר־האנדן, און אז דער ערשטער מאנומענט קומט איהם, וויייטער קיינעם ניט!...

מעהר האט מען נישט בעדארפט. דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס איז נעווארען אזש בלוי פאר כעס און האט אויסגעשרינען: „חצוף! שייגעץ! קבצניוס! אלטער פּידזשאקעל!"... —

אוו האט זיך א לאז געגעבען מיט ביידע הענד גלייך צום יונגען שרייבער מיט'ן געפינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פידושאק. א גליק, וואס דער פארזיצענדער האט איהם אפגעהאלטען, ניט דערלאזט צו קיין סקאנדאל אין האט נעזאגט:

— נעעהרטע פערזאמלונג! איך וואלט נעזאגט, אזוי ווי די צייט איז שפעט, שוין נאך צוועלף, און מיר האבען דאך די לויה בעשטימט אויף צוועלף, על־כן זאל מען די דיסקוסיע וועגען א מאנומענט, אדער וועגען איין אנדער זאך, צו פעראייביגען דעם אנדענקען פון אונזער פערשטארבענעם חבר, אפלענען אויף איין אנדערם מאל, און אצינד זאלען מיר בעסער זיך פערנעמען מיט דער פראגע וועגען דעם פאראד פון דער לויה — מי ומי ההולכים? וועד זאלען זיין די ערשטע, וואס זאלען ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן נפטר? וועד זאל געהן פון פריהער, און וועד פון הינטען, און אזוי ווייטער? וועד עס ווייל אנטייל נעמען אינ'ם פאראד, זאל זיך פערשרייבען!

האט זיך אויפנעהויבען א טומעל מיט א ליארם ער לב השמים! אלע האבען זיך א לאז געטהאן אויף צו פערשרייבען זיך. אלע האבען נעוואלט זיין פון די ערשטע, וואס זאלען ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן נפטר, אלע האבען נעוואלט נעהן אויף צו פריהער און קיינער ניט פון הינטען. אומזיסט האט דער פארזיצענדער נעבעטען דעם עולם, מע זאל זיך בערוהיגען, אומזיסט האט ער נעקלאפט אין טיש, געסטראשעט, אז טאמער וועדר ניט שטילער, אזוי שליסט ער די פערזאמלונג. דער טומעל איז נעוואקסן וואס ווייטער אלץ שטארקער. דער עולם האט זיך געהיצט, געקריענט זיך, נעזידעלט זיך, און די אטמאספערע האט אנגעהויבען צו וועדרען שוין צו נעדיכט. פלוצים דערפיהל אזך, ווי עמיצער ציהט מיך ביי'ם ארבעל. איך דרעה מיך אוים און דערזעה מיין פרייגד. וואס האט א טבע לאבען נאכדעם און פאר זיך. ער האט געקוקט אויף מיר מיט

ערנסטע, א ביסל איבערגעשראקענע אויגען און א זאג געגעבען אין אויהער אריין:

— אצינד איז די רעכטע צייט אויפצושטעהן און ארויסגלי־טשען זיך פון דאנען...

און איך האב איהם געפאלגט: איך בין אויפגעשטאנען און האב מיך ארויסגעגליטשט פון דארטען, און, ווי איך פערשטעה, האט אין דעם ארויסגליטשען זיך געשטעקט א גרויסער שכל...

עפילאג.

דער מנהג צו בעערדינען א מענשען באלד ווי ער שטארבט, ניט אפלעגען אויף מארגען, ארער איבערמארגען, איז אינ'ם מאדער־נעם כתריל־עווקע פערבליבען פון אלטע צייטען ער היום הזה. דע־ריבער, אז חברה קדישא האט דערוועהען, אז דער נפטר לינט און לינט, און זיינע חברים האבען זיך פערזאמעלט אין דער נייער שוהל און מע ליארעמט און מע פילדערט און מע קאן צו קיין טאלק נישט קומען, — האבען די שמשים דערווייל דעם בר־מנן צונענומען, אוועקגעפיהרט איהם אויפ'ן נייעם בית־עולם, נעטהאן איהם זיין רעכט און בעהאלטען. די יתומים האבען נעזאגט קדיש, די אלמנה האט עטליכע מאל גע'חלש'ט, אלץ ווי עס נעהער צו זיין, און... ת'נ'צ'ב'ה.

יב.

„אידישיסטען" און „העברעאיסטען".

אז ס'האט א בלאז געגעבען א ווינטל אין כתריל־עווקע און דער עולם האט אנגעהויבען נעהן פארווערטס און פארערען מאדער־ניזם, אלץ ווי אין דער גרויסער שטאדט, איז געבליבען, מע זאל

גרינדען א חברה, מיין איך א נעוועלשאפט, מיט'ן נאמען „הזמיר", דערפאר ווייל יעדע לייטישע שטאדט פארמאגט א נעוועלשאפט, וואס טראגט דעם דאזיגען נאמען. דאס איז דעם עולם נעפעלען. איבערהויפט — דער נאמען „הזמיר". א שענער נאמען, א שעז וואדט, שטאמט פון שיר־השירים. און מע האט באלד אויסגעארבייט א פלאן, צענויפגעשטעלט איין „אוסטאוו" מיט אלע נויטיגע סטא־טוטען, און ס'איז געבליבען מעהר ניט צענויפרופען א פארזאמ־לונג — און דאס איז אין כתריליעווקע פון די קלייגע זאכען. מע דרוקט אב אין ביידע גאזעטען איין אויפרוף: „היינט אויף דער נאכט, אכט א זייגער פרעציז, איז א פערזאמלונג דאדט און דאדט, איהר זענט געבעטען צו קומען" — קומט מען. און נעקומען זענען ניט נאר די קארפענקעף, ניט נאר די אויבערשטע סמעטענע, נאר די נאנצע כתריליעווקער אינטעליגענץ מיט די רעדאקטוירען פון ביידע כתריליעווקער גאזעטען כראש.

פערשטעהט זיך, אז נישט אלע מיט א מאל זענען נעקומען. און ניט אזוי פרעציז, ווי מע האט געשריבען. איטליכער איז זיך נעקומען דעמאלט, וועז ער האט נעקאנט. וועז ס'איז נעקומען זייגער אכט, וועז זייגער נייען, וועז זייגער צוהן און וועז זייגער אלף אויף. פארהאז פערשיידענע סבות און אומשטענדען, וואס לאזען אייך ניט קומען צו דער צייט, איהר מעגט ווי אזוי וועלען. צום ביישפיעל, אז איהר האט א קלייט און די שפע האט זיך אייך א לאז נעגעבען אקוראט אויף דער נאכט, ביי'ם פערשלימסען די קראם. אדער איהר קומט אהיים און טרעפט נישט דאס ווייב, און די קינדער שרייען וועטשערע, און איהר האט נישט קיין נעפרעסט העמד. אדער עס האט זיך אייך צעריסען א שוך אקוראט אויף אזא אדט, וואס מע זהעט ארויס דעם גראבען פינגער. אדער א צאהן האט אייך געגומען רייסען, און איהר דראפעט זיך אויף די גלייכע וועגע. וועז איז דאס אימשטאנד אויסצורעכענען אלע אומגליקען, וואס טרעפען זיך אקוראט דעמאלט, וועז איהר זענט איינגעלאדען אויף א פערזאמלונג?

פון דעסטוועגען איז מען נעקומען אלע, קיינער האָט, חלילה, נישט געפאלט, און די פערזאָמלונג האָט זיך געעפענט אפילו שפעטלעך, נאָר געעפענט האָט זי זיך. און געעפענט האָט די פער־זאָמלונג נח, אונזער אלטער בעקאנטער נח רב יאָסעלס, פון די „קליינע מענשעלעך", דער נעוועזענער אייניגער קאָרעספאָנדענט אין כתריל־עווקע און דער פאָרשטעהער פון די אמאָליגע חובבי־ציון און פון די שפעטערינע ציוניסטען, דער גרינדער פון א סך — א סך אלטע און נייע חברות.

נח רב יאָסעלס, חאָטש ער איז שוין נים קיין יונגערמאן, חאָטש אין בארד זענען שוין ביי איהם פאָרהאַן מעהר גרויע האָר ווי שווארצע, חאָטש ער איז שוין א זיידע (וועה־וועה, ווי די וועלט לויפט! מיר האָבען געקענט נח'ן נאָך אלס בחור און דערנאָך אלס איידעם אויף קעסט), — פון דעסטוועגען איז נח נעבליבען דער זעלבער נח וואָס אמאָל. נישט נעמינערט אויף א האָר. א יונגע נשמה און א אידעאָליסט. איין עהרליכער מענש, א כשר האָרץ, איין עולה תמימה — איהר קאָנט מיט איהם טהון וואָס איהר ווילט, וואָרום ער גלויבט אלעמען אויף נאמנות. מיט לייב און לעבען איז ער איבערגענגעבען צו כתריל־עווקע און צו איהרע חברות און גע־זעלשאפטען. ווי אמאָל, אזוי אויך איצט, האָט ער קיין מאָל נישט אין זינען נים זיך, נים קיין ווייב, נים קיין קינד, נאָר די שטאָדט און נאָר איהרע חברות און נאָר טובת הכלל. כדאי זיך בעקענען א ביסעל חאָטש מיט זיין ביאָגראפיע. נח האָנדעלט מיט פלעשער. פלעשער זענען זעהר א וואויל געשעפט, נאָר עס נעהט איהם נים. אלע מענשען, וואָס האָנדלען מיט פלעשער, פערדיענען גענוג — ער דערלעבט. מיט ווייבער נעהט איהם אויף נים. מיט'ן ערשטען ווייב האָבען איהם אפגע'גט שווער און שוויעגער. דאָס אנדערע ווייב האָט זיך אליין מיט איהם גע'גט, מיט'ן דריטען האָט דאָס אויף געהאלטען נים ווייט פון א גט. איז שוין נעווען צו־שפעט. און אלץ איבער דעם, וואָס ער קהל'ט זיך און נים אוועק דער וועלט זיין נאנצע צייט. ס'איז נאָר א סברה, אז די אלע דריי מאָל נדו,

וואס ער האט נענומען פאר זיינע ווייבער, זענען אריין אין די חברות אריין, און א ירושה האט ער געהאט בעקומען פון א פעטער א בעזדעטניק (דער איינציגער בעזדעטניק אין כתריעלעווקע), האט ער די ירושה אויך אריינגעבראקט אין זיינע קהל'שע זאכען. בקיצור, נח איז א מענש, וואס לעבט פאר יענעם, ניט פאר זיך. אז דער נייער גייסט האט זיך אריינגע'גנב'עט קיין כתריעלעווקע, האט דאס נח'ן פערחאפט מעהר ווי אלעמען, ווי א מין קרענק. עס האט איהם נאר דעם קאפ פערדרעהט, לחלוטין פער'שכור'ט. ער האט זיך א נעם געגעבען צו דער ארבייט מיט אזא אימפעט, גלייך ווי איהם וואלט דאס געגאנגען אין לעבען, אדער, לכל הפחות, גלייך ווי איהם וואלט דא געשטאנען גליקליך צו ווערען!... דערהערט, אז שטאדט וויל האבען א „הזמיר", האט נח פערקאטשעט די ארבעל, זיך אוועקגעזעצט, אליין אין איין נאכט אויסגעארבייט דעם „אוסטאוו" מיט אלע סטאטוטען און פאראגראפען, אליין בעשטעלט א פער־זאמלונג, אליין צעשריבען בריעף אין די רעראקציעס און טאקי אליין מחילה זיי אפגעטראגען (נח איז קיין גרויסער איבערקלייבער, און קיין פוילער אודאי ניט), און אז דער עולם איז זיך צעניופנע־קומען, האט נח נעעפענט די פערזאמלונג און פארגעשלאגען, מע זאל אויסקלויבען א פארזיצענדען. נח יאגט זיך ניט, ער זאל פער־נעמען דעם אויבענאן, זיין דער פארזיצענדער. ער האט דאס פיינט. ער איז, ווי געזאגט, ניט קיין רודף אחר הכבוד. און דאס איז דאך בעוואוסט פון זינט די וועלט שטעהט, אז כל הרודף אחר הכבוד — ווער עס יאגט זיך נאך כבוד, איז הכבוד בורח ממנו — אנטלויפט פון איהם דער כבוד וואו דער ווייסער פעפער וואכסט: און פערקעהרט זשע וויעדער צוריק, אז כל הבורח מפני הכבוד — ווער עס אנטלויפט פון כבוד, איז הכבוד רודף אחריו — יאגט איהם דער כבוד נאך פון הינטען און בעט זיך ביי איהם: „שוטה, וואס אנטלויפסט דו? האב חאטש א ביסעלע כבוד!"... דעריבער איז קיין חדוש ניט, וואס נח האט אין כתריעלעווקע כבוד מעהר פון אלעמען. וואו ערגיץ איין ארבייט, א

קהל'שע זאך, א שיקעניש, א לויפענייש, איין אייל'ענייש אין איין אטהעם — איז מען מכבר דערמיט נח'ן. און נח פאלגט, טהוט פאר דריי. ער פרעגט נאר ניט איבער דאס אנדערע וואָרט, פאר וואס עפּיס ער, פאר וואס ניט קיין אנדערער? ער וויסט אליין, אז טהון בעדארף ער, נישט קיינער. און די איבעריגע חברה־לייט זענען מיט איהם מיינסטענס צופריעדען. און אז עס מאכט זיך א מאל, מען איז ניט אזוי צופריעדען, זאגט מען איהם, און אפטמאל מיט איין אנצוהערענישעל; מיט א שטעכווערטעל און מיט נלאט אזוי זיך א מעשה, א משל, ארער א וויץ, ווי דער מנהג איז אין כתריל'עווקע, אז מע וויל יענעם דערגעהן די יאהרען. עס טרעפט א מאל, אז מע פאלט אן אויף איהם נאר מעשה שיינעץ און מע „רייבט איהם א קאלנער". פאראן איז כתריל'עווקע, ברוך השם, אזעלכע לייט, וואס יענעמס פערדיענסטען ביי קהל מיט יענעמס וויסע האר אין בארד שפּיעלען ביי זיי א נאנץ קלייניע ראלע. נאר ווער רעדט פון שקצים, עזות־מחוצף־פנימ'ער? מיר קעהרען זיך אום צוריק צו דער ערשטער פערזאמלונג פונ'ם ערשטען „הזמיר".

אויסנעהערט נח'ס באַרשלאג וועגען אויסקלויבען א פּרעזידענט, איז ארוים א שטיקעל סכסוך: עס זענען נעווען א סך בעלנים. נאר וועמען אויסצוקלויבען איז ניט נעווען. אין כתריל'עווקע איז תמיד אזוי: ביי איין ארבייט, למשל, איז ניטא קיינער אין דער היים. אלע אויף נח'ן. קומט אבער צו א התמנות, ארער אזוי עמיצען אנ־טהון א כבוד, ווערד א טומעל: „מי שמך?" פאר וואס קומט איהם? און וואס עפּיס יענער, ניט איך? — מע פערנינט ניט! אפטמאל ענדיגט זיך עס נור מיט שטעכווערטער, און אפטמאל מיט א סקאנ־דאל, און א מאל מאכט זיך, אז עס דערגעהט צו פּעטש אויף.

איצטיגס מאל איז דאס געשטאנען אזוי, אז עס וואלט דערצו ניט דערגאנגען. וואָרום עס האט זיך געפונען א קלוגער, וואס איז נעפאלען אויף א גלייבער המצאה: „דארפט איהר זיך, ברידערל'עך, שפּאָרען און קריענען איבער'ן „מי שמך" — אמעהר אט בין איך שוין אויבנאן אייער פּרעזידענט — און טהוט מיר עפּיס!"

וואר איז דאס נעווען? דאס איז נעווען נישט קיין אנדערער. נאר דער בעריהמטער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס, מיט וועלכען מיר האבען זיך שוין א פאר מאל בענענענט אין אונזערע כתריעווקער מעשה'לעך. דער דיכטער האט זיך אוועקגענעצט אויבענאן, נאנץ סטאטשנע, טאקי מעשה פרעזידענט, און דערלאנגט א זעץ מיט דער האנד איבער'ן טיש:

— חברים און חבר'טעס!

מעהר אבער ווי די צוויי־דריי וועלטער האט ער נישט נעקאנט ארויסרעדען. מע האט איהם נישט נעלאזט. וואר? די, וועלכע זענען קענען אידיש. זיי האבען פיינט אידיש, וואהרום אידיש איז „זשארגאן" און זשארגאן איז — פע! זענען זיי ארויס דעריבער מיט א פראטעסט:

— עברית! העברעאיש!...

דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס איז אפילו ניט פון די איבערגעשראקענע יונגלעך, וואס האבען מורא פאר א פראטעסט, פון דעסטוועגען איז ער געבליבען א ביסעל מטושטש. דערנאך האט ער זיך א גלעזל נעגעבען דאס בייכעל, צוריקגעצויגען מיט זשי־לעט און א זאג נעגעבען נאך אמאל, גלייך ווי נאר ניט איהם מיינט מען, נאר שוין העכער מיט א טאן:

— חברים און חבר'טעס!...

איז געווארען אין זאל א גרעסערער נעפילדער מיט א קלאפעריי, א פייפעריי מיט אלערלי געשרייען און קולות ביז'ן הימעל אריין:

— איבריט! איבריט! איבריט!

אפנים, דאס איז געווען איין אנגעשטעלטע זאך פון פריהער. דאס האבען די כתריעווקער העברעאיסטען צוגעגרייט א דעמאנ־סטראציע קענען אידיש. און עס האט ניט געהאלפען קיין שמע ישראל. דער דיכטער האט נעבאך מיט בזיון נעמוזט פערלאזען דעם אויבענאן, און זיין ארט אויף דער טריבונע האט פערנומען דער יונ־גער שרייבער מיט'ן נעפינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פידושא־

קעל, און אויך אליין, אויך נישט געווארט אויף כבוד ביז מע וועט איהם אמאל אויסקלויבען, אויך א זעץ געגעבען מיט דער האנד איבער'ן טיש און אנגעהויבען אויף העברעאיש:

— „רבותי!" — און ניט רבותי ווי מיר זאגען, נאר טאקי „ראבאטאי", אזוי ווי מע זאגט דארטען, אין ארץ־ישראל... א קול האט דער יונגער שרייבער מיט'ן אלטען פידושאקעל דוקא א הילכיגס, האט זיין „ראבאטאי" אפגעקלונגען ווי א גלאק. נאר וואס דעו? ווייטער פון אט דעם וואלט איז ביי איהם ניט געגאנגען, מע האט איהם נישט געלאזט.

דא זענען שוין די כתריל־עווקער „אידישיסטען" ארויס מיט א דעמאנסטראציע קעגען העברעאיש. אפנים, אויך צוגעגרייט פון פריהער און אויך מיט די זעלבע כלים, דאס הייסט, מע האט גענומען ליארעמען און פילדערען און קלאפען מיט די פיס און שרייען אויף קולי־קולות — איין אמת'ע אבסטרוקציע! די קולות האבען דערגרייכט ביז'ן הימעל. עס האבען געציטערט די וועגד, געקלונגען די פענסטער: „מיכנאטאים! לאקשענקוי־לעטש! אידיש! אידיש! אידיש!!!"

האט גאט אריינגענעבען איינעם פון די העברעאיסטען, ער זאל צווישען די אלע אנדערע קולות געבען א וואוף ארויס א באמבע, אויסשרייען אויף א קול: „ט ש ע ר נ א ו ו י ץ!"... דאכט זיך, וואס, אייגענטליך, שטעקט אזעלכעם אינ'ם וואוד „טשערנאוויץ"? טשערנאוויץ איז נישט מעהר ווי א שטעדטעל איז דער בוקאווינע, אין עסטרייך, וואס צוויי מלוכות שלאגען זיך איצטער איבער דעם אוז טרייבען ארויס איינם דאס אנדערע. — היינט נעהערט עס צו איינעם, מארגען צו איין אנדערען. איז אבער פאר די כתריל־עווקער אידישיסטען, אז מע דערמאנט זיי דעם נאמען „טשערנאוויץ", טויזענד מאל, צעהנטויזענד מאל ערגער, ווי אין טאטען ארייז געשאלטען! איהר קאנט זיי אויסווארפען די שענדליכסטע עבירה, איהר קאנט זיי זאגען וואס אין דער קארט, אבי ניט „טשערנאוויץ". אט אזא טבע ביי די כתריל־עווקער אידי־

שיסטען. דאָס אייגענע איז אויך ביי די דאָרטיגע העברעאיסטען. ווילט איהר זאָטשעפען א כתריליעווקער העברעאיסט, איהם דערלאָנגען ביז דער זיעבעטער ריפ, זאָלט איהר איהם מעהר ניט נאָר א זאָג טהון איין ווארט: „מיכנאָטאָים" (עס וואָכסט פון „מכנסים"— הויזען). נאָר וואָס דען? איהר זאָלט זיך היטען פאָר איהם, ווארום ער קאָן אויך פּלעטען דעם מח... מאָדנע מענשען דער נייער כתריליעווקער דור. מוראָ'דינע האָנאָראָוע פּארשוינען, גרויסע קאָפּריזניקעם און ווילדע בעל־כעסנ'ס — „ספילשליווע נאָטורען"...

הכלל, דערהערט דאָס וואָרט „טשערנאָוויץ", האָט איינער פון די אידישיסטען, דוקא א שוואכער, א הוסטענדיגער, נאָר א היציגער פּארשוין, ניט לאָנג נעטראָכט, אראָפּגעצויגען פונ'ם לינקען פוס א שטיבלעט און א וואָרף נעגעבען פון זיך איינעם פון די העברעאיסטען גלייך אין פּנים אריין און געטראָפּען סאָמע דאָרט, וואו עס הויבט זיך אָן די נאָז, ביי דער אונטערשטער זייט פונ'ם לינקען אויג. א גליק, וואָס ער טראָגט ניט קיין בריליען, ער וואָלט נעקאָנט בלייבען אהן איין אויג. האָבען זיך עטליכע העברעאיסטען, זעלבסט־פערשטענדליך, אָנגענומען די קריוודע פון זייער בעלעדיגטען חבר און זענען אָנגעפאָלען אויפ'ן שוואכען, הוסטענדיגען אידישיסט מיט פערקאָטשעטע עלענבויגענס און האָבען איהם אוועקגענעבען אזא נאָכ, אז וועז עס מישען זיך ניט אריין די איבעריגע אידישיסטען, וואָלט מען זייער שוואכען חבר בעדאַרפט אַרויסטראָגען אויף א לייליך. פערשטעהט זיך, אז צוליעב דעם ראָזיגען אינצידענט מיט'ן אידישיסטישען שטיבלעט איז שוין במילא אויסגעבראָכען א גאָנצע מלחמה, איין אלגעמיינער געשלעג, איז וועלכען עס האָבען זיך ניט נענארט ניט די העברעאיסטען און ניט די אידישיסטען. נאָר מעהר פון אלעמען האָט געקראָגען אונזער עהרליכער קהל'ס־מאָן און געניאָלער גרינדער פון חברות און געזעלשאפטען — נח. איהם איז אריינגעפלויגען פון הינטען, גאָר אומגעריכט, א היבשע פּארציע. און אלץ איבער'ן פסוק: כל הבורח מפני הכבוד — וועט עס

אנטלויפט פון כבוה, איז הכבוד רודף אחריו — יאגט איהם דער כבוד נאך פון הינטען פום־טריט...

עפילאג.

אזא סעקרעטאר, ווי נח רב יאסעל'ס אין כתריל־עווקע, איז צו זוכען. אויף אלסדינג פיהרט זיך ביי איהם א פראטאקאל און אלס־דינג ווערד ביי איהם פערשריבען. ער לאזט ניט דורך זיין זאך. דער אמאליגער היסטאריקער, אז ער ווערט וועלען וויסען, וואס האט זיך געטהאן אין כתריל־עווקע, וועט ער געבען א קוק אריין אין נח'ס פראטאקאל־בוך, וועט ער דארט געפינען א גאנצען אוצר... וועגען יענער היסטארישער פערוואמלונג פון די אידישיסטען און העברע־איסטען נעמען מיר ארויס די סאמע נויטיגסטע, ווי די נעשיכטע פאדערט עס: „...נאך זעהר קורצע רעדעם פון די ארטאדארען האבען זיך אנגעהויבען היציגע, לעבהאפטע דעבאטען, וואס האבען נישט געקאנט ברענגען צו קיין אלגעמיינע אפשליסונג, איבער די חלוקי־דעות און רייבונגען, וואס הערשען צווישען פערשיעדענע פאר־טייען, און ווייל ס'זענען ארויס חלוקי־דעות און רייבונגען וועגען שפראך, און ווייל די שפראך־פראגע איז אונפערמיידליך, איז נע־פונען געווארען איין אייניציגער אויסוועג — מע זאל אנשטאט איין הזמיר גרינדען צוויי הזמיר'ס — איינעם א אידישען הזמיר פאר די אידישיסטען, און דעם אנדערען א העברעאישען הזמיר פאר די העברעאיסטען...“

יג.

רעפערענטען און פארלעזער.

כתריל־עווקע האט ליעב ליטעראטור, קונסט און מוזיק. נישטא די נאכט, וואס ס'זאל דארט ניט זיין וואו צו פערברענגען. ובפרט

נאך ווינטער. די נעכט זענען נרויס, נישט אלע שפיעלען אין קאר־
טען (וועגען קארטען וועלען מיר רעדען איין אנדערס מאל), ווילט
זיך הערען א פריש ווארט. איז ניט קיין טהעאטער, איז א קאנצערט,
איז אזוי איין אבענד, איז א פערזאמלונג, א פארלעזונג, א רעפע־
ראט מיט דיסקוסיעס, אדער אהן דיסקוסיעס.

מעהר פון אלסדינג האט מען דארט ליעב רעפעראטען מ י ט
דיסקוסיעס. ווארום א רעפעראט אליין, אז יענער ליינט, איז נישט
אינטערעסאנט. ער ליינט, און איהר דארפט זיצען און קוקען איהם
אין מויל אריין. וויבאלד אבער א רעפעראט מיט דיסקוסיעס, קאנט
איהר זיך ארויינמישען, קאנט איהר אויך עפּיס זאגען א ווארט,
ווייזען, אז איהר זענט אויך ניט קיין מלופים־קינד. און ווייל איז
כתריעלעווקע אליין זענען דא ווינציג לעקטארס, רעפערענטען און
לייענער, און ווייל אויך א כתריעלעווקער לעקטאר, רעפערענט אדער
לייענער לעגט מען דארט ווינציג־וואס כבוד, איז מען זיך דעריבער
נוהג, אז מע בעציהט די סחורה פון דרויסען, דאס הייסט, מע
שרייבט אויס לעקטארס, רעפערענטען, ארטיסטען און פארלעזער
פון דער פרעמד.

אין דעם ענין פון קאנצערטען, רעפעראטען, לעקציעס און פאר־
לעזונגען קאנקורירען ביידע כתריעלעווקער „הזמיר'ס" מיט סכנת
נפשות! שרייבען אויס די אידישיסטען א וועלט־בעריהמטען פאר־
לעזער, ברענגען אראפ די העברעאיסטען א וועלט־בעריהמטען רעד־
נער. מע שמייסט זיך ווי וויט מע קאן. אפטמאל טרעפט, אז אין
איינעם און דעם זעלבען אבענד זאלען אין כתריעלעווקע זיין צוויי
שמחות: א פארלעזער מיט א רעדנער — און די שטארט נעבאך
וויסט אליין ניט, וואוהין פריהער צו נעהן, חאטש נעם און צעריים
זיך אויך צווייען! דאס, וואס די אידישיסטען מיט די העברעאיסטען
זענען צווישען זיך צעריסען, מאכט ניט אוים. מילא, אז מען איז
ברוגז אויפ'ן חזן, דעריבער דארף מען קיין קדוש ניט שפרינגען? —
און אגב איז מען אין כתריעלעווקע זעהר להוט נאך א פריש ווארט.
טהוט מען וואס מע קאן — מע הערט אפ א ביסעל דעם און מע

לויפט הערען דעם אנדערעז. מע חאָפט א וואָרט פונ׳ם פּאָרלעזער אוז מע לויפט הערען א ביסעל פונ׳ם רעדנער. דורכלאָזען האָט מען פיינט אין כתריעווקע. דאָס לעבען איז אזוי קורץ, אז א מענש בעדארף פון אלסדינג גענוסען. ווער סע זאל ניט קומען צופּאָהרעז קיין כתריעווקע, קאָן ער זיכער זיין, אז ער וועט, אם ירצה השם, האָבען א שען אוידיטאָריום אוז אז דער זאל וועט זיין געפּאָקט, נאָך מאהר ווי מע בעדארף, אוז אז ער וועט אַרויס פון דאָרט ווי פון א שוויץ־באָד. כתריעווקע קוקט־נאָך דער גרויסער שטאָדט אוז שטעהט ניט אפּ, חלילה, פון דער מאָדע אויף א האָר. אין דער גרויסער שטאָדט איז א מאָדע, אז נאָך א רעפּעראַט, א לעקציע, אָדער א פּאָרלעזונג בעדארף זיין א באָנקעט. אין כתריעווקע איז אויך אזוי. קוים האָט זיך געענדיגט דער רעפּעראַט מיט דיסקוסיעס, — עס מעג זיין העט־העט נאָך האלבע נאכט — נעמט מען דעם מחותן, דעם רעפּערענט הייסט עס, אוז מע שלעפּט איהם אוועק אין א גאַרקיך, אוז מע זעצט איהם אוועק אויבענאָן, אוז מע פּראָוועט איהם דאָרט א באָנקעט.

כמעט, קאָן מען זאָגען, איז דער באָנקעט אין כתריעווקע מעהר חשוב ווי דער רעפּעראַט אָדער די פּאָרלעזונג. דער נאָנצער עיקר איז דער באָנקעט. אויף באָנקעטען מאָכען זענען די כתריעווקער אינטעליגענטען די ערשטע אין דער וועלט. ווי נאָר מע קומט זיך צענויף נאָכ׳ן לייענען, אזוי ווערד נעקוילעט א הערינג אוז אוועקגעשטעלט ביער: דער עולם פילט אן די גלעזלעך, אוז עס הויבען זיך אן טאָסטען מיט לחיים׳ם לכבוד דעם גרויסען גאָסט, וואָס ציהען זיך אוועק אפּטמאל ביז׳ן ווייסען טאָג אריין. אין די טאָסטען ווערען, אייגענטליך, איבערגע׳חזר׳ט אוז איבערגעקייעט נאָך אמאל פון אנהויב אלע פּריהעריגע דיסקוסיעס, אוז דער גרויסער גאָסט מוז עס אלסדינג נעבאָך נאָך אמאל אויסהערען אוז אלעמען ווייערער אמאל ענטפערען על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. א מאל, מאכט זיך, זאל מען דעם גרויסען גאָסט אויפ׳ן באָנקעט נעמען לויבען אין טאָג אריין, הויבען אויף דרוקעס, אוועקשטעלען

העכער פון שלמה המלך און גרעסער פון שעקספיר'ן, להבדיל, אזוי אז דער קאפ זאל זיך איהם פערדרעהען אויף צו חלש'ען. און א מאל, וויעדער צוריק, זאל מען דעם רעפערענט אויפ'ן באנקעט אזוי צעגליעדערען זיין רעפעראט אויף שטיק־שטיקלעך, מכבר זיין מיט אזא מין „קריטיקע", מיט אזא מין „אנאליז" און מיט אזעלכע מינים „פלפולים", אז סע זאל איהם פינסטער ווערען אין די אויגען פון אזא „כיבוד", און ער זאל ניט וויסען, וואו די טיר עפענט זיך... און א מאל זאלען זיך די בעלי הבאנקעט צוויישען זיך אליין צעאמ־פערען. פערפיהרען א נייע דיסקוסיע מיט נייע דעבאטען און נאר אומגעריכט ארויינפאלען אין א פייערינג מלחמה. אזוי אז דער גרויסער גאסט פאהרט אוועק פון דארט א גאנצער, איז ער איינער א גליקליכער און מעג בענשען גומל... מע מיינט ניט, חלילה, עמיצער זאל איהם דארט שלאגען אדער אזוי בעלעדיגען. ניין, דאס ניט. נאר מחמת די ארטיגע אידישיסטען מיט די העברעאיסטען פיהרען צוויישען זיך א קאנקורענציע, טרעפט זיך אמאל, אז דער גאסט זאל ווערען געשעדינט. דאס הייסט, ער זאל ארויינפאלען אומזיסט־אומנישט אין א בלאטע און זאל ניט קאנען זיך אפוואשען נאכדעם מיט קיין צעהן וואסערען.

אלם אילוסטראציע צו דעם, וועלען מיר אייך דערצעהלען א מעשה, וואס האט געטראפען אט־דא ניט לאנג אין כתריעלעווקע מיט איינעם א געלעהרטען העברעאיסט און א דאקטאר־פילאזאף, וואס איז נעבאך נאט די נשמה שולדיג, וואס האט צוליעב קאנקורענ־ציע פון די צוויי פארטיעס און איבער א אינטריגע פון די צוויי כתרי־לעווקער נאזעטען, ארויינגעהאפט זיך אין א מיאוס'ען עסק. מע האט אויסגעטראכט אויף איהם א ליגען, א בלבול, וואס האט זיך טאקי אויסגעלאזט נאכדעם, אז ס'איז ניט געשטויגען, ניט ג־פלויגען, נאר ביז עפים־וואס האט איהם די כתריעלעווקער פרעסע רעכט איבערגעוואשען די ביינער, געליטערט די נשמה און ג־מאכט מיט דער בלאטע גלייך, און די גאנצע שטאדט האט איהם א צייט נעהאלטען אין מויל — עס איז געווען בוזי־בזיונות!

ומעשה שהיה כך היה :

איינמאל אין א שענעם טאָג האָבען די העברעאיסטען אַראָפּ־געבראכט פון דער גרויסער שטאָדט אויף איין אבענד מיט דיסקוסיעם א בעריהמטען דאָקטאָר־פּילאָזאָף, ער זאָל זיי לייענען א רעפּעראט מיט דיסקוסיעם. דער בעריהמטער דאָקטאָר־פּילאָזאָף איז נעקומען קיין כתריל־עווקע, אָפּגעלייענט דעם רעפּעראט, אויסגעהאלטען די דיסקוסיעם, איבערגעלעבט דעם באנקעט אויף בשלום און הלך לעולמו — אוועק צוריק אהיים. וואָלט נעווען גוט. וואָס טהוט נאָט ? נעהען די כתריל־עווקער גאָטעטען און צעלעגען אויף זיבען טעלערלעך דעם רעפּעראט פון בעריהמטען דאָקטאָר־פּילאָזאָף און שרייבען זיך יעדע איהר מיינונג. פערשטעהט זיך, וואָס איינער זאָגט — זאָגט דער אנדערער קאָפּויה. ווייל די „יאַרמעלקע", דער ארגאן פון די העברעאיסטען, האָט אָפּגעלויבט דעם נאָסט אין טאָג אריין, איהם אנגערופען מיט'ן נאָמען געניאָלער שריפטשטעלער, גאָזאָגט, או דענקען דענקט ער אזוי ווי קאָנט און שפּינאָזא און רעדען רעדט ער אזוי ווי בעבעל און זשאַרעס, האָט דער „קאָפּעלייש", דער ארגאן פון די אידישיסטען, אקוראט פערקעהרט, גענאָכט איהם צו איש און צו בלאָטע, איהם נעקרוינט מיט אזעלכע שענע נעמען, ווי „בטלן", „שטאָמלער", „פּלאָפּלער", „באנק־קוועטשער", צבועק", וכדומה. „צבועק" האָט ער אָנגערופען דעם רעפּערענט דערפאר. וואָס ער האָט אין זיין רעפּעראט נעזאָגט מוסר דעם עולם, למאי מען איז ניט אידישליך נענוג. למאי כתריל־עווקער בחורים זיצען אין קינעמאטאָגראָף אהן א היטעל און כתריל־עווקער מיידלעך טראָגען אום שבת זאָנטיקלעך, טיכעלעך, הענטשקעלעך און נאָך אועלכע זאכען בפרהסיה... האָט דאָס מסתמא רעכט פערדראָסען די העברעאיסטען, און זייער ארגאן, די „יאַרמעלקע", איז ארויס מיט א „קריטיקע" אויף די אידישיסטען און געפרענט א קלאַץ־קשיא: פון וואַנען וויסען דאָס עס־הארצים, גראָבע יונגאָטשעס, באָר־יונגעז, שטיוועל־פּוצער, בעל־ענלה'ס און בעהעלפערס, וואָס קאָנען ניט קיין צלם פאר קיין אלף, צו זאָגען מבינות אויף אזא גרויסען ג־

לעהרטען, אויף אזא בעריהמטען דאקטאר־פילאזאף און אויף אזא
געניאלען רעפערענט ? האט זיך מסתמא דער ארנאן פון די אידי־
שיסטען, דער פראגרעסיוואר „קאפעליש", ניט געפוילט און האט
אויף מארגען אפגעענטפערט דעם ארטאדאקסישען קאנקורענט מיט
א „קריטיקע" און האט געפרעגט א קשיא אויפ'ן גרויסען נאסט, ווי
אזוי שטעלט זיך דאס אוועק א איה, ער מעג זיין א גרויסער גע־
לעהרטער און בעריהמטער דאקטאר־פילאזאף און א געניאלער רע־
פערענט, צו זאגען פאר איין עולם מוסר, למאי מע זיצט אהן א
היטעל אין קינעמאטאגראף, און למאי מיידלעך טראגען זאנטיקלעך.
מיט טיבעלעך, מיט הענטשקעלעך אום שבת, בשעת ער אליין, דער
גרויסער גלעהרטער, דער בעריהמטער דאקטאר־פילאזאף און גע־
ניאלער רעפערענט, האט בסך־הכל צוויי שוועסטער, איז איינע א
משומדת'טע און די אנדערע גלאט א גנב'טע ? . . .

פאר די העברעאיסטען איז די דאזיגע אונערוואַרטעטע קרי־
טיקע פונ'ם אידישיסטישען „קאפעליש" געווען א מין באמבע,
און זיי האבען זיך די ערשטע צייט פערלוירען. דערנאך האט
מען אפגעהאלטען א פערזאמלונג מיט'ן רעדאקטאר פון דער „יאר־
מעלקע" בראש, און ס'איז געבליבען, מע זאל אוועקקלאפען א דע־
פעש צום רעפערענט און אנפרעגען זיך ביי איהם גאנץ אויפריכ־
טיג אויף זיינע שוועסטער. נאר וויי אזוי פרעגט מען יענעם גלאט
אזוי ? וואַרום טאמער איז דאס איין אמת — אפשר האט ער
טאקי צוויי שוועסטער, איינע א משומדת'טע, די אנדערע א גנב'־
טע, — הייסט דאך עס דערלאנגט א פאטש אין פנים ! איז גע־
בליבען, מע זאל ביי איהם אנפרעגען סתם טעלעגראפיש און בע־
צאהלען פאר איין ענטפער: „וואס מאכען איירע שוועסטער?" איז אוועקגעגאנגען א טאג און צוויי — נישטא
קיין ענטפער! ערשט אויפ'ן דריטען טאג קומט אן א טעלעגרא־
מע פון צוויי וואַרטער: „וואס ערע שוועסטער?" נע־
מען די העברעאיסטען און קלאפען אוועק נאך א טעלעגראמע און
אויך מיט אין ענטפער: „איירע צוויי שוועס־

ט ע ר". נעהט וויערער אוועק א טאָג און צוויי, און עס קומט אן איין ענטפער: „א י ך ה א ב נ י ט ק י י ן ש ו ו ע ס ־ ט ע ר". פּויל־עז זיך ניט די העברעאיסטעז און קלאָפּעז אוועק א דריטען מאל א דעפּעש: „א פּ ש ר ז ע נ ע ן א י י ע ר ע ש ו ו ע ס ט ע ר ג ע ש ט א ר ב ע ן?" קומט אן איין ענטפער, ווייזט אויס, מיט בייזען שוין: „ו ו א ס ו ו י ל ט א י ה ר? א י ך ה א ב ק י י נ מ א ל נ י ט ג ע ה א ט ק י י ן ש ו ו ע ס ט ע ר! א י ך ב י ן א א י י ז א ו ן א י י נ צ י ־ נ ע ר".

דאָס איז נעווען איין אפּרישונג פּאר די העברעאיסטען. ווי א גוטער רענען אין א טרוקענעם זומער. עס איז זיי אראָפּ א שטיין פונ׳ם הארצען. קודם כל האבען זיי אפּגעדרוקט אלע דע־ פּעשען אין דער „יארמעלקע" און צוגענעבען א רעכטען פּירוש צו די טעלעגראמען — לאז די וועלט וויסען, אויך וואָס אידי־ שיסטען זענען פּעהיג. און חוץ לזה האבען זיי צענויפּגענומען אלע בלעטער, וואו ס׳איז געווען געדרוקט די מעשה מיט די שוועס־ טער, און האבען עס אוועקגעשיקט צום רעפּערענט. איז דער רע־ פּערענט, א היציגער פּארשוין און א האנאריסט, געוואָרען שטאַרק אויפּגעבראכט און האט אוועקגעוואָרפּען האק און פּאָק און איז געקומען צופּאהרען קיין כתריל־עווקע און האט איינגענעבען אויפ׳ז „קאפּעלייש" און אויך אלע אידישיסטען איין „איסק", ארויסגערו־ פּען צום נעריכט א מאסע עדות, געוואלט אריינפּאקען די חברה אין חד־גדיא אריין פּאר רכילות און פּאר לשון־הרע און פּאר פּער־ זעכיכע בעלעדיגונג. און בכדי צו בעווייזען, אז ער איז ריין, אז ער האט ניט קיין שוועסטער, ניט קיין משומדת׳טע, ניט קיין גנב׳טע, און אז ער האט בכלל קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, האט ער ארויסגעפּאדערט פון זיין שטאַרט די מעטריקעס פון זייז גאנצער משפּחה, וואס האבען ארויסבעווייזען, אז נישט נור ער איז ביי זיין טאטע־מאמע א בן־יחיד — אפילו זיין טאטע האט אויך קיין שוועסטער ניט געהאט! דאס אלסדינג האט אבער ווינ־

ציג וואס געהאלפען צום משפט. די העברעאיסטען האבען פער־לוירען. די ריכטער האבען ארויסגעטראגען אזא מין רעזאלוציע: „אז דער בעשולדיגער זאל האבען שוועסטער, און יענע זאלען הָאַבען אויסגעטראכט אויף זיינע שוועסטער א בלבול, און דער בלבול וואלט זיך ארויסגעווייזען פאר א ליגען, — וואלטען די בעשולדיג־טע בעקומען זייער שטראף לויט'ן געזעץ. נאר אזוי ווי דער בע־שולדיגער אליין האט בעוויזען, און די צוגעשטעלטע פאפיערען בע־שטעטיגען, אז ער האט קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, — קומט אויס, אז די בעשולדיגטע האבען גערעדט לשון־הרע אויף אזעלכע, וואס זענען קיינמאל נישט געבוירען געווארען: נמצא, אז ס'איז נישטא קיין בעלעדיגטער. וויבאלד אזוי, זענען נישטא קיין בעלעדיגטע און קיין בעלעדיגער — און דער משפט איז בטל".

ע פ י ל א ג.

יענעם טאג האבען די העברעאיסטען מיט דער „יארמעלקע" אפגעהאלטען איין עקסטרא־פערזאמלונג, און די אידישיסטען מיט'ן „קאפעליש" בראש האבען נעמאכט א קערמעשעל און גע־האלטען דרשות א גאנצע נאכט, געטרונקען, געזונגען און געטאנצט ביז'ן וויסען טאג אריין. ס'איז געווען דער אמת'ער „ליהודים".

יד.

ל י ע ב ה א ב ע ר פ ו ן ט ה ע א ט ע ר

טהעאטערס זענען פארהאן אין כתריעלעווקע צוויי: א טהע־אטער פון אידישיסטען און א טהעאטער פון העברעאיסטען. אק־טיארען אבער — נישט איינער. סיידען עס קומט אראפ פון יעהו־פעץ א אידישע טרופע, א מאל צוויי טרופעס. שפיעלען אפ א פאר וואכען און, אויב זיי האבען מיט וואס, פאהרען זיי אוועק אהין, פון וואנען זיי זענען געקומען, און אז ניט, פערזעצען זיי די זייגערלעך, די מלבושים, די דעקאראציע מיט'ן גאנצען רעקווי־

זיס. אוו אויב זיי האבען דאס אויך ניט, געהט מען ארויס איבער דער שטאדט מיט א פעטשיילע אוו מע מאכט זיי א נדבה — וואס זאל מען טהון? מע וועט דאך נישט לאזען מענשען אויסגעהן פון הונגער; מען איז דאך עפים אידען, צי ניין? אוו אז זיי פאהרען אוועק, געבען זיי זיך דאס ווארט, אז ווייל זיי וועלען לעבען זאלען ניט זיי, ניט זייערע קינדער, ניט זייערע קינדס־קינדער נישט ארויסמעקען מערהר קיין כתריל־עווקע, עס מעג אויך דעם קומען א שרפה, א מגפה אוו וואס אין דער קארט! דאכט זיך, גוט אנגעשאלטען, איא? קומט איבער־א־יאהר — ויבא המן — זיי זענען וויעדער דא! אזא טבע שוין ביי די אידישע ארטיסטען. עס ציהט זיי קיין כתריל־עווקע. א קשיא אויף א מעשה — טאמער וועט זיך אויסגעבען א סעזאן, וואס וועט אומקעהרען דעם פאראיאהריגען פערלוסט נאך מיט פראצענט? „איהר קענט נישט דאס טהעאטער־געשעפט — האט מיר אמאל געזאגט א אידישער אקטיאר, א פערשילעפטע קרענק: — היינט איז שלעכט. מארגען קאן זיין נאך ערגער"...

אוו ווייל דאס אידישע טהעאטער קומט קיין כתריל־עווקע נאר אויף גאסטראלען. אוו בעגעהן זיך אהן א טהעאטער קאן מען ניט, דעריבער זענען אין כתריל־עווקע פארהאן א סך אמאטערען פון קונסט, לייבהאבער פון אידישען טהעאטער.

איך האב מורא צו זאגען, ס'זאל ניט אויסקומען שוין צו גוזמא'דיג, צו איבערטריבען — נאר א פאקט איז עס, אז כמעט די גאנצע יוגענד פון כתריל־עווקע זענען „לייבהאבער". וואו ערגיץ א דער־וואכסען בחור'ל, וואו ערגיץ איין אונטערגעוואכסען מיידל, א חתן אדער א כלה — זענען זיי „לייבהאבער". ניט נור בחורים אוו מיידלעך — פארהאן יונגע לייט מיט בערדלעך שוין, אדער ווייבלעך, מאמעס פון קינדער, וואס זענען „לייבהאבער" אוו שפיעלען טהעאטער. וואס מיינט איהר? איז טאקי אז אך אוו וועה צו יענעם ווייבל, וואס איהר מאן איז א „לייבהאבער", אוו א קלאג צו יענעם יונגען־מאן, וואס זיין ווייבל איז א „לייבהאבע־

רין"! דער יונגער־מאן נעבאך קומט אהיים פון קלייט א מיערער. א הונגעריגער, טרעפט ער ניט קיין וועטשערע, ניט קיין סאמא־וואר, דאס קינד ווערד צעריסען שרייענדיג. וואס איז די מעשה? — דאס ווייבעל איז א „ליעבהאבערין", איז זי דאס אוועק אויף פרא־בע, מע מאכט רעפעטיציע. אדער פערקעהרט דאס איינענע: דער מאן איז א „ליעבהאבער", פלאנטערט זיך מיט'ן טהעאטער, פער־ברענגט זיך די צייט גאנץ פרעהליך. אז ניט קיין ספעקטאקעל, איז א רעפעטיציע, אז ניט קיין רעפעטיציע, איז גלאט א פערזאמ־לונג פון ליעבהאבער — מע לייענט א נייע שטיק פון א כתריעלעוו־קער דראמאטורג, טיילט מען פונאנדער צווישען זיך די ראלעז. עסט מען דערנאך וועטשערע אלע אינאיינעם, מע נעמט צו גלעז־לעך ביער, מע רויכערט פאפירעסלעך — ס'איז חי געלעבט! אוז דאס ווייבעל נעבאך דארף זיצען אין דערהיים, וויעגען דאס קינד, אדער ליגען איז בעט א פערשמאכטע אוז ארויסקוקען א גאנצע נאכט, ווען ווער שוין קומען, דער געטרייער מאן, דער „ליעב־האבער"?

ערגער פון אלץ איז, אז ביידע, סיי דער מאן, סיי דאס ווייבעל, זענען „ליעבהאבער"; אוז נאך ערגער איז (דעמאלט איז שוין טא־קי גאר א צרה!), אז דער מאן מיט'ן ווייב זענען קידער־ווידער. דאס הייסט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א העברעאיסט אוז דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א אידישיסטקע, אדער פערקעהרט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א אידישיסט, אוז דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א העברעאיסטקע. קומט ארויס דערפון א מאל א קאנפליקט, וואס ענדיגט זיך מיט א סקאנדאל אוז מיט בזיונות.

ניט לאנג האט זיך געטראפען א מעשה מיט א פאר־פאלק, מאן אוז ווייב, ביידע „ליעבהאבערס", ער — א פערברענטער אי־דישיסט, א „קאפעלישיסט", זי — א פערברענטע העברעאיסטקע, א „יארמעלקעליסטקע".

דאס דאזיגע פאר־פאלק איז זיך געווען א גאנץ נישקשה'דיג פאר־פאלק. האבען געלעבט בשלום ושלוה כמעט א גאנץ יאהר

נאָך דער חתונה, האָבען שוין נעהאַט א קינד אויף (א יונגע). פּלוצים האָבען זיך אַנגעהויבען צווישען פּאָר־פּאָלק מחלוקת'ען. וואָס איז? באשר ער וויל ניט, אז זי זאָל געהן שפּיעלען אינ'ם טהעאַטער פון די בעלי־לאַקשענקוילעטש. „ וויל־סטו שפּיעלען, זאָגט ער, קאָן איך, זאָגט ער, בעשטענהן, זאָל־סט שפּיעלען מיט מיר אינ־איינעם, זאָגט ער, אינ'ם טהעאַטער פון אונזערע אידישיסטען." קוקט זי איהם אָן, ווי א משוגענעם: „וואָס עפּעס אין מיטען דרי־נען? די גאַנצע צייט בין איך געווען א העברעאיסטקע — אוז גאָר ניט, דו האָסט זיך ניט דערוואַרנען. איצט איז דיר מיט א מאָל געוואַרען ביטער. וואָס איז דער שכל?"

לאָזט זיך אויס א מעשה, אז דער שכל איז א פּראָסטער שכל: דער מאַן, דער אידישיסט, איז געוואָהרט געוואָרען על־פּי נס, דורך עפּעס א צעטעלע פון א העברעאיסט, אז זיין ווייבעל, די העברע־איסטקע, האָט געפּיהרט א ראַמאַן נאָך מיידעלווייז, פּאָר דער חתונה, טאַקי מיט איינעם א העברעער. האָט זיך אַנגעצונדען אין איהם א פּייער, אוז ס'איז געווען הימעל עפּעז זיך! די גאַנצע שטאָדט האָט זיך געוויינט. ס'איז אַוועק רעדעריייען, שושקעריייען, פּליאָטקעס. ס'איז אַרויסגעטראַגען געוואָרען אויף דער גאַס, אין מאַרק, אוז סוף־כל־סוף אריין אין דער פּרעסע, אין די כתרי־לעווקער גאַזעטען הייסט עס, אינ'ם „קאַפּעליש" מיט דער „יאַרמעלקע" — אוז ווי באַלד ס'האָט זיך אַריינגעמישט די כתרי־לעווקער פּרעסע, האָט איהר שוין ניט וואָס זיי מקנא צו זיין.

וואָס פּאַר א ראָלע, למשל, האָט דאָ נעשפּיעלט די פּרעסע? גאַנץ פּשוט: אַזוי ווי דער אידישיסטישער „קאַפּעליש" האָט זיך אַנגענומען די קריוודע פּונ'ם אידישיסטישען מאַן, איז אַיינמאָל אין א שענעם פּריהמאָרגען דער רעדאַקטאָר אַרויס מיט א פּער־ביסענעם אַרטיקל אונטער א שרייענדיגען נאָמען: „אויף כּפּרות דאַרווין!" מיר נעבען דאָ איבער א גאַנצען שטיק פּונ'ם דאָזיגען העכסט־אינטערעסאַנטען אַרטיקל, טאַקי מיט'ן לשון, ווי ס'איז אַפּ־געדרוקט אינ'ם פּראָגרעסיוון „קאַפּעליש": „אבי די נעלעהרע־

טע, די אזוי נערופענע דארוויניסטען, ווילען אונז איינשמועסען א קינד אין בויך — אז ס׳איז פארהאן כלומרשט אין דער נאטור א כח, וואס הייסט אטאוויזם, וואס לויט דעם דאזיגען כח מוז א קינד זיין עהנליך צו זיינע עלטערען. עס הויבט זיך נאר ניט אן! מיר קאנען דאס בעווייזען מיט פאקטען. מיר האלטען נישט פון פוס־טע טעאריעס! מיר האבען ליעב פאקטען. אט, למשל, האט זיך נע־טראפען ניט לאנג א פאקט (ניט ביי אונז אין כתריעלעווקע, חלילה,— אין איין אנדער ארט, אין יעהופען, האט עס זיך נעטראפען). עס איז זיך נעווען א פאר־פאלק, ביידע ליעבהאבער פון אידיש טהע־אטער, ער — א פייעריגער אידישיסט, זי — א פלאמפייעריגע העב־רעאיסטקע. ויהי היום, איז ביי זיי נעבוירען נעווארען א קינד (א יונגעל), האט מען זיך אין א יאהר ארום ארומנעקוקט, אז דאס קינד איז ניט נור קיין האר נישט עהנליך צום פאטער דעם „ליעבהאבער", דעם אידישיסט, נאר אדרבה, דאס קינד איז צוויי טראפען וואסער עהנליך צו א פרעמדען מאנספארשוין, אויך א „ליעבהאבער", אוז דוקא א העברעאיסט. אוז חאטש דער דאזיגער „ליעבהאבער" דער העברעאיסט איז נעווען א פרינציפיעלער נעגנער פון אידיש, פוס־דעסטוועגען איז ער נעווען א נאנץ אפטער איינגעהער צום ווייב פונ׳ם אידישיסט... דעריבער איז נאנץ מעגליך, אוז כמעט נאר אהן א שום ספק, אז די עהנליכקייט פונ׳ם קינד, וואס דעם ליעבהאבער דעם אידישיסט׳ס ווייב האט געבוירען, זאל זיך נעמען דערפון, הייסט עס, וואס די ליעבהאבערין די העברעאיסטקע האט זיך פער־קוקט אויפ׳ן ליעבהאבער דעם העברעאיסט... אויב אזוי, איז דאס נאך מעהר בעווייזן, אז די געלעהרענטע דארוויניסטען, וואס שמו־עסען וועגען אטאוויזם, הויבען נישט אן צו וויסען וועך ס׳האט זיי געשלייערט. זיי פערהאקען אייך נור דעם קאפ מיט זייערע נארי־שע טעאריעס אוז ווילען נישט מטריח זיין זיך א קוק טהון, וואס ביי זיי אונטער דער נאז טהוט זיך"...

וואלט עס אפשר אפגעלאפען גלאט. וואהרום וועמען געהט עס אז, וואס א רעדאקטאר קאכט זיך דארטען? א כתריעלעווקער לעזער

ווערד ווינציג־וואס נתפע'ל פון אזא קאכען זיך. ער ווייסט, אז דאס גאנצע קאכען זיך איז ניט ווערטה איין אויסגעבלאזען אין. איז דאך אבער פארהאן נאך א גאזעט אין כתריל־עווקע, מיט'ן נאמען די „יארמעלקע", און זי, די „יארמעלקע", זייט זיבער, ווען שוין ניט דורכלאזען קיין ווארט אפילו פונ'ם „קאפעליש". זי, די „יארמעל־קע", בעראדף מעהר ניט נור האבען א פריטשעפקע, ביי וואס אנ־צוהאפען דעם „קאפעליש", ווען שוין זיין סחורה מיט א מ"ם! און כך הוה. ניט שפעטער ווי אויף מארגען אין הערפריה איז דער ארטארדאקסישער רעדאקטאר פון דער ארטאדאקסישער „יארמעלקע" ארויס מיט א ברענענדיגען ל'ייט־ארטיקעל, אויף אונטער א שרי־ענדיג קעפע'ל און אויף מיט גרויסע אותיות: „הינטישע פאליטיק". אינ'ם דאזיגען ארטיקע'ל גיט אוועק די „יארמעלקע" א רעכטע פאר־ציע איהר ביטערען קאנקורענט, דעם „קאפעליש", און בעווייזט, ווי צוויי מא'ל צוויי איז פיער, אז דער גאנצער מיין פונ'ם כלומרשט־געלעהרטען קאך איז נעווען מעהר ניט נור צוליעב דעם, מע זא'ל וואהרפען א חשר אויף א פאר־פא'לק, טאקי פון היע, פון כתריל־עווקע גופא. האטש דער יעזואיט פונ'ם ראדיקא'לען בלאט זאגט זיך כלומרשט, אז דאס האט זיך געטראפען ניט ביי אונז אין כתריל־עוו־קע, נאר אין יעהופעיז. „א מינדסט קינד — זאגט די „יארמעל־קע" — א מינדסט קינד ווייסט ווער דאס פאר־פא'לק איז, און נור א בהמה וועט נישט טרעפען, אז דאס האט מען געמיינט מעהר ניט אז צו קאמפראמענטירען נעבאך איין אומשולדיגע פרוי, א כשר'ע נשמה, איין עהרליכע „ליעבהאבערין", פאר וואס זי איז ניט קיין אידישיסטקע!!"...

עס פערשטעהט זיך פון זיך א'ליין, אז הערמיט האט זיך די דאזיגע „פא'עמיק" נאך ניט נעענדיגט. עס איז ערשט אוועק א שרייבעניש אויף טיש און אויף בענק. ס'האט זיך ערשט אנגע־הויבען אט דאס, וואס דער כתריל־עווקער ל'עזער רופט אן מיט'ן נאמען „קריטיקע", און וואס דער כתריל־עווקער ל'עזער האט אזוי ל'יעב. דערווייל אבער האט דאס פאר־פא'לק נעבאך נעהאט צו

זינגען אוּן צו זאָגען. בעקאַנטע אוּן אומבעקאַנטע האָבען זיי אָפּ־
געשטעלט, געפּרעגט, וואָס הערט זיך? שכנים זענען אַריינגעקו־
מען אַנקוקען דאָס קינד, אין וועמען ס'איז נעראָטען... גוטע
פרײַנד האָבען נעגעבען עצות, זיי זאָלען איינגעבען אויפֿ'ן „קא־
פּעליש" פּאָר רכילות, לשון־הרע אוּן בעלעדיגונג. אַנדערע האָבען
בעדויערט דאָס פּאָר־פּאָלק. אַנדערע האָבען אַ סך מעהר בעדויערט
דאָס קינד. „וואָס האָט מען צום קינד? נעבאָך איין עופה'לע! א
נאָט'ס בעשעפּעניש!"...

ע פּ י ל א ג.

דאָס פּאָר פּאָלק האָט זיך גע'נט, אוּן אין אַ קורצע צייט אַרום
האָט דאָס וווייבעל די העברעערין חתונה געהאָט מאָקי פּאָר יענעם
יונגען־מאָן, דעם ליעבהאָבער דעם העברעאיסט, וואָס איהר קינד
איז אַזוי עהנליך געווען צו איהם, מאָקי ממש ווי צוויי טראָפּען וואַ־
סער.

זומערדיגע ראמאנען

געשריבען אין יאהרען 1914 — 1915

זומערדינע ראַמאַנען.

1.

„ארץ־ישראל" און „פאלעסטינא".

פון זינט איך געדענק כתריליעווקע איז די שטאַדט געווען א שטאַדט, ווי אלע שטעדט. ווינטער איז מען געזעסען ביי פערהאק־טע פענסטער, זומער — ביי אראַפגעלאַזטע פאַרהענגלעך און פער־מאכטע לאַדען, און אז ס'איז געווען שטאַרק היים, און די זונז האַט שטאַרק דעקוטשעט, האַט מען זיך בעהאלטען אין די קעלערס, ביינאכט געשלאַפען אין דרויסען, געפאכעט מיט דער נשמה — און נאר נישט. מען איז ניט געשטאַרבען. דאס היים, שטאַר־בען איז מען געשטאַרבען, נאר ניט פון דער זונז, ניט פון דעם. וואס ס'איז היים אין דרויסען. איצט, זאלט איהר אַנקוקען, אז עס קומט זומער, איז א בהלה אויף די כתריליעווקער אידען. עס ווערד זיי היים אין שטאַדט, היים און דושנע, און מע רערט שוין נאר וועגען לופט, וועגען „וואזדוך", וועגען ארויספאהרען אויף א „דאטשע". און פאהרען דארף מען דארט ניט נאט וויסט וואו־הין. זיי, די כתריליעווקער, האבען די דאטשע, ברוך השם, ביי זיך אונטער דער נאז, טאקי אין כתריליעווקע. דאס היים, ניט אין שטאַדט גופא, נאר נישט ווייט פון שטאַדט — אויף דער „סלא־באדקע". דאס איז די אלטע כתריליעווקער סלאבאדקע, וואו מיר, חדר־יונגלעך, פלעגען אמאל, אנגעוואפענט מיט היליצערנע שווער־דען און מיט געפארבטע ראדביקסלעך, ארויסגעהן מלחמה האלטען, אז ס'איז געקומען ל"ג בעומר. היינט איז די סלאבאדקע נאר־נישט צו דערקענען. פריהער האט דאס געהערט צו די גויים, היינט געהערט עס שוין צו די אידען. דאס היים, געהערען געהערט דאס היינט אויך צו די גויים, מחמת עס רעבענט זיך שוין מחוץ

לעיר, פון יענער זייט שטאַרט, טאר דאך דאַרט א איד ניט זיין. נאר וואהנען דארט זומער ביי׳ם גוי אויף דער דאטשע — דאס מעג מען. דאס היסט, מענען מעג מען ניט, נאר אז איהר בעצאהלט דעם פריסטאוו און אז איהר נעמט ארויס פון א דאקטאר א פא־פיער, אז איהר זענט קראנק און אז איהר בעדארפט האבען „וואז־דוך", לאזט מען אייך אריין אין דעם פערבאטענעם גן־עדן.

נעבליבען אין כתריעווקע איבער׳ן גאנצען זומער אוז דער־זעהען, ווי דער עולם פאקט זיך אין וועג אריין, עס שלעפען זיך פוהרען אוז פוהרלעך, גאנצע קאראוואנען, פון אויבען ביז ארפ מיט כל טוב: בענקלעך אוז טישלעך, בעטען אוז בעטלעך, טעפ־לעך אוז פאקרישקעס, קוימענס פון סאמאווארען, אויבערשטע פוז שטויסלעך, קישענס אוז פערינעס, אלטע ווייבער אוז פיצלעך קינ־דער — דער גאנצער כתריעווקער סקארב, — האט מיך אויך אנ־גענומען א יצר־הרע: איך ווייל אויך פאהרען אויך א דאטשע. האב איך געדונגען א פוהרעל אוז בין אוועק אויף דער סלאבאדקע.

פאהרענדיג, פרעגט מיך אפרים דער בעל־עגלה, יאנקעל בול־גאטשעס אייז אייניקעל, א בחור מיט א ווייסער מאנישקע אוז מיט שטיוועלעטען, וואוהין ווייל איך פאהרען: קיין „ארץ־ישראל", אדער קיין „פאלעסטינא"?

— פריהער קיין „ארץ־ישראל", דערנאך קיין „פאלעסטי־נא"...

דא מוז מען איבערריסען אוז געבען צו דערקלערען דעם לע־זער, וואס איז דאס פאר א מין „ארץ־ישראל" אוז וואס פאר א „פאלעסטינא"? — דאס איז אזוי פשוט, אז נאכדעם, ווי מע וועט עם אייך געבען צו פערשטעהן אוז איהר וועט דאס צעקייען, וועט איהר אליין זאגען, אז אנדערש האט עס ניט געקאנט היסען. אזוי איז געווען די מעשה: פריהער האבען אננעהויבען ארויסצופאהרען אויף דער סלאבאדקע זיך בעזעצען אויפ׳ן זומער, געוועהנליך, די רייבערע, די „פני", די אזוינערופענע כתריעווקער אריסטא־קראטען; דערנאך — די מיטעלמעסיגע בעלי־בתים, אוז דערנאך—

שוין די ארעמערע, די סאַמע הישטשע; און ס׳איז געווארען אויס גוויישע סלאַבאָדקע, נאָר א אידישער ישוב, און מע האָט דאָס דערביבער א נאַמען געגעבען „ארץ־ישראל". וואָס ווייטער האָבען כתרי׳לעווקער אידען אָנגעהויבען פאָהרען שטאַרקער און שטאַרקער, „ארץ־ישראל" איז געוואכסען, און עס האָט אָנגעהויבען וועלרען ענג. האָבען זיך די נגידים נענומען אָפרוקען פון דער סלאָבאָדקע אַלץ ווייטער און ווייטער, טיעפער אין דאָרף אַריין, העכער ארויף, אויף יענער זייט באַרג, און מיט דער צייט איז פון דער סלאָבאָדקע געווארען צוויי סלאָבאָדקעס: די אַלטע סלאָבאָדקע, וואו די קבצנים זיצען, „ארץ־ישראל", און די נייע סלאָבאָדקע, וואו די אריסטאָקראַטען, די נגידים הייסט עס, זיצען, וואָס מע האָט דאָס געקרוינט מיט׳ן נאַמען „פאַלעסטינא". דאָס הייסט, טאַקי ארץ־ישראל, נאָר פּאַרט ניט ארץ־ישראל. „פאַלעסטינא" איז מעהר מאָדערן, מעהר אריסטאָקראַטיש.

פערשטעהט זיך, אז אין „פאַלעסטינא" איז א סך שענער, ווי אין „ארץ־ישראל". אין „פאַלעסטינא" זעהט איהר שוין נייע הייזלעך, הויפען מיט נעפּאַרבטע שטאַכעטען, רייכע סעדער, גרינע גערטנער, שמעקענדיגע בלומען — מעשה דאָטשע. אין „ארץ־ישראל" איז דאָס שוין נישטא. א גוויש שטיבעל, מיט שטרוי געדעקט, פון אינוואניג און פון אויסוואניג אויסגעשמירט מיט גרויען לעהם, אוז סע שמעקט מיט מיסט אוז מיט קוה אוז מיט זויערטייג, א הויפעל, ווי א זשמעני די גרויס, א שטעלכעל פאַר חזירים, א האַהן שפאַציערט ארום מיט היהנער, אוז קראַפיוווע מיט שטעכעלקעס מיט בוריאן, הויך נעוואכסען — אָט דאָס איז דער גן־ערן פונ׳ם כתרי׳לעווקער דאָטשניק אין „ארץ־ישראל". אוז מען איז צופריעדען פונדעסטוועגען, — אבי נאָט העלפט, מע קאָן בעצאַהלען דעם גוי פאַר דער דאָטשע אוז ס׳איז נאָך דאָ וואָס צו עסען אויך, שעפּט מען תענוג אוז מע טהוט זיך אָן כל הפערגעניגענס שבעולם: די ווייבער קאָכען אָפ דעם קאַלטען באַרשט, „שטשאוו" רופט מען עס, אוז שטעלען דעם סאַמאָווער מיט שטעקלעך, מיט שפּענד־

לעך און מיט פערטריקענטע בוזשיקעס, מע פערשפּארט קויהלעז. און די מאנסביליז וואַרפען אַראָפּ די קאָפּאטעס, זעצען זיך אוועק גאַנץ שטיל אויף דער הויליער ערד, מע קוקט אַרויף אין אַנגענליהטען הייסען הימל אַריין און מע פיהלט עפּעס אַ מאַדנעס ריח, אַ ריח, וואָס מע האָט איהם קיינמאָל אין שטאַדט ניט געפיהלט נאָך. היינט די קינדער? פון קינדער שמועסט מען ניט. פּאַר אידישע קינדער עפּענט זיך דאָך נאָר אַ נייע וועלט, אַז עס קומט זומער אויף דער דאַטשע. און נישט איין וועלט, נאָר טאָקי אלע דריי הונדערט צעהן וועלטען! אַ קליינינקייט גראָז! אַ ווערטעלע קראָפיוע! אַ שפּיעלעכעל קנאַקעלקעס! און בעזימער? און בוזשיקעס? און גרינע אַנרעסען? און רויטע וויימפּערלעך? און גאָלע סאַנישניקעס? און וויסע פּליטערלעך? און וואָס איז ווערטה אַנצוקוקען קליינע היהנדעלעך, נאָר־וואָס אויסגעפּיקטע פון די אייער? און יונגע קאַטשקעלעך, אַ שטייגער, וואָס אַז זיי נעהען, קאַטשען זיי זיך, ווי אַ כתריליעווקער נגידית'טע און מיוחסת שבת בייטאָג, אַז זי געהט אויפ'ן שפּאַציער? און דאָס, מיינט איהר, איז נאָר ניט, וואָס מע קאָן אין מיטען גאָס אַננעמען פּוילע זשמע־נים מיט שטויב און מאַכען „חושך של מצרים"? און דער טעם פון נאַכליופען נאָך אַ פּוילען וואָגען מיט נאָר־וואָס אַפּגעשניטען ברויט און אַרויסשלעפּען אַ פּאָר זאַנגען פון הינטען — אַ מכה זאָל דער גוי וויסען? היינט די סאַזשעלקע, וואָס מע קאָן דאָרטען טהון עטליכע זאַכען מיט אַ מאָל: אי פיש חאַפּען, אי באָדען זיך, אי שווימען, אי עפּים נאָך?... דער עיקר איז דאָס באָדען זיך. מע וואָלט זיך געקאָנט דאָרטען באָדען און באָדען, פּאָליאַסקען זיך גאַנצע טעג, וועז ניט די שקצים'לעך, ימח שמם, וואָס קלויבען זיך צענויף אקוראט דעמאָלט, וועז אידישע קינדער האָבען אַראָפּ־געוואָרפען פון זיך די ארבע־כנפות'לעך, האָלטען שוין כמעט ביי די הויזלעך, — הויבען אָן די שקצים'לעך צו לאָבען און צו וואָרפען מיט שטיינדלעך און הוקען און טיוקען און שרייען: „העי, זשי־דאָטשקי! לייבסערדאָקי! ציצעלע! העי!"

און אירישע קינדער האָפען זיך אַנצוטהון, ציטערען, ווי די אַנגעשראָקענע שעפּעלעך. דער מאַמעס מילך ווערט ביי זיי פער־קיהלט אינוועניג אין די בייכלעך.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

זיצען זומער אויף אַ דאַטשע, אָחוץ וואָס ס'איז אַ תענוג, איז דאָס נאָך אַ גדלות אויך: „וואוהין רעכענט איהר היינטיגען זו־מער, אם ירצה השם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, ארוים־פאָהרען אויף דער דאַטשע, שרה־ברכה קרוין?" — „איך רעכען היינטיגען זומער, אם ירצה השם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לע־בען. זיך באַזעצען ביי מיקאַלע חזיר אין „ארץ־ישראל". און איהר, הנה־מירעל סערדצע, זאָלט איהר מיר געזונד זיין, וואו רעכענט איהר זיך באַזעצען היינטיגען זומער, אם ירצה שם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען?" — „איך רעכען, שרה־ברכה קרוין. היינטי־גען זומער, אם ירצה שם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, זיך באַזעצען אויף אין „ארץ־ישראל", ביי האַוורילניצע די שכור'טע — זי האָט זעהר אַ וואויל דאַטשע"...

אָט אַזוי שמועסען זיך אויס צווויי בעל־הבית'טעס אין כתרי־לעווקע און טאָפּען זיך ביי די גוידערס און קוקען איינס אויף דאָס אנדערע מיט גרויס גדלות, גליק ווי דאָס וואָלטען נעווען צוויי יעהו־פּעצער דאַמעס, וואָס האָבען אַלסדינג און עס נעהט זיי מעהר ניט אָפּ, נאָר אַ דאַטשע.

.2

ווער זענען זיי?

פּרייטאָג איז נעווען די געשיכטע, איז סאַמע ברעז פון דאַ־טיש־סעזאָן. די היץ איז נעווען מיט סכנת־נפשות. כתרילעווע־קער אידען האָבען זיך נעאיילט קיין „ארץ־ישראל" אויף שבת,

זיך געשטופט און געשפּאַרט און געקוועטשט און נעריסען זיך צו אברהמעלן דעם קאַליישטשיק אין פורגאַן אַריין, געקראַכצן קאַפּ אויף קאַפּ און ממש געשלאַגען זיך פּאַר די ערטער. אברהמעל'ס „קאַלייקע" — דאָס איז אַ פּראַדוקט פון כתריעלעווקער פּראַגרעס, פון כתריעלעווקער מאַדערניזם. בעצם אבער איז דאָס אַ פּראַסטער וואַגאָן, אַ געוועזענע בויד, וואָס מע האָט ארונטערגעריסען דאָס ביידעל, אוועקגעשטעלט אין דער לענג פון'ם וואַגאָן, איינע אקעגען דער אַנדערער, צוויי לאַנגע בענק אוון — ויקרא שמו בישראל „קאַלייקע". דאָס איז געווען טאקי אברהמעל'ס אויפטהאַן. ער האָט דאָס אויסגעטראַכט און ער עקספּלאָאַטירט עס ער היום הזה — ביז היינטיגען טאָג.

אברהמעל אַליין, דער קאַנדוקטאָר און דער בעל־הבית פון דער „קאַלייקע", איז זיך געשטאַנען תחילת ביי דער זייט, מיט אַ פּאַפּיראָסל אין מויל, גאַנץ רוהיג און מיט פערגעניגען צוגעקוקט. ווי אזוי אידען שלאַגען זיך איבער זיין „קאַלייקע". פון'ם פערוקטען היטעל אַרויף האָט אַרויסגעקוקט זיין ברייטער, נעקנייטשטער, רויטער, שטאַרק־פערשוויצטער שטערן. איין האַנד האָט ער פערלעגט אהינטער, איין אויג איז ביי איהם געווען צו, דאָס אַנדערע האַלב געשמייכעלט, גלייך ווי ער וואַלט וועלען זאָגען אויף בעל־עגלה־שפּראַך:

— שטופּט זיך, אידעלעך, שלאָגט זיך, רייסט זיך, בייסט זיך. לאָמיר אייך נור אקאַרשט אויסרויכערען אָט דאָס דאָזיגע פּאַפּיראָסל, וועט שוין א רוח אין אייער פּאַרעמט אוון מיטען אריין אוון ס'וועט קומען א גוטע חלירע אויף אייער טאַטען!

אוון כך הוה. אויסגעשפּיגען דאָס לעצטע שטיקעל פּאַפּיראָס, האָט ער פערקאַטשעט די ארבעל אוון א נעם נעגעבען זיך צו די פּאַסאַזשירען — מאכען א „פּראַנדעק" אין דער „קאַלייקע". שטיל, אהן וועדטער אוון גאָר אָהן שום צערעמאָניעס, האָט ער געזומען שלעפּען וועמען פּאַר א האַנד אוון וועמען פּאַר א פּוס פון דעם פורגאַן ארויס, וואַרפען זיי אראָפּ פון דער „קאַלייקע", גלייך ווי דאָס

וואלטען געווען ניט קיין לעבעדיגע מענשען, נאר טוידטע זעקלעך קארטאפלים, חריין אדער מעהרען. גאר ניט זיין עסק — איהר מעגט איהם זידלען, איהר מעגט איהם שעלטען. וואס הערט ער אייך? דא איז ער בעל־הבית. אוז ניט נור בעל־הבית, ער איז דא קייסער. אוז ניט נור קייסער אליין, נאר א „סאמאדער־זשעץ" — א זעלבסטהערשער. וואהרום ער איז איינער. די „קא־ליקע" — דאס איז זיין אידעע. ער האט דאס צוגעטראכט אוז דורכגעפיהרט, אוז ער האט פאר קאנקורענץ קיין מורא ניט, וואס־רום — אנו, לאז עמיצער פרובען איהם נאכמאכען! קיינער וועט ניט וואגען זיך זאטשעפען מיט אזא שייגעץ, ווי אברהמעל. איז איינס. אוז צווייטענס, וואס וועלען טהון צווייי „קאליקעס", אז איין „קאליקע" געהט אויף א גאנצע וואך לעדיג, אויסער ערב שבת? דערויבער איז זיך אברהמעל פעסט מיט זיין פרנסה, האט פאר קיינעם קיין מורא ניט, סיידען פאר גאט. נאך א מינוט — אוז אברהמעל דער קאנדוקטאר איז שוין ביי זיך אויף דער קעלנר. א ציה מיט די לייצעס, א שמיץ מיט דער בייטש, א קנאק מיט דער צונג — אוז די שטארק בעזעצטע „קאליקע" געהט שוין. פאר־פאלען. די איבערגעבליבענע פאסאזשירען נעבאך וועלען מסתמא מוזען ווארטען, ביז ער וועט זיך אומקעהרען צוריק נאך א מאל פון „ארץ־ישראל" קיין כתרילעווקע, אוז די, וואס האבען נישט קיין געדולד צו ווארטען, וועלען א ברירה האבען נעמען די פים אויף די פלייצעס אוז — מארש צו פוס קיין „ארץ־ישראל" אויף שבת.

אוז אט פאסירט אין דער מינוט, וואס די שטארק־בעזעצטע „קאליקע" האט זיך געריהרט פון ארט, זענען אויסגעוואכסען, ווי פון אונטער דער ערד, נאך א פאר פאסאזשירען, א אידענע מיט א מיידעל. די אידענע — אנגעלאדען פון אויבען ביז אראפ מיט קוישלעך אוז מיט פעקלעך. דאס מיידעל — אין א היטעלע מיט א זאנטיקל אוז מיט אזשורנע העמטשקלעך אויף די הענד. די אידענע — פערשוויצט אוז פערשלומפערט, פערטארראמט אוז צעטראגען, מיט א רויט פערברענט פנים, וווייסט ניט אויף

וואסער וועלט זי איז. דאס מיידעל — אויסגעפוצט, ווי א פאניענ־קע, געהט שמאלע טריטלעך, איבער איהר שמאל קלייד־על, פון וואנען עס זעהען זיך ארויס די לאקידטע קאמאשען אויף אזעלכע הויכע אבצאסען, אז ס'איז שווער צו פערשטעהן, ווי אזוי זי האלט זיך אויף די פים.

נישט קוקענדיג דערויף, וואס די „קאלייקע" האט געריהרט פונ'ם ארט, האט זיך די פערהאוועטע פערטאראמטע אידי־נע מיט איין האנד אנגעהאפט אינ'ם געהענדיגען וואגען, און ניט נענוג, וואס זי אליין איז געשטאנען אין א סכנה אויף דער'הרג'עט צו ווערען, האט זי נאך מיטגערופען דאס אויסגעפוצטע מיידעל, נאכגעשריען צו איהר פון דער ווייטען:

— גיכער, אסתר'ל, גיכער! חאפ זיך אן מיט דער האנד אן דער „קאלייקע", וואהרום מיר קאנען נאך פארשפעטיגען!

און צום בעל־ענלה האט זי זיך אנגערופען:

— רב אברהמל! נאט איז מיט אייך! וואס פליהט איהר אזוי? ביז שבת איז נאך ווייט — איהר'ט נאך איינפאהרען!

אברהמל דער בעל־קאלייקע האט ניט נור קיין חשק געהאט אפצושטעלען דעם וואגען — ארבה, ער איז נאך ארויז אין אמ־ביציע — בעל־ענלה'שע אמביציע איז געפעהרליך! — און ער האט א ציה געגעבען ביי די לייצעס, און די אידינע האט ער מכבד גע־ווען מיט א פיינעם יברכה, אויסגענאסען כל חמתו אויף נאנע כתרי־עווקע:

— בראש חאפט זיי אוועק דער רוח, אז עס קומט פרייטאג! א גאנצע וואך קוקט מען ניט אן קיין פארשוין אין די אויגען! א שטאדט — ברענען זאל זי אויפ'ן פייער! וויא, כאאי וואראבייטשיקי, קומען זאל א גוטע חלירע אויף אייער טאטען!

און ער האט דערלאנגט מיט דער בייטש די „וואראבייטשי־קעס", זיי זאלען מאכען פים, און טאקי מיט דער אייגענער בייטש, וואס ער שמייסט די „וואראבייטשיקעס", האט ער דערלאנגט דער

איינגענעסענער אידינע איבער דער האַנד, געגעבען איהר אַנצוהע־רענישׂ, זי זאָל אָפּלאָזען דעם „פורגאַן".

דערמיט וואָלט זיך אפשר דער אינצידענט געווען נעענדיגט. האָט זיך אַבער אין דער „קאָלייקע" געפונען א „קאָוואָליער", א יונ־גערמאַן אין ווייסע הויזען מיט א ברייטען געלבען פּאַס, פון וועלכען עס האָט זיך אַרויסגעבאַמבעלט א לעדערן קייטעל מיט א שטאָל־נער פּאַדקאָווע; אויף די פּיס ווייסע שיך. אויפ'ן קאָפּ א קליין שטרויען קאָפּעלישעל, און דאָס פּנים אינגאַנצען גערַאזירט, ווי ביי איין אַרטיסט, און מורא'דיג פערשוויצט. אין איין כהרף־עין האָט דער דאָזיגער יונגערמאַן בריה'ש געגעבען א שפרונג־אַרויס פון דער „קאָלייקע", מיט גרויס מסירת נפש אַרויפגעשטופט אויף דער „קאָלייקע", גלייך צו די איבערידע פּאַסאַזשירען אויף די פּיס. פריהער די אידינע, דערנאָך דאָס מיידעל. דערנאָך האָט ער אַליין אויך געוואָלט אַרויפזעצען זיך, האָט אברהמעל דער בעל הקאָלייקע איהם אָפּגעהאָלטען. דער בעל־עגלה איז געווען אַזוי אויפגערעגט אויף דער עובדה פונ'ם געגאָלטען קאָוואָליער מיט די ווייסע הוי־זען אוּן מיט דער שטאָלענער פּאַדקאָווע, אז ער האָט נישט געקאָנט אינזיצען מעהר אויף דער קעלני. האָט ער מיט א שטארקען „טפּרררו" אָפּגעשטעלט די פערדלעך, האָסטיג אַראָפּגעשפּרונגען פון דער „קאָלייקע" אוּן איז צוגענאָנגען גלייך צום יונגענמאַן מיט דער שטאָלענער פּאַדקאָווע, אוּן בשעת מעשה האָבען איהם די אוינען געברענט, דאָס פּנים געפייערט אוּן דער פערשוויצטער שטערן איז געווארען נאָך מעהר פערשוויצט.

דער יונגערמאַן, דער העלד, האָט, אָפּנים, פערשטאַנען, אז דאָס וועט איהם גלאָט ניט אָפּלויפען, האָט ער זיך גייציג אוועקגעשטעלט אקעגען דעם בעל הקאָלייקע, נרויט אַנצונעמען דעם אַרויסרוף. אויף די פּאַרשוינען פון דער „קאָלייקע" האָבען אַרויסגעזוהן, אז דא וועט עפּעס פּאַרקומען א שענע זאַך, האָבען זיי זיך צוגעגרייט צו אַלסדינג אוּן דערווייל בעטראַכט די צוויי העלדען, דעם בעל־עגלה מיט דער בייטש אוּן דעם יונגענמאַן מיט דער פּאַדקאָווע, ווי זיי

שטעהען דאס אזוי אנגעדרודעלט איינס אויף דאס אנדערע, ווי די העהנער, און שמועסען זיך אוים אין קורצע, נאר אין שארפע ווערטער.

דער דאזיגער שמועס איז אזוי הויך־אינטערעסאנט און פאסט זיך שטארק צו א ראמאן, אז דער נאנצער דיאלאג מוז איבערגענע־בען ווערען פינקטלידך, סטענאגראפיש:

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ה ק א ל י י ק ע: זאג מיר נאר, יונגערמאן פון דער ציעג, ווער ביזט דו דאס, וואס איך קען דיך ניט?

י ו נ נ ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: וואס געהט עס אייך אז, ווער איך בין?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ה ק א ל י י ק ע: וואס הייסט, וואס געהט עס מיך אן? דו ווייסט, מיט וועמען דו רעדסט?

י ו נ נ ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: פאר וואס זאל איך ניט ווייסען?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ה ק א ל י י ק ע: וויבאלד אז דו ווייסט יא, ווער איך בין, פרעג איך דיך, וואס ביזט דו דא פאר א מונדערפעצער, וואס דו נעמסט מיר ארויף פארשוינדלעך אויף דער „קאליקע" אהן מיין ווייסען? און וואס פאר א מחותן ביזט דו מיט אט די ווייבער?

י ו נ נ ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: וואס פאר א מחותן איך בין — איז ניט אייער עסק. איהר זעצט זיך אוועק אויף אייער ארט, טהוט א שמייס די פערדלעך און פאהרט קיין „ארץ־ישראל"!

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ה ק א ל י י ק ע: אזוי זאנסט דו? און א י ך זאג דיר, אז איך וועל ניט ריהרען פונ'ם ארט, ביז אט די דאזיגע אידינע מיט אט דעם דאזיגען מיידעל וועלען מיר ניט ארופ פון דער „קאליקע"!

י ו נ נ ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: וואס רעדט איהר?

אברהמעל בעל־הקאליקע: אט דאס, וואס דו הערסט! אניט זאל איך איינגעמען א מיתה משונה אט דא אויפ'ן ארט, אדער ס'זאל קומען א גוטע חלירע אויף דיין טאטען!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: בשום אופן וועט איהר ניט ריהרען פון דעם ארט, זאגט איהר?

אברהמעל בעל־הקאליקע: בשום אופן ואופן!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: פאר קיין גאלד אין דער וועלט?

אברהמעל בעל־הקאליקע: אפילו פאר קיין מיליון!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: און פאר צוויי מיליון?

אברהמעל בעל־הקאליקע: אפילו ניט פאר קיין צעהן מיליון!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: פאר קיין צעהן מיליון אויך ניט? זייט זשע מיר געזונד און שרייבט בריוולעך!

און איידער דער בעל־הקאליקע האט בעוויזען צו עפענען דאס מויל, איז שוין דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע געזעסען אויף דער קעלני פון דער „קאליקע", געגעבען א נעם די לייצעם צו זיך אין די הענד אריין און מיט א הוק און מיט א פיף און מיט איין אויסרוף: „וויא, וואראבייטשיקי, פאשאל, פאשאל!" האט די „קאליקע" זיך געגעבען א טראג פון כתריעלעווקע קיין „ארץ־ישראל" מיט אזא אימפעט און מיט אזא טרייסלענגיש און טראסקענגיש, אז די פארשוינען האבען זיך געמוזט אנהאפען ביי די פערענטשעס פון דער „קאליקע". און די ווייבער האבען אויפ־געהויבען א קוויטשערי מיט א געלעכטער אינאיינעם.

געקוויטשעט האבען די ווייבער פאר שרעק, זיי זאלען, חלילה, ניט ארויספאלען, און געלאבט האט מען פון אברהמלען דעם בעל־הקאליקע, ווי ער לויפט עס נאכ'ן וואגען, מאכט מיט דער בייטש

און שרייט, מע זאל אפשטעלען די פֿערדלעך, און שעלט, אז א גוטע חלירע זאל קומען אויף עמיצנעם טאטען, נאר קיינער הערט איהם ניט — „א ריינע קאמעדיע!" גאנץ „ארץ־ישראל" איז ארויס אויף די דאטשעס, בעלעגערט די „ווארענדעס", צוגעקוקט די דאזיגע „קאמעדיע", ווי די „קאלייקע" טראסקעט, און עפים א פרעמדער יונגערמאן זיצט אויף דער קעלני און בראקט די פֿערדלעך. אידען האלטען זיך צו, ווייבער קוויטשען, און אברהמעל אליין, דער בעל־הבית פון דער „קאלייקע", לויפט נאכ'ן פורגאן נאנץ ווייט, מאכט מיט די הענד, ווי א משוגענער — וואס זאל דאס בעדייטען?

* * *

איצט פרעגט זיך: ווער זענען דאס געווען די אידינע מיט'ן מיידעל? און דער יונגערמאן פון דער פֿאדקאווע? און וואס פֿאר א מחותן איז ער מיט זיי, וואס ער האט מיט אזוי פיעל מסירת נפש איינגעשטעלט פאר זיי דאס לעבען? די צו־ענגע גרענעצען פון א קאפיטעל געבען ניט, לויידער, די מענליכקייט אויסצודערצעהלען אלסדינג אויף א מאל, און דעריבער מוז דער פרויינד לעזער זיך אננעמען מיט געדולד, צו לייענען די וויטעריגע קאפיטלעך, ביז ס'וועט איהם אלסדינג קלאר ווערען.

.3

דער „פורים" מיט'ן „תשעה באב".

ווער וואלט דאס געקאנט גלויבען, אז צוליעב די גזירות, וואס מע וועט טרייבען אידען פון די דערפער, וועט כתריעלעווקע ווערען א כרך און די כתריעלעווקער דאטשעס, „ארץ־ישראל" און „פאלעס־טינא", וועלען ווערען איבערפילט מיט אידען און בעריהמט אויף דער גאנצער וועלט? ס'איז תמיד אזוי: פון יענעמ'ס חורבן ווערד דער נעבויט, פון איינעמ'ס מפלה ווערד דער צווייטער נתגדל און פון אייער אומגליק ווער איך געהאלפען. ס'איז א גאט־זאך. און קיינער איז אין דעם ניט שולדיג. כתריעלעווקע — אודאי און אודאי ניט. כתריעלעווקע האט ניט געוואלט, מע זאל טרייבען די אידען

פון יעהופּעץ. נאר אז מע האָט זיי ארויסגעטריבען, האָט כתרי־לעווקע געהעכערט דעם מקח פון דירות און קלייטען. און איהרע דאטשעס זענען געווארען מיט גאלד גלייך. בעזונדער האבען זיך געגעבען א הויב־אויף די דאטשעס, וואס אויף דער זייט באַרג, אינ׳ם אידישען טייל, וואס הייסט „ארץ־ישראל״. מע האָט אַנגע־הויבען ארויסצופאהרען אהין אויף זומער פון יעהופּעץ און פון בויבעריק און פון דער גארער וועלט. כתרי־לעווקער אידען, די בע־ריהמטע וועלט־עקספלאַאַטאַרס, האבען עס פערשטאַנאַן און האַ־בען בעוויזען אויסצונוצען די לאַגע על צד היותר טוב. מע האָט אַנגעהויבען אַפּרינגען גוויישע שטיבלעך און עפענען געשעפטען, צום מיינסטען קלייטלעך פון באַקאַליי און פון עסעווארג, קיאַס־קען פון סאַדע־וואַסער און פון אַלערליי געטראַנקען, און עפענען אכסניות, האָטעלען און פאַנסיאַנען. דערהויפט — פאַנסיאַנען. אויף פאַנסיאַנען האבען זיך די כתרי־לעווקער אידען א וואַרף געגעבען, ווי די היישעריקען, און ארויסגערופען א מורא׳דיגע קאַנקורענציע. דערווייל פערמאַגען מיר אין „ארץ־ישראל״ אויף די דאטשעס, אוי־געטליך, נור צוויי פאַנסיאַנען. נאר מע שמועסט שוין פון א דרי־טען און פון א פיערטען און פון א פינפטען — די אלטע כתרי־לעוו־קער מכה: א ז י ע נ ע ם ל ו י נ ט ז י ך א פ ש נ י י ־ ד ע ן ד י נ א ז, ל ו י נ ט ז י ך מ י ר א ו י ך.

וויפיעל עס וועלען אמאל, מיט דער צייט, זיין אין „ארץ־ישראל״ פאַנסיאַנען — קאַן מען פאַראויס ניט וויסען. נאר די צוויי פאַנסיאַנען, וואס „ארץ־ישראל״ פערמאַגט דערווייל, זענען ווערטה צו בעשריבען ווערען אין א בוך, און, אויב ס׳איז א בעשערטע זאך, זאלען זיי פעראייביגט ווערען.

דער ערשטער פאַנסיאַן געפינט זיך אין עק שטאַדט, ניט וויט פון ס׳ניעם אידישען בית־עולם, אויף יענער זייט בריקעל, אקוראַט וואו עס הויבען זיך אן די גוויישע הייזער, און הייסען הייסט ער כיט א שענעם ראַמאַנטישען נאמען: „ד ע ר ק ו ו י ־ ק ע נ י ש״, און די בעל־הבית׳טע, וואס האלט דעם פאַנסיאַן, הייסט,

אייגענטליך, אלטע, נאר רופען רופט מען זי: „ד ע ר ק ו ו י ק ע ־ נ י ט ש ק ע". אז איין כתריעלעטשקע, למשל, פרענט ביי דער אנ־ דערער: „וואו וואוינט איהר, פערעל קרוין?" ענטפערט זי איהר מיט א ניגון: „וואס הייסט וואו וואוין איך? איך וואוין ביי דער דערקוויקענישקע וואוין איך". דער נאמען איז אפילו א ביסעל צו א לאנגער און קלינגט עפּים נישט אזוי פיין, און ניט איעדער וועט דאס אזוי גרינג קאנען ארויסרעדען: א סימן האט איהר — פרובט אקאראט זאגען עס גיך, אין איין אטהעם: „אינ'ם דער־ קוויקענישׁ ביי דער דערקוויקענישקע", — וועט איהר זיך נעווים פערפלאנטען. דערפאר אבער האט דאס „דערקוויקענישׁ" א מעלה — די דאטשע צייכענט זיך אוים מיט איהר „וואראנדע". א גרויסע בריטע „וואראנדע". א פעלה, ניט קיין „וואראנדע". אויך דער דאזיגער „וואראנדע". אז מע טראגט ארוים דעם כאמא־ וואר און מע זעצט זיך אוועק טרינקען וויסאצקי'ס טיי — איז דאך א חיות פון נאט! דריי מניינים אידען קאנען דארט טיי טרינקען. פערשטעהט זיך, ניט אלע אינאיינעם, נאר ביסלעכווייז, איינס נאך דאס אנדערע. זעהט איהר, דער פאנסיאן, וואס שטעהט אקו־ ראט אקעגען דעם „דערקוויקענישׁ" און הייסט מיט א וואשנעם נאמען: „ג ו ־ ע ד ן", האט שוין מחילה א פייג, ניט קיין „וואר־ ענדע". דערפאר האט אבער דער „גן־ערן" א גאראנטי, וואס בע־ שטעהט קעגען צעהן „וואראנדעס". אינ'ם דאזיגען גארטען וואכ־ סען אייך פון כל טוב: ציבעלקעלעך און רעטאכלעך, קנאבעל און חריין, און בוריאן און קראפיווע, און „סאנישניקעס", וואס געבען „סעמעטשקעס" אויף א נאנץ ווינטער ביז פסח. און אז גאט העלפט, עס גיט זיך אוים א נערעט, דערגרייכט דער בוריאן מיט דער קראפ־ פיווע כמעט ביז דער הויך פון א מענשען, און די „סאנישניקעס"— נאך העכער פון א מענשען.

פערשטעהט זיך, אז ביידע פאנסיאנען פיהרען צוליעב קאנ־ קורענציע א ביטערען קאמפף, און וואס איינער רעדט אוים אויפ'ן אנדערען — מעג עס פאלען אין ים אריין. למשל, די „דערקוויקע־

ניטשקע" זאגט אויפֿן „גן־ערן", אז דאָרט האַרעוועט מען די אורחים מיט „וואַזדעה", אוו דער „גן־ערן" זאגט אויפֿן „דערקוויקענישׂ", אז איבער דעם, וואָס דאָרט בייסט מען זיך, שלאָפען די פֿאַנסיאָנערען א גאַנץ זומער אין דרויסען... ס'איז אָבער נישט אמת: נישט אין „גן־ערן", נישט אין דעם „דערקוויקענישׂ" איז פֿאַרהאַן דער מין, וואָס ווערד אַנגערופען אויף זייער לשון „וואַזדעה"; אוו בייסען בייסט מען זיך אין בייַדע פֿאַנסיאָנען אַזוי געשמאַק, אז מע פֿערשעלט זיך דאָס געביין. אין דעם איז אָבער קיינער ניט שולדיג. דאָס איז א גאַט־זאָך. ווי וועמען ס'איז בעשערט. א מאָל מאַכט זיך, זאָלט איהר פֿערפֿאַהרען אינ'ם גרעסטען רייכסטען האָטעל אין דער וועלט, אוו איהר שלאָפט אָפֿ א גאַנצע נאַכט ביז אין דער פֿריה — אוו קיינער טשעפֿעט אייך ניט. אוו א מאָל זאָלט איהר זיך אפֿשטעלען אין א וויסטער פינסטערער אכסניה, אין א חדר'ל די גרויס ווי א געהניין, אוו פֿונדעסטוועגען זאָל מען אייך דאָרטען בעפֿאַלען פֿון אלע זייטען, אוו איהר בעוואונדערט נור, פֿון וואַנען האבען זיי זיך גענומען אזוי פיעל? די חדרים אין בייַדע דער־מאַנטע פֿאַנסיאָנען זענען נישט איבעריג גרויס אוו נישט איבעריג ליכטיג. דערפֿאַר קאַסט אייך אָבער דאָרטען דאָס לעבען ניט טהיי־ער. מע קאָן זאגען — וואָלוועל, טאַקי בזיל־הזול. פֿאַר איין דרייי־ערעל א וואָך, למשל, האָט איהר אייך אלסדינג: א דאָטשע אוו א „וואַרענדע" אוו „וואַזדעה" אוו עסען. דאָס הייסט, עסען איז גלייי־כער איהר זאָלט דאָרט ניט עסען. וואַרום איהר וועט מוזען אַ־קומען? זאגט מען, דערנאָך צו די כתריעלעווקער דאָקטוירים, וואָס הא־בען אויך א טבע פֿון בייסען זיך... זיי, די דאָקטוירים, וועלען אייך האַדעווען מיט אפּטייק אוו מיט קרייטעכצער אוו מיט פּראַש־קעס אוו מיט פּילען, אוו סוף־כל־סוף וועלען זיי אייך אפּשיקען אַדער קיין קאַרלסבאַד, אַדער קיין עמס, אַדער נאָך וויַיטער — אין אזא ארט, וואו מע פערשפּאַרט א גובערנאַטאָרסקי פֿאַס אוו מע בעראַרף נישט גנב'ענען די ירעניץ... ער כאן כתריעלעווקער פֿאַנ־

סיאנען אין „ארץ־ישראל". איצט געהען מיר אריבער צו די העלדען פון אונזער זומערדינגען ראמאן.

* * *

די פערהאוועטע, די פערטאַרעראמטע אידינע, וואס דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע, אויב דער לעזער קאן זיך דערמאנען, האט זי אזוי העלדיש ארויפגעזעצט צו אברהמלען אויף דער „קאלייקע", — דאס איז געווען ניט מעהר און ניט וועניגער, ווי די בעל־הבית'טע פון דעם אויבענדערמאנטען „גן־ערדן"; און דאס שענע מיידעל מיט'ן נאמען אסתר'ל, אויב די לעזערין האלט קאפ, — דאס איז איהר טעכטערל: און דער העלד אליין, דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע — דאס איז זייער אורח, זייער „פאנסיאנער". די בעל־הבית'טע פונ'ם פאנסיאן „גן־ערדן" איז אליין א כתרי־לעטשקע פון כתרי־לעווקע און היסט מיט א מאדנעם נאמען. היסען היסט זי שרה, נאר רופען רופט מען זי שרה משה פורים'ס. איבער וואס? ווייל איהר מאן היסט משה פורים. און זייער טעכטערל רופט מען הינטער די אויגען „אסתר'ל שרה משה פורים'ס". עפעס נישט אזא פאעטישער נאמען, אמת. עס דארף אייך אבער קיין חדוש ניט זיין. פאראהאן אין כתרי־לעווקע א סך ערגערע נעמען. למשל, אט האט איהר א צעטל פון כתרי־לעווקער בעלי־בתים, ארויסגענומען פון א רייסטער ביי א ציוניסטישען פעראיין: יענקל צ ע ־ ר י ס ע נ ע ה, דוד ליב ו ו י י מ פ ע ר ל ע ה, חיים נ ע כ ־ ט י ג ע ר ט א ג, מענדל א ס א ר ע ד ע ב ר י י, בעני פ א ט ש ־ א י ה מ א ו י ס, זלמן ב א ר ג א ר א פ, נפתלי ח א פ ־ א ט ע נ צ ע ל — און נאך א סך, א סך אזעלכע מאדנע נעמען, וואס מע קאן גאר אזוי קלוג ניט זיין און פערשטעהן, פון וואנען זיי האבען זיך גענומען?

אט דער שרה משה פורים'ס מאן, דאס היסט, משה פורים אליין, איז בטבע א איד א שנייידער, נאר ווייל ער האט אין כתרי־לעווקע ווינציג פרנסה, און אזוי ווי זיין ווייב שרה איז א גרויסע בריה'טע אויף קאכען פיש, באקען לעקאך און פרעגלען איינגע־

מאַכטס, אוֹן מחמת זיי זענען שוין געוועסען אַ זומער אין „ארץ־ישׂראל" אויף אַ דאַטשע, האָבען זיי אַנגעשמיעקט ביי אַ בעקאַנטען גוי, אַקוראַט אַקעגען דעם „דערקוויקענישׂ", אַ הויף מיט אַ גארטען, אַוועקגעדונגען ביי איהם דעם הויף מיט'ן גארטען, אויסגעשמירט די שטוב פּון אינוועניג אוֹן פּון דרויסען מיט ווייסען לעהם, אויפּגעהאַנגען אַ ברעטעל אוֹן אַנגעשריבען מיט גרויסע אותיות אויף אידיש:

„ש ר ה־מ ש ה־פּ ו ר י מ'ס ג ן־ע ד ן. כ ש ר".

האָט דאָס מסתמא די בעל־בתים פון'ם ערשטען פּאַנסיאָן „דערקוויקענישׂ" רעכט פערדראָסען, האָבען זיי געשלעפּט שרה משה פּורים'ס צום רב מיט אַ דין־תורה. זיי האָבען געטענה'ט, אַז זיי האָבען אַזוי אויף קיין פּרנסה ניט, נאָר איצט איז געקומען אָט די שרה משה פּורים'ס מיט איהר „גן־עדן" אַקוראַט אַקעגען זייער „דערקוויקענישׂ" אוֹן ווי זיי גאָר אינגאַנצען צעברעכען מיט זייער פּרנסה! האָט אָבער משה, שרה משה פּורים'ס מאַן, געטענה'ט, אַז ער איז אויף אַ איד אוֹן זוכט אויף אַ שטיקעל ברויט — אוֹן ווער קאָן איהם זאָגען אַ דעה, ווּאו אוֹן פּון וואַנען ער זאָל זוכען פּרנסה? אודאי, ווען דער אַלטער רב רב יוזיפּעל, עליו השלום, זאָל לעבען, וואָלט ער שוין געפּונען אַ סגולה, ווי אזוי אויסצוגלייכען די צדדים. חבל על דאבדין דלא משתכחין! ניטאָ אזא רב, ווי רב יוזיפּעל איז געווען! איצט זענען דא צוויי רבנים אין כתריעלעווקע, אוֹן ביידע קאָנען זיי ניט הויזען צווישען זיך. זיי זאָלען מיר מוחל זיין — צוויי קעץ אין איין זאק לעבען אַ סך שענער אוֹן אַ סך לייטישער, ווי די צוויי רבנים. אוֹן דער עולם האָט פּאַר זיי קיין ברעקעל דרך ארץ ניט. נאָר מיר האָבען געהאַלטען ביי די העלדען פּון'ם ראָמאַן, אוֹן פערקראָבען זענען מיר צו די רבנים. דער לעזער וועט מסתמא זיין אזוי פריינדליך אוֹן וועט אונז מוחל זיין.

הקיצור, ביידע ווייבער, שרה משה פּורים'ס אוֹן אַלטע די „דערקוויקענישׂטשקע", האָבען זיך בעגעגענט אין כתריעלעווקע איז אַ שמאַל געפּעל — דאָס איז געווען באַלד נאָך פּסח, איידער דער

זומער־סעזאן האָט זיך אָנגעהויבען—אוּן ס'איז אַרויס צווישען זיי, זאָגט מען, זעהר א מיאוס'ער סקאַנדאַל... דאָס האָט אָבער אויך ניט גענאַלפען, ביז איינמאָל אין א שענעם פריהמאָרגען — דאָס איז גע־ווען סאָמע אין אָנהויב סעזאָן — האָבען זיך בעוויזען איז „גן־עדן" דער גאָספאָדין „אוראָדניק" מיט צוויי כאַלאָטען אוּן האָט אָרונ־טערגעריסען, מחילה, דאָס ברעטל מיט דער אידישער אופשריפט אוּן האָט זיי נאָך געשטראָפירט מיט א דרייערל, דערפאָר, וואָס זיי האָבען זיך ערלויבט אויסצוהענגען א אידיש שילד. שרה משה פּורימ'ס האָט נאָנץ גוט פערשטאָנען, אז דאָס איז דער „דערקווי־קענישקע'ס" ארבייט, האָט זי בעצאָהלט דעם אוראָדניק דאָס דרייי־ערל מיט נאָך א פינפערל אוּן זי האָט אויסגעפיהרט איהרס: זי האָט דאָס ברעטל אויפגעהאָנגען, אוּן עס הענגט דאָרטען עד היום הזה. אוּן אז ס'איז בעשערט, אז א מענש זאָל האָבען פּרנסה, מעגען שונאים צעזעצט אוּן צעשפּרונגען ווערען, וועט זיך זיי ניט העלפען. די „דערקווויקענישקע" האָט נעבאָך געמוזט צוזעהען, ווי אקעגען, ביי שרה משה פּורימ'ס אין „גן־עדן", איז שטענדיג פול געפאָקט מיט אורחים אוּן מיט פאַנסיאָנערען, אוּן נאָך מיט וואָ־סערע פאַנסיאָנערען! אָט, למשל, נעמט דעם פּאַרישוין מיט די וויי־סע הויזען אוּן מיט דער פּאַדקאָווע — „דער גראָשען איז ביי איהם א ממזר; ביי אוא פאַנסיאָנער קאָן מען אפלעקען א ביינדעל, אויס־קרענקען זאָל זי איהם, רבונו של עולם!" — אזוי האָט די „דער־קווויקענישקע" געבענטשט איהר קאַנקורענטין — אוּן איז געווען נערעכט. שטעלט אייך פאָר, אז דער יונגערמאַן פון דער פאַדקאָ־וע איז געווען פריהער א י ה ר אורח. דאָס הייסט, ער האָט גע־האָט זיך אפגעשטעלט אין דעם „דערקווויקענישׁ". נאָר דער רוח האָט איהם אריבערגעטראָגען אהין, אין „גן־עדן" אריין. צוליעב וואָס, מיינט איהר? „צוליעב שרה משה פּורימ'ס טעכטערל, דער הולטייקע, פאַרברענט זאָל זי ווערען!" — מיר דריקען זיך אויס מיט'ן לשון פון דער „דערקווויקענישקע", פון וועלכער עס רעדט ארויס די קאַנקורענציע. דער אמת איז אָבער ניט אזוי. אונזער

העלדין, שרה משה פורימ׳ס טעכטערעל. איז א מיידעל, וואָס איז מלא חן, א מאמזעל, וואָס האט נעענדיגט פיער קלאַסען גימנאזיע, לייענט ארציבאשעוו און רעדט רוסיש, קיין וואַרט אידיש, און טהוט ניט פון דאנען אהין. דעם נאַנצען „גן־עדן" האלט אויס שרה משה פורימ׳ס נעבאך אליין אויף איהרע פליצעס. זי אליין קאַכט אוו באקט אוו רוימט, אוו דער מאן, משה שרה משה פורימ׳ס, בעדינגט די אורחים, די פאַנסיאַנערעז, שטעהט אויס אלע זייערע קאפריזען. חלילה וחס זייער טעכטערעל זאל זיי מיטהעלפען מיט וואס ניט איז! אסתר׳ל שרה משה פורימ׳ס וועט בעסער געהן אַנגעטהאן נאך דער לעצטער מאַדע, זיין אויסגעפוצט ווי א כלה, לייענען ארציבאשעוו, טאַנצען „טו סטעפ" און „טאַנגא" און אלע אנדערע מאַדערנע טענץ. היינט איהר רעדען רוסיש? מיט איהר רוסיש רעדען וועט זי אייך פערדרעהען דעם קאפ אלע כתריעלעווקער בחורים, זיי פיהרען ביי דער נאז. און מעהר פון אלעמען האט זי פערדרעהט דעם קאפ און געפיהרט ביי דער נאז זייער פאַנסיאַנער, דעם יונגענמאן מיט דער פאַדקאַווע. דער דאזיגער יונגערמאן איז אליין אין אגענט פון נעה־מאשינעס, ניט קיין בעווייבטער, און הייסען הייסט ער מיט א מאַדנעם נאמען: „תשעה־באב" — א ר א ז ס א ל א מ א נ א ו י ט ש ט י ש ע ב א ו.

נעוואוירע געווארעז, אז ער איז אין אגענט פון נעה־מאשינעס און אז ער הייסט „תשעה־באב" און אז ער איז נאך ניט קיין בעוייבטער, האט „ארץ־ישראל" ג׳פסקנ׳ט אין איין קול, אז דאס איז פאר׳ן בעל־הבית פונ׳ם „גן־עדן" איין אויסגעצייכענטער שדוך, איין אמת׳ער זווג מן השמים, א באשערטע זאך פון גאט: „ד ע ר פ ו ר י ם מ י ט ׳ ז ת ש ע ה ־ ב א ב — חא־חא! זינט די וועלט שטעהט, איז נאך אזא גלייך פארעל ניט געווען!" — און וואר שמועסט פון יענעם פרייטאג אז, וואס ער איז געקומען מיט אברהמעל׳ס „קאליקע" קיין „ארץ־ישראל", איז דער „פורים" מיט׳ן „תשעה־באב" נישט ארויס פון דער צונג. דער יונגערמאן פון דער פאַדקאַווע זאל, אשטייגער, געווען ארויסהעלפען שרה משה

פורימ׳ס טעכטערעל פון איין אומגליק — למשל, ארויסשלעפען זי פונ׳ם טייך, אדער אראפנעמען פון דער תליה, אדער ארויסרא־טעווען פון גזלנים׳ס הענד, אדער גלאט מציל זיין פון א זיכערען טוידט, — וואלט דאס ניט געקאנט האבען בשום אופן דעם חן מיט דעם עפעקט, וואס ס׳האט געהאט זיין ארויפזעצען זי מיט איהר מאמע צו אברהמלען אויף דער „קאלייקע". און דערנאך זיין אריינפאהרען יענעם פרייטאג מיט׳ן גאנצען טראסק קיין „ארץ־ישראל", דאס זיצען זיינם אויף אברהמעל׳ס בעל־הקאלייקע׳ס ארט, און אברהמעל׳ס נאכלויפען פון הינטען נאך דער „קאלייקע" — דאס אלץ אינאיינעם געגומען האט אנגעמאכט אזא רעש אין „ארץ־ישראל" און ארויסגערופען אזא געלעכטער צווישען די דאטשניקעס, אז ניט וויל׳ענדיג איז דער יונגערמאן פון דער פאד־קאווע געווארען ביי זיי א העלד, און שרה משה פורימ׳ס טעכטע־רעל — א העלדין. און ס׳איז אוועק א רעדעניש מיט א שמועסע־ריי, א מאכעניש מיט די אויגען און א סמארעניש מיט די נעז פון „ארץ־ישראל" ביז כתריל׳עווקע, און עס האט שוין געהאט שיער־שיער דערגרייכט צו דער כתריל׳עווקער פרעסע. דער „קאפעליש" מיט דער „יארמעלקע" וואלטען שוין געהאט שטאף און זיי וואל־טען שוין געמאכט דערפון א נאנץ פיינעם פ׳רוש... האט מען אבער פערהאפט בעצייטענס מיט די אנאנסען, וואס מע האט געלאזט אפדרוקען אויף ביידע גאזעטען אויף דער ערשטער זייט:

עסעזיר מאיסעיעוונא פ ו ר י ם
ארא סאלאמאנאוויטש ט י ש ע ב א ו
פ ע ר ל ו י ב ט!

און דא הויבט זיך ערשט אן און עס ענדיגט זיך דער רעכטער ראמאן.

4.

די חתונה אין „גן־עדן".

זינט כתריעלעווקע איז א שטאדט אזן „ארץ־ישראל" א קור־ארט איז דארט נאך קיינמאל אזוי לעבעדיג אזן פרייליך ניט גע־ווען, ווי יענעם טאג, ווען שרה משה פורימ'ס האט חתונה גע־מאכט איהר טעכטערעל, עספיר מאיסעיעוונא פורים, פאר'ן פאנ־סיאנער, אראן סאלאמאנאוויטש טישעבאוו.

א טאג האט זיך אוועקגעשטעלט דעמאלט איין אויסנעצייכענ־טער. איינער פון יענע אויסדערוועהלטע זומערדיגע טעג, ווען אלם־דינג רוהט זיך אפ, ווערד אנשלאפען; ווען די זון בראט אזן גיסט מיט פייער, נאר א קליין ווינטעלע, מע ווייסט ניט פון וואנען, בלאזט פערביי אזן קיהלט אפ די ברענענדיגע שטראהלען, מאכט זיי ווייך אזן אנגענעהם. ווי די סאלדאטען מיט קאלירענדיגע קאסקעס, שטעהען די הויכע סאנישניקעס אויסגעצוינגען, קוים־קוים ווען זיי ריהרען זיך פונ'ם קליינעם ווינטעלע, ווען גלעט זיי מיט ליבשאפט איבער די נעלע סאמעטענע בלעטלעך. אלץ רוהט. אלץ שלאפט. נאר ווען־ניט־ווען בעווייזט זיך א פוהר, אנגעלאדען הויך מיט סנאפעם ברויט פון פעלד. די רעדער פון דער פוהר קרעכ־צען־אונטער שטיל־ערהייר. דער גוי מיט'ן שוואירץ־פערברענטען גלאנצענדיגען פנים געהט אויף־צוריהער א בארוויסער, מיט א צעהראסטעט האירץ, דרעהט מיט דער בייטש פאר די אכסען אזן שמועסט מיט זיי אויף זייער לשון: „היי! סאב־סאב, סאלאוויי!" אזן די אכסען, פערטיעפט אין זיך, געהען איהם נאך פיס־טריט. הינטער'ן וואגען לויפען א פאר בארוויסע יונגלעך, אידישע קינ־דער, רייסען ארויס א פאר זאנגען פון די סנאפעם אזן ווילען נאך. נאר פלוצים בלייבען זיי שטעהן פער'כשופ'ט. וואס איז די מעשה? אקוראט אקעגען זיי טראגט זיך אברהמעל'ס פורגאן, די „קאלייקע", אנגעפאקט פול אזן פול מיט מאדנע פארשוינען, אזן די מאדנע פארשוינען האלטען מאדנע אינסטרומענטען אין די הענד. דאס

זענען די כתריעלעוסקער כלי־זמר געקומען קיין „ארץ־ישראל“ צו שרה משה פורים'ס אויף דער חתונה.

— די כלי־זמר פאהרען! די כלי־זמר פאהרען!

און די בארוויסע יונגלעך לאזען זיך פאר דער „קאליעקע“ מיט איין אימפעט צוריק אהיים אנזאגען א בשורה: די כלי־זמר פאהרען! די כלי־זמר פאהרען!

און ביי שרה משה פורים'ס איז שוין אלסדינג גרייט צו דער חתונה. דער גאנצער פאנסיאן איז פערוואנדעלט אין א שאלאש צוליעב די צענויפגערופענע געסט פון „ארץ־ישראל“. אינ'ם בעריהמטען גארטען פון „גן־עדן“ שטעהען לאנגע טישען, געדעקט מיט כל טוב, בראנפענס און לעקאכער און איינגעמאכטסען. ביים־לעכווייז הויבען אן צענויפקומען זיך משפחה און גוטע פרייַנד פון כלה'ס צד, אלע אנגעטהאן, ווי מחותנים, און סתם געסט — דאטשניקעס און דאטשניצעס פון „ארץ־ישראל“. די דאטשניקעס איז שבת'דיגע קאפאטעס און יום־טוב'דיגע קאשקעטען, און די דאטשניצעס אין זיידענע קליידער מיט זייער גאנצער ציערונג. יונגע ווייבלעך און מיידלעך, אויסגעפוצט נאך דער לעצטער מאדע, די פנימ'ער בעציטענס פערריטעלט און פערשוויצט, זענען גרייט חאפען א טענצעל. לאזען נור די כלי־זמר אויפהערען רימפלען און שקרימפלען, אנצושטעלען די אינסטרומענטען, און שוין געבען עפים א מאל א שפיעל. חתן־כלה זיצען אויסגעפוצט; ער אין א גלאנצערי־גען ציליגדער, זי אין א ווייסער פאטא — א פרינץ מיט א פרינצעסין, דער „תשעה־באב“ מיט'ן „פורים“! און די מחותנים — משה פורים מיט'ן ווייב, שרה משה פורים'ס — זיי לויפען ארום, ווי די פער'סמ'טע מויז, שטארק פערטארראמט און פערטראגען, ווי געוועהנליך טאטע־מאמע. וואס האבען דערלעבט אזא שמחה, זיי מאכען חתונה א קינד. און וואס איז מעהר וואונדער פון אלסדינג— צווישען די מחותנים פון כלה'ס צד איז צו בעמערקען אויך די בעלי־בתים פון פאנסיאן „דערקוויקעניש“. ווי קומען ז י י אהער? אזעלכע ביטערע קאנקורענטען און אזוינע געפעהרליכע

שונאים! די מעשה איז גאנץ פשוט: א פאר טעג פאר דער חתונה האט שרה משה פורימ'ס זיך מיישב געווען: צו וואס טויג איהר שונאים? מע זאגט: ס'איז גלייכער צעהן גוטע פריינד אידער איין שונא. איז זי אוועק צו דער „דערקוויקענישקע" אהיים, און גלייך ווי זיי האבען זיך קיינמאל אויף זייער לעבען נישט גע־קריענט, קיין שלעכט ווארט, קיין צונג נישט איבערגעקעהרט, האט שרה די מחותנת'טע זיך אנגערופען צו אלטע דער „דערקוויק־ניטשקע": „גוט מארגען אייך, אלטע לעבען! איך האב צו אייך א בקשה". „דהיינו, וואס פאר א בקשה, שרה'ל קרוין?" איהר וויסט דאך, אלטע לעבען, אז איך מאך חתונה מיין אסתר'ען". „זאל זיין אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער. איהר וויסט דאך, שרה'ל קרוין, אז איך בין אייך א גוטער פריינד. לאז עס מיר אנגעהן, וואס איך ווינש אייך". „אמן. האב איך געוואלט בעטען, אלטע לעבען, איהר זאלט מיר אנטהון דעם כבוד און זיין ביי מיר אויף דער חתונה. איהר און אייער מאן און אייערע קינ־דערלעך". „מיט'ן גרעסטען כבוד, שרה'ל קרוין. מיר האבען זיך דען א מאל געקריענט, חס ושלום? געהט אהיים, מיר'ן מירטשעם קומען אלע זיך משמח זיין מיט אייך, גאט זאל נור געבען, ס'זאל זיין מיט גליק און מיט הצלחה, וואורום אזא יאהר אויף מיר, וואס פאר א חתן אייער טאכטער נעמט". „אמן. מיר זאלען דערלעבען ביי אייערע קינדער ניט ערגער, בעסער האט קיין שיעור ניט". פאר גרויס לעבשאפט האבען זיך די ווייבער אזש צעקושט אין די פיסק־לעך און האבען שוין ארויסגעקוקט אויף דער מינוט, וואס נאך דער חופה, וועז מע וועט זיך נעמען ביידע פאר די הענד און מע וועט איינס אקעגען דאס אנדערע חאפען א פרייליכס. דערווייל איז דער טאראראם נאך גרויס און עס הערען זיך שוין געשרייען, אז די זון זעצט זיך — שוין צייט, שוין צייט צו דער חופה געהן! אמת, חתן־כלה פאסטען ניט. ס'איז ניט ד ע ר חתן און ניט ד י כלה, וואס האלטען פון אזעלכע „אידישע זאבובאנעס" — נאר פאס־טען! ס'איז שוין אבער באלד נאכט. דער גאנצער הויף איז פול

מיט נעסט. נאנץ „ארץ־ישראל" האט זיך צענויפגעקלויבען אויף דער חתונה. די נאנצע גאס איז בעלאגערט מיט שיקסעס אוו שקצים, וואס זענען געקומען אנקוקען א „זשידאווסקע סוואדבע". די שקצים זאגען ווערטלעך, די שיקסעס שיסען אויס אלע מינוט א ווילדען נעלעכטער. מיט א הילף אוו מיט א קוויטש. א שמחה, א גדולה איז „ארץ־ישראל"! שוין. מע האט שוין אוועקגעשטעלט די פיער שטאנגען מיט דער רויטער חופה, וואס איז מיט גאלדענע קאטעסען פון אלע פיער זייטען. אוו די כלי־זמר מיט'ן קעסעל־פויק האבען געגעבען א חאפ־אף דעם זיסען אומעריגען ניגון, אוו די מחותנים מיט די אונטערפיהרערס, אנגעטהאן אין די אויבער־שטע בגדים אוו מיט אנגעצונדענע הבדלות אין די הענד. האבען געגעבען א נעם דעם חתן מיט דער כלה, אוו די צערעמאניע האט זיך אנגעהויבען. ד י א ל ט ע ש ע נ ע א י ד י ש ע צ ע ר ע מ א נ י ע.

דערזעהען אידען דרעהען זיך מיט דער אויסגעפוצטער כלה איז סאמע וויסען אונטער דער חופה, ארום דעם חתן מיט'ן גלאנ־צערינגען ציליגדער, האבען די צענויפגעלאפענע שקצים זיך אנגע־רופען מיט א געלעכטער: „א־הא־הא, דיוויטסיא, יאק זשידי קרו־טיאטסא!" (אוי־אוי, זעהט נור ווי די אידען דרעהען זיך!) דאס האט אבער גארניט געשטעהרט. דער רב איז שוין געווען גרייט צו נעמען דעם כום אין דער רעכטער האנד אריין. דער חזן האט שוין צוריעכט געמאכט דעם האלז אויף צו זינגען דעם „שוש תשיש". דער שמש האט שוין געהאלטען גרייט דאס קידושין־פינגערל אי־בערצוגעבען דעם חתן, ער זאל זאגען דעם געוויסען „הרי את". פלוצים האט זיך דערהערט פון דרויסען א „טפרר!" מיט א ירגזון איז צוגעפאהרען אברהמל'ס „קאליקע", אוו פון דארטען זענען ארויסגעשפרונגען צוויי יונגע ווייבלעך אוו געלאזט זיך מיט אוים־געשטרעקטע ארעמס גלייך צו דער חופה. עס איז געווען אונ־מעגליך צו זהען זייערע פנימ'ער אין דער פינסטער. מע האט נור ניט. כתריעווסע האט ניט געוואלט, מען זאל טרייבען די אידען געהערט זייערע ווייבערשע קולות, ווי ביידע אינאיינעם האבען גע־

ליארעמט, נעיאמערט און נעשאלטען, איבערשלאגענדיג איינע דער אנדערער:

— שטעהט, אידישע קינדער!

— גיט איהם ניט קיין חופה וקידושין!

— פארחאפט זאל ער ווערען!

— דער שלאק זאל איהם טרעפען!

— אט דער שארלאטאן! אט דער הולטיי! אט דער ממזר!

— קוקט איהם אן אינ'ם קאפעליש! ער איז דאך מיינער א מאנן!

— איך האב דאך פון איהם א קינד, האבען זאל ער א ווייסטען סוף!

— און מיך האט ער מקדש נעווען ערשט היינטיגען נאך פסח! צוגענומען אכט הונדערט קארבען, ווי איין גראשען, אכט הונדערט מכות זאלען זיך איהם אויסזעצען, רבונו של עולם, אויפ'ן פנים און אויף דער צונג און אויפ'ן גאנצען לייב, ער זאל ניט דערלעבען מעהר צו פאהרען, באגראבען אידישע טעכטער, פארווייסטען און פארפינסטערען זייער לעבען!

— גיט איהם אהער, דעם גנב, אט פאהר איך איהם אריין מיט מיינע נענעל און ריים איהם אוים די אויגען!

— אין קייטען זאלט איהר איהם קאווען! אין אייזערנע קייטען! מיינע אכט הונדערט קארבען, אכט הונדערט מכות, רבונו של עולם!... — — —

צו שרייבען און צו שרייבען. די ערנסטע פובליציסטען, די מוסר־זאגער, האבען נישט אויפגעהערט צו שטאפען דעם עולם מיט מוסר און לערנען שכל, ווי אזוי מע דארף זיין נעהיט היינטיגע צייטען ביי חתונה מאכען א טאכטער פאר א מאן מיט א רוסישען נאמען „טישעבאוו“; און די וויצליסטען זיך געווויצעלט און געוועלט גאר אהן אייז אויפהער: „ווי קאן ארויסקומען גוטס פון א פוריס מיט א תשעה־באב?“ — און אויסגעלאזט האט זיך עם דערמיט, וואס ביידע צייטונגען, סאי דער פראגרעסיווער „קאפעליש“, סאי די ארטאדאקסישע „יארמעלקע“, האבען אנגעזאגט זייערע לעזער א פרייליכע בשורה מיט מורא'דיג גרויסע אותיות, אז גאר אין גיכען הויבען זיי אן צו געבען דעם עולם א מתנה — א נייעם מאדערנעם, זעהר שפאנענדען און הויך בעלעהרענדען ראמאן פון איצטיגען אידישען לעבען מיט א מוסר־השכל. ביים „קאפעליש“ וועט דער ראמאן הייסען:

„דער מאן פון די דריי ווייבער“

(א הויך־אינטערעסאנטער ראמאן אין 4 טייל מיט אייז עפילאג)

און ביי דער „יארמעלקע“ וועט ער הייסען:

„דער דרייווייבערדיגער מאן“

(א מערקווירדיגער ראמאן אין 4 טייל מיט א פראלאג און מיט אייז עפילאג).

א שאד! מע וועט נעמען אזא שענעם מאטעריאל און מע וועט דאס צעשמירען אויף דריי הונדערט בלעטער, מאכען פון דעם א תל. און א רחמנות נעבאך אויף דער העלדין, שרה משה פורים'ס טאכטער, אסתר'ל. נאך דעם, ווי די כתרילעווקער גאזעטען וועלען זי בעארבייטען, מעג זי זיך שוין אפגעזעגענען. זי וועט שוין דארטען קיין חתן ניט קריגען וויל זי וועט לעבען. סיידען זי זאל פערלאזען „ארץ־ישראל“ מיט כתרילעווקע און אריבערפעקלען זיך קיין אמעריקא.

הלואי! מיר ווינשען איהר גליק און הצלחה און אלדאס גומס — אמן.

5.

„אונזערע בראצקים" מיט „אונזערע רויט־שילדס".

אין א הייסען זומער־טאג, סאמע אין רעכטען ברעז פון דאטשע־סעזאן, איז פון כתריעלעווקע קיין „פאלעסטינא" געגאנגען אי־בער „ארץ־ישראל" אונזער בעקאנטע „קאלייקע" כמעט א לעדיגע, ווייל ס'איז געווען ניט קיין פרייטאג, נאר א געווענליכער וואכע־דיגער טאג, דעמאלט, ווען די כתריעלעווקער דאטשניקעס, וואס וואה־נען אין „ארץ־ישראל", זענען ניט קליין צו געהן צופוס. אין דער „קאלייקע", ער זאל אזוי גוט און מוחל זיין אפשטעלען די פערד־עלטערע, די אנדערע א יונגערע, און ביידע האבען געשמאק געגעה־ניצט און געפאכעט מיט דער נשמה פאר גרויס היץ. אברהמעל דער קאנדוקטאר האט געדרימלט, די פערדלעך האבען זיך געמאכט ווי זיי פאהרען, און די „קאלייקע" קוים־קוים וואס זי האט ג־שלעפט זיך. פלוצים איז אויסגעוואכסען, ווי פון אונטער דער ערד, א פראנטעוואטע ציקאווע אריסטאקראטיש בחור'ל פון א יאהר צוויי און צוואנציג, מיט א וויים אריסטאקראטיש קאפעלישעל און מיט שווארצע אריסטאקראטישע וואנסילעך, האט א מאך געגע־בען מיט'ן אריסטאקראטישען שטעקעלע צום קאנדוקטאר פון דער „קאלייקע", ער זאל אזוי גוט און מוחל זיין אפשטעלען די פערד־לעך. און האט געגעבען א שפרונג־אריין איז דער „קאלייקע", אבער אזוי אריסטאקראטיש, אזוי בריה'ש, אזוי פלינק, אז עס האט ג־האט דעם זיעבעטען חן. דערנאך האט ער זיך געגעבען א זעץ אוועק אויף דער צווייטער באנק, פונקט אקעגען דער מאדאם מיט

איהר טעכטערע (די עלטערע איז געווען די מוטער, און די יונגע־רע—איהר טעכטערע), און א לעג אריין איין האנד אין דער לינקער הויזען־קעשענע און מיט דער אנדערער האנד א דרעה די רעכטע אריסטאקראטישע וואנסע. און בעת מעשה געגעבען אזא אריסטא־קראטישען קוק אויף דער יפהפיה, אויף דעם שענעם מאמזעלכין, אז א מיידעל, וואס איז נאך ניט שטארק פערליעבט איז קיינעם, דארף זיין שטארקער פון אייזען, זי זאל זיך ניט פערליעבען תיכף ומיד אין אזא בראווען אריסטאקראטישען בחור. פאר דער מאדאם איז דאס דאזיגע אומגעריכטע בעגענעניש געווען אייז „אצבע אלהים", א פאטאלע בעגענענישׂ, און איהר מוטערליך הארץ האט באלד אנ־געהויבען צו קלאפען און נביאות צו זאגען, אז ס'איז ניט אומזיסט, אז ס'איז א גאט־זאך... און חאטש איהר טעכטערע איז שוין כמעט א כלה, טאקי מיט איהרען א גליער־געשוועסטערקינדע, ווי מיר ווע־לען דאס אין גיכען געוואהרע ווערען, פון דעסטוועגען איז זי נעווען העכסט צופרידען, וואס דער אריסטאקראטישער יונגערמאנטשיק שיסט מיט אויגען אויף איהר טעכטערע, נעמט זי דורך און דורך... נאר ווי אזוי מאכט מען, אז ער זאל זיך בעקענען מיט איהר טעכטערע, אז זי איז נאך אליין מיט איהם ניט רעכט בעקענט? איז זי געפאלען אויף איין עצה (א מאמעס הארץ): זי האט גענומען זיך פאכען מיט'ן פעכער און א זאג געגעבען, ווי צו זיך אליין, און דוקא אויף רוסיש, אויף דעם כתריליעווקער רוסיש, וואס האט א שם אויף דער וועלט:

— אך, קאקאי גאריאטשע דיען סעוואדני ! — סארא הייסער טאג היינט איז !

האט די טאכטער א קוק געגעבען אויף'ן אריסטאקראטישען יונגענמאן און האט פערריכט דער מוטער'ס גרייז:

— דא, אטשען זשארקיי דיען !

האט שוין דער אריסטאקראטישער יונגערמאן געהאט א גע־לעגנהייט אריינצומישען זיך מיט א ווארט און אויך אויף רוסיש געווענדט זיך צו דער מאמזעל:

— א או וואס נא דאטשע טאקושע חארשיי וואזדוך? — איז ביי אייך עפּים אויך א גוטע לופט אויף דער דאטשע?

האט די מאדאם פונדעסטוועגען ניט דערלאזט, אז די טאכטער זאל איהם ענטפערען און האט זיך בעסער אליין ארויסגעשטעלט (פּארט א מאמע!) און האט זיך אנגערופען צום יונגענמאן וויעדער אויף רוסיש און מיט א ניגון:

— נא טשטא נאם וואזדעך, קאגדא או נאם יעסט דיענגי? — צו וואס דארפען מיר לופט, אז מיר האבען געלד?

דערמיט האט זי איהם, אפּנים, געוואלט אפּהאקען די פּליע־געל, ער זאל זיך אזוי ניט איבערנעמען. נאר ארויסגעקומען דער־פון איז גאר עפּים אנדערש: ביידע קינדער, דער יונגערמאנטשיק און דאם מאמזעלכע, האבען זיך איבערגעקוקט און אויסגעשאסען מיט אנא געלעכטער, אז דער קאנדוקטאר פון דער „קאליקע", אברהמעל דער בעל־עגלה, האט זיך געמוזט אויסדרעהען צו זיי מיט'ז פּנים, האפּען א קוק: „וואס לאכען עפּים די אריסטאקראטען, א גוטע חלירע אויף זייער טאטען?" דער שפּיץ איז געווען, אז מען איז צוגעקומען צו איינער פון די שענסטע און רייכסטע דאטשעם אין „פאלעסטינא", האט מען זיך גאנץ ווארעם אפּגעזעגענט און שטארק־שטארק געקוועטשט די הענד, און די מאדאם האט האלב־אפּיציעל פערבעטען דעם אריסטאקראטישען יונגענמאנטשיק צו זיך: „פאושאלעסטע, בעז צערעמאני!" און דאם שענע מאמזעל־כעל האט אזוי ליעב געשמייכעלט צום האט בעשענקט דעם יונגען קאוואליער מיט אזעלכע וואראמע בליקען פון איהרע שענע חנ'עור־דיגע אויגען, אז וועז דער יונגער בחור, דער אריסטאקראט, זאל זיין פון אייזען און זיין הארץ פון שטיין, וואלט עס אויך בעדארפט צעשמאלצען וועראן, אזוי ווי וואכס.

אצינד בעדארפען מיר דערצאהלען, וואר איז געווען אט דער יונגער אריסטאקראט און וואס איז מיט דער מאדאם געווען אזוי די גדולה, וואס איהר טעכטערעל האט זיך מיט איהם בעקענט?

די גרויסע שטאדט יהופּעץ לעבט אין טעות. זי מיינט, אז נור זי פּערמאנט אריסטאקראטען־מיליאנערען. די גרויסע שטאדט פּאריז מיינט, אז נור זי פּערמאנט אריסטאקראטען־מיליאנערען. א סברה, אז אין כתריליעווקע האבען מיר זיך אונזערע איינענע אריסטאקראטען, אונזערע אייגענע בראצקים מיט אונזערע אייגענע רויטשילדס. נאר וואס דענן? אזוי ווי אלסדינג, וואס כתריליעווקע פּערמאנט, פּערמאנט זי אין קליינערען מאסשטאב, על־כן זענען אונזערע בראצקים קליינע בראצקעלעך אוו אונזערע רויטשילדס — קליינע רויטשילדלעך, אוו זיי זענען ווערטה בעשריבען צו ווערען מיט זייערע ביאגראפיעס, פונקט ווי עס ווערען בעשריבען אלע מיליאנערען אוו אלע מיליארדערען פון דער גאנצער וועלט.

דאס איז א כלל — אוו עס ווייסט א מינדסט קינד, — אז אלע גרויסע מענשען פון דער וועלט זענען אמאל געווען קליין, דערנאך ערשט זענען זיי אויסגעוואכסען אוו נתגדל געווארען. די אמעריקאנער גרויסע מיליארדערען, למשל, האבען ליעב צו בעריכמען זיך צהה מאל א טאג, ווי קליין זיי זענען אמאל געווען. ביי איין אמעריקאנער אריסטאקראט איז א כבוד אוו א גדלות צו דערצעהלען פּאר יעדען אינטערוויוער, אז אין דער יוגענד האט ער געטראגען זעק אויף די פּלייצעס, אדער גאזעטען צו פּערקויפען, אדער געהאנדעלט מיט „מעטשעס". אונזערע כתריליעווקער אריסטאקראטען האלטען נישט פון דער דאזיגער מדה. אדרבה, א כתריליעווקער מיליארדער, אז איהר וועט איהם א פּרעג טהון ווענען זיין יחוס, וועט ער אייך דערצעהלען גוזמאות, אז זיין זיידע איז געווען א רב אוו זיין עלטער־זיידע — א גאון, אוו זייער גאנצע משפּחה — לויטער רבנים, גאונים אוו נגידים, גבירים מפּורסמים. זיי פּערהאקען אייך אזוי דעם קאפּ מיט זייער יחוס אוו שרעקען אייך אזוי שטארק אן מיט זייער אריסטאקראטיזם, אז עם פּאלט אן אויף אייך א פּחד, אוו איהר קלערט זיך: „ווייסט זיי דער גוטער יאהר — אפּשר קומען זיי טאקי ארויס דער רוח ווייסט זיי פּון ווועמען?"... אונזערע אריסטאקראטען, מיליאנערען אוו

מילי׳ארדערען, איך מיין אונזערע כתריל׳עווקער בראצקים מיט אונ־
זערע כתריל׳עווקער רויטשילדם, זענען אויך געווען אמאל
גאנץ קליינע מענשעלעך, און זייער שבח מוז געזאגט
ווערען, זיי האבען זיך אליין מיט זייערע אייגענע כחות
דורכגעשלאגען און מיט דער צייט שטארק־שטארק ארויפגעארבייט
זיך, נעוואכסען און אויסגעוואכסען און גענומען איבערשטייגען און
אריבערשמייסען איינס דאס אנדערע הן אין עשירות, הן אין צדקה.
הן אין שענע שרוכים, און מי יודע, וואס פון זיי קאן נאך אמאל
אויסוואכסען! די גאנצע וועלט, למשל, וויסט דעם יחוס פון די
אמת׳ע רויטשילדם, אז זיי שטאמען פון פראנקפורט און אז זייער
עלטער־זיידע איז געווען פריהער א חלפן, דערנאך א מלוה, דערנאך
א באנקיר, וואס פערליהט נעלד. אונזערע כתריל׳עווקער רויט־
שילדם שטאמען ניט פון פראנקפורט. שטאמען שטאמען זיי טאקי
פון כתריל׳עווקע גופא, נאר וויל זייער עלטער־זיידע איז אויך כל
ימיו געווען א חלפן, געשטאנען מיט א טישעל אין כתריל׳עווקער
מארק און געביטען קערבלעך אויף צעהנערם און צעהנערם אויף
גראשענס. האט מען דעריבער זיינע קינדער און קינדס־קינדער נע־
קרוינט מיט׳ן נאמען „די רויטשילדם". זיי, די קינדער, זענען
שוין קיין חלפנים ניט געווען, מיט קיין טישעל אין מארק ניט גע־
שטאנען, נאר מיט הלואה האבען זיי זיך פערנומען, מיט הלואה
פערנעמען זיי זיך נאך היינט און מיט הלואה וועלען זיך פערנעמען
אויך זייערע קינדער און קינדס־קינדער — כל זמן עם וועט עקזים־
טירען אויף דער וועלט אט דאס פאסקודנע מין, וואס מע רופט דאס
„געלד", און כל זמן עם וועלען זיך געפינען אזעלבע מענשען, וואס
וועלען אייך פערזעצען, איך בעט איבער אייער כבוד, די הוי־
זען, אבי איהר זאלט זיי לייהען געלד... אז ס׳וועט זיך מאכען.
איהר וועט קומען איצט אין דאס בענייעטע מאדערנע כתריל׳עווקע,
וועט איהר אויף דער „געבריקעווועטער גאס" דערזעהן א צוויי גא־
רענדיגען מויער מיט א גרויסען שילד איבער דער גאנצער וואנד,
מיט גרויסע גאלדענע אותיות: „יעפים אי בארים גינגאלד. באנקיר־

סקאיא קאנטאראַ". אויף אונזער אידיש לשון וועט דאס הייסען אזוי שוין, ווי „חיים און ברוך גינגאלד. באנק־געשעפט". זאלט איהר וויסען, אז דאס זענען אונזערע כתריעלעוקער רויטשילדס. אי, די קשיא: פון וואנען האט זיך צו זיי געקומען דער נאמען ר ו י ט ש י ל ד, אז הייסען הייסען זיי גאר ג י נ ג א ל ד? קאן מען דאס אייך פערענטפערען מיט א וויעדעראנאנד, ווי דער שטייגער איז: למאי וואס וועט איהר זאגען דערויף, אז אקוראט אקענען די רויט־שילדס שטעהט נאך א שענערער מויער מיט נאך א שענערען שילד, מיט נאך גרעסערע גאלדענע אותיות אננעשריבען בפירוש, און אויך אויף רוסיש: „ליעסנאיא טארגאוליא בראטיעוו דעמ־בא"; דאס הייסט: „האלץ־געשעפט פון די ברידער דעמבא": — פון דעסטוועגען טהוט א פרעג א מינדסט קינד: „יונגעלע, וועמענס שטוב איז דאס?" — וועט אייך א מינדסט קינד ענטפערען: „אט די שטוב וועמענס? — בראצקי'ס".

אויב אייך אינטערעסירט די ביאגראפיע פון די דאזיגע בראצ־קיס, וואס הייסען דעמבא, אדער דער יחוס פון די ברידער דעמבא, וואס רופען זיך בראצקי, קאן עס דא דערצעהלט ווערען אין קורצען אט אזוי: אין סובאלעיעסיע, אין א שטעדטעל ניט ווייט פון כתרי־לעווקע, וואס האט אמאל געהערט צום גראף שטרעמבא־רודניצקי, איז געווען א איד א שאפער, איין אויפזעהער אויף די פריצישע וועלדער, וואס געהייסען האט ער אהרן, נאר ערופען האט מען איהם דעמב, ווייל ער איז געווען, ניט אויסגערעדט זאל זיין, א איד א פראסטאק, א דארפסמאן, א הויכער, א געזונדער, א דעמב. געטראגען א גראבען, א גוויישען בגד, מיט א שטריקעל ארומגעבונ־דען, און א פאר הויכע שטיוואלעם, געקענט אויף אויסוועניג אלע בוימער פון אלע סובאלעיסיער וועלדער, געהיט דעם גראף'ס גוטס, ווי א געטרייער הונד, און איז געווען ביי'ם גראף אזא חשוב, אז ער האט אננעזאגט אין זיין צואה די קינדער, אז דער איד אהרן און דעם אידענם קינדער זאלען בלייבען ביי זיי שאפערס כל־זמן עם וועלען שטעהן די וועלדער פון סובאלעיסיע און כל־זמן עם וועט עק־

זיסטירען דער נאַמען שטרעמבאַ־רודניצקי. און ווי דער מנהג העולם איז, האבען דאָך מסתמא די יורשים פון׳ם גראָף שטרעמבאַ־רודניצקי זיך פערשפּיעלט אין קאַרטען און פערקויפט, געמאַכט א תל פון אַלע סוכאַליעסיער וועלדער, און אהרן׳ס קינדער האבען נע־מוזט אריבערפאָלקלען זיך פון וואַלד אין שטאַדט אַריין, זיך בעזעצט אין כתרילעווקע. און ווייל ניט זיי און ניט זייערע קינדער האבען נישט געוואוסט קיין זאָך, א חוץ וואַלד און א חוץ געהילץ, איז זייער געשעפט געוואָרען נור וואַלד און נעהילץ — ער היום הזה. און עס האט זיי מצליח געווען, און זיי זענען געוואכסען אַלץ העכער און העכער, און מיט זיי איז געוואכסען אויך זייער נאַמען. תחילת האט מען זיי גערופען „די וואַלד־מענשען", דערנאָך — „די הילצער־נע אידען", „די דעמבעניאַטעס", דערנאָך — „די ברידער דעמ־בא", דערנאָך — „די נייע נגידים", „די מיליאַנטשיקעס", און ערשט דערנאָך, אַז זיי האבען אַנגעהויבען אויספּיינען זיך, ארויס־געהן מיט א שענער נדבה, טהון גרויסע שדוכים, שמייסען און אַרי־בערשמייסען די רויטשילדס, — האט זיי די שטאַדט נעקרוינט מיט׳ן נאַמען: „אונזערע בראָצקים". עס איז שווער צו זאָגען, ווער פון זיי איז רייכער: „אונזערע רויטשילדס", צי „אונזערע בראָצ־קים"? זייער גאַלד האט נאָך קיינער ניט נעצאָהלט. נאָר מיר דאַכט, אז וואָס זיי פאָהלט צו די אמת׳ע בראָצקים מיט די אמת׳ע רויטשילדס, וואָלט עס נעמענט אונז אַלעמען צוקומען. זייער רייכ־קייט איז ווי אמאל. אמאל זענען „אונזערע רויטשילדס" רייכער, אמאל — „אונזערע בראָצקים". עס וועגדט זיך, ווער עס שטעלט זיך אוים שענער פאָר דער שטאַדט. און ווייל יעדער פון זיי ווייל אַריבערשטייגען אין אריסטאָקראַטיזם, אריבערשמייסען אייגם דאָס אַנדערע, דעריבער קאַנקורירען אונזערע כתרילעווקער מיליאַנערען און שמייסען זיך אויף וואָס די וועלט שטאָהט. למשל, זאָגט א רויטשילד, אז ס׳איז איהם שווער אידיש רעדען — בעריהמט זיך א בראָצקי, אז ער פערשטאָהט ניט קיין וואָרט אי־דיש. און דאָס איז אין כתרילעווקע א סימן פון אריסטאָקראַטיזם.

ארער עס האט זיך נעטראפען א מעשה ביי די רויטשילדס, א זוהנ־
דעל האט זיך פערשפּיעלט אין קארטען און נע׳פטר׳ט, זאגט מען, א
גאנצען הונדערטער — האט ביי די גבירים, ביי די בראצקי׳ס,
א זוהנדעל פערשפּיעלט צוויי הונדערטער. ארער עס האט זיך נע־
טראפען נאך א מעשה: ביי די רויטשילדס האט א שנור „נע־
פּלירטעוועט" אין אויסלאנד אין די בעדער מיט עפּים א ווילד־
פרעמדען יונגענמאן בפרהסיה, און עס האט נעקאכט דערמיט די
וועלט — האט ביי די נייע אריסטאקראטען, ביי די בראצקים,
אויך אין אויסלאנד אין די בעדער און אויך בפרהסיה „נעפּלירטע־
וועט" א שנור מיט צוויי ווילד־פרעמדע יונגע לייט... אריסטא־
קראטען אז זיי שמייסען זיך, איז פאר דער שטאדט א מעלה, וואס־
רום אז מע האלט אין שמייסען זיך, שמייסט מען זיך שוין אין אלס־
דינג. למשל, כתריליעווקע וועט קיינמאל ניט פערנעסטען יענעם ווינ־
טער, בשעת עס האבען נעבושעוועט די גרויסע פרעסט, ארעמע לייט
נעבאך זענען נעפאלען, אזוי ווי פליעגען,—איז נעווארען א ויצעקו:
„סטייטש, וואו זענען אונזערע גבירים? אונזערע רויטשילדס מיט
אונזערע בראצקים? וואס שווייגען זיי?!" האבען זיך די רויט־
שילדס דערבארעמט און האבען אריינגעשיקט פון מארק עטליכע
פוהרען שטרוי אויף צו בעהייצען די געפרוירענע. וואס זשע האבען
געטהאן, מיינט איהר, די בראצקים? — האבען זיי נענומען און
האבען אריינגעשיקט, פון זייערע אייגענע וועלדער טאקי, עטליכע
נאנצע פוהרען מיט האלץ און געטיילט האלץ אומזיסט פאר די ארע־
מע לייט פון שטאדט, וועמען א פונט און וועמען צוויי פונט. ארער
וואס האט נעפעהלט יענעם פסח, בשעת די רויטשילדס האבען זיך
צעלאזט און האבען, א חוץ מעות־חטים, אריינגעשיקט א האלבע
מאה זעקלעך קארטאפלים פאר ארעמע לייט אויף פסח? זענען זיך
מיישב די בראצקים: „איהר גיט קארטאפלים? מיר וועלען נע־
בען שמאלץ צו די קארטאפלים!" און מען איז נעגאנגען און מע
האט נעעפענט גרויסע טעפ מיט שמאלץ און מע האט געטיילט די
ארעמע לייט שמאלץ. כל דכפין — איטליכען א לעפעלע שמאלץ,

און אויף א משפחה — א גרויסע לעפּעל, אויב מע האָט בעוויזען צו ברענגען א פּאָפּיער פּונ׳ם רב, אז די משפּחה בעשטעהט ניט ווינ־ציגער ווי פּונ פּינף נפשות.

פּון שטאָדט איז די קאָנקורענציע מיט׳ן שמייסען זיך אַריבער־געשמיסען געוואָרען איז דאָרף, אויף דער דאָטשע. „פּאַלעסטינא" האָט געעפענט פּאַר „ארץ־ישראל" איהרע טויערען, און די פּער־שפּאָכטע ארץ־ישראל׳דיגע דאָטשניקעס האָבען אָפּגעלעבט. ווי אזוי איז דאָס געשעהן? אָט ווי אזוי: איינמאָל איז א זומער האָבען „אונזערע" רויטשילדס אויסגעבויט אין „פּאַלעסטינא" איין אי־נענע דאָטשע (אויף א גוי׳ס נאָמען, געוועהנלעך). אָבער א דאָט־שע! מיט א ווערענדע און מיט שטאָכעטען, געפּאַרבטע גרינע שטאָכעטען, און א גאָרטען האָבען זיי געפּלאָנצט, געזעצט אָנרעסען און וויימפּערלעך און וויינשטאָק און קאַרשען. און האָבען געעפענט דעם גאָרטען פּאַר אלע כתרי׳לעווקער דאָטשניקעס, וואָס אויף דער זייט בּאָרג, פּראַנק און פּריי — גאַנץ „ארץ־ישראל" קאָן קומען שבת בייטאָג שפּאַציערען אין גאָרטען! אָבער נור שבת. אין מיטען ווידער — אָוואָ!... זענען זיך מישב „אונזערע" בראָצקים, טאָקי באלד אויפ׳ן אָנדערען זומער, און געהען און שטעלען אַוועק נאָך א שענערע דאָטשע מיט נאָך א שענערער ווערענדע און מיט נאָך א גרעסערען גאָרטען, אויך אין „פּאַלעסטינא" און אויך אויך א גוי׳ס נאָמען, און אויך מיט אָנרעסען און מיט וויימפּערלעך און מיט וויינשטאָק און מיט קאַרשען, און האָבען געזומען און האָ־בען בפירוש געלאָזט אויסרופען אין שטאָדט, אין אלע בתי־מדרשים. אז דער גאָרטען זייערער איז אָפּען פּאַר אלע אידען ניט נור דעם טאָג שבת — אלע טעג פון א גאַנצער וואָך, נאָר בתנאי — מע זאל זיך צו די בוימלעך ניט צוריהרען, די פּירות ניט רייסען און אויפ׳ן גראָז ניט טרעטען... ווי מיינט איהר אָבער, אז מע לאָזט אריין. א שטייגער, „ארץ־ישראל׳דיגע" דאָטשניקעס אין א גאָרטען. און זיי דערזעהען גראָז, — זאל מען ניט אראָפּווערפען די קאָפּאָטע און ניט אָווקזעצען זיך אויף ערד? צי, א שטייגער, אידישע סינ־

דער האבען דערזעהען פאר זיך גרינע אנרעסען, רויטע ווייספערלעה, דערשמעקט קארשען — וועט מען קוקען און מע וועט שווייגען?... האט מען דעם גארטען ארומגעגרייזעט מיט א פארקאן, אויף די שטאכעטען אנגעשלאגען צוויעקעס, אויפ'ן טויער אנגעהאנגען א שלאס, און עס איז ארויס א „פריקאז", אז מהיום והלאה, טאמער וועט זיך דערוועגען עמיצער פון „ארץ־ישראל" ארייגצוטרעטען צו זיי אויף דער דאטשע, וועט מען איהם איבערברעכען הענר און פיס. ארויסשלאגען א צאהן און אנרייצען אויף איהם די הינד...

באמת, זענען די הינד געווען נור א פאנטאזיע, א סטראשידלע אויף אפצושרעקען דעם עולם: נאר דאס האט געהאלפען מעהר פון אלסדינג: כתריל עווקער אידען האבען פיינט האבען צו טהון מיט הינד...

6.

מע קאן ניט וויסען וועמענס מארגען ס'איז.

דאס ווייסט איהר דאך מן הסתם, אז ביי די אמת'ע, ביי די פראנקפורטער, רויטשילדס איז א מנהג פון קדמונים, א מין טראדיציע אזעלכע בירושה פון זייערע זיידעס, וואס וועלד שטארק אפגעהיט, — אז שדוכים זאל מען טהון נור צווישען אייגענע, בכדי די משפחה זאל, חלילה, ניט פערפרעמדט ווערען; סיידען עס האפט זיך אונטער א גראף, אדער א מארקיז, אדער א פרינץ, און פערליעבט זיך אין זייערער א טאכטער — דעמאלט איז אנדערע ווערטער. דעמאלט, פערשטעהט איהר מיך, איז שוין דער יצר הרע צו גרויס און מע קאן נישט ביישטעהן קעגען אזא נסיון...

ביי די כתריל־עווקער רויטשילדס איז אויך די זעלבע טראדיציע. נישט מחמת זיי האבען דאס בירושה פון זייערע זיידעס,

נאר פשוט, ווייל זיי האלטען זיך גרעסער פון אלעמען אזן האבען זיך איינגערעדט אזן זענען איבערצייגט, אז צו זייער יחוס איז נישטא קיין גלייכען אויף דער גאנצער וועלט. ניט אומזיסט זאגט כתרי־לעווקע אויף זייערע אריסטאקראטען א ווערטעל, אז זיי זע־נען אזעלכע גרויסע מיוחסים, אז סע שטעהט זיי ניט אן די מחותנ'ש אפט ניט זיך אלײן ... ס'איז געווען א צייט, וואס די אויפ־געקומענע כתרי־לעווקער אריסטאקראטען, „אונזערע בראצקים", האבען אפילו אין חלום נישט געוואגט צו טראכטען פון אזא כבוד, ווי מתחתן זיין זיך מיט די אלטע כתרי־לעווקער אריסטאקראטען, מיט „אונזערע רויטשילדס". נאר אז „אונזערע בראצקים" האט א שיין געגעבען דאם מזל, זיי האבען אנגעהויבען וואכסען, געוואר־רען גרויס אזן האבען בעקומען כמעט אזוי פיעל געלד, ווי די רויט־שילדס, איז ביי זיי געוועסען טיעף אין הארצען פערבארגען נור איין וואונש: א שדוך מיט די רויטשילדס. ארויסזאגען דעם דאזיגען וואונש הויך האט מען נישט געוואגט פונדעסטוועגען. איין מאל נור, מעהר נישט אז איין מאל, האט זיך געטראפען א מעשה, די „אויפגעקומענע אריסטאקראטען" האבען צוגעשיקט א שדכן צו די רוימשילדס — דעם בעריהמטען כתרי־לעווקער שדכן סאלאוויטשיק. סאלאוויטשיק דער שדכן, מוזט איהר וויסען, איז ניט פון די אמא־ליגע כתרי־לעווקער שדכנים. סאלאוויטשיק איז א שדכן פון דעם איצטיגען מאדערנעם כתרי־לעווקע, און ער היסט שוין ניט „שדכן", נאר „פערמיטלער". סאלאוויטשיק איז בעריהמט, ניט אזוי מיט זיינע גרויסע שדוכים, וואס ער פיהרט דורך, ווי מיט זיין מויל, מיט זיין רעדען. ער קאן אייך איבערעדען די גאנצע וועלט. ס'איז גאר ניטא א מענש, וואס זאל קאנען ביישטעהן קעגען סאלאוויטשיק דעם פערמיטלער, אז ער הויבט אן צו רעדען. ס'איז אש־להבה! סאלאוויטשיק דער פערמיטלער איז טאקי דעם אלטען רב שלום שדכן'ס א זוהן, און איז א איד פון היינטיגער וועלט, טראגט שויו, פעריטטעהט איהר מיך, א קאפעליש אויפ'ן קאפ און א ווייסע מא־

נישקע מיט א שניפס. אמת, דער קאפּעליש איז שטאַרק אָפּגעבאַ־
רעט, די ווייסע מאַנישקע איז ניט איבעריג ווייס אוּן דער שניפס
איז, זאָל ער מיר מוחל זיין, עפּים א מין שמאַטע, וואָס גלאַנצט —
ס'איז אַבער פּאַרט א קאפּעליש אוּן פּאַרט א מאַנישקע אוּן פּאַרט
א שניפס! היינט לעגט־צו צו דעם א פּידושאַק, טאַקי איין אַלטען,
נאָר א קורצען פּידושאַק, וואָס הענגט אויף איהם א ביסעל פּרעמד־
ליך, אוּן הויזען א פּאָר, אפּילו קורצליכע, דערפּאַר אַבער ברייטע,
גאַנץ ברייטע, אוּן קעסטעלדיגע, געווען אַמאָל, איז די יונגע יאָהרען,
נאָר־נאָר פיינע הויזען — וועט איהר פערשטעהן דעם חלוק פּוּן
איהם ביז זיין טאַטען, עליו השלום. נאָר דאָס אַלסדינג איז בלאָטע
אָפּגעגען די בּאָרד אוּן פּאות. ווער מיר באָרד? וואָס מיר פּאות?
מילא, די באָרד איז נאָך ווי ס'ניט איז. איז ניט קיין באָרד —
איז א בערדעל. א מענש איז ניט מחויב צו טראָגען א בעזעם אויפ'ז
פּנים. אַבער פּאות? קיין סימן אפּילו! אָפּגעשוירעט, אונטערגע־
גאַלט אוּן אויסגעקאַרעניעט מיט'ן ווּאַרצעל! היינט דאָס רערעט
זיינס! קיין „גוט מאַרגען" איז נישטאָ, נאָר א רוסישער „איזדרא־
סטאָיטע". אוּן ביי'ם אוועקגעהן איז — „דאָסווידאַניע". ער זאָל
זאָגען, אשטייגער: „איך האָב פּאַר אייך א גוטען שדוך" — איז
ניטאָ. וואָס דען? א ביסעל אויף דייטש, א ביסעל אויף פראַנ־
צויזיש אוּן א ביסעל אויף רוסיש: „איך האָב פּאַר זיי א פּאַרטי —
טשטאָ ניבוד אָסאָבענע!" וואָס דאַרפט איהר מעהר? זיין טא־
טע, עליו השלום, פלעגט טראָגען א זאָנטיק, א גרויסען, א רויטען
פּאַרעסאָל. איהם שטעהט ניט אוּ. ער איז שוין איין אריסטאָקראַט
מיט א שטעקעל אוּן רופט זיך סאָלאָוויטשיק דער פערמיטלער. רב
שלום שדכן זאָל אויפשטעהן אוּן א קוק טהוּן אויף זיין זוהן, דעם
„פערמיטלער"!...

בעקומען אוּא הויכע מיסיע — אויסצופיהרען א „פּאַרטי"
צוויישען אזעלכע צוויי אריסטאָקראַטישע הייזער, ווי „אונזערע בראַצ־
קים" מיט „אונזערע רויטשילדס", האָט סאָלאָוויטשיק דער פער־
מיטלער אָנגעטהאָן א ווייסע מאַנישקע, צעקעמט דאָס שטיקעל

בארד, פריש אונטערגעשוירען דעם ארט, וואו ס'איז אמאל געווען פאות, און איז אַוועק צו די רויטשילדס — און האט נור געקאַנט אויסרעדען די ערשטע עטליכע וועדטער אויף זיין געמישטער שפראך: „איזדראַסטאיטע! איך האב פאר זיי א פארטי — טשטא ניבור אסאבענע!" — וואדום אז מע האט איהם א פרעג געטהאן, וועד איז די „פארטי" און וואס פאר א „טשטא ניבוד אסאבענע", און ער האט נור אויסגערעדט די וועדטער „אונזערע בראצקים", — האט ער געהאפט אזא מיאוס'ען פעטשאטעק, אז ס'איז איהם פינסטער געוואדען אין די אויגען. ער וועט שוין פערזאגען קינדס־קינדער! מע האט איהם מבטיח געווען, אז דאס אנדערע מאל, טאמער לענט ער פאר אזא „פארטי" מיט אזא „טשטא ניבוד אסאבענע", וועט ער עפענען מיט'ן קאפ די טהיר. בקיצור, מע האט דעם שדכן געגעבען דעם וועג. אויף פראסט אידיש וועט דאס הייסען: מע האט איהם דורכגעטריבען. דערפאר, שטעהענדיג שוין ביי דער טהיר, האט סאלאוויטשיק דער פערמיטלער בעוויזען וואס ער קאן. ער האט זיי א זאג געגעבען: „גערענקט, דאס זאגט אייך סאלאוויטשיק: מ ע ו י י ס ט נ י ט ו ו ע מ ע נ ס מ א ר ג ע ן ס ' א י ז!"...

און כך הוה. סאלאוויטשיק'ס וואדט איז, אפנים, אין אזא שעה ארויסגעדעדט געוואדען. די רשעים האבען געהאט זייער מפלה. די אייגענע רויטשילדס, וואס האבען איהם אמאל דורגעטריבען. האבען געשיקט רופען דעם אייגענעם סאלאוויטשיק דעם שדכן, ער זאל זיי געהן מאכען א פארטי מיט די נייע מיליאנטשיקעס, מיט די אויפגעקומענע אריסטאקראטען, מיט די בראצקים. דא איז מקוים געוואדען דאס וועדטל: „א ז מ ע ד א ר ף ה א ב ע ן ד ע ם ג נ ב, נ ע מ ט מ ע ן א י ה ם פ ו ן ד ע ר ת ל י ה". סאלאוויטשיק דער פערמיטלער האט זיך ניט געלאזט צווייי מאל בעטען, און אז ער איז נעקומען צו די רויטשילדס, האט מען איהם נעבעטען זיצען, ניט נעוואדט ביז ער וועט זיך אליין זעצען, און אפילו דערלאנגט איהם א פאפיראס און פייער צום פאפיראס. דאס איז שוין די טבע פון א כתריליעווקער אריסטאקראט: אזוי וועט ער

זיך אייך בלאזען, ווי איין אינדיק — נאָרנישט צו צוטרעטען! נאָר קוים בעדאַרף ער פון אייך א שטיקעל טובה, אזוי ווערד ער אייך נידעריגער פון דער ערד און וויכער פון פוטער, חאטש נעמט לעגט איהם צו צו א געשווויר! אין קורצע ווערטער, מיט א פאָר קליינע הקדמות, האָבען די רויטשילדס אויסדערצעהלט זייער התנצלות פאָר סאָלאָווייטשיק דעם פערמיטלער, אז זיי וואָלטען אייגענטליך, בשום אופן ניט געוואָלט טהון ניט מיט זייער גלייכען, ניט מיט דעם, וואָס זיי שטעהט ניט אן. נאָר אזוי ווי ס'איז פאַרהאַן א גמרא מיט א מדרש און מיט, להבדיל, א גוייש ווערטעל — על כן זאָל ער זיך מטריח זיין צו די נייע, צו די אויפגעקומענע, צו אט די, וואָס מע רופט זיי איצט מיט'ן נאָמען „די בראָצקים", און ער זאָל זיי זאָגען כך וכך... איהם בעדאַרף מען דאָך די צונג ניט פיקען; ער איז דאָך א איד, וואָס קאָטאָרע ער קאָן...

דער פערמיטלער איז שיער צענאָנגען געוואָרען פון אזא בעל־נעמונג, פון אזוינע רעד און פון אזעלכע קאָמפּליכאַציעס. שייך צו זאָגען ער קאָן? אודאי קאָן ער! „ניין, פּאָני סאָלאָווייטשיק! איהר בעדאַרפט רעדען נישט גלאָט, נאָר פערשטעלט". שייך צו זאָגען פערשטעלט? אודאי פערשטעלט! „ניין, פּאָני סאָלאָווייטשיק! איהר טאָרט ניט זאָגען, אז דאָס האָבען מיר אייך געשיקט. איהר בעדאַרפט זיי זאָגען, אז דאָס איז אייער אייגענער פלאָן, וואָס וואָכצט פון אייך אליין. איהר פערשטעהט, צי ניין?" שייך צו זאָגען ער פערשטעהט? וואָר דען פערשטעהט, אז ניט ער? — און סאָלאָווייטשיק דער פערמיטלער האָט אנגעגורט זיינע לענדען און איז אין דעם זעלבען טאָג אוועק צו די בראָצקים, איין אנגעלאָדענער וואָגן איין אנגעשטאָלענער, געהאָט אזוי פיעל צו זאָגען, אז ער האָט גארניט געוואוסט, פון וואָס פריהער. עס האָט זיך איהם ארויסגעווויזען, אז ווייפיעל ער זאָל ניט רעדען, וועט זיין ווינציג, און וואָס ער זאָל ניט זאָגען, וועט ניט זיין דאָס, וואָס מע דארף. ס'איז אלע מאל אזוי, פון זינט די וועלט שטעהט: אז איהר קומט אריין צו א גרויסען מענשען, פערפלאָנטען זיך אייך די מחשבות, און אנשטאָט דעם, איהר

זאָלסט זאָגען וואָס איהר ווילסט, הויבט ביי אייך די צונג אַן צו פּלעשטשען דער רוח ווייסט וואָס!... איידער סאָלאָוויטשיק איז אַריין צו די אויפגעקומענע מיליאָנטשיקעס, דאָס הייסט, אַז ער איז געווען אויף יענער זייט טהיר, איז ביי איהם געווען צוגעגרייט פּעק מיט רער אוֹן מיט משלים אוֹן מיט פּסוקים אוֹן מיט גמרא'ס — אָהן א שיעור. נאָר אַז די בראָצקים האָבען געגעבען אויף איהם א קוק מיט די אויגען אוֹן א פּרעג: „וואָס דאַרפט איהר?" — האָבען זיך ביי'ם שרכן געגעבען א בלעטער־איבער די געדאַנקען אין קאָפּ, אוֹן פּוֹן אָלע זיינע פּאַרטיגע רעד מיט די פּסוקים, מיט די גמרא'ס, מיט די משלים, איז געוואָרען א מישמאָש — עס האָט זיך ניט געקלאָפּט א וואָרט צו א וואָרט. דאָס הייסט, אַנגעהויבען האָט ער דוקא נישקשה'דיג: „פּאַרהאַן א רש"י, מאַכט ער: „תעלא בערניה סגיר ליה" — א פּוסק אין זיין צייט, אַז מע דאַרף צו איהם אַנקומען..." האָט מען געגעבען אויף איהם א קוק אוֹן א האָק איבער: „אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד?" „טאַקי אַקעגען דעם טאַקי, וואָס מע וויים ניט וועמענס מאַרגען ס'איז... אָט, דאָכט זיך, ניט לאַנג האָט א י ה ר געוואָלט, האָבען ז י י ניט געוואָלט. איצט ווילען ז י י שוין — שייך זאָגען זיי ווילען? זיי חלש'ען, זיי געהעט אוים מיט אייך צו טהון, זיי נעמען איין א מיתה משונה! זיי וואָלטען מי יודע וואָס, אבי..."

— פּוֹן וועמען רעדט איהר?

— פּוֹן וועמען אויך רעד? טאַקי פּוֹן זיי, טא יעסט, פּוֹנ'ם סאָמע יחוס, פּוֹן דער גילדענער פּאָהן, פּוֹן די נרעסטע, פּוֹן די פיינסטע, פּוֹן די שענסטע — פּוֹן „אונזערע רויטשילדס" רעד איך דאָך...

מעהר האָט מען נישט בעדאַרפט. דער פּערמיטלער זאָל זיי געווען אַפּגיסען מיט עסיג, אדער מיט וויטריאָל, וואָלט זיי, דאָכט זיך, געווען ניחא'ער. די בראָצקים, ווייזט אוים, האָבען נאָך נישט פּערגעסען דעם מיאוס'ען אַפּזאָג, וואָס זיי האָבען אמאָל געהאָט פּוֹן די רויטשילדס, ניט היינט געדאָכט, — האָבען זיי זיך אַפּגע־

קיהלט דאס הארץ אצינד און אויסגעלאזט כל חמתם נעבאך אוים'ן שרכז'ס קאפ:

— מיט וועמען רעדט איהר אונז? מיט אט די ראסטאווש־טשיקעס, פראצענטניקעס, ליכווייארושעס, וואס פערמאגען ניט אונ־זער מיסט? — ווי האט דאס א איד א שרכז אזא פאטעפאלנעסט קומען פארלעגען אונז צו טהון מיט אועלכע „חאץ־דארגעס"? וועד זענען זיי, אייערע רויטשילדס? שוין לאנג איז זייער זיידע גע־זעסען מיט א טאבע מינץ אין מארק און געפרוירען, ווי א הונט? איצט זענען זיי שוין געווארען כלומרשט באנקירעס, נעמען וועכס־לעך, שינדען די הויט. ניין, ניין! איהר זאלט גארניט פרובען אפילו אפענטפערען א ווארט — איהר הערט, וואס מע רעדט צו אייך? און אז איהר וועט ניט אוועקגעהן באלד מיט גוטען, וועט איהר זיך דערשפיעלען — מע וועט אייך נעמען, איהר הערט צי ניין, און מע וועט אייך אראפלאזען פון אלע טרעפ!

שוין שטעהענדיג פון אונטען, איז דעם שרכז געבליבען נור איבערצו'חזר'ען נאך אמאל די אמאליגע וועדטער זיינע: „מ ע קאן ניט ווייסען וועמענס מארגען ס'איז"... און זיינע וועדטער זענען מקוים געווארען אויף א וואונדערליכען אופן, וואס ניט סאלאוויטשיק דער פערמיטלער, ניט קיינער האט זיך געקאנט דערויף ריכטען. איצטיגם מאל האט זיך אנגענומען דעם שרכז'ס קריוודע דער גאט פון ליעבע. עס האט זיך אריינגעמישט דאס קליינע מלאך'ל, וואס הייסט מיט זיין הייר־ליגען נאמען „אמור" און וואס שיסט מיט פערגיפטיגטע פייל־ען אלע בחורים מיט אלע מיידלעך גלייך אין הארצען אריין. דאס איז געווען אין יענעם הייסען זומערדיגען טאג, וועו ביי אברהמל דעם קאליישטשיק זענען געפאהרען פון כתריל־עווקע קיין „פאלעס־טינא", אויב דער לעזער קאן זיך דערמאנען, איין אריסטאקראטישע מאדאם מיט א טעכטערל א יפת־תואר, און צו זיי אויף דער „קא־לייקע" האט זיך ארויפגעהאפט א טשיקאווע פראנטעוואטע בחור'ל מיט א וויים קאפעלישל און מיט איין אריסטאקראטיש שטעקעלע

און האט זיי געפֿעפט ביידען, די מאראם מיט דער טאכטער, מיט'ן ערשטען דרעה פון זיינע שווארצע אריסטאקראטישע וואנסיפֿעך און מיט'ן ערשטען שאם פון זיינע אויגען. איצט איז געקומען די צייט אויסצוואנגען — עס איז שוין מעהר ניט קיין סוד — וועהר איז דאם די אריסטאקראטישע מאראם, וואם רעדט אזוי שען רוסיש: „נא טשטא נאם וואזדרה, קאנדא או נאם יעסט דיענגי?" און וועהר איז געווען דער טשיקאווע־פראנטעוואטע־אריסטאקראטישער יונגערמאנטשיק, וואם האט געפֿעפט די אריסטאקראטישע מאמע מיט איהר אריסטאקראטישער טאכטער? די מאראם — דאם איז געווען נישט קיין אנדערע, נאר די מאראם רויטשיפֿ, און דער יונגערמאן איז נישט מעהר און נישט וועניגער, ווי א זוהן פון די אויפגעקומענע אריסטאקראטען, פון די כתריפֿעווקער בראצקים.

נעמענדיג אין אנבעטראכט דאם אלץ, וואם איז דערצעהלט געווארען בין אהער, וועט שוין ביי'ם לעזער זיין רעכט, וועהר ס'איז געקומען צו הילף סאלאוויטשיק דעם שדכן, און עס בלייבט איבער נור איין זאך: צי האט דער נאט פון ליעבע עפּעס אויפגעטהאן? און צי ס'איז איהם נעראטען, סאלאוויטשיק דעם פערמיטלער, די דאזיגע „פּארטי" דורכצופיהרען? און אויב יא — וואם האט ער, סאלאוויטשיק דער פערמיטלער, נעטאפט דערבי? און וואו איז פּארנעקומען די דאזיגע גרויסארטיגע אריסטאקראטישע חתונה — אין כתריפֿעווקע, צי אין „פּאלעסטינא" אויף דער דאטשע? אויף די אלע וויכטיגע פראגען בעקומט דער פרויינד לעזער א קלארע תשובה אינ'ם קומענדיגען קאפּיטעל פון'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן.

7.

סאלאוויטשיק דער שדכן ארבייט אויף אלע כלים.

מיר מיינען, אז דער פרויינד לעזער איז צופריעדען, וואם דער „ער" און די „זי" פון'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן זענען גראד

נישט קיין געוועהנליכע בשר־ודם'ס, ווי, למשל, מיר זענען. נאר אמת'ע אריסטאקראטען, פון דער גאלדענער פאהן, פון די כתרי־לעווקער מיליאנערען און מיליארדערען. „ער" איז א בראצקי פון „אונזערע בראצקים". „זי" — א רויטשילד פון „אונזערע רויט־שילדם". און דאס איז דאך א פאקט, וואס מע קאן נישט אפלייקענען, אז מיר, געווענליכע בשר־ודם'ס, זענען אלע מאל זעהר נייגעריג צו וויסען דוקא ו ו א ס איז די הויכע פענסטער טהוט זיך, ווי אזוי לעבט מען ביי די נגידים, ווי אזוי עסט מען דארט, ווי אזוי טרינקט מען? און אז א מיליאנערסקע אריסטאקראטישע חתונה האט פאר אונז גאר א בעזונדערען אינטערעס, חאטש אז מע ווייל שמועסען אין תוך אריין — וואס האבען מיר דערפון? גאר־נישט מיט גארנישט. נאר אזוי האט אונז שוין גאט בעשאפען — פארפאלען. מיר קאנען דעריבער מיט א ריינעם געוויסען געהן וווייטער מיט אונזער געשיכטע. נאר מע דארף זיך דערמאנען אויף א ווייל איז דעם ערשטען בעגענעניש פונ'ם „ער" מיט דער „זי" ביי אברהם'לען אויף דער „קאליייקע", ווי אזוי דעם יונגען העלד בראצקי איז דאס געגאנגען, טאקי ממש דורך טהיר און דורך טויער. נישט נור איז די יפת־תואר, רויטשילד'ס טעכטערל, געווען פון איהם געפאנגען, נאר אפילו די מאמע איהרע, זאל געזונד זיין, די מאדאם רויטשילד אליין, איז אינגאנצען געווען אויף זיין זיים און האט איהם מורא'דיג פרייגדליך אויפגענומען און מיט סכנות ליעבליך אייננעלאדעז צו זיך אויף דער דאטשע: „פאושאלעסטע, בעז צערעמאני!" צו אזא כבוד און צו אזא הצלחה איז לאו כל אדם זוכה. וואהרום מיר וווייסען דאך, אז פון זיינט די וועלט שטעהט און זיינט צווישען מענשען קומען פאר ראמאנען איז פונקט קאפויר: אז עס קומט די צייט פון פערליעבענים, איז אדער דער מאטע, אדער די מאמע פון דער יפת־תואר, אדער זיי ביידע, שפארען זיך איין אזוי גוואלדיג, אז ס'איז זיי נישט צו ריהרען פונ'ם ארט! שענער פון אלץ איז דאס, וואס די עלטערען, זאלען מיר מוחל זיין, האבען אליין אמאל איז דער יונענר געליעבט און געקעמפפט, מלחמה נע־

האלטען מיט ז י י ע ר ע עלטערען, אנטלאפען און שטילערהייך נעשטעלט א חופה. וואלטען זיי דאס, דאכט זיך, געמעגט נעדענקען? איז ניין. איצט, אז נאט האט זיי געהאלפען, זיי זענען א ל י י ז נעווארען עלטערען, האלטען זיי מלחמה מיט זייערע קינדער. דערפאר, אז זייערע קינדער וועלען, אם ירצה השם, אויסוואכסען און וועלען ווערען עלטערען, וועלען זיי אויך פערגעסען די אמאליגע צרות און וועלען מלחמה האלטען מיט ז י י ע ר ע קינדער. דאס איז א בעזונדער קללה פון גאט, און נור איין אדם הראשון איז געווען א גליקליכער, וואס חוה האט נישט געהאט קיין עלטערען, — און וויטער איז צרות, מיט דאספדע, מיט הארצוועה־טיג, מיט אומגליקען, מיט דראמעס, מיט טראגעדיעס אלערליי. וועה־וועה, אז מע טהוט זיך א טראכט־אריין, וויפיעל אומזיסטע טרערען עס זענען בעגאסען געוואָרען און וויפיעל יונגע לעבענס עס זענען דערפון רואינירט געוואָרען — שטעלען זיך די האר קאפויר! און נור דערפאר, וואס ס'איז אצינד זומער, דאטשע־סעזאן, אלץ גרינט און געלט און בליהט און וואכסט און ס'איז היים, און עס וויל זיך נאר געהן באדען, און וויל מיר זענען בכלל נישט קיין גרויסע מרה־שחורה'ניקעס און זענען וויט פון טראגישע בעשריי־בונגען און טרויעריגע געדאנקען, געהען מיר פערבי און וויל־ען דער־פון גאר נישט רעדען אפילו. און דערצו איז אין דעם זומערדיגען ראמאן, וואס מיר בעשרייבען דא, צום גליק, אלסדינג צוגענאנגען אזוי גלאטיג, אזוי פיינטשיק, אז ס'איז נעבליבען, דאכט זיך, מעהר נישט, ווי נעמען און שרייבען תנאים, ברעכען טעלער און — מזל טוב אייך. נאר וואס דען? אז ס'איז נעקומען צום שפיץ, האט זיך עס אפגעשטעלט. וואס איז די מעשה? די מעשה איז, וואס אומע־רום מוז זיין א פלעקעל, א וואראם, וואס דערלאזט נישט. און דאס איז, אייגענטליך, א גליק פאר אונז, שרייבער, מחמת וועז ניט אט דער וואראם, און ס'זאל אלסדינג געהן גלאט, וואס וואלטען מיר. דיכטער, דעמאלט געהאט צו טהון אויף דער וועלט?

דער „וואַרעם", וואָס איז געלעגען צווישען אונזערע העלדען, איז נישט נור דאָס, וואָס ער איז א בראַצקי און זי א רויטשילד, — דא איז געלעגען איין אַנדער הונד בעגראָבען: אונזער יפת־תואר איז שוין געווען „כמעט" ווי א כלה. טאַקי פּאַר איין אייגענעם, פון דער משפּחה, פון די רויטשילדס. א זוג איז דאָס אפילו געווען ששת ימי בראשית: ביידע גלייכע מיוחסים, ביידע פון דער נאַל־דענער פאַהן און ביידע זיצען זיי אין איין „פאַלעסטינא". א דאַטשע נעבען א דאַטשע. ביידע האָבען גלייכע נדן'ס (צו עשרת אלפים) און ביידע קענען זיי זיך איינס דאָס אַנדערע דורך און דורך. זי — קענען מיר שוין. מיר האָבען שוין געהאַט דאָס פערגעניגען זי צו זעהען ביי אברהמלען אין דער „קאַליקע" — א בתולה'כין א צאַצ־קע, איין אמת'ע יפת־תואר. און מיט איהם, מיט'ן חתן, הייסט עס, בעראַרף מען אייך בעקאַנט מאַכען, אפּמאַהלען אין עטליכע קורצע שטריכען: א בחור כהלכה, פונ'ם נעוויסען שניט, א „גע־קאַנטשעטער קאַמערטשעסקי", האָט ליעב א קערטל און קען זיך מיט דער גאַנצער חבריא פון „שאַנטאַן", קלאָר אויך אויסוועניג אלע אפערעטעס. און דעם גרעסטען ניגון וועט ער אייך אויספייפען מיט'ן מויל. בייטאָג איז ער שלעפערינ, ביינאַכט — איין אויסגע־שלאפענער. דאָס קאַפּעלישעל זיצט ביי איהם אויפ'ן שפּיץ קאַפּ, דאָס רעקעלע, „אלא־קלאַש", הענגט ווי אויסגעגאַסען, דאָס שטעקעלע דין און טשאַקענדינ, און אז עס קומט אריין אין טהעאַטער, אדער אין צירק, אדער אין סינעמאַטאַגראַף, געהט עס, ווי צום טאַנץ, בעל־הבתיש, ווי א היימישער, ווי איין אלטגעזעסענער. אט האָט איהר אייך א בילד פון איין אריסטא־קראַטישען חתן פון די אמת'ע כתרי־עווקער רויטשילדס. מיט דער כלה האָלט זיך אזא חתן קאַלט, סטאַמעטשנע, אויסגערעבענט, בע־ווייזט זיך ניט ארויס מיט קיין פערליעבעניש — דאָס פאַסט פאַר א בחור'ל פון „ארץ־ישראל", ניט פאַר א „פאַלעסטינער" אריס־טאקראט. ארויסבעווייזען סימנים פון פערליעבעניש און פּרעטענ־זיעס צו דער „כלה" האָט ער ערשט דעמאָלט, וועו ער האָט זיך גע־

טראפען מיט אונזער צווייטען העלפ, מיט בראצקי'ס זוהנדעל, ביי זיינע מחותנים, אין „פאלעסטינא" אויף דער דאטשע, און דער־זעהן, ווי יענער שיסט מיט אויגען אויף דער מאמזעלעכין רויט־שילד, און ווי די מאדאם רויטשילד שלאגט מיט איהם בלאט, חנפה'ט דעם גאסט אויף וואס די וועלט שטעהט און האקט אזא רוסיש, אז מע קאן בלייבען אהן א בויך לאכענדיג! דעם חתן רויטשילד, דאס הייסט, דעם האלבען חתן איז ניט געפעלען דאס, וואס די מחותנת'טע רויטשילד איז איהם געווארען עפעס צו בערע־דעוודיג, און עס האט זיך אנגעצונדען א העליש פייער אין דעם דאזיגען העלפ, און סע האט איהם געהאפט א פערדראס אויף דעם יונגען בראצקי, און די ליעבע האט זיך פלוצים אין איהם צעברענט און צעפלאקערט מיט סכנת נפשות! ניט אזוי די ליעבע צו דער כלה, ווי די שנאה צו אט דעם „אויפגעקומענעם" אריסטאקראט! וואס האט יענער צו געהן מיט וויזיטען אין אזא שטוב, וואו ער, רויטשילד, רעכענט זיך „כמעט" פאר א חתן?... און בכדי צו מאכען א סוף מיט דער דאזיגער אונאנגענעהמער געשיכטע, האט ער גע־פועלט ביי זיינע עלטערען, אז מע זאל זיך אביסעל צואייליגען מיט קנס־מאל. נאר ווי איבערראשט איז מען געווארען ביי זיינע עלטע־רען, אז מע האט זיי געבראכט פון דארט א תשובה, אז ס'איז נישטא וואס צו רעדען פון קיין קנס־מאל, איבער ד ר י י טעמים: ע ר־ש ט ע נ ס, איז זומער, און זומער מאכט מען ניט קיין קנס־מאל. צ ו ו י ט ע נ ס, איז די כלה נאך צו־יונג און מע טראכט נאך גארנישט פון קיין שדוך. און ד ר י ט ע נ ס, קאן זיין, אז די טעג זאל זיי א כלה ווערען טאקי פון היע מיט איינעם פון די פאלעס־טינער אריסטאקראטען...

אז דער איינער פון די „פאלעסטינער אריסטאקראטען" איז אונזער יונגער בראצקי — דאס האט מען נישט געזאגט. מע האט עס שוין אליין בעראפט פערשטעהן. פאר די רויטשילדס איז דאס געווען א צווייעגדיגער סקאנדאל: דאס, וואס זייער זוהנדעל בלייבט אהן א כלה — איז איינס. און צווייטענס, וואס אין דער נאלדענער

פֿאהן פון די אמת'ע רויטשילדס האפֿט זיך אריין איין „אויפגע־קומענער" אריסטאקראט, „עפּים" א בראצקי! דער צווייטער פונקט איז געווען נאך אפֿשר וויכטיגער פון'ם ערשטן. און פֿאר אונזער אפֿגענארטען העלד, דעם האלבען חתן רויטשילד, איז דאס געווען אזא קלאפּ, אז ער איז גרייט געווען אויף אלסדינג, וואס ער האט וועז אמאל געלייענט אין די פראנצויזישע ראמאנען. אפּילו אויף א דועל! נאר דערווייל האט ער קיין סעקונדאנטען צו זיין קאנקו־רענס, צו בראצקי'ן, נישט געשיקט. ער האט בעסער נעשיקט זאגען דער מאמע פון זיין „כמעט" געווען־ענער כלה, אז ער וויסט, אז דאס שטאמט פון א י ה ר, און אז ער וועט דאס איהר ניט פער־שווייגען — ער וועט לאזען אפֿדרוקען אין ביידע כתרי־לעווקער גא־זעטען אלע ליעבע־בריוולעך, וואס ער האט פון איהר טעכטערעל, אלע ביז איינעם, — און לאז איהר געליעבטער חתן וויסען, וועמען ער נעמט פאר א כלה!... אפּנים, אז אין די דאזיגע ליעבע־בריוו־לעך האט זיך עפּים געפונען, — און דאס וואלט געקאנט זיין א שענער מאטעריאל פאר די כתרי־לעווקער גאזעטען. דער „קאפּע־ליש" מיט דער „יארמלקע" וואלטען שוין געמאכט דערפון א רעכ־טען צימעס און וואלטען עס צעלענט אויף טעלערלעך, — און דאס האט דאך נעבאך דאס געהרטע כתרי־לעווקער פובליקום אזוי ליעב, ווי, א שטייגער, געהאקטע ענזענע לעבערלעך מיט שמאלץ, אדער געפּיהלטע העלזלעך אין א גוטען לאקשענעם קוגעל, אדער קאלטען עפּיהלקוואס מיט אייז אין א הייסען זומער טאג. איז אבער ניט בעשערט געווען ניט די גאזעטען זאלען האבען וואס צו שרייבען, ניט דאס געהרטע פובליקום זאל האבען וואס צו לייענען, ווי מיר וועלען דאס באלד געוואויר ווערען.

* * *

און אונזער צווייטער העלד, דער גליקליכער בראצקי, האט זיך דערווייל געטהאן זיינס: ער איז געווארען א גאנץ אפּטער גאסט ביי די רויטשילדס אויף דער דאטשע, געבראכט אלע מאג צוטראגען א בוקעט פרישע בלומען מיט א האלב פונט שאקאלאד,

געגומען מאכען א שפּאציער מיט'ן מאמזעלעכין רויטשילד, אמאל צופוס, אמאל רייטענדיג אויף פערדלעך און אמאל גאר אין איין אויטאמאביל וויט־וויים אין וואלד אריין, — אזוי לאנג, אזוי בריים, ביז מען איז געוואוירע געוואָרען אין „ארץ־ישראל" אויף די דאטשעס, וואס אין „פאלעסטינא" טהוט זיך, האט מען דאס פּאַרעל געגומען אין די מיילער אריין און מע האט אנגעהויבען אונטערצומורמלען... בקיצור, עס איז דערגאנגען אזש צו דער משפחה פונ'ם העלד, צו די בראצקים, און ס'איז געוואָרען כלומרשט א ויצעקו — זיי ווילען ניט דעם שדוך! האט דאס שוין די רויטשילדס פערדראסען: ווי־באלד, אז א י ה ר ווילט ניט, ווילען מיר א ו ד א י ניט! האט זיך דאס יונגע פּאַרעל אוועקגעשטעלט: ווילען מ י ר אבער! און עס האט זיך אפּגעשפּילט אזוי אריסטאקראטישע טראגי־קאמעדיע, וואו אלע צדדים האבען געוואלט — און אלע האבען זיך געברעקעלט, געמאכט אנשטעלען, ביז מע האט נעמוזט אנקומען צו סאלאוויטשיק דעם פערמיטלער, ער זאל אויסגלייכען דעם סכסוך. און אט דא האט זיך ארויסבעוויזען סאלאוויטשיק מיט זיין גאנצען כח. וואס ער קאן. ער האט אנגעוועגדט אלע מיטלען, דריי טעג געארבייט מיט דער גאל, און האט אויסגעגלייכט אלע צדדים, געמאכט שלום ושלוה, השקט ובטח. קודם האט ער אפּגעמאכט מיט'ן געוועזענעם חתן א שטיקעל געשעפט. ער האט איהם געגעבען צו פערשטעהן, אז ער קאן מיט זיין געוועזענער כלה'ס ליעבע־בריוולעך מאכען גאלד; נישט חלילה זיי פערקויפען צו די נאזעטען, נאר צו דער כלה'ס עלטערען. די רויטשילדס קאנען פאר אזא סחורה מעהר בעצאהלען, ווי צוואנציג קבצנ'ישע גאזעטען אין כתריעלווקע; און דוקא איצט, פאר דער חתונה, איז די רעכטע צייט צו פערהאנדלען די בריוולעך. וואָרום טאמער לעגט ער עס אפ אויף שפּעטער, חאפּט די סחורה א ריח און זי ווערד אויסגעווענדט... די דאזיגע ווערטער זענען דעם געוועזענעם חתן אריין אין נאז אריין, און מע האט זיך געמומען רינגען פאר די בריוולעך גאר פשוט, ווי מע רינגט זיך פאר עפּים א מין ארטיקעל, און מע האט די בריוולעך ביי איהם

אוועקגעקויפט — פאר וויפיעל? דאס איז שוין א סוד־זאד. סאלא־ווייטשיק דער פערמיטלער ווינשט זיך עס צו פערדיענען אלע יאהר, וואס דאס האט אפגעקאסט, און פאר נויט — איז אלע דריי יאהר. און אז איהר וועט איהם שטארק בעטען — איז אלע פינף יאהר... דערנאך האט ער גע'פועלט ביי די בראצקים, אז חאטש זיי האבען אריבערגעשמיסען די רויטשילדם און זענען א סך רייכער פון די רויטשילדם, און ווי באלד רייכער, זענען זיי דאך נרעסערע מיוחסים אויך, פון דעסטוועגען זענען זיי, די בראצקים, פריהער נעקומען מיט א ווייזט צו די רויטשילדם אין „פאלעסטינא" אויך דער דאטשע. און דארטען איז טאקי נעווען דאס וואדט, און דערנאך — דאס קנם־מאל, און טאקי באלד נאכדעם האט בעדארפט זיין די חתונה.— האט זיך נעטראפען א מעשה, א צופאל, וואס טרעפט זיך איין מאל איז הונדערט יאהר און וואס האט שיער־שיער ניט צעשטעהרט דעם נאנצען פלאן פון סאלאוויטשיק דעם שדכן. דער צופאל איז נעקו־מען נאר פון א זייט, וואס ניט סאלאוויטשיק, ניט די רויטשילדם מיט די בראצקים זענען אין דעם נאט די נשמה שולדיג. שטעלט אייך פאר, אז סאמע אין דער לעצטער מינוט, וועז אלע כתרילעוו־קער אריסטאקראטען, אנגעטהאן אין קורצע פראקען און ווייסע העמטשקעס, זענען זיך צענויפגעקומען קיין „פאלעסטינא", צו די רויטשילדם אויף דער חתונה, וואס האט אפגעקאסט א פערמעגען. צוויי ארקעסטרען מוזיק האבען נעשפיעלט, א חוץ כתרילעונקער כלי־זמר, און אלץ איז שוין נעווען גרייט צו דער אריסטאקראטישער חופה, — פלוצים וואכסט אוים, מע ווייסט ניט פון וואנען, עפים א נרויסארטיגע דאמע, א הויכע, א שלאנקע פיגור, אונטער א נע־דיכטען שלייער, א שענע צי מיאוסע — דאס ווייסט מען ניט, נאר אז זי איז א נקבה — דאס איז זיכער. און ווי נור די דאמע אונ־טער'ן שלייער האט זיך בעוויזען, אזוי איז דער אריסטאקראטי־שער חתן נעווארען בלאס, דער כלה איז נעווארען ניט נוט, טאקי ממש אויף צו חלש'ען; די מחותנת'טע פון כלה'ס צד איז נעווארען צעמישט, נעבראכען די הענד און אויפגעהערט צו רעדען אויף רו־

סיש : די מחותנים פון חתנ׳ס צד האבען זיך עפּים נע׳סוד׳עט, אוו צוויישען די נעסט איז נעווארען אזא בהלה, אזא סומאטאכע, אז מיר מוזען דא איבערריסען אוו איבערלאזען די פערשלייערטע דא־מע אויפ׳ן קומענדיגען קאפיטעל, וואס שליסט די דאזיגע זומער־דיגע ערצעהלונג מיט א שענעם „עפילאג" אוו מיט א „נאטאבענע", ווי סע פאסט פאר אזא אריסטאקראטישען ראמאן.

8.

די פערשלייערטע דאמע.

דערפאר איז נוט צו זיין א גביר (אונזער אלטע טענה!) אוו דערפאר איז א חיות ביי די אריסטאקראטען, וואס טאמער טרעפט זיך עפּים ביי זיי, איז אפּנעווישט די ליפען אוו פּתח שיז — שא! ווען אזא מעשה, וואס האט זיך נעטראפען איז „פאלעסטינא", ביי די רויטשילדס מיט די בראצקים, טרעפט זיך, די שעה זאל נאר ניט זיין, ביי א פראסטען אידען איז „ארץ־ישראל", וואלט זיך אי־בערנעקאהרט די גאנצע וועלט! אוו דא, ביי די אריסטאקראטען,— נארנישט! אז די פערשלייערטע דאמע איז אריינגעקומען צו די רויטשילדס א מינוט פאר דער חופה, איז טאקי נעווארען אויף א ווייל א סומאטאכע, א בהלה; עס האט אבער לאנג נישט נענו־מען. מע האט די פערשלייערטע דאמע אריינגעפיהרט אין א בע־זונדער חדר, טאקי דעם חתן׳ס פאטער אוו מוטער, די אויפּגעקומע־נע בראצקים האבען עס געטהאן. אוו מע האט זי א פרעג נענע־בען: „וואס ווילן זי?" ווער זי איז אוו וואס זי איז — דאס האט מען זי ניט נעפרעגט. מע האט זיך שוין אליין נע־שטויסען, אז דאס איז מסתמא דעם ענגען בראצקי׳ס א נעליעבטע פון פאר דער חתונה (דאס ווערד אנגערופען אויף זייער לשון „פלירט"). ווער פלירטעווען ניט היינטיגע צייטען ביי די אריס־

טאקראטען? דעריבער האט מען זי נור נעפרענט, וואס זי ווי׳ל. און אז די פערשל׳ייערטע דאמע האט נעוואגט, וואס זי ווי׳ל, איז מען קיין ברעקל׳ נישט נתפעל׳ נעוואָרען. מע האט זיך נור אוועקגעשטעל׳ט דינגען מיט איהר, וואָרום די פאדערונגען, וואס די פערשל׳ייערטע דאמע האט אוועקגעשטעל׳ט, זענען נעווען שווין אבי־סעל׳ צו פיעל׳. די פערשל׳ייערטע דאמע האט נעפאדערט איינס פון די צוויי: אדער ס׳זאל׳ זיין אויס שדוך מיט די רויטשיל׳דס און אויס חופה, און דער חתן בראצקי זאל׳ חתונה האבען בעסער מיט איהר, מיט דער פערשל׳ייערטער דאמע, אדער אז ניט, זאל׳ ער זי בעווואה־רענען מיט א שענער פענסיע, ווי עס פאסט פאר אזא אריסטא־קראט, ווי אונזער בראצקי, און א חוץ דעם זאל׳ ער מוחל׳ זיין אוועק־לענען א נעוויסען קאפיטאל׳ אויף אויפ׳ן קינד׳ס נאמען... ו ו ע ר איז נעווען דאס קינד און פון ו ו א נ ע ז האט זיך נענומען אהער א קינד? — דאס האט מען זי אויך ניט געפרענט. ביי די אריס־טאקראטען איז דאס ניט קיין נאווינע, אז א חתן פאר דער חתונה זאל׳ האבען א נעל׳יעבטע, און די נעל׳יעבטע זאל׳ האבען פון אירם א קינד, אדער צוויי. אונזערע אויפנעקומענע אריסטאקראטען, די כתרי׳לעווקער בראצקים, האבען נעדאנקט נאט, וואס זי האט נור א י י ן קינד. וואָרום מיט וואס וואלט נעווען בעסער, ס׳זאל׳ זיין צוויי אדער דריי קינדער? און אביסעל׳ האט מען נעהאט פראי־בעל׳ אויפ׳ן זוהן: למאי האט ער ניט דערצעהל׳ט׳פריהער דעם טא־טען אדער דער מאמען, אז ער האט שוין א קדיש? איצט איז אבער נישט די צייט אויף צו זיין ברוגז. די חופה שטעהט. אל׳ץ איז גרייט און פארטיג, און דער עולם קאן נאך אנהויבען זיך צעקרי־כען און צעגעהן אהיים, און די אריסטאקראטישע חתונה קאן זיך נאך חל׳ילה ענדיגען מיט א סקאנדאל׳, — און אריסטאקראטען הא־בען פיינט סקאנדאל׳ען! האט מען זיך נענומען דינגען מיט דער פערשל׳ייערטער דאמע. א רענדעל׳ אראפ, א רענדעל׳ ארויף — מע איז דורכגעקומען: מע האט איהר בעצאהל׳ט טאקי דא אויפ׳ן ארט קאטעסען פון אל׳ע פיער זייטען. און די כלי־זמר מיט׳ן קעסל׳־מיט מזומנים ממש, און מע האט איהר ארויסגענעבען א פאפיער,

און דער אלטער בראצקי האט נעלעגט די חתימה מיט זיין אמת'ען נאמען „קופעץ פערוועג גילדיע איסאק אראנאוויטש דעמבא". אז דאס קינד בעדארף זיך געפינען ביי דער מוטער ביז ס'וועט אלט ווערען אכצעהן יאהר, און דערויף בעקומט די מוטער אזוי פיעל אוז אזוי פיעל אלע יאהר: און אז דאס קינד ווערד אלט אכצעהן יאהר, בעקומט עם פון דעם קופעטשעפסקי סין ארא איסאקאוויטש דעמבא. פון חתן הייסט עם, אזוי פיעל אוז אזוי פיעל, — און דאס אלסדינג דארף זיין בסוד־סודות, און ביידע צדדים זענען צופריעדען, איינם צו דאס אנדערע טארען נישט האבען קיין שום טענות אוז פרע־טענזיעס — ו ה כ ל ש ר י ר ו ק י י ם.

אוז דערמיט איז די פערשלייערטע דאמע אוועק אהין, פון וואנען זי איז נעקומען, אוז די צערעמאניע פון דער אריסטאקרא־טישער חופה איז אויסגעפיהרט געווארען אויפ'ן שענסטען אופן: דער קאזיאנער רב האט נעהאלטען זעהר א שענע דרשה, געוועהנ־ליך אויף רוסיש, זיך אפגעשטעלט אויף דער אומשולדינקייט אוז אויף דער ריינער ליעבע פון דעם פארע, וואס געהען בויען זייער הויז, אזוי ווי גאט האט געבאטען אוז אזוי ווי אין פסוק שטעהט: „הבן יקיר לי אפרים". ביי'ם פסוק האבען די אריסטאקראטען ארא־געלאזט זייערע נעזער, אוז די אריסטאקראטקעס האבען צוגעטרא־גען די ווייסע טיכלעך צו די טרוקענע אויגען, צו בעווייזען, אז חאטש זיי ווייסען ניט די טייטש פון'ם פסוק, נאר דעם פשט פון די ווערטער פערשטעהען זיי גלייך מיט די אריסטאקראטען... אוז דער־נאך האבען חתן־כלה צעקושט זיך מיט די מחותנים אוז מיט אלע געסט, אוז תיכף נאך דער צערעמאניע, אפילו נישט פער־ביסען, נאר אויסגעטרונקען צו גלעזלעך שאמפאניער־ווייז, האט זיך דאס פארע אויפגעזעצט אין א שענעם אויטאמאביל אוז איז אפ־געפאהרען צו דער באהן אויף דער האכצייטסרייזע, ווי דער מנהג איז ביי די אריסטאקראטען פון דער גאנצער וועלט. אוז אויך ביי אונזערע כתריליעווקער אריסטאקראטען, וואס טאנצען נאך דער גאנצער וועלט.

עפילאג צו דער „פערשליערטער דאמע".

אויף מארגען אין דער פריה, נאך דער חופה־וועטשערע, האט זיך בעוויזען אין ביידע כתרילעווקער גאזעטען א נאטיץ וועגען דער גרויסארטיגער אריסטאקראטישער חתונה אין „פאלעסטינא".

אין דער דאזיגער נאטיץ איז געווען בעשריבען אלסדינג, נאר וועגען דער מעשה מיט דער פערשליערטער דאמע — אפילו נישט קיין וואָרט. ביידע כתרילעווקער גאזעטען, סאי דער פראגרעסיווער מארגנער „קאפעליש", סאי די ארטאראקסישע „יארמעלקע". האבען זיך געריסען אויף די גלייכע וועגן, זיך גארנישט געקאנט אפלויבען פון דער דאזיגער „קייזערליכער" חתונה. עס זענען ביי זיי אויסגערעכענט געווארען ביי די נעמען אלע כתרילעווקער אריסטאקראטען, וואס האבען בעהרט די דאזיגע זעלטענע חתונה, מיט א קורצער כאראקטעריסטיק אויף יעדען אריסטאקראט בעזונדער, מיט וואס ער פיינט זיך אוים: וועָר מיט זיין גוט הארץ, וועָר מיט זיין חכמה, וועָר מיט זיין צדקה־נעבען און וועָר מיט אנדערע מעלות טובות. מע האט נישט פערגעסען אויסרעכענען אויך די מאכלים, וואס מע האט דארטען געגעסען, און די משקאות, וואס מע האט דארטען געטרונקען. דער „קאפעליש", למשל, איז אריין אין מוראַ'דינע התלהבות און האט זיך געגעבען א זאג, אז די שוחטים האבען דאס געהאלטען וואס צו טהון! אלע דריי שוחטים האבען דריי טאג כסדר געהאלטען אין איין קוילען עופות! און די „יארמעלקע" האט זיך צעקאכט נאר אויף איין אנדער אופן. די „יארמעלקע" האט זיך מעהר אפגענעבען מיט די משקאות, ווי מיט די מאכלים. אז ס'איז געקומען צו די ווייַנען, וואס מע האט דארטען אויסגעטרונקען אויף דער חופה־וועטשערע, איז זי אריין אין איין עקסטאז און האט א זאג געגעבען בדרך משל, אז פון די לעריגע פלעשלעך אליין, וועָן א כתרילעווקער בעל־הבית פערמאגט עס, וואלט ער געקאנט בהרחבה חתונה מאכען דריי טעכטער. און עס וואלט איהם אליין נאך אויך געבליבען אויף א יאהר צו לעבען!...

דער כתריל־עווקער לעזער, וואס איז שוין געוואהנט צו אזעל־כע נוזמות אין די כתריל־עווקער גאזעטען, איז ווינציג־וואס נתפעל געווארען סאי פון די שוחטים און סאי פון די פלעשלעף. איז דאך אבער די וויסטע קאנקורענציע! בעדארף דער ראדיקאל־ער „קאפע־ליש" ארויס אויף מארגען מיט א שארפער „קריטיקע" אויף דער „יארמעלקע", אונטער א שרייענדיג קעפעל: „א י ד ע ן — ד י נ ר ע ס ט ע ש כ ו ר י ם א י ן ד ע ר ו ו ע ל ט!"

אין דער דאזיגער „קריטיקע" טהוט זיך דער ראדיקאל־ער „קא־פעליש" א טייטש־אוים מיט'ן גראבען פינגער און א רעכען־אוים: „שאט! לאמיר נור געהן פאוואלינקע. ניט געהאפט: דריי טעכ־טער חתונה מאכען, לאז שוין זיין אפילו ניט אזוי „בהרחבה'דיג", ווי דער פינסטערער רעאקטאר פון דער שווארצער „יארמעלקע" זאגט, בעדארף אויף קאסטען היינטיגע צייטען, צום וועניגסטענס, אזעלכע פינף־זעכס הונדערטער אויף א טאכטער. האבען מיר שוין א קיימא־לן פון אכצעהן הונדערטער. היינט לאמיר אקארשט א רעכען טהון, וואס איז ווערטה א לעדיג פלעשעל פון וויין? וועלעען מיר זאגען: צו דריי קאפיקעס. קומט אוים, אז אויף דער דאזי־גער חתונה זענען אויסגעטרונקען געווארען נישט מעהר אזן נישט וועניגער ווי 60,000 פלעשער וויין! איצט לאמיר געהן וויטער: וויפיעל האבען געקאנט זיין מענשען אין „פאלעסטינא" אויף דער דאטשע? נו, דריי מניניס. דרייסיג אידען היסט עס. זעכציג טויזענד געטיילט אויף דרייסיג — מאכט דאס ניט קיין צ ו ו י י ט ו י ז ע נ ד פ ל א ש ו י י ז א ו י ף א מ ע נ ש ע ן? קומט אוים, היסט עס, אז די גרעסטע שכורים אין דער וועלט זע־נען אידען — אזן דאס איז פאר אונז א נייעס, איין איבערראשענ־דע נייעס!"

האט זיך אבער די „יארמעלקע" ווינציג־וואס דערשראקען פאר אזא „קריטיקע" אזן איז אויף מארגען ארויס אויף מיט א „קרי־טיקע" אויף א „קריטיקע", אזן פרעגט ביי'ם „קאפעליש" א קלאץ־קשיא, שוין מיט א לשון רבים: „זאגט נור, קלוגע קעפ פון'ם ליכ־

טיגען „קאפעליש". מענשען פון אמת, אז איהר זענט שוין יא אזעל־כע קנאקערס און חטאים־זוכער און איהר קאנט חאפען יענעם איז א גוזמא און מאכען אזעלכע חשבונות מיט אזעלכע נעראטענע סטא־טיסטיקעס, — פאר וואס זאלט איהר שוין אין איינוועגס ניט נעמען א בליישטיפט פאר פיער גראשען און געבען א רעכענונג־אויס אויף פאפיער, אדער טהון א חאפ אויפ'ן קאפ אייער אייגענעם חשבון מיט אייער אייגענער סטאטיסטיקע פון די היהנער? איהר זאלט אין אייער ליכטיגען בלאט, אז אויף דער דאזיגער חתונה זענען אויסגעקויפט געווארען אזוי פיעל היהנער, אז אלע דריי כתריעלעור־קער שוחטים האבען דריי טעג דורכאיינאנד געהאלטען אין איין שעכטען עופות? לאמיר זשע זיך ניט פויליען און קארשט מאכען א חשבון־צדק: וואס געדויערט ביי א שוחט קויליען איין עוף? העכסטענס, א מינוט. הייסט עס, אז אין א שעה קאן ער אייך אוועק־לעגען, מינדעסטענס, 60 עופות. אין א טאג (אויב ער שלאפט ביינאכט), 12 מאל 60 — איז אזוי גרוים ווי 720 עופות. אין דריי טעג — 2160 עופות. אלע דריי שוחטים אינאיינעם בעדארפען אוועקלעגען, הייסט עס, אזוי גרוים, אזוי קליין, ווי 6480 עופות! אצינד ווילען מיר זיין מילד און געבען אייך צו, אז פון אזא מחנה עופות זענען 480 שטיק טרפה געווארען, איין עק — האבען מיר נאך אלץ א קיימא־לן פון 6000 עופות! געטיילט אויף דרייסיג אריסטאקראטען, ווי איהר זאגט, נעמט זיך אן אזוי גרוים, ווי צו 200 היהנער אויף א קאפ? וויבאלד אזוי, פרעגט זיך א קשיא, האב אייך אכציג שווארצע רוחות, — וואסער מענש, ער מעג זיך זיין דער גרעסטער אריסטאקראט און דער גרעסטער זולל־וסובא'ניק, וועט קאנען בייקומען 200 עופות א טאג?...

איז דאך דאס אבער כתריעלעווקע אויף דער וועלט. האבען זיך נעפונען לצים, וואס האבען זיך אונטערגענומען אויסגלייכען בייי־דע צדדים. זיי האבען געזאגט אזוי: „לאזט אונז אראפ אויפ'ן וויין, וועלען מיר אייך אראפלאזען אויף די היהנער".

נ א ט א ב ע נ ע: אז דאס יונגע פאר איז צוריקגעקומען פון דער האכצייטסרייזע — געזאגט האבען זיי, אז זיי זענען געווען אין אויסלאנד, אין איטאליע, נאר די כתרי־לעווקער ליצני־הדור האבען געשמועסט, אז ס'א ליגען — געווען זענען זיי נאר אין יעהו־פעץ! — נאר יערענפאלס, אז זיי זענען צוריקגעקומען פון זייער האכצייטסרייזע, אוז דער יונגער בראצקי, דאס הייסט, ארא אי־סאקאוויטש דעמבא, איז געווארירע געווארען (רעמאלט אין דער בהלה האט ער נישט געקאנט וויסען — די עלטערען האבען איהם נישט געוואלט פערשטעהרען די שמחה), אז זיין פאטער, דער אלטער בראצקי, דאס הייסט, דער פערוועג גילדיע קופעץ איסאק ארא־ווישט דעמבא, האט ארויסגענעבען דער פערשלייערטער דאמע אזא פאפיער, — האט ער זיך געחאפט ביי'ם קאפ! ער האט געשוואוי־רען מיט אזעלכע שבועות, וואס מע מעג גלויבען א משומד, אז ער געדענקט נישט, חאטש נעמט איהם ארא־פ דעם קאפ, אז די „פער־שלייערטע דאמע", לויט איהר הויכער פיגור, זאל געווען זיין אמאל זיין געליעבטע, אוז אויך וויפיעל ער געדענקט, האט זיין געליעבטע קיינמאל קיין קינד ניט געהאט, דאס הייסט, ער ווייל זאגען, אז ער האט קיינמאל ניט געהאט אזא געליעבטע, וואס זאל האבען א קינד... נאר אויב די „פערשלייערטע דאמע" איז די, וואס ער מיינט, מוז דאס זיין א אינטריגע פון זיין קאנקורענט, פונ'ם געווענענעם חתן רויטשילד... נאר גארנישט, גע'חתמ'עט א פאפיער — איז פאר־פאלען. בראצקי בראכט נישט קיין ווארט. סיידען אז דער אלטער וועט צומאכען די אויגען, אוז דער יונגער וועט איבערנעמען די ירושה — דעמאלט וועלען מיר שוין זעהן...

אוז וואס אנבאלאנגט דעם קאנקורענט, דעם בעלעריגטען יונ־גען רויטשילד, זאלט איהר נאר קיין סורים ניט האבען: סאלאוויי־טשיק האט איהם אויך געקריגען א כלה, אוז נאך וואס פאר א כלה! טאקי פון די אויפגעקומענע, פון „אונזערע בראצקים". מאהלט אייך, שוין א סך א קלענערע יפת־תואר פון יענער, פון דער רויט־שילד. אוז ניט נאר א קלענערע יפת־תואר, נאר טאקי גארניט קיין

יפת־תואר, מע קאן זאגען, טאקי גאר־גאר א מיאוסקייט. דערפאר אבער האט מען איהם געגעבען א לעג־אוועק נדן — וואס טויג אייך — איהר האט איהם פערזארגט !...

און נאך איין זאך מוז דא געזאגט ווערען, בכדי דער פריינד לעזער זאל זיין בעפריעדיגט פון אלע זייטען: וואס פאר א רח"ש האט דא געחאפט סאלאוויטשיק דער שדכן ארום און ארום? — פרענט שוין נאר ניט! סאלאוויטשיק דריקט זיך אויס, אז ער האט דא געחאפט אזא גראבס, אז ער האט ניט אזא גוטען פריינד, וואס ער זאל איהם ווינשען אזא גליק. „זינט כתריל'עווקע איז א שטאדט, זאגט ער, און זינט סאלאוויטשיק איז א פערמיטלער, האט נאך קיין איד, זאגט ער, אזא רח"ש אפילו אין חלום ניט געזעהן!" און אויסלאזען לאזט ער אויס אזוי:

— איבערינענס, צו וואס טויג אייך, פעטערל', ארויסקריכען איז יענעמס קעשעני? אפשר זענט איהר בעסער רייך אין א גמילות־חסד'ל' אויף א קורצע צייט? איך שטעה איצט אין א פאר פאר־טיעס, וועל' איך אייך, אם ירצה שם, מיט גאט'ס הילף, אפנעבען, און נאך מיט גרויס דאנק!

א וואָרט פאַר א וואָרט

א מעשה שהיה, וואָס מיט מיר אַליין האָט געטראָפען, דערצעהלט לכבוד פסח, האָטש ס׳האָט נישט צו טהון גיט מיט פסח, גיט מיט שבועות, גיט מיט סוכות, און עס קאָן זעהר שיין דערצעהלט ווערען אין א וואָכע־דיגען טאָג אויך — אַבי מע זאָל נאָר וועלען הערען.

גע‌שריבען אין יאָהר 1915

א וואָרט פֿאַר אַ וואָרט

ניט היינט געדאַכט, ניט פֿאַר אייך געדאַכט — איך בין אַמאָל געווען א ראַבינער. א ראַבינער, נישט קיין רב. דאָס הייסט, טאַקי א רב, נאָר א „ק א ז י א נ ע ר“...

וואָס א „קאָזיאַנער רב“ אין דערהיים בעדייט — בעדאַרף איך פֿאַר מיינע הײַמישע אידען קיין סך נישט ערקלעהרען. זיי ווייסען שוין אַליין. וואָס דאָס איז פֿאַר א מין חיה. א מעטריקע, א ברית, א חתונה, א גט — דאָס איז זיין ארבייט. אוּן ער האָט זיך א טאַקסע פֿון טוידט אוּן פֿון לעבעדיג... אין שוהל קומט איהם דער אויבען־אַז. מעשה רב: צו „הנותן תשועה“ שטעהט ער אויף דער ערשטער; אוּן קומט א יום־טוב, א טאַבעל־טאַג הייסט עס, איז א ר י י ן אינ'ם צילינדער אוּן א ר י י ס מיט לשון, אוּן דוקא „רשעות“: „גאָספּא־דא פֿריחאָושאַנע!“ אַדער „בלאָגאָטשעסטיוויע בראָטיא!“... זאָגען, אז מע האָט ביי אונז שטאַרק ליעב א ראַבינער — עט! גארניט, מע האַלט זיך מיט איהם. עלעהיי א פֿריסטאַוו אַדער איין אַנדער קנעפּעל, א שווארץ יאָהר. אוּן דאָך ווערד ער געוועהלט אלע דריי יאָהר דורך „וויבאַרעם“ — א מין עלעקשאַן, ווי ביי אייך א פֿרעזי־דענט, להבדיל. אוּן אויסגעקלויבען ווערד ער דוקא פּונ'ם פּאַלק, דאָס הייסט, מע שרייבט אריין א פּאַפּיער צו דער קהילה: „נא אַסנא־וואַניע פֿרעדפּיסאַניא יעווא פֿרעווא־סחאַדיטעלסטווא נאַספּאַדינא גובערנאַטאָרא — פֿריקאָזאַל...“ אויף אונזער לשון וועט דאָס הייסען כמעט אַזוי שען ווי: „דער אדון דער גובערנאַטאָר הייסט אייך, איהר זאָלט אייך צענויפקומען, אידעלעך פֿאַרבעס, אין שוהל אריין אוּן אויסקלויבען אייך א ראַבינער!“...

דערנאָך הויבען זיך אָן די „וויבאַרעם“: קאַנדידאַטען, אַחלוקת'ען, בראָנפּען אוּן חאַבאַר... דערנאָך הויבען אָן לויפען דא־

נאסלעך, מסירה'לעך הייסט עס, אין דער „נובערנסקע פראוולע־ניע"... איז מען מבטל די וויבארעס, און מע הייסט מאכען נייע ווי־בארעס, און וויעדער „נא אסנאוואניע פרערפיסאניא יעווא פרעווא־סחאדיטעלסטווא", און וויעדער קאנדידאטען, מחלוקת'ען, פאר־טיעס, בראנפען און חאבאר — חי געלעבט!

בין איך נעווען, את חטאי אני מזכיר היום, א ראבינער אין א קליין שטערטעל. ס'איז נישט קיין סוד, איך קאן אייך זאגען אפילו מיט א סימן: אין פאלטאווער גובערניע. געוואלט האב איך אבער זיין מארערן, א יוצא מן הכלל, נישט ווי אלע ראבינערס. האב איך אראפגעווארפען פון זיך דאס „קנעפעל" און נענומען אריינקוקען בעסער אין קהל'שען טאפ אריין, אפגעבען זיך מיט כלל־זאכען, א תלמוד־תורה, א גמילות־חסדים, א פערלאזעניש, א בוררות, א דין־תורה און גלאט איין עצה.

א פערלאזעניש, א בוררות, איין עצה — דאס האב איך נע־ירש'עט פון מיין טאטען און פון מיינע פעטערס. זיי, עליהם השלום, האבען אויך ליעב געהאט, מע זאל זיי „בארערען" מיט פרעמדע „ביזנעס". פארהאן אלערליי מינים מענשען אויף דער וועלט. פאר־האן מענשען אזעלכע, וואס מע קאן זיי ניט בארערען בשום אופן. איהר וואלט זיי געבארערט — לאזען זיי זיך ניט. און פארהאן וויעדער מענשען אזעלכע, וואס איהר קאנט זיי ארויפקריכען גלייך אויפ'ן קאפ, נישט מיט א מאל, ביסלעכווייז: פריהער אויפ'ן שויס, דערנאך אויפ'ן קאפ און דערנאך מיט די טיעפע קאלאשען אין האר־צען אריין אויף א גאנץווינטער.

אט פון דעם מין ראבינערס בין איך נעווען און האב געהאט, איך מעג מיך בעריהמען, א סך אנהענגער און גאנץ הייסע חסידים, וואס האבען זיך נישט געשעמט צו קומען אלע טאג, אנבארא־באנווען א פולען קאפ און אוועקזיצען ביז העט־וויים אין דער נאכט אריין; ניט אפגעזאגט זיך קיין מאל פון א גלעזעל טיי; פא־פיראסען, פערשטעהט זיך, מיינע; צייטונגען און ביכער — שמועסט מען ניט. מיט איינעם ווארט, אחינו אתה — נאש בראט, און שוין.

ויהי היום, עפֿענט זיך איינמאָל די טהיר, און עס קומען אַריין די שבעה טובֿי העיר, דער רעכטער שפּיגעלע, דער סאָמע צימעס פֿון שטאָדט, — פּיער אידען בעלי־בתים, מע קאָן זאָגען נגידים: „א גוט מאָרגן, ראַבינער!" וועט זענען דאָס נעווען? דרויי פֿון זיי זענען נעווען די „טראָיקע" — אַזוי האָט מען זיי א נאָמען גענעבען אין שטעטעלע דערפֿאָר, ווייל זיי האָבען תמיד געהאַנדעלט אַלע דריי בשותפות'דיג, אַלע מאָל נעקריענט זיך, שטענדיג חושד נעווען איינס דאָס אַנדערע און נעקוקט זיך אין האַנד אַריין — און פֿון דעסטוועגען איז מען קיינמאָל ניט צעגאַנגען זיך, איבער א פּרינציפּ פֿון א ממה־נפֿשך: „איז דאָס נעשעפֿט א גוט נעשעפֿט און מע וועט פּערדיענען, פֿאַר וואָס זאָל איך אויך ניט אָפּלעקען א ביינדל? אַלא וואָס דען, ס'איז איין אומגליק — וועט דו אויך בעגראָבען מיט מיר און לויג אויך אין דער ערד"... וואָס טהוט נאָט? געהען זיך צענויף די דריי שותפים מיט א פּיערטעל, האַנדלען אַפּ מיט איהם קאָרגער א יאָהר און מע צעפֿאַטשט זיך. וואָס איז? „זינט נאָט האַנדלט מיט גנבים, דרעהערם און זשולִיקעם, האָט ער נאָך אויך גנבים, אַזא גנב, אַזא דרעהער און אַזא זשולִיק נישט נעזעהן!" אַזוי טענה'ן נעבאָך די דריי שותפים אויפֿן פּיערטעל. און ער, דער פּיערטעל, טענה'ט פֿונקט דאָס איינענע אויף זיי: „זינט נאָט האַנדלט מיט גנבים, דרעהערם און זשולִיקעם, האָט ער נאָך אויך גנבים, אַזעלכע דרעהערם און זשולִיקעם ניט בענעגענט!" וועל־זשע איז נעווען אָט דער פּיערטעל? דאָס איז נעווען א איד דוקא א שטילִינקער, א נעבאָכלע, איין אָפּגעפּוצטער, מיט א הערט־פּנים, מיט נעריכטע. שוואַרצע ברעמען, אונטער וועלכע עס האָבען אַרויסגעקוקט א פּאָר ממזר'יש־שמייכלענדינע אויגען, און נעהייסען האָט ער מיט זיין לִיבען נאָמען „רב נחמן לקח".

דאָס הייסט, הייסען האָט ער נעהייסען נחמן נתן, נאָר נעראָפֿען האָט מען איהם „נחמן לקח", דערפֿאַר, ווייל „לקח" איז די טייטש ער האָט געגנומען, און „נתן" — ער האָט נעגעבען, און אָט דער נחמן נתן האָט אויך זיין לִעבען קיינמאָל

ניט נענעבען, נאר נענומען... און נחמן נתן האט א טבע. אז ער רעדט, מישט ער אריין אלע מאל, צי מע דארף, צי מע דארף ניט, די צוויי ווערטער: „מחמת דערימאך".

איז מען דאס געקומען, הייסט עס, צום ראבינער מיט א פער־לאזעניש — ער זאל אויסהערען, הייסט עס, זייערע טענות, טאמער וועט ער געפינען עפּעס א מיטל זיי אויסצוגלייכען אין זייערע פער־פלאנטערטע חשבונות. „ווי אזוי איהר וועט געפינען. פאני ראבי־נער, און וואס איהר וועט אפ'פסק'ענען און וואס איהר וועט זאגען, איז געזאגט"...

אזוי האבען בעשלאסען די דריי שותפים, און דער בעל־דבר זייערער, רב נחמן לקח, האט צוגעבאמקעט מיט א נעבאך־פּנים, אז ער פערלאזט זיך אינגאנצען אויף מיר: „מחמת דערימאך וואס ער ווייסט, אז ער איז גאט די נשמה שולדיג". און ער האט זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעלע, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן האר־צען, ווי א אידינע, צענויפגענומען די געריכטע ברעמען און געקוקט מיט זיינע ממזרישׁ־שמייכלענדיגע אויגען אויף מיר און געווארט, וואס וועלען טענה'ן די שותפים. און אז די שותפים האבען ארויס־געלעגט אלע זייערע טענות ומענות, איז ער אויפגעשטאנען, אויס־געגלעט די געריכטע ברעמען, נישט געקוקט אויף זיי, נאר די נאנ־צע צייט אויף מיר, טיף־טיף, מיט זיינע ממזרישׁ־שמייכלענדיגע אויגען, און ער האט אזוי בריה'ש צעשלאגען אלע זייערע טענות, אז ס'איז אויסגעקומען, אז דרעהערס, שווינדלערס, גנבים און זשו־ליקעס זענען טאקי זיי, די דריי שותפים זיינע, און ער, נחמן לקח, איז א צדיק וישר און א כפרה־היהנדעל, איין אמת'ער קרבן: „מחמת דערימאך וואס אלסדינג, וואס איהר האט דא געהערט פון זיי, איז שוא ושקר, לא היה ולא נברא, ניט געשטויגען ניט געפלוי־גען"... און ער האט אויסגעווייזען מיט טויזענדער ראיות, אז אלע, וואס ער זאגט, איז הייליג, תורת משה אמת...

די גאנצע צייט, וואס דער האט גע'טענה'ט, האבען יענע, די טראיקע, ניט געקאנט איינזיצען. אלע מינוט איז אויפגעשפרונ־

נעז עמיצער פון זיי, זיך געחאפט ביי׳ם קאפ, ביי׳ם האָרצען: „סטייטש־סטייטש! ווי קאָן א איד זאגען אזעלכע זאכען? האקען אזעלכע שקרים וכזבים?" עס האט נעקאסט מיה די חברה צו בעּרוהיגען, זיי זאלען פאר גרויס ערנערניש ניט אריינפאהרען זייער בעל־דבר אין באָרד אריין, און דעם ראבינער איז שווער געווען, זעהר שווער, ארויסצוקריכען פון דעם דאזיגען פלאנטער, וואס האט ארויסבעוויזען, אז ער האט פאר זיך א גוטע קאמפאניע, און אז שווינדלערס, גנבים און זשולִיקעס זענען זיי אלע פיער, און נאך מוסרים אויך דערצו, און אז זיי פערדיענען, מע זאל זיי אלע בעּשטראפען. וואס־זשע טהוט מען? בין איך געפאלען אויך איין עצה און רוף מיך אן צו זיי:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען. מיין פסק־דין איז שוין ביי מיר פארטיג אין קאפ כמעט אינגאנצען. נאר וואס דען? איך וועל אייך איהם ניט ארויסזאגען בין איהר וועט ניט איינלעגען ביי מיר אלע פיער צו „כף־הא'ער", צו פינף־און־צוואנציגער, הייסט עס, אז איהר וועט מקיים זיין דעם פסק, וואס איך וועל ארויסטראגען.

— אך! מיט'ן גרעסטען כבוד! — האבען זיך אלע דריי א וואָרף געגעבען, און נחמן לקח נאך זיי, און מע האט זיך א נעם געטהאן אלע פיער צו די קעשענים און מע האט ארויסגעצאהלט מיר אויפ'ן טיש איטלִיכער זיין פינף־און־צוואנציגער, וועלכע איך האב צענויפגענומען און פערשלאסען ביי זיך אין טישקעסטעל. און דערנאך האב איך ארויסגעזאגט מיין רעזאלוציע בזה הלשון:

„אויסגעהערט די טענות מיט די רעד פון ביידע צדדים און גוט אריינגעטראכט זיך אין אייערע עסקים, חשבונות און סכסוכים, האב איך געפונען, נאך מיין פערשטאנד און טיעפער איבערצייגונג, אז אומגערעכט זענט איהר אלע פיער, און נישט נור אומגערעכט,— ס'איז א חרפה, א בזיון, אז אידען זאלען אזוי קאנען האנדלען צווישען זיך, וווּיזען פאלשע חשבונות, שווערען זיך אויף א ליגען און אפילו פער'מסר'ען איינס דאס אנדערע... על כן האב איך געפו־

נען, אזוי ווי מיר האבען א תלמוד־תורה אין שטאדט מיט א סך קינדער, וואס געהען נעבאך נאקעט אזן בארווים, אזן שכר־למוד צו צאהלען איז ניטא פון וואנען. וואהרום איידער מע רייסט אוים ביי אייך אמאל א פאר גראשען, קומט עס אן מיט גרינע ווערעם, איז א יושר, אז אט דער הונדערטער אייערער זאל געהן אויף דער תלמוד־תורה, אזן איהר זאלט נעהן אהיים נעזונטערהייד, אזן א דאנק אייך פאר דער שענער נדבה — די ארעמע קינדער וועלען שוין האבען הויזלעך אזן שטיוועלעך אזן ארבע־כנפות'לעך אזן ווי־לען גאט בעטען פאר אייך אזן פאר אייערע קינדער — אמן".

אויסנעהערט דעם פסק־דין, האבען מיינע דריי שותפים (די טראיקע) נאר איבערגעקוקט זיך צווישען זיך, נעשוויצט אזן נישט געוואגן אימשטאנד א ווארט ארויסצורעדען. אפנים, אויף אזא פסק האבען זיי זיך ניט נעריכט! לשון האט בעקומען נאר זייער בעל־דבר, רב נחמן לקח. ער האט זיך אויפנעהויבען, אויסגענלעט די נעדיכטע ברעמען, אויסגעצוינגען א האנד, אזן, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזרישׁ־שמייכלענדינע אויגלעך, מאכט ער צו מיר אזוי:

— איך דאנק אייך, רב ראבינער, פון אונזער אלעמענס נאמען פאר אייער קלוגען פסק־דין, וואס איהר האט אונז ארויסגענעבען. מחמת דערימאך וואס אזוי פסק'ענען וואלט נעקאנט נור סיידען שלמה המלך... איין זאך האט איהר נאר פארגעסען זאגען, רב ראבינער, וויפיעל קומט אייך פסק־נעלד פאר אייער קלוגען אזן יושר־דינגען משפט?

— האט קיין פאראיבעל ניט, איהר האט נישט נעטראפען די קרעטשמע. איך בין נישט פון די ראבינערס, וואס נעמען פון מוידט אזן פון לעבעדיג... — אזוי האב איך איהם אפנעענטפערט, ווי איין עכטער דושענטעלמען, אזן האב בעקומען פון מיין חברה־מאן אזא מין ענטפער:

— אויב אזוי, זענט איהר נישט נור א חכם א ראבינער, איהר זענט נאך א נקי־כפים'ניק אויך! אפשר וואלט איהר נעוואן אזוי

נוט אויסהערען א געשיכטע, מיר זאָלען אייך, הייסט עס, דערימאָך באצאָהלען אייך פֿאר אייער טרחה חאטש מיט א מעשה?

— אָך! אפילו מיט צוויי מעשיות!

— וויבאָלד אזוי, זעצט זיך, רב ראָבינער, און זייט אונז מכבד מיט פּאָפּיראָסען, וועל איך אייך דערצאָהלען א שענע, אייז אמת'ע געשיכטע, וואָס האָט זיך געטראָפֿען מיט מיר אַליין טאָקי, מחמת דערימאָך איך האָב פֿיינט פֿרעמדע מעשיות.

און מיר האָבען פֿערזויכערט צו פּאָפּיראָסען, זיך אוועקגעזעצט אַלע אַרום טיש, און רב נחמן לקח האָט פֿאָנאָנדערגענומען זיינע געריכטע ברעמעז און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזרישׁ־שמייכלענדיגע אויגען, האָט ער אָנגעהויבען פֿאוואָלינקע צו דערצאָהלען זיין זייז אמת'ע געשיכטע, וואָס מיט איהם אַליין האָט זיך געטראָפֿען. איך נעב אייך זי איבער וואָרט אין וואָרט, טאָקי מיט זיין לשון:

— דאָס איז געווען, איך זאָל אייך נאָר ניט זאָגען קיין לינגען, מחמת דערימאָך ס'איז שווין א מעשה פון א יאָהר מיט א מיטוואָך, איך בין נאָך דעמאָלט געווען א יונגערמאָן און געזעסען ניט ווייט פון היע, אין א דאָרף, אויף א סטאַנציע פון דער באָהן, געדרעהט געשעפטלאָך, נעהאָלטען א שטיקל אכסניה, נאָנץ פיין פֿאַרדיענט געלט. קיין רויטשילד בין איך ניט געווארען, נאָר נאָרנישט. דאָס שטיקל ברויט האָט זיך געשלעפּט, און, ווי דער שטייגער איז, האָבען א חוץ מיר זיך געדרעהט ארום וואָקזאָל נאָך א מנין אידען, מחמת דערימאָך, זו א איד האָט פֿרנסה, איז מען איהם מקנא. מע מיינט, ער זשעברעווען גאָלד. נאָר נישט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך וויל אייך נאָר דערצאָהלען, זו סאָמע איז רעכטען ברעז פון סעזאָן, וועז ברויט געהט און וואָגאָנעם לויפען, און די מקחים שטייגען, איז זיך מיישב מיינע אוז וועדר מיר געלעגען און האָט מיר א בן־זכר — מזל טוב! מיט מזל זאָלט איהר לעבען! וואָס טהוט מען? דאָרף מען מחמת דערימאָך פֿראָווען א ברית. אַוועק־געוואָרפען אָלע נעשעפטען, בין איך אַוועקעט איז שטאָדט אַריין.

איינגעקויפט אלע גוטע זאכען אוז אראפגעבראכט דעם שוחט, דעם מוהל היסט עס, מיט זיין גאנצען קלאפערגעציינג, אוז דעם שמש פון שוהל, מחמת דערימאך וואס איך האב גערעכענט, אז מיט די צוויי כלי־קודש אוז מיט'ן בעל־ברית'ניק, מיט מיר אליין היסט עס, וועלען מיר שוין געווים האבען א מנין. אוז נאך מיט א סמיטשיק. וואס טהוט גאט? איז זיך מיישב איינער פון מיינע דארפסלייט אוז ווערד חולה, לעגט זיך אוועקעט, קאן נישט געהן צו מיר אויפ'ן ברית, חאטש ברענג איהם צו טראגען מיט'ן בעט; אוז נאך איינער הויבט זיך אויך אין מיטען דרינען אוז פאהרט גאר אוועק צו אלדי שוואַרצע יאהר אין שטאדט אריין, מחמת דערימאך ער האט, זאגט ער, יאַהרציַיט, אוז — וואס טויג אייך גרויס? — איך בלייב אהן א מנין, חאטש נעם לעג זיך אוועקעט אוז שטארב! אוז דא איז אקוראט ערב שבת (פרייטאג געפעלט מיין אידינע צו פראווען א ברית!), דער שוחט, דער מוהל, היסט עס, זעצט די נשמה; דער שמש ווייַנט מיט טרערען — „וואס'ט איהר אונז געשלעפט?" — ביטער ווי דער טוידט! פאל איך אויך איין עצה אוז לויף ארויסעט אויפ'ן וואקזאל, מחמת דערימאך טאמער וועט נאט צושיקען, א קשיא אויך א מעשה, עס פאהרען דורך אזוי פיעל מענטשען! אוז כך הוה: איך קום צו לויפען אויפ'ן וואקזאל, נאר־וואס אנגעלאפען דער קוריער אוז האלט שוין אט־אט ביים אוועקצוגעהן. איך טהו א קוק, עפים א פארשווין, א פעמפיק, א בייביגער היסט דאס, מיט א היבשען טשעמאדאן, פליהט א פארשוויצטער אוז גלייך צום בו־פעט — אפנים, עפים נעמען אין מויל אריין. נאר וואס קאן, משטיינס געזאגט, א איד נאשען פון א גויעשען בופעט אויפ'ן וואקזאל? זוכט ער מיט די אויגען א שטיקעל הערינג, איין איי, די סלינע נעבאך רינט איהם פונ'ם מויל — א נאטס רחמנות! אז איך טהו איהם ניט א נעם פאר'ן ארבעל: „פעטער! איהר ווילט עפים גע־ניסען?" מיין איד האט זיך אזש א ווארף געטהאן פאר שרעק, ווי אייַנער רעדט: וועד האט אייך געזאגט, אז איך ווייל עפים געני־סען?... רוף איך מיך אן צו איהם: „ניט דאס! איך האב אייך גע־

וואלט זאגען, זאג איך, אז הונדערט יאהר זאלט איהר לעבען, גאט אליין האט אייך, זאג איך, צוגעשיקט!" קוקט ער אויף מיר אזוי פארשטעהט ניט. זאג איך צו איהם: „איהר ווילט, זאג איך, פאר־דיענען עולם־הבא אזוי נאך עסען דערצו א ראסעלפליישעל, וואס צע־געהט זיך אין אלע אברים, מיט פרישע חלה, זאג איך, נאר וואס פונ׳ם אויוועג?" קוקט ער מיך נאך אלץ אן, ווי א משוגענעם: — וואר זענט איהר? וואס ווילט איהר? דערצעהל איך איהם די גאנ־צע נעשיכטע, וואסער איין אומגליק, מחמת דערימאך ס׳איז ביי מיר א ברית, ס׳איז אלסדינג דא, זאג איך, א מוהל אזוי א שמש אזוי א סעודה א פרישע, זאג איך, נאר עס פעהלט מיר א צעהנטער צו א מניון. זאגט ער: „וואס זשע נעהט זיך עס אן מיט מיר?" זאג איך: „עס נעהט זיך אן, מחמת דערימאך, איך ווייל, איהר זאלט זיין, זאג איך, דער צעהנטער צום מניון. איך בעט אייך, איהר׳ט פארדיענען, זאג איך, עולם־הבא אזוי עסען א נוטען וואר עמעס אויף"... „משוגע זענט איהר? — מאכט ער צו מיר — צי חסר דעה? וואס הייסט, דער פאיעזד וועט דאך אוועקגעהן אזוי ס׳איז ערב שבת, זאגט ער, אזוי איך פאהר, זאגט ער, פאדיעלא"... „וואס קאן דא זיין? — זאג איך — וועט איהר פאהרען מיט׳ן צווייטען פאיעזד, אזוי דערווייל, זאג איך, וועט איהר זיך קויפען עולם־הבא אזוי געניסען, זאג איך, פון א סעודת־מצוה, א יוך א פרישע מיט פארפעלעך. אויף מיר אזא יאהר"...

— בקיצור, צו וואס זאל איך אייך לאנג מאריך זיין. אז מע קאן עס מאכען בקיצור? איך האב דעם אידען בייגעקומען. אפנים, דאס ראסעלפליישעל אזוי די יוך מיט פארפעלעך האבען געטאן זייער זאך, מחמת דערימאך מיין איר האט זיך אזש באלעקט. האב איך געגעבען א נעם אוועק ביי איהם דעם טשעמאדאנטשיק, אזוי מיר זענען אוועק ביידע צו מיר אהיים, אזוי מיר האבען געפראוועט א ברית—אויף אלע אונזערע לעבע געזאגט געוואהרען. דאס ראסעלפליי־שעל האט זיך געלאזט הערען נאך בשעת׳ן שניידען, מחמת דערי־מאך ס׳איז געווען פארפראוועט מיט קנאבעל. אזא ראסעלפליישעל

מיט פרישען קויפֿעטש איז טאקי איין אפֿעטיט פון גאט, און דער־צו נאך גוטע נעזייערטע אוגערקעס, און א פֿלעשעל ביער. און א ביסעל קאניאק פאר'ן עסען. און א גלעזעל ווישניק נאכ'ן עסען — וואס אהרט אייך, מיין איד האט מקיים נעווען דעם פסוק פון ו י א כ ל ו נאר באופן אחר. דער שטערן האט איהם אזש גע־שוויצט! נאר וואס דען? ביז עפּיס וואס, ביז מע האט זיך אוט־געקוקט, וועלד אוים טאג, מיין איד טהוט זיך א חאפּ אויף — א צרה איז איהם! א שלאק איז איהם! און ער נעמט זיך צום טשע־מאדאן. „וואוהין איז? — זאג איך צו איהם. — נאט איז מיט אייך! ערשטענס, זאג איך, וער וועט אייך לאזען אוועקפאהרען פון שבת? און, צווייטענס, זאג איך, זענט איהר דאך ניט דער איד, וואס קאטארע איהר'ט זיך לאזען פאהרען לכתחילה איז שבת אריין. אייך שבת האלטען ערגיץ אין מיטען פעלד, איז שווין, זאג איך, גלייכער ביי מיר". אויפען ער מסתמא און אכקעט: סטייטש, למאי האב איך איהם פארהאלטען? און וואס האב איך געהאט צו איהם? און פאר וואס האב איך איהם ניט נעזאגט פרי־הער? — טענות מיט טענות מיט טענות! זאג איך צו איהם: „ער־שטענס, זאג איך, האב איך אייך נישט באדארפט זאגען, זאג איך, אז ס'איז ערב שבת. מחמת דערימאך, זאג איך, וואס איהר אליין האט גאנץ גוט געוואוסט, אז ס'איז ערב שבת. און צווייטענס, זאג איך, פון וואנען ווייסט איהר? אפשר איז דאס א באשערטע זאך פון גאט, אז איהר זאלט, זאג איך, שבת האלטען דוקא ביי מיר און פארזו־כען מיין ווייב'ס פיש? איך בין אייך ערב, זאג איך. אז זינט איהר עסט פיש, האט איהר נאך אזעלבע פיש, ווי מיין ווייב'ס פיש, זאג איך. אפילו אין חלום נישט געגעסען!"... איך האב, וואס אהרט אייך, געוואוסט מיט וואס מע קאן דעם אידען נעמען. והראיה? מיר האבען אפּגעדאוועט מנחה, מקבל שבת נעווען, געמאכט קדוש, און מיינע האט דערלאנגט די פיש, האבען זיך ביי מיין אידען צענומען די נעזלעבער, די אויגען האבען ביי איהם בעקומען גאר איין אנדער גלאנץ, — און מיין אורח האט זיך צוגעחאפּט צו די

פיש גלייך ווי נאך א תענית. שטארק נעלויבט די פיש, ממש ביז'ן הימל אריין, זיך ניט אפגעזאגט בשום אופן פון אביסעל בראנפען פאר די פיש און אביסעל בראנפען נאך די פיש. און אז ס'איז געקומען צו דער שבת'דינער יוך מיט לאקשען, זענען איהם די לאקשען אויך נעפעלען און דער צימעס אויך, און אפילו דאס פלייש פון צימעס, א שטיקעל ברוסטעל־פלייש, האט ער אויך שטארק נעלויבט, פשוט נעלעקט די פינגער! „וויסט איהר, זאגט ער, וואס איך וועל אייך זאגען? — מאכט ער צו מיר פאר'ן בענטשען. — בדיעבד, אז ס'האט זיך שוין אזוי געמאכט, זאגט ער, בין איך גאנץ צופריע־דען, וואס איך בין פארבליבען ביי אייך אויף שבת. איך האב שוין, זאגט ער, לאנג אזוי הנאה ניט געהאט פון שבת, ווי אצינד!" „אויב אזוי, זאג איך, טהוט עס מיר הנאה. נאר ווארט אויס, זאג איך, איהר וועט ערשט זעהען מארגען, מחמת דערימאך ס'איז שבת, און אויף שבת'דינג פאטראוועס, זאג איך, איז מיינע א מארים!"...

— און כך הוה. ס'איז געקומען מארגען, נאכ'ן דאוונען און נאכ'ן קרוש מאכען, אז מע האט אנגעהויבען דערלאנגען די פערבי־סעבצעס, די קיכלעך מיט'ן נעהאקטען הערינג, מיט ציבעלקעס מיט שמאלץ, מיט'ן רעטאך, מיט די געהאקטע אייער, לעבערלעך און גריוועס. און דערנאך ערשט די קאלטע פיש מיט'ן קאלטען שטיקעל ברוסט פון נעכטיגען צימעס, און דערנאך די פעטשע, אדער „פיס־נאנע", ווי מע רופט עס ביי אייך, מיט די גוטע פענעצלעך מיט קנא־בעל, און נאכדעם דער נאנצער טשאלענט מיט'ן גוטען פעטען הייר־סען קוגעל — האט דער אורח גאר נישט געקאנט אפלויבען זיך! זאג איך צו איהם: „דאס איז נאך נארנישט! ווארט אויס, זאג איך, וועט איהר פארזוכען, אם ירצה שם, אונזער וואלכישען בארשט צו דער מלוה־מלכה, וועט איהר, זאג איך, ערשט דעמאלט וויסען וואס הייסט גוט!" צעלאכט ער זיך גאנץ בריילעך און מאכט צו מיר: „עט־נו! וואו וועל איך שוין זיין, זאגט ער, ביז אייער וואלכישער בארשט וועט אמאל פארטיג ווערען?" צעלאך איך מיך אויך נאך בריטער פון איהם און מאך צו איהם: „מאהלט

אייך, לאז זיך אייך דאכטען, זאג איך, אז איהר האט א טעות. אויב איהר רעכענט אויפדערנאכט אוועקפאהרען, זאג איך, זאלט איהר עם פארגעסען תיכף ומיד, מחמת דערימאך דער וואס פאהרט, זאג איך, אום שבת, דער זיצט א גאנצע וואך אין דערהיים".

— אוז כך הוה. באלד ווי מע האט אפגעמאכט הברלה אוז אפגעזאגט די „המבדילים", הויבט מיין איד אן צו פאקען זיך אין וועג אריין. רוף איך מיך אן צו איהם: „משוגע מיינע שונאים? ערשטענס, ווער וועט אייך אוועקלאזען אויף ביינאכט אין דער וועלט אריין? אוז, צווייטענס, זאג איך, וואו האט איהר א פאיעזד?" „סטייטש, זאגט ער, האט איהר דאך מיך געקוילעט!" זאג איך: „קיין גרעסערען אומגליק זאלט איהר נישט האבען ווייל איהר וועט לעבען! א פאיעזד וועט איהר האבען, אם ירצה שם. מארגען פאר טאג. איהר, זאג איך, גרייט אייך בעסער צו, זאג איך. א מאנען מיט איין אפעטיט, מחמת דערימאך, זאג איך. דער בארשט לאזט זיך שוין הערען! איך וועל אייך נאר בעטען, זאג איך, איהר זאלט מיר זאגען דעם אמת, צי האט איהר וועז געגעסען אזא בארשט? נאר דעם ריינעם אמת!" וואס טויג אייך, ער האט זיך נעבאך געמוזט מודה זיין, אז זינט ער לעבט עסט ער דעם ערשטען מאל אזא בארשט! אוז ער האט שוין נאר באקומען חשק נעוואוירע צו ווערען, ווי אזוי מאכט מען עם אזא מין בארשט? אוז פאר וואס האט מען איהם געקרוינט מיט'ן נאמען „וואלכישער"? אוז נאך אזעלכע זאכען. זאג איך: „צו וואס טויג עם אייך? איהר פארזוכט בעסער, זאג איך, אט דאס גלעזעל ווייז אוז זאגט מיר, זאג איך, דערויף אייער מבינות. נאר דעם אמת! דעם ריינעם אמת! מחמת דערימאך איך האב פיינט, זאג איך, קאמפליצירט־טען"...

— כך הוה. מע האט גענומען א גלעזעל אוז נאך א גלעזעל אוז מע האט זיך געלעגט שלאפען, אוז מיין אורח האט, וואס אהרט אייך, פארשלאפען דעם פארטאגעדיגען פאיעזד אוז איז אויפגע־שטאנען ווי א צעקאכטער, מלא גזלן. אנגעפאלען אויף מיר, אז איך

בין מחויב געווען על־פּי יושר און על־פּי מענשליכקייט איהם אויפצו־
וועקען, און אז איבער מיר וועט ער האבען היזק — ער וויים נאך
אליין ניט וויפיעל. הכלל, איך האב איהם גאר אומגליקליך נע־
מאכט! הער איך איהם אויסעט נאנץ פיין און רוף מיך אן צו
איהם: „זאגט אליין, זאג איך, זענט איהר ניט א מאדנער איר?
ערשטענס, זאג איך, וואס איז בכלל, זאג איך, דאס אייליניש. וואס
מע אייליט זיך? משטיינס געזאגט, וויפיעל לעבט דאס אינגאנצען
א מענטש אויף דער וועלט? איז נומער איינס. והשנית, האט
איהר פארנעסען, זאג איך, אז היינט איז דער דריטער טאג נאכ'ן
ברית, שלישי למילה היינט עס, א קליניגקייט? ביי אונז איז מען
זיך נוהג, זאג איך, אז צום דריטען טאג נאכ'ן ברית מאכט מען א
סעורה נאך א גרעסערע ווי אויפ'ן ברית אליין, מחמת דערימאך
וואס שלישי למילה, זאג איך, איז נאך טייערער פון דער מילה
אליין... ניט שוין זשע, זאג איך, וועט איהר וועלען אומזיסט־אומ־
נישט, זאג איך, מיר נעמען און פארשטעהרען א שמחה?"...

— און כך הוה. מיין איד האט זיך שוין ניט געקאנט איינהאל־
טען און האט זיך אזש צעלאכט פאר צרות: „וואס טויג מיר גרויס,
זאגט ער, איהר זענט א רעכטער קלעטש!"... „לאז זיין אזוי, זאג
איך, אבי איין אורח!"...

— זיצענדיג ביים וואראעם און נענומען צו ביסלעך לחיים,
רוף איך מיך אן צו איהם: „הערט זשע אויס, מיין ליעבער איר,
די מעשה דערפון איז אזוי, זאג איך. ס'איז אפילו, זאג איך, נישט
אזוי כדאי אצינדערטא, זאג איך, צו רעדען וועגען מילכיגע מאכלים,
מחמת דערימאך, וואס מיר האלטען, זאג איך, סאמע ביי'ם פלייש,
נאר איך וואלט, זאג איך, וועלען הארכען פון אייך, זאג איך, וואס
איז אייער מיינונג וועגען קרעפלעך מיט קעז"... קוקט ער מיך אן:
„אקעגען וואס, היינט עס, איז דאס נעקומען צו רעד?"... „אקע־
נעז דעם, זאג איך, וואס איך וואלט וועלען, איהר זאלט פארזוכען,
זאג איך, די מילכיגע קרעפלעך, וואס מיין ווייב מאכט, מחמת דערי־
מאך וואס היינט אויף דער נאכט, זאג איך, איז ביי אונז א מילכי־

גע וועטשערע"... ווערד ער אויפגעטראגען, דער אורח, הייסט עס, און רופט זיך אן צו מיר: „אי־פע! איך זעה, זאגט ער, אין אייך, אז איהר ווילט מיך פארהאלטען נאך אויף א מעת־לעת! ס'איז פון אייך, זאגט ער, איין עולה! א גרויסע עולה!"... און פון זיין קאכען זיך, וואס ער קאכט זיך, פארשטעה איך, אז לאנג בעטען וועט מען איהם פונדעסטוועגען נישט באדארפען, און קריגען זיך אודאי נישט, מחמת דערימאך ס'איז א איד מיט איין אפעטיט, וואס האלט פון דער אכילה... מאך איך צו איהם אזוי: „איך גיב אייך מיין עהרען־וואָרט, זאג איך, און טאמער איז אייך ווינציג, נאט אייך, זאג איך, מיין תקיעת כף, אז אם ירצה שם מארגען פארטאג וועק איך אייך אויף צום פארטאגעריגען פאיעזוד — די גאנצע וועלט מעג זיך איבערקעהרען, אניט, זאג איך, זאל איך אזוי און אזוי!"... וועדר ער שוין א ביסעלע ווייבער און רופט זיך אן צו מיר: „נערענקט זשע — א תקיעת כף!" זאג איך: „תקיעת כף איז תקיעת כף". און מיינע האט געמאכט א מילכיגע וועטשערע, וואס זאל איך אייך זאגען. מיט אזעלכע קרעפלעך, אז דער אורח האט געמוזט מודה זיין, אז ס'איז אמת: ער האט אויך א ווייב, און זיין ווייב מאכט אויך קרעפלעך, נאר ס'איז אזא חלוק ווי פון טאג צו נאכט! ווייס איך וואס — כרחוק מזרח ממערב!

— און כך הוה. איך האב געהאלטען וואָרט, מחמת דערימאך וואס א תקיעת כף איז א תקיעת כף. איך האב מיין אורח אויפגעווועקט פארטאג, געשטעלט דעם סאמאוואר. ער האט זיך גענומען פאקען אין וועג אריין. און טאקי נאנץ פיין געזונגענען זיך מיט מיר און מיט מיין הויזגעזינד. רוף איך מיך אן צו איהם: „געזונגענען, זאג איך, וועלען מיר זיך געזונגענען. נאר פריהער, זאג איך, דארף מען זיך צערעכענען". קוקט ער מיך אן, מחמת דערימאך ער פארשטעהט ניט וואס איך זאג. „וואס הייסט, זאגט ער, צערעכענען?" „צערע־כענען, זאג איך, הייסט מאכען א חשבון; איך, זאג איך, וועל אייך געבען א חשבון, וואס פון אייך קומט, און איהר, זאג איך. וועט זיין אזוי גוט און מטריח זיין זיך באצאהלען". וועדר ער רויט אזוי ווי

פייער: „באצאהלען? פאר וואס באצאהלען?" „וואס הייסט, זאג איך, פאר וואס? פאר אלסדינג; פאר עסען, זאג איך, פאר טרינ־קען, פאר סטאנציע". וועדר ער שוין ווייס, ניט רויט, און מאכט צו מיר: „איך פארשטעה אייך ניט, זאגט ער: איהר האט מיך פארבעטען צו זיך, זאגט ער, אויפ'ן ברית, איבערנעהאפט אויף דער באהן. ארויסגעריסען ביי מיר דעם טשעמאדאן פון די הענט, צו־געזאגט עולם־הבא..." שלאג איך איהם איבער און מאך צו איהם: „אמת, אלסדינג אמת; נאר וואס נעהט זיך דאס אן צו דעם? דאס. זאג איך, וואס איהר זענט געווען ביי מיר אויפ'ן ברית, האט איהר פארדיענט א מצוה, אבער עסען און טרינקען און סטאנציע — דאס ביז איך דאך ניט מחויב, זאג איך, אייך צו געבען אומזיסט! מחמת דערימאך איהר זענט דאך, זאג איך, א איד א סוחר און פארשטעהט. זאג איך, אליין נאנץ גוט. אז פיש קאסט נעלט, און וויין האט איהר געטרונקען דעם בעסטען, און ביער אויך, און ווישניק אויך, און דעם צימעס מיט די קוגלעז מיט'ן בארשט האט איהר, דאנקען נאט. נעלויבט אין טאג אריין, נעלעקט די פינגער, און די קרעפלעך, זאג איך, מיט קעז האבען אייך אויך גוט געשמעקט. לאז אייך, זאג איך, וואויל באקומען. איך פארגין אייך מיט'ן נאנצען הארצען. איהר וועט דאך אבער ניט פארלאנגען, זאג איך, אז מחמת דערימאך וואס איהר האט פארדיענט, זאג איך, א מצוה און נעהאט הנאה. זאל א איד צו אייך דערלענגען אי טרחה, אי נעלט!" מיין אידען נעבאך, זעה איך, האט באשלאגען א שוויים, ער האט שיער דעם שלאק באקומען! ער האט נענומען זיך ווארפען, פילדערען, שרייען, גוואלדעווען: „ס'איז סדום! ערנער פון סדום! אזא רציחה איז. זאגט ער, נאך ניט נעהערט נעווארען אין דער נאנצער וועלט!!! וויפיעל קומט אייך?" נעה איך אוו נעם א פאפיער מיט א בלייר־שטיפט און מאך איהם א חשבון ארום אוו ארום, פאר עסען אוו טרינקען אוו נאכטלענער, פאר שבת, פאר וויין אוו פאר ווישניק, אוו פאר ביער, אוו פאר בעזונדערע באשטעלטע קרעפלעך מיט קעז. אחת לאחת האט זיך צענויפגענומען א קיימא־לן פון עטליכע אוו

דרייסיג קאַרבען מיט קאַפּיקעס — איך נעדענק שוין ניט אַקוראַט...

— דערוועהן דעם חשבון, איז מיין איד געוואָרען גאַנץ אַון גרין, די הענט האָבען איהם נעציטערט אַון די אויגען זענען איהם שיער פון קאָפּ ניט אַרויס, אַון ער האָט נענומען שרייען נאָך מיט גרעסערע קולות אַון גוואַלדען: „וואו איז ער עס אַריינגעפאַלען? צווישען פעלד־גזלנים? נאָר קיין מענטשען ניט פאַרהאַנען? קיין נאָט נישטאָ?“ רופ איך מיך אָן צו איהם: „שאָט, וועיסט איהר וואָס, רב איד? וואָס דאַרפט איהר שרייען? זיך אָפּעסען דאָס האַרץ? אַמעהר לאָמיר זיך דורכפאַהרען, זאָג איך, איז שטעדטעל אַריין, ס'איז ניט וויט פון דאָנען, מחמת דערימאָך דאַרט איז דא מענטשען, דאַרט איז דא א רב, לאָמיר פרענען דעם רב, וואָס דער רב וועט זאָגען, אַזוי וועט זיין“. דערהערט פון מיר אַזעלכע רבורים, איז דעם אידען געוואַרען אַביסעל גרינגער אויף דער נשמה. און וואָס אַהרט אייך — מיר האָבען גערונגען א פוהרעל און האָבען אויפגעזעצט זיך אַון אַוועק איז צווייען אין שטעדטעל אַריין, אַון גלייך צום רב.

— נעקומען צום רב, טרעפען מיר איהם אַקוראַט נאָכ'ן דאַוונען, ווי ער לעגט צענויף טלית ותפילין. שלום עליכם, עליכם שלום. וואָס'ט איהר זאָגען? חאָפּט זיך ארוים מיין איד מיט א פייער אַון הויבט אָן צו דערצעהלען די גאַנצע מעשה פון „א“ ביז „ת“, ווי אַזוי ער איז געפאַהרען פארביי אונזער סטאַנציע, ווי אַזוי ער האָט זיך אַראָפּגעאָפּט מיט'ן טשעמאַדאַן אויפ'ן וואָקזאַל עפּים נעמען אין מויל אַריין, אפילו גארניט אין זינען נעהאָט קיין ברירה, פליהט אונטער אָט דער איד (ווייזט אָן אויף מיר) אַון פאַלט צו מיט תחנונים, מחמת דערימאָך אַזוי ווי ביי איהם איז היינט א ברית אַון עס פעהלט איהם א צעהנטער צו א מניז, על כן האָט נאָט אַליין אַזוי געפיהרט! אַון דערנאָך ווי אַזוי איך האָב ארויסגעריסען ביי איהם דעם טשעמאַדאַן פון די הענט, דערנאָך ווי אַזוי ער איז געקומען אויפ'ן ברית אַון געוואַלט פאַהרען ווייטער, האָב איך איהם פאַרהאַלטען אויף שבת אַון אויף שבת־צו־נאָכטס אַון אויף זונטאָג שלישי למילה אַון אויף מילכיגע קרעפּלעך — הקיצור, ער האָט ניט

דורכגעלאָזט קיין זאַך. און געהט און דערלאַנגט דעם רב דעם חשבון, וואָס איהּ האָב איהם געגעבען. האָט איהם דער רב אויס־געהערט דוקא מיט קאַפּ און ביז'ן רעכטען סוף, און אַז דער איד האָט געענדיגט, רופט זיהּ אַן דער רב: „האָבען מיר אויסגעהערט, הייסט עס, איין צד. אצינד, זאָגט ער, וועלען מיר הערען דעם אנדערען צד. וואָס האָט איהר דערוויהּ צו זאָגען?" רוף איהּ זיהּ אַן צום רב: „איהּ פון מיין זייט האָב גאָרנישט צו צולעגען, מחמת דערימאַה, זאָג איהּ, וואָס אַלסדינג, וואָס דער איד האָט איהּ דא דערצעהלט, איז כשר וישר, לויטער אמת. נאָר וואָס דעו, זאָג איהּ, איין זאַך לאַו ער אייהּ, זאָג איהּ, זאָגען אויהּ זיין אידישקייט: וועו און וואָסער א טאָג איז ער געקומעו. און וואו האָט ער געהאַלטען שבת, און צי האָט ער געגעסען פיש און געטרונקען וויין מיט ביער מיט קאַניאַק מיט ווישניק, און צי האָט ער גאַלויבט דעם וואָלכישען בּאָרשט מיט די מילכיגע קרעפּלעה, וואָס מיין וויב האָט געמאַכט?" וועדר דאָך מסתמא מיין איד נאָך מעהר אויפגעקאַכט. שמיצט זיהּ און וואַרפט זיהּ. ממש ער באַקומט אפּאָפּלעקציע! בעט איהם דער רב, ער זאָל זיהּ אזוי ניט קאַכען און ניט זיין אין כעס, מחמת דערימאַה, וואָס כעס איז עבודה זרה, און ער פרעגט איהם איבער נאָך א מאָל וועגען די פיש מיט'ן בּאָרשט מיט די קרעפּלעה, און צי ס'איז אמת, אז ער האָט געטרונקען אי ווין, אי ביער, אי קאַניאַק, אי ווישניק? דערנאָך טהוט ער אַן די שפּאַקולעו, דער רב, הייסט דאָס, קוקט איבער דעם חשבון פון אויבען ביו אַראָפּ, פיהרט אונטער די אונטערשטע שורה — סע שטימט: עטליכע און דרייסיג רובל מיט קאָפּיקעס. דערנאָך ציהט ער אויס אונז די פעטשייעע, מיר זאָלען, הייסט עס, מקבל קנין זיין, אז מיר וועלען מקיים פסק זיין, און דער רב האָט ארויסגענעבען זיין פסק איז קורצע וועדטער: אז דער איד באַדארף מיר באַצאָהלען כפי החשבון די עטליכע און דרייסיג רובל מיט קאָפּיקעס, און הוצאות פאר דער נסיעה אהער און אהין. און פסק־גאַלט דעם רב — דאָס זאָל זיין לחצאין, אויף דער האַלב הייסט עס, חלק בחלק.

— ארויסנעהאפט זיך פונ׳ם רב, ווי פון א שוויץ־באד, נעמט דער איד ארויס דעם טייסטער, האפט ארויס פון דארטען א פופציגער (צוויי כף־הא׳ערם), טהוט מיר א שמיץ אין פנים אריין, איך זאל איהם נעבען אויסנאב. זאג איך צו איהם: „וואסער אויסנאב?“ זאגט ער: „נאך די עטליכע און דרייסיג, וואם קומט אייך על פי חשבון“. זאג איך: „וואסער חשבון? וואסערע עטליכע און דרייסיג? וואם מיינט איהר, זאג איך, איך בין טאקי א פעלד־גזלן? צי א משוגע׳נער? וואם הייסט, איך וועל ביי אייך נעמען געלט? איך האפ או, זאג איך, א אידען אויפ׳ן וואקזאל, א ווילד־פרעמדען, איך קען איהם ניט, איך ווייס איהם ניט, נעם אוועק ביי איהם דעם טשעמאדאן פון די הענט און פארשלעפ איהם, זאג איך, מיט נע־וואלד צו מיר אויף א ברית, און פארברענג, זאג איך, מיט איהם א שבת, אויף אלע אידען געזאגט געוואדען — וועל איך געהן, זאג איך, מחמת דערימאך, און וועל ביי איהם נעמען געלט פאר דער טובה, וואם ער האט מיר געטהאן, און פאר׳ן תענוג, וואם איך האב פון איהם געהאט?“... קוקט ער מיך שוין אן טאקי מיט איין אמת ווי א משוגע׳נעם און מאכט צו מיר: „ונאם זשע האט איהר גע־דרעהט א מח? און וואם האט איהר מיך געשלעפט צום רב?“ „א מאדנער איד, זאג איך, איהר זענט! איך האב עס נעטהאן, זאג איך, ניט פאר קיין זאך, נאר מחמת דערימאך, וואם איך האב נע־וואלט, זאג איך, איהר זאלט זעהן, ו ו א ס פ א ר א ח כ ם א ר ב מ י ר ה א ב ע ן — און מעהר נארנישט...“

* * *

דערצעהלט די מעשה, האט זיך מיין בעל־דבר, רב נחמן לקח, נאנץ פיין אויפנעהויבען, און די איבערינע דריי שותפים נאך איהם, נענומען פערשפילען זיך די קאפאטעס, שון גרייט אוועקצוגעהן. האב איך מיך ניט געפוילט, דערלאנגט זיי נאך צו פאפיראסען און אנגערופען זיך צום דערצעהלער:

— האט איהר מיר דערצעהלט, זאג איך, א מעשה מיט א רב.

אפשר וואלט איהר געווען, זאג איך, אזוי פריינדליך אויסהערען אויך פון מיר א מעשה, און אויך מיט א רב, נאר א סך א קירצערע, ווי אייער מעשה?

און גאָרנישט געוואָרט אויף זייער יא אדער ניין, בין איך צוגעטרעטען גלייך צום עסק, און טאקי נאר אין קורצען.

— דאס איז נעווען — אזוי האב איך אנגעהויבען מיין מעשה — גאָרנישט לאנג, און דוקא אין א גרויסער שטאדט, ערב יום כפור האט זיך עס נעטראפען. פאלט אראפ ווי פונ'ם הימעל א איד א סוחר, איין אורח, א רייזענדער, וואס פאהרט ארום איבער דער וועלט, פערקויפט סחורה און נעמט געלד, האלט זיך מיט ביידע הענד ביי די זייטען, שפאציערט ארום איבער'ן שוהלהויף, אויף דער אידישער גאס, און פרעגט זיך שטארק נאך אויפ'ן רב, וואו זיצט דא ערגיץ דער רב? — וואס בעראפט איהר צום רב? — „וואס איז אייער עסק?" איינעם, דעם אנדערען, דעם דריטען: וואו זיצט דא ערגיץ דער רב? — וואס דאפט איהר דעם רב? — „וואס איז אייער עסק?"... אהין־אהער, ער האט זיך דערפרעגט, וואו דער רב וואוינט. אריינגעקומען צום רב, האלט ער זיך נאך אלץ מיט ביידע הענד ביי די זייטען, רופט אפ דעם רב אויף א סוד, פערשלאָסט זיך מיט איהם בעזונדער אין א חדר: „רבי! אזוי און אזוי איז די מעשה. איך בין א איד א רייזענדער און פיהר מיט זיך געלט, א היבשע פותיקא. נישט חלילה מיינס; פריהער גאט'ס, דער־נאך פרעמדס. ס'איז ערב יום כפור; האלטען ביי זיך קאן איך עס ניט; איבערלאזען עס אויף דער סטאנציע האב איך מורא — אזא פותיקא! טהוט מיר א טובה, נאט עס אייך, באהאלט דאס ביי זיך אין קאסטען ביז, אם ירצה השם, מארגען אויף דער נאכט נאך יום כפור..."

און נישט לאנג געטראכט, נעמט דער סוחר, בינדט אויף דעם זשילעט, און ציהט ארויס איין פעקעל נאכ'ן אנדערען די שענע אסיגנאציעס, ניט פאר אייך געדאכט, די אמת'ע רויטע קנאקע־דינע הונדערטערס!

דערזעהן אזא סומע געלד, רופט זיך אפ צו איהם דער רב: „האט קיין פאראיבעל ניט, איהר קענט מיך ניט, איהר ווייסט מיך ניט"... „וואס הייסט, איך קען אייך ניט? איהר זענט דאך עפים א רב!"... „גוט, איך בין א רב, איך קען אבער א י י ך ניט. ו ו ע ר א י ה ר זענט און ו ו א ס א י ה ר זענט"... אהין־אהער, זיי דינגען זיך. ער איהם: „איהר זענט א רב!" דער רב צו איהם: „איך קען אייך ניט". און דא דער טאג שטעהט ניט. ערב יום כפור! ס'איז געבליבען, אז דער רב נעמט צו ביי איהם דאס געלד; נאר וואס דען? — פאר ערות. וואר זאלען זיין די ערות? קיין אבי־וועמען קאן מען דאך נישט פערטרויען. שיקט דער רב רופען צו זיך די פני, די שבעה טובי העיר, די סאמע נגיד'ישע און פיינע בעלי־בתים פון שטאדט, און דערצעהלט זיי: „אזוי און אזוי איז די מעשה. אט דער איד, זאגט ער, האט געלט, א היבשע פותיקא, ניט זיינס, פריהער גאט'ס, דערנאך פרעמדס. ווי? ער עס מיר, זאגט ער, געבען באהאלטען ביז איבער יום־כפור. על כן זייט איהר, זאגט ער, עדות, וויפיעל ער האט מיר איבערגענעבען געלט, בכדי ס'זאל ניט ארויסקומען, זאגט ער, דערנאכדעם קיין שום, איהר פארשטעהט?"... און דער רב האט זיך מטריח געווען, איבערגע־צעהלט פאר די בעלי־בתים אין די אויגען דריי מאל די פותיקא, איינגעוויקעלט אין א פעטשייל, פער'חתמ'עט די פעטשייל מיט טריוואכס, צוגעלענט די חתימה: „הרב ומו"צ", בעוויזען די בעלי־בתים: „נאט, זעהט, אט דא האט איהר מיין חתימה, און נעדענקט זשע, אז איהר זענט עדות!"... די פעטשייל מיט'ן געלד האט דער רב איבערגענעבען דער רביצין, זי זאל דאס פערשליסען אין קאס־טען, און די שליסעלך זאל זי בעהאלטען אין איין ארט. וואס קיין בן־אדם זאל ניט וויסען... און מען איז אוועק אין שוהל ארײן און מע האט גאנץ פיין געדאוונט און געפאסט, און איבערגעלעבט דעם יום־כפור, געקומען פון שוהל, אפגעפאסט זיך, מע טהוט א קוק — אהא! ער איז דא! דער איד, דער סוחר, הייסט עס. „א גוטע וואך". „א גוט יאהר. זיצט. וואס'ט איהר זאגען?" „גארנישט. איך בין

געקומען מכח דער פּוּתיקא"... „וואָסער פּוּתיקא?" „די ממתקים"... „וואָסערע ממתקים?" „איך בין געקומען נאָכ'ן געלט"... „וואָסער געלט?" „מיין געלט... דאָס הייסט, ניט מיינס, פריהער גאָט'ס, דערנאָכדעם פּרעמדס... איך האָב עס אייך געגעבען באָהאַלטען"... „א י ך ה א ב ט מ י ר געגעבען באָהאַלטען געלט?... וועו?"...

צעלאָכט זיך דער איד, מיינט, אז דער רב טרייבט מיט איהם קאָטאָווּעס. פרעגט איהם דער רב: „וואָס איז דער געלעכטער?" זאָגט ער: „דאָס ערשטע מאָל זעה איך א רב א ליץ"... געפינט זיך שוין דער רב בעלעדינט. קיינער האָט איהם נאָך בין אהער, זאָגט ער, ניט געקרוינט מיט'ן נאָמען ליץ. „זאָגט, רב איד, וואָס דאַרפט איהר?"

דערהערט אזעלכע דבורים, האָט דעם אידען א קלאַפ געגעבען, ניט פאר אייך געדאָכט. אט־א־דא. אונטער'ן לעפעלע. „סטייטש, רבי, אין נאָטעם וויל'ען! איהר ווילט קויל'ען א אידען? איך האָב דאָך אייך אפּגענעבען איננאָנצען מיין געלט, ניט מיינס, פריהער גאָט'ס, דערנאָכדעם פּרעמדס! א סימן — איהר האָט עס, זאָגט ער, איינגעוויקעלט אין פעטשייל'ע, פאר'חתם'עט מיט טרי־וואָכס, פארשלאָסען בייַ דער רביצין אין קאָסטען, אוּן די שליסע־לעך באָהאַלטען אויף איין ארט, וואָס קיין בן־אדם זאָל ניט וויסען... אוּן נאָך א בעסערער סימן: עס זענען, זאָגט ער, דערביי געווען עדות, די פיינסטע בעלי־בתים פון שטאָדט!..." אוּן ער פוילט זיך ניט. דער איד, אוּן רעכענט אויס די בעלי־בתים ביי די נעמען. אוּן אליין בעשלאָגט איהם א קאָלטער שווייס, אוּן עס נעמען איהם אנגסטען, בעט א גלאָז וואָסער.

אוּן נישט לאַנג געטראָכט, נעמט דער רב אוּן שיקט אוועק דעם שמש צו די אויסגערעכענטע פּני, די שבעה טובי העיר, די סאָמע פיינסטע בעלי־בתים פון שטאָדט. יענע קומען צו לויפען: „וואָס איז נעשעהן?" „איין אומגליק! א בלבול! א פריטשע־פע א איד! ער טענה'ט, אז ער האָט מיר יאָקבי איבערגענעבען

א נאנצע פּוּתיקא ערב יום כּפּור אויף צו באַהאַלטען, און איהר זענט יאָקבי דערביי געווען עדות!..."

האָבען זיך די בעלי־בתים איבערגעקוקט צווישען זיך, ווי אייר נער ערמט: „אט דא וועט מען עס אפּלעקען א ביינדעל!" א קליינינגסיים, אזא פּוּתיקא! דער יצר־הרע פון נעלר! און זיי זענען אַנגעפּאַלען אויפֿן אידען: „אי־פע! ווי שעמט איהר אייך ניט אין אייער ווייטען האַלז אריין אויסטראַכטען אויף אונזער רב אזא מיאוסען בלבול?!..."

דערזעהן אזא מעשה, האָט דער איד אפּגעלאָזט הענד און פּיס — עס האָט איהם א נעם נענעבען דער קראָם, ניט פּאר אייך נעדאַכט — אט־אט חלש'ט ער! האָט זיך אויפּגעהויבען דער רב, צונעגאַנגען צום קאַסטען, ארויסגענומען די פּעטשיילע מיט נעלר און אונטערגעטראַגען דעם אידען:

— נאָט איז מיט אייך! נאָט! אט איז אייער נעלט! נעמט עס אייך אפּ און צעהלט עס נאָר אקאַרשט איבער, ווי עס נעהער צו זיין, פּאר די דאזיגע אידען אין די אויגען. די חתימה, ווי איהר זעהט, איז ניט נעריהרט, דער טריוואַכט נאָנץ, אלץ ווי עס דאַרף צו זיין!

א נייע נשמה האָט מען נעבאַך אין דעם אידען אריינגעוועצט. די הענד האָבען איהם אזש נעציטערט, און טרערען האָבען זיך איהם נעשטעלט אין די אויגען.

— צו וואָס האָט אייך נעטויגט, רבי, נעמען א אידען און טרייבען מיט איהם לצנות? אזא לצנות?!...

— כ'האָב אייך נאָר נעוואָלט באווייזען — ווער אונזער רע שענע בעלי־בתים זענען...

לשנה טובה

אַ מעשה פון פֿאַרציטען, דערצעהלט פון אַ איד אַ חסיד פֿאַר אַ סך אידען, פֿאַהרענדיג אין וואַגאַן, און איבערדערצעהלט מיט זיין לשון.

נעשריבען אין יאָהרען 1913 — 1915

לשנה טובה

— נעמען, לאז זיך אייך דאכטען, נעמען אלע ביי אונז, ביז'ן אדון הגדול! און אפילו דער אדון הגדול אליין בכבודו ובעצמו, ס'זאל אייך צו קיין שאנדע ניט זיין, נעמט אויף, אז מע גיט איהם... וואם? איהר גלויבט ניט? איהר לאכט? לאכט נעזונטערהייד!... שוין? איהר'ט זיך שוין אויסגעלאכט? אצינד רוקט אייך קאדשט צענויף, מיינע לייבע אידען, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה פון פארצייטען. די מעשה האט זיך געטראפען ניט מעהר און ניט וועניגער ווי מיט מיין זיידען, עליו השלום, אין יענער גוטער צייט, בעת מלך איז געווען דער ערשטער ניק... וואם ווינקט איהר צו מיר? וואס'ט איהר זיך דערשראקען? איהר האט מורא, אז די ערלים, וואם זיצען מיט אונז אין וואגאן, וועלען פארשטעהן וואם מע דבר'ט? א מכה וועלען זיי ביי מיר פארשטעהן! איכ'ל רעדען פארשטעלט, און דארט, וואו מע באדארף, — נאר אויף לשון־קודש — אבי איהר זאלט נאר הערען מיט קאפ און ניט האבען א טבע איבערשלאגען יענעם אין מיטען.

בקיצור, ויהי בימי אחשורוש — דאם איז געווען, לאז זיך אייך דאכטען, אין דער צייט, וועו ס'האט געווען אלטינט א ו נ ז ע ר ע נ ס עלטער־זיידע, נאך וועמען א ו נ ז ע ר ע ר איז א נאמען, דער זכות מעג איהם ביישטעהן אויף יענער וועלט און אקענען קומען דארט. פאר די טובות, וואם אונזערע אחינו בני ישראל האבען פון איהם נעהאט דורך זיינע גזירות טובות ישועות ונחמות — אמן. א לאנגע צייט האבען אונזערע זיידעס, און דער־נאך אונזערע טאטעס, נישט געקאנט פארגעסען דעם דאזיגען אדון הגדול, האבען זיך געאכצט פונ'ם שלאף און דערמאנט איהם אלע מאל צום גוטען — אזוי גוט איז זיי געווען! דאם נאנצע לעבען איז געהאנגען ביי איטלעכען אויפ'ן שפיץ נאז, און געלעבט האט מען נאר

אינ'ם זכות אוז מיט'ן חסד פונ'ם אדון העטן, פונ'ם „קנעפּעל", דאס הייסט, דורך דעם, וואס דאס „קנעפּעל" פלענט נעמען אויף דער יד, אוז דערצו נאך פארזוכען די דגים ערב שבת מיט א גלעזל יי"ש, האבען אידען נעקאנט דערווייל אטעמען פראנק אוז פריי, האנדלען אוז וואנדלען אוז לעבען ווי נאט איז אדעם.

ויהי היום — אוז וואו א ויהי איז דאך א צרה — טרעפט זיך א מעשה: וימת פרעה מלך מצרים — לענט זיך אוועקעט דאס „קנעפּעל" אוז מאכט א שטארב, ויקם מלך חדש — אוז עס קומט אראפּ צו אונז אין שטאדט א ניי „קנעפּעל", א המז, א רשע, אשר לא ידע את יוסף — וואס נעמט נישט, חאטש געב איהם א קרענק! האט מען איהם געפרובט נתנ'ען א גרעסערע מטבע — ער נעמט ניט! נאר א גרויסע מטבע — ער נעמט ניט! נעוואלט איהם מכבד זיין מיט דגים — ער נעהט ניט! א שמועס געגעבען פון א גוט ביסעל משקה — ער טרינקט ניט! אז מע שמועסט א „נקי־כפים'ניק", איז דאך ניט שיוך! אוז טאמער בעט מען איהם מיט רחמים — טופעט ער מיט די פיס, טרייבט ארויס אוז מהוט דערנאכדעם מעשים אשר לא יעשו: א פראטאקאל נאך א פראטאקאל, א שטראף נאך א שטראף. אידען לאזט ער ניט האנדלען. מלמדים לאזט ער ניט קנעלען. אוז דערוועהט ער א יונג ווייבעל — רייסט ער איהר אראפּ דעם פאריק. א יונגען מאן — שערט ער איהם אפּ א פאה. „אזוי, זאגט ער, מהוט דער אדון הגדול אויף"... אוז קוועלט, טרייסעלט זיך פון זיין אייגענער חכמה, ווערד צעשמאלצען פאר געלעכטער!... פערדריסט דאך עס, אוז סע ברענט. נאר מען קאן גארנישט מאכען. וואס מהוען אידען? דאס, וואס אלע מאל: ויאנחו בני ישראל — אידען זיפצען נעבאך שטילער־הייד אוז מע מאכט איין אסיפה אוז נאך איין אסיפה, הבה נתחכמה — לאמיר עפּעס צוטראכטען, ווי אזוי ווערד מען פטור פונ'ם דאזיגען המז ימח שמו? איז געבליבען, מע זאל נעהן צו מיין זיידען רב אנשעל עליו השלום. אזוי טאקי האט ער נעהייסען, דער זיידע מיינער, אוז דאס בין איך טאקי נאך איהם א נאמען.

און מיין זיידע אנשעל איז נעווען, לאז זיך אייך דאכטען, א איד א נגיד און א מיוחס, און דעם רבינ'ס א חסיד, און א גבאי אין שוהל. און א תקיף ביי נאטשאלסטוועו. אז מע שמועסט כל־זלך! „גוואלד, רב אנשעל, ראטעווועט א שטאדט! ניט עפים איין עצה!" הערט זיי אויס דער זיידע און מאכט צו זיי: „וואס קאן איך אייך, קינדערלעה, העלפען? סיידען איכ'ל מיך אראפחאפען צום רבי'ן זאל לעבען, און וואס ער זאל לעבען וועט זאגען, דאס וועלען מיר טהון". און אומר ועושה — דער זיידע האט פיינט נעהאט לאנגע מחזקות. פוילען זיך איז ביי איהם ניט נעווען, און אין הוצאות איז אויך ניט נעווען קיין מניעה — א שטאדט קאן אויס־טראגען. עם האלט ביי צרכי צבור, מע דארף ראטעווועו א שטאדט, איז עפים פארהאן תירוצים?... און ער האט זיך אויפגעזעצט, דער זיידע אנשעל הייסט עם, זומער איז דאס נעווען, איז די רעכטע היצען, האט זיך אפגעזענענט מיט דער גאנצער שטאדט און איז אוועק גלייך צום רבי'ן. נעקומען צום רבי'ן, הויבט ער איהם אן צו דערצעהלען א מעשה: איין אומגליק, איין ערל א נקי־כפים'ניק, וואס נעמט ניט. טהוט דער רבי א קוק אויף איהם מיט איין אויג און א מאך מיט דער האנט, ווי איינער רעדט: מע דארף ניט רע־דען ווייטער, ער וועיסט שוין. פון וואנען וועיסט ער? — דאס פרענט א נארר. זיי וועיסען שוין!... וואונדערט זיך דער זיידע, נאר ער שווייגט און ווארט, וואס וועט זיין ווייטער? איז א מינוט ארום רופט זיך אן דער רבי: לשנה טובה תכתבו ותחתמו... וואונדערט זיך דער זיידע נאך מעהר: וואס פאר א סמיכות־הפרשה? ס'איז נאך אין רעכטען זומער, נאך ווייט צו ראש־השנה, ווי קומט עם איצטער צו „לשנה טובה"?... נאר פרענען דעם רבי'ן קשיות פרענט מען ניט. ווארט ער. און שוין פאר'ן אפגעזענענט זיך רופט זיך אן דער רבי צום זיידען מיט א זיפץ: הער זשע אויס, אנשעל (זיי זאגען דאך אלעמען „דו"). נעם און פאהר, זאגט ער, אהיים בשלום און זאלסט זאגען דער שטאדט, זאגט ער, אז איך האב זיי נעזאגט „לשנה טובה תכתבו ותחתמו". און אז דו וועסט קומען

אהיים, זאגט ער, זאלסטו אפווארטען ביז'ן גרויסען יאריד, אוז זאלסט ארויסגעהן, זאגט ער, אויפ'ן יאריד אוז זאלסט קויפען א פאר סוסים, אבער מן המובחר, פון די בעסטע הייסט עס! שפאקעס זאלען זיי זיין! אוז זיי זאלען זיין, זאגט ער, בייד גלייך, ווי א צווילינג, ווי איין מאמע האט זיי געהאט, עס טאר ניט זיין קיין פלעק אויף זיי, קיין שפרינקעלע. אוז דו זאלסט, זאגט ער, נעמען ד' שפאקעס אוז זאלסט זיי איינשפאנען, זאגט ער, אין א קארעטע, אין א שענער קארעטע, וואס שענער איז בעסער, אוז דו זאלסט אוועק־פאהרען מיט זיי, זאגט ער, אין יענעם מקום אריין, וואו דער אדון הגדול זיצט... מיט א „פ" הויבט זיך אן יענע שטאדט... אוז אז דו וועסט קומען, זאגט ער, אין יענעם מקום, זאלסטו דעם ערשטען טאג, זאגט ער, אפרוהען, דעם אנדערען טאג אפרוהען, אוז דעם דריטען טאג, זאגט ער, אויך אפרוהען, אוז אז דו וועסט זיך אפרו־הען, זאלסטו, זאגט ער, נאכדעם אין דער פריה, באלד נאכ'ן דאוונען, אוז פארנאכט, בין מנחה למעריב, מאכען א שפאציער מיט די שפאי־קעס פאר'ן פאלאץ פון'ם מלכות. אוז זיצען זאלסטו אין דער קארעטע ווי א שררה, וואס פאהרט זיך דורך גלאט אזוי לשם פארנעניגען... והיה — אוז ס'וועט זיין, זאגט ער, אז מע וועט דיך אפשטעלען אוז פרעגען: „וואס ווילסטו פאר די פערדלעך?" זאלסטו זאגען: „איך האנדעל ניט מיט קיין פערד"... אוז פאהר, זאגט ער, בשלום אהיים, וה', זאגט ער, יצליח דרכך"...

אוז כך הוה. ס'איז געקומען די צייט פון'ם גרויסען יאריד, ווי דער רבי האט באראוסגעזאגט, איז דער זיידע ארוים אויפ'ן יאריד, דערזעהט ער א ציגיינער מיט א פאר שפאקעס, אבער שפא־קעס אשר לא שפאקו אבותינו! קיין גרויסער מכין אויף פערד איז מיין זיידע נישט געווען, נאר זייער אויסזעהען — איינס אין איינס, ווי איין מאמע האט זיי געהאט, אוז אהן א פלעק — אלסדינג, ווי דער רבי האט געזאגט! דערזעהען די פערדלעך, איז שוין דער זיי־דע, לאז זיך אייך דאכטען, פון זיי ניט אפנעטרעטען. ער איז צוגעזא־טען געווארען! דער ציגיינער, אפנים, האט באגעטאנען, אז דער

זיידע איז אויסער זיך פון די פערד־לעך, האט ער מסתמא פארבעטען אזא מקח, אז דעם זיידען איז געווארען נישט גוט, ממש עם איז איהם פינסטער געווארען אין די אויגען! נאר ס'איז עפיס א תירוץ? פקוח־נפש — ראטעווען א שטאדט מיט מענטשען! אידען האבען פארקויפט, פארוועצט דאס לעצטע שבלעצטע! און מיין זיידע האט געגומען רינגען זיך פאר די שפאקעס, א רענדע־ל ארא־פ, א רענדע־ל ארויף — ער איז שוין, לאז זיך אייך דאכטען, פון די שפאקעס ניט אפנעטראטען און האט אוועקגעקויפט די שפאקעס און געגומען די שפאקעס און איינגעשפאנט די שפאקעס אין א שענער קארעטע, און איז אוועק מיט די שפאקעס גלייך אין יענעם מקום, אקוראט ווי דער רבי האט אנגעזאגט, נישט געלאזט פאלען א האר. און אז ער איז געקומען מיט די שפאקעס אין יענעם מקום אריין, — דאס איז שוין נעווען ראש חודש אלול — האט ער אויסגערוהט זיך דריי טעג מיט דריי נעכט, און געגומען דערנאך שפאציערען מיט די שפאקעס אלע אין דער פריה תיכף ומיד נאכ'ן דאוונען און אויף דער נאכט, בין מנחה למעריב, און פאוואלי, נישט געהאפט, טריט ביי טריט, דריי מא־ל הין און צוריק, פארביי דעם פאלאץ פונ'ם מלכות — אלסדינג, ווי דער רבי האט געהייסען, ניט געמינערט א האר.

הקיצור המעשה, ער פאהרט, לאזט זיך אייך דאכטען, א טאג, ער פאהרט צווויי, ער פאהרט דריי — נארנישט מיט נארנישט! ער הויבט שוין אן אריינפאלען אביסל־ע אין א מרה־שחורה: וואס וועט זיין דער תכלית? נאר צופיעל־ מהרהר זיין טאר מען אויך נישט. אז דער רבי זאגט, איז מסתמא ניט אומזיסט. און כך הוה: איינ־מא־ל, שפאציערענדיג אזוי פארביי דעם מלך'ס פאלאץ מיט די שפא־קעס, דערזעהט ער, ווי עס קומט איהם אקעגען פון דוואר־ע ארויס עפיס א גרויס „קנעפל־", אפנים, איין אטיוטאנט פון די אטיר־טאנטען, און שטעלט איהם אפעט און פייפט עפיס מארנע איהם גלייך אין פנים אריין, און באטראכט די שפאקעס, ווי א רעכטער מבין, פון אלע זייטען, און טהוט איהם א פרעג: „הער נאר, דו,

וואס ווילסטו פאר די פערדלעך?" — אקוראט ווי דער רבי האט געזאגט! טהוט איהם א טיאכקע דאס הארץ, דעם זיידען הייסט עס, אוז ער ענטפערט איהם אפ, ווי דער רבי האט איהם אנגעזאגט: „איך האנדל ניט מיט קיין פערד". קוקט איהם יענער אן מיט א בעזעז קוק: „ווי קומט צו דיר אזעלכע שפאקעס?" שווייגט ער שוין, דער זיידע, ווייסט ניט וואס צו ענטפערען, וואהרום ווענען דעם האט דער רבי ניט געזאגט נארנישט... ווערד יענער נאך מעהר בעז אוז רופט זיך אן צו איהם: „אפשר האסטו זיי ג'נג'עט?" ווערד דעם זיידען שוין נאר קאלעמוטנע אויפ'ן הארצען, אוז ער טראכט זיך: „הלואי זאל זיך עס גוט אויסלאזען". נאר רעדען קאן ער נישט. ביז גאט האט איהם אריינגענעבען א זינן, ער זאל א זאג טהון צום אטיוטאנט: „אדוני פריץ! די שפאקעס ווענען מיינע שפאקעס. איך האב זיי געקויפט, זאגט ער, ביי א ציגיינער אויפ'ן יאריד. איך האב, זאגט ער, ערות, — א גאנצע שטארט מיט אי־דען!"... ענטפערט איהם דער אטיוטאנט: „ערות האסטו? מע קען אייערע ערות"... אוז ער נעמט ווועדער א מאל פייפען אוז אבער א מאל באטראכטעז די שפאקעס, אוז רופט זיך אן צום זיידען: „דו ווייסט? דעם מלך זענען נעפעלען דיינע שפאקעס!.." רופט זיך אן צו איהם דער זיידע: „אין וואס איז די מניעה? אויב די שפאקעס זענען נעפעלעז דעם מלך, קאנען דאך מיינע שפאקעס זיין זיינע שפאקעס"...

ווי קומט דאס, דער זיידע זאל פאלען אויף אזא זאך — וואס פרענט איהר? אז ס'איז באשערט, ניט דער אויבערשטער אריין א שכל, ובפרט אז ער איז נעווען, ווי איך האב שוין נעזאגט, א איד א חכם, האט ער פארשטאנען, אז דער רבי האט איהם אנגעזאגט שפאציערען פארביי דעם מלך'ס פאלאץ, איז מסתמא נעווען דערביי א קוק, ווי איהר וועט עס באלד נעוואוירע ווערען...

הקיצור המעשה, מע האט נענומען די שפאקעס אוז מע האט גאנץ פיין אריינגעפיהרט די שפאקעס אין הויף אריין, אין צארסקי דווארעץ הייסט עס, אוז געווייזעט די שפאקעס פאר'ן אדון הגדול.

אוז ווי נאר דער ארון הנדול האט דערזעהן די שפאקעס, אזוי האט ער שוין ניט געקאנט מעהר אפטרעטען פון די שפאקעס. א מין כח איז געלעגען אין די דאזיגע שפאקעס! א שעה כסדר האט ער זיך געשפיגעלט אין די שפאקעס, באוויזען די שפאקעס לכל שריו ועבדיו — דעם גאנצען הויף. הכלל, ער האט זיך גאר ניט געקאנט זאט אנקוקען אין די שפאקעס — ממש ותדבק נפשו!... אוז דער זיידע שטעהט אלץ פון דער ווייטען אוז קוקט זיך צו אוז שווייגט. ער האט באלד דערקענט נאכ'ן פאטרעט ווער דאס איז... נאר נאר־נישט. לא קם ולא זע, א בשר ודם גלייך מיט אלע... דערנאך געהט ער צו, דער ארון הנדול הייסט עס, גלייך צום זיידען, אוז ווי נאר ער האט א קוק געגעבען אויף איהם, איז איהם שוין פארקיהלט נע־ווארען, דעם זיידען הייסט עס, אלע נעבליטען. אוז אז ער האט דערהערט זיין קול, א קול פון א לעמפערט, איז איהם דורכגעלאפען א פרעסטעל איבער'ן לייב. „וויפיעל ווילסטו פאר די פערדלעך?" ענטפערט איהם דער זיידע, קוים־קוים וואס ער רעדט, אוז פיהלט, אז דאס קול ציטערט איהם אוז אין מויל איז איהם טרוקען: „איך פארקויף ניט קיין פערד. נאר אויב, זאגט ער, דעם האר זענען נעפעלען די פערדלעך, אוז אויב איך האב, זאגט ער, געפונען לייט־זעליגקייט אין די אויגען פון מיין האר, אוז מיין האר וועט ניט זיין אויף מיר אין גרימצארן, לאזען, זאגט ער, ארויסגעפיהרט ווערען מיינע שפאקעס אין די שטאלונגען פון מיין האר — דארט, זאגט ער, איז זייער ארט"... מעהר האט ער ניט געקאנט ארויסרעדען קיין ווארט, מחמת דער ארון הנדול האט אויף איהם געגעבען א קוק, איז איהם פרחה נשמתו נעווארען! אוז ווער שמועסט, אז דער ארון הנדול איז צו איהם צוגענאנגען נאך נעהענטער אוז געגעבען צו איהם א רעד מיט זיין געמבע, איז פון איהם שיער ניט געווא־רען, פונ'ם זיידען אנשעל, א גל של עצמות. „הער זיך איין, זאגט ער צום זיידען, אפשר ווילסטו פון מיר א טובה'לע? זאלסטו, זאגט ער, זאגען בעסער גלייך, אהן חכמות, אהן אידישע אויבער־הסברות,

אהן דרייד׳לעך און אהן קונצעו, אניט, זאגט ער, וועט דיך קאסטען טייערער!"

נו, ווי פארשטעהט איהר, מיינע ליעבע אידען, וואס האט בשעת מעשה זיך געטראכט דער זיידע אנשעל׳ס עליו השלום? אודאי איז איהם פארקיהל׳ט געוואָרען דער מאמעס מילך פון אזעל׳כע דבורים! נאר אזוי ווי דער זיידע אנשעל׳ס איז געווען, ווי איך האב אייך שוין געזאגט, איין אביר־ל׳ב, ל׳א קם ול׳א זע, נעמט ער זיך אן מיט כח, ל׳אז זיך אייך דאכטען, און רופט זיך אן צום אדון הגדול:

„אדוני, זאגט ער, קענ׳יג! איך שווער דיר בהן שלי, אז איך מיין נישט דערביי קיין שום מיין, זאגט ער, מיט קיין שום אויבער־קעפל׳עך, און איך בין ווייט, זאגט ער, פון חכמות, פון אויבער־הסברות, דרייד׳לעך און קונצען, און איך פארל׳אנג ניט, זאגט ער, פון מיין האר קיין שום טובות. נייערט, זאגט ער, דער כבוד איז ביי מיר ווערטה אינגאנצען, און די גרעסטע טובה וועט פאר מיר, זאגט ער, זיין דער זכות, וואס מיינע שפאקעס וועל׳ען פון היינט אן שטעהן מיט די פערד פון מיין האר, און מיין האר וועט טהון רייטען אויף זיי"... אודאי איז דער אדון הגדול׳ געווען גערירט פון אזא מין געשפרעך, און ער האט שוין גענומען רעדען א סך ווייכער, איין אנדער ל׳שון, מיט איין אנדער שפראך, מיט אנדערע דבורים — ס׳איז נאר ל׳א זו הדרך! און ער הויבט זיך אויף, דער מלך, ארויף אין פאל׳אץ אריין, און דער זיידע אנשעל׳ נאך איהם, ל׳א קם ול׳א זע — גל׳ייך ווי גארנישט, נאר די קנעכל׳ע, ל׳אז זיך אייך דאכטען, טריסל׳ען זיך איהם, און דאס הארץ — טיק־טאק! טיק־טאק! — ווי א זייגער. א ווערטל׳ע אויסצורעדען — בחצרות מלכים, איז צארסקי דוואָרעץ! אז אומעטום, וואו מע טהוט א ווארף מיט איין אויג, איז נאר גאל׳ד און נאר זיל׳בער, און אל׳סרינג איז גע־שניצט פון סאמע על׳פענביין. אויבען קרישטאל׳, אונטען מירמל׳־שטיין, און ביי די זייטען ברושטין, עכטער ברושטין, וואס געהט אויף לולקע־ציבעקס און אנטיפקעס. דעם זיידען אנשעל׳ האט זיך אזש דער קאפ פארדרעהט פון אזא עשרות, נאר ער האל׳ט זיך! דער אדון

הגדול געהט, ער געהט איהם נאך. דערנאך זעצט זיך דער אדון אווען, בעט דעם זיידען אויך זיצען, זיצט ער. איז ער איהם מכבד מיט א ציגאיער. ער זאל רויכערען, רויכערט ער — לא קם ולא זע! דערווייל קומט אריין „זי", די מלכה הייסט עס — רייך, איינגעטונקען אין זייך אוז אין סאמעט, פון אויבען ביז אראפ דימענטען אוז ברילאנטען אוז די טהייערסטע שטיינער, וואס שעמערירען אין די אויגען! אוז שען איז זי, ווי די מלכה שבא, אין איהר פנים נישט אריינצוקוקען! דערזעהען א אידל זיצט אויבען־אן צעלעגט אוז רויכערט א פאפיראס, פארדריסט עס איהר מסתמא אוז זי קוקט אויפ'ן אדון הגדול מיט תרעומות, ווי איינער רעדט: „וואס טהוט דא אט דאס אידל?"... נאר דער זיידע אנשל — ס'זאל איהם אנהויבען צו אהרען! א מענטש איז געווארען אזא תקיף — וועמען האלכט ער? רויכערט ער זיין ציגאיער אוז קוקט נישט אפילו אין איהרע ד' אמות! זי אבער לאזט פון איהם קיין אויג ניט אראפ, ממש דורם מיט'ן קוק... פארשטעהט עס, אפנים, דער אדון הגדול, אז זי איז ניט צופריעדען מיט'ן נאסט, נאר ער מאכט זיך ניט וויסענדיג, טהוט א וואנד אויף איהר מיט די אויגען אוז טהוט זיך א זאג צו איהר אין גוטען מוט: „דושינקא, טשאי" — מען זאל דערלאנגען טיי, הייסט עס. שווייגט זי. זאגט ער נאך א מאל: „דושינקא, טשאי". שווייגט זי ווייטער. פוילט ער זיך ניט אוז טהוט א טופ מיט'ן פוס אוז א ברום ארויס שוין אויף דער העכסטער אקטאבע: „דושינקא, טשאי!!..." האבען אלע פענסטער געגומגען קלינגען! א קלינינגקייט? כורד במלכות!... אוז עס האט ניט געדויערט אזוי פיעל, ווי איך דערצעהל אייך, האבען זיך א שאט געגעבען אטיוטאנטען אוז געגעראלעז, אוז ס'איז בעשאפען געווארעז אין איין כהרף עין, לאז זיך אייך דאכטעז, א סאמאווער א זודינער ווי א גזלן, אוז איינגעמאכטסען אלערליי מיט פרישע אייערבייניל מערני מלך, אוז טאקי געקאכטע אייער, ווייל מע וויים דאך אין צארסקי דווארעץ אויך, אז אייז עהרליכער איד וועט קיין אנדער זאך ניט עסען א חוץ „אייער". אוז דער מלך בעט איהם,

ער זאל עסען אזוי טרינקען אוז זיך וואוילן מאכען. פרענט איהם אויס בעת מעשה, ווער ער איז? אוז וואס איז זיין טהועכע? אוז צי האט ער פרנסה? אוז וואס מאכען עפים די אידעלעך פון זיין כדינה? אלסדינג ווילן ער וויסען, אוז די גאנצע צייט בסבר פנים יפות. ענטפערט איהם דער זיידע אנשעל, לאז זיך אויך דאכטען. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. אוז אז ס'איז נעקומען צו דעם, וואס מאכען עפים די אידען. טראכט ער זיך: „אצינד איז א שעת־הכושר צו צוטרעטען צום עצם ענין. אצינד וועל איך איהם זאגען. יעבור עלי מה!"... אוז ער נעמט אוז לעגט אוועק פאר'ן אדוז הגדול. לאז זיך אויך דאכטען, א מענה־לשון (דער זיידע אנשעל האט גע־קאנט!) — כך וכך, אדוני קענינ, אזוי איז די מעשה: „דיינע אידען. זאגט ער, האבען זיך ניט וואס צו באקלאגען. נישט מעהר, זאגט ער, אויב דעם מלך איז נוט אויפ'ן הארצען אוז אויב איך האב נע־פונען לייטזעלינקייט אין די אויגען פון מיין האר אוז אויב. זאגט ער, מיין האר וועט ניט זיין אין גרימצארן אויף זיין קנעכט, וועל איך דיר, זאגט ער, זאגען דעם גאנצען אמת. הנה זיי וויסען, אדוני קענינ, אז ביי דיר אין דער מדינה פיהרט זיך, ברוך השם, גאנץ נישקשה'דינ, אוז די אידען לעבען מיט'ן חסד פונ'ם „קנעפעל". איז דאס קנעפעל, זאגט ער, א קנעפעל, איז מהכתיתי. אוז טאמער חלילה ניט — איז, זאגט ער, זעהר ביטער. אט איז ניט לאנג אראפגעקומען צו אונז א קנעפעל, זאגט ער, איז ער א נקי־כפים'ניק, קיינען מיר פון איהם די ערד! ס'איז נאך ביי דיר אין דער מלוכה אזעלכער, זאגט ער, קיין מאל ניט געווען. מע זאל אויספאהרען די גאנצע מדינה לארכה ולרחבה. א קנעפעל א נקי־כפים'ניק — דאס איז א מכה אשר לא כתובה בתורה!"... קוקט אויף איהם דער אדוז הגדול אוז רופט זיך אז צום זיידען: „איך וועל דיר זאגען דעם אמת — דו רעדסט עפים אזוי פאר־שטעלט, אז איך הויב ניט אן צו פארשטעהן, וואס הייסט עס ביי דיר א נקי־כפים'ניק אוז וואס הייסט עס ביי דיר א „קנעפעל"?... רופט זיך אז דער זיידע: „נקי־כפים'ניק הייסט א פריץ, וואס נעמט

ניט, און „קנעפּעל" — דאס מיינט מען, זאגט ער, דעם ארון הקטן, וואס דו שטעלסט אוועקעט אין יעדער שטאדט, ער זאל אכטונג נעבען אויף דיין מלוכה. גיט ער, זאגט ער, אכטונג און אין עטליכע יאהר ארום וועלסט ער איין עושר. פון וועמען? — געוויינטליך, פון אידען. וואהרום אידען, זאגט ער, זענען שוין נעוואהנט געוואהרען. אזוי ווי, זאגט ער, א איד דארף דאוונען אלע טאג, אזוי, זאגט ער, וויים א איד, אז א פריץ דארף נעמען און א איד דארף געבען. סע שטעהט, זאגט ער, ביי אונז געשריבען: „נתבעים למשכן ונותנים, נתבעים לענל ונותנים"... און — זאגט איהם וויטער דער זיידע מיט'ן לשון פון פסוק: — החילות להראות את חסדך לעבדך — ביזטו שוין געווען אזוי גוט און האסט מיך, זאגט ער, אויסגעהערט ביז אהער, וועסטו שוין בעווייזען דיין ענוד צו דיין קנעכט און אויסהערען מיך שוין ביז'ן סוף".

„הנה, זאגט ער, זיי ווייסען, אדוני קעניג, אז נעמען, זאגט ער, נעמט מען ביי דיר אין דער מלוכה אומעדום, פון הודו ביז כוש. נישט נעמען נעמט ניט ביי דיר נאר א קאליקע, וואס האט ניט קיין הענט... און אפילו דער, זאגט ער, וואס האט שוין גאר קיין הענט ניט, הייסט זיך אויך, זאגט ער, מע זאל איהם אנידערלענען אויפ'ן טיש. און אדרבה, זאגט ער, פארקעהרט, ס'איז נאר קיין עולה ניט. יעדער מענטש דארף לעבען. סע שטעהט ביי אונז, זאגט ער, נעשריבען „וחי אחיך עמך", מאכט רש"י: נעחאי סאבאקא נע ברעשע"...

— וואס קוקט איהר זיך איבער? ביי אייך קומט עס אויס פריקרע, א איד זאל אזוי רעדען מיט א קייסער? איז ווי איהר ווילט אייך. איך בין דערביי ניט געשטאנען — דאס פארשטעהט א מינדסט קינד. האב איך דאס אבער געהערט דערצעהלען פון מיין מאטען זליו השלום, און מיין מאטע האט דאס געהערט פון זיין מאטען, און איך פארזיכער אייך, אז מיין מאטע איז קיין ליגנער נישט געווען, און מיין זיידע אנשל אודאי ניט... הקצור, דער זיידע האט זיך גאנץ פיין אפגעזוגענט און איז אוועק פונ'ם מלך.

לאז זיך אייך דאכטען, גלייך צום רבי'ן, אפגענעבען דין וחשבון פון דער נסיעה. עס איז שוין געווען אחת לאחת ערב ראש השנה. נעקומען צום רבי'ן, האט זיך דער זיידע אנשען אוועקגעשטעלט (פאר'ן רבי'ן שטעהט מען) דערצעהלען אלסדינג, ווי אזוי אזן וואס אזן וועז. לאזט זיך אוים א מעשה, אז ס'איז אומזיסט די טרחה, וואס דער זיידע אנשען האט איהם דא אזוי פיעל דערצעהלט, ווארום ער האט דאס אלסדינג געוואוסט פריהער, דער רבי הייסט עס. אי, למאי האט ער איהם נעלאזט רערעז? ווארום ס'איז ניט קיין דרך־ארץ איבערשלאגען א אידען איז מיטען — זיי זענען גרויסע בעלי דרך־ארץ... דערפאר אויף מארגען, אז ס'איז געקומען צום טיש. שבת נאכ'ן דאוונען, אזן דער רבי האט געהאלטען ביי „זאגען". איז ער זיך מיישב, דער רבי הייסט עס, אזן שטעלט זיך אויף א פסוק, נאר ניט פון דער סדרה — ווער־וואס? ער האט זיך נאר אוועקגעשטעלט, לאז זיך אייך דאכטען, אויף א פסוק פון דער תוכחה! האט דער עולם געשטוינט, געווען אויסער זיך: „ס'איז פארהאנעט — אזוי האט דער רבי אנגעהויבען מיט צוגעמאכטע אויגען, ווי דער שטייגער איז, — ס'איז פארהאן ביי אונז אין דער תוכחה א קללה, וואס מע קאן ניט פארשטעהן דעם פשט פון די ווערטער בשום אופן ואופן: „ישא ה' עליך גוי — נאט וועט אויף דיר אנשיקען א גוי, א ש ר ל א ת ש מ ע ל ש ו נ ו — וואס דו וועסט ניט פארשטעהן זיין לשון... איז דאך אין פלוג א קשיא — וואס איז דאס פאר א קללה? נאך א מאל: א גוי, וואס דו פארשטעהסט ניט זיין לשון! געשיקט זיך עס? מילא, אז א גוי, להבדיל, פארשטעהט ניט אונזער לשון — דאס איז על־פי דרך הטבע, דערויף איז ער דאך א גוי! אבער אז א איד זאל ניט פארשטעהן וואס דער גוי רעדט צו איהם — וואס איז שייך? וואו איז דא א זאך, וואס א איד זאל ניט פארשטעהן? מוזען מיר לערנען דעם פשט אזוי: ישא ה' עליך גוי — נאט וועט אנשיקען אויף דיר א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט קאנען מיט איהם זיך א ו י פ ר ע ד ע ן. דאס הייסט, ער

וועט זיין א נסי־כפים'ניק, וואס נעמט ניט, און א גוי, וואס ער נעמט ניט — איז איין אומגליק!..." און אזוי האט דער רבי פאר־טיטשט דעם פסוק פון דער תוכחה, און דער עולם איז געווען נתפעל, ממש געלעקט די פינגער! פארשטאנען האט דאס, לאז זיך אייך דאכטעו, קיינער ניט, אויסער דעם זיידען און א חוץ די נאר נאהענטע מקורבים... און ווי נאר ס'איז אוועק דער שבת, איז דער זיידע אנ־שעל אוועק אהיים, קוים־קוים געקומען אויף ראש־השנה אהיים. און לאז זיך אייך דאכטעו, אז דעם ערשטען טאג ראש־השנה אויף דער נאכט, בעת אידען נעהעו פון שול און זאגען איינער דעם אנ־דערען א גוט יום־טוב, לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים ולשלום — איז ארויס א קלאנג אין שטאדט, אז דאס „קנעפעל". דער המן ימח שמו וזכרו, איז אראפ, און אויף זיין ארט איז אראפ־געשיקט נעווארען פון דארטעו, פון אויבעו, א נייער אדון בפקדה. א גוי א חכם, א פקח, און א גוטער, א דימענט פון א גוי — ער נעמט! איין שטיקעל חסרון האט ער געהאט (וואו האט איהר נע־זעהעו א מענטשעו אהן א חסרון?), וואס עס האט זיך ארויסגעוויזעו דערנאכדעם, אז ער איז שוין געווען אביסעל צו א שטארקער נע־מער.. ער האט שוין געגומען פאר יענעם אויך... ממש פון טויט און פון לעבעדיג!... נאר ווי די מעשה איז — א ראש השנה האבעו אידעו געהאט א פרייליכעו, און א סוכות נאך א פרייליכערעו, און ווער שמועסט שמחת־תורה — איז גאר געווען ליהודים! א סברה, אז דער אדון בפקדה, דאס נייע קנעפעל הייסט עם, האט געמאכט א כוסה און געחאפט א טענצעל גלייך מיט אלע אידעו... מיר דאכט, אז מיר זענעו שוין געקומעו צו דער סטאנציע? זייט מיר! און האט מיר!...

פון פסח ביז סוכות

א וואונדערליכע טעשה, דערצעהלט פון א
אידען, א פערברעכטען שאכמאטיסט, אין א
וועלט־קריג, אויפמאל אין א קאל־
טער וויגטער־נאכט, נאך א סרעהליך קערטעל
און נאך א גוטען צוביסען.

נעשריבען אין יאהר 1915

פון פסח ביז סוכות

ס'איז שוין געווען ווייט נאך האלבע נאכט. ווינטעריציט איז דאס געווען. די וועטשערינקע האט זיך געענדיגט. דער טיש האט געזאגט, אז דער עולם האט געחאפט א זאט. די גרינע טישלעך זענען געווען צעשריבען מיט'ן קרייד אוז פערוואַרפען מיט אפגעשפיעלטע קארטען. פון וועלכע עס קוקען ארויס טייז מיט מלכים אוז רייצען זיך: „אציגר זענען מיר דא!"... זעצען זיך נאך א מאל שפיעלען א ווינט, א פרעפעראנס אדער איין אקע — וואלט געווען ווי געוואונשען. האט מען זיך אבער געשעמט פאר זיך אליין — ס'איז שוין געווען צו שפעט. איז מען געזעסען גלאט אוז נערוי־כערט, געטרונקען שוואַרצע קאווע אוז גערעדט לשון־הרע. ביז ס'איז אויסגענאנגען ווערטער, האט איינער אריינגעוואַרפען א וואַרט ויי־גען שאך. נאך איהם — נאך איינער אוז נאך איינער. דערמיט האט מען געוואלט פעראינטערעסירען איינעם א פערברענטען שאכמא־טיסט מיט'ן נאמען רובינשטיין.

רובינשטיין איז א מסוכנ'ער שאכמאטיסט. צוליעב שפיעלען א שאך איז ער גרייט געהן צופוס צעהן מייל, ניט עסען, ניט טרינ־קען, ניט שלאפען א נאכט — א געפעהרליכער שאך־שפיעלער! פון זיין שאך־שפיעלען געהען ארום מאסען אנעקדאטען: 1) אז ער שפיעלט מיט זיך אליין נאנצע נעכט איז שאך. 2) אז ער האט זיך דריי מאל נע'נט מיט'ן ווייב איבער'ן שאך. 3) אז ער איז שוין איין מאל פערפאלען נעווארען אויף דריי יאהר צוליעב'ן שאך. מיט איינעם וואַרט, וואו רובינשטיין, דארט איז שאך, און וואו שאך, דארט איז רובינשטיין. און רובינשטיין האט ליעב, אז מע רעדט פון שאך, ווי א גוטער שכור האט ליעב, אז מע רעדט פון א גלעזל משקה... אז מע טהוט א קוק אויף רובינשטיינ'ען, איז דאס ערשטע וואַרפט זיך אין די אויגען זיין אומגלומפערט גרויסער שטערן. א גרויסער

און א ברייטער, א קיילעכיגער, איך מיין איין אויסגעבוינענער, א בולט'ער. אויגען אויך משונה גרויסע, קיילעכיגע, שוואַרצע, נאָר קאַלטע אויגען. אַליין איז ער א טרוקענער, א דאַרער, נאָר א קול האָט ער ווי א גלאַק, איין אמת'ע א באַסאָווע שטימע. דאָרט וואו רובינשטיין איז — הערט מען נאָר רובינשטיין'ען, ווייטער קיינעם ניט...

דערהערט, אז מע רעדט פון שאָך, האָט רובינשטיין פערקנייטשט זיין געקנייטשטען שטערן, מיט איין אויג בעטראַכט די שוואַרצע קאַווע, וואָס ער האָט געטרונקען, נעוואָלט טרעפען מיט וואָס זי שמעקט: מיט זיין אַדער מיט שוועַנקאַכטס... און א זאַג געגעבען צו קיינעם ניט און צו אַלעמען, און זיין באַסאָווע שטימע האָט נעדונערט ווי א קלויסטער־גלאָק:

— מיינע דאָמען און הערען! אויב איהר ווילט א שענע געשיכטע פון א שאָך־שפּיעלער, זעצט זיך אַוועק אַלע אַט־אַ־דא, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה פון פאַרצייטען.

— א געשיכטע פון א שאָך־שפּיעלער? א מעשה פון פאַרצייטען? — האָט זיך אַנגעהאָפּט די בעל־הבית'טע, וואָס האָט מורא געהאַט, די געסט זאָלען זיך ניט צעקריכען. — אויסגעצייכענט! זאַג פעליטשקען, זי זאָל צומאַכען דעם פאַרטעפיאַן און אַליין שלים צו, זיי מוחל, די טהיר און געב אַהער נאָך א צוויי־דריי שטוהלען. זיצט. איך בעט אייך, זיצט, דער הערר רובינשטיין וועט אונז דערצעהלען א געשיכטע פון א שאָך־שפּיעלער, א מעשה פון פאַרצייטען.

און רובינשטיין האָט בעטראַכט די נאָר־וואָס פערריבערטע סיגאָר, וואָס דער בעל־הבית האָט איהם מכבד געווען, פון אַלע זייטען, געוואָלט, אַפּנים, אַפּשאַצען וויפיעל זי קאָסט, און האָט זיך פערקרימט און פערקנייטשט דעם גרויסען שטערן, גלייך ווי ער וואָלט וועלען זאָגען: „הם... זעהען זעהט עס אוים ווי א סיגאָר, נאָר א טעם האָט עס פון א בעזעם"... דערנאָך איז ער צוגעטרעטען צו זיין געשיכטע בזו הלשון:

— אז איך בין, מיינע דאמען און הערערז, א פארברענטער שאך־שפיעלער און אז אונזער גאנצע פאמיליע, הייסט עס, זענען שאכמאטיסטען פון דער נאטור — דאס באדארף איך אייך ניט הערצעהלען. דאס וויסט איהר אליין. דער נאמען רובינשטיין לאזט זיך אביסעל הערען אויף דער וועלט, און איך וואלט א בעלז נעווען, אדרבה, איהר זאלט מיר באווייזען א רובינשטיין, וואס זאל ניט זיין קיין שאך־שפיעלער.

— אט וויים איך א רובינשטיין, איין אנענט. ער קומט צו מיר אריין אלע וואך. איז א חוץ „סטראכאוואניע זשיזני" וויים ער ניט קיין זאך. א טשיסטע בהמה!

דאס האט אריינגעשטעלט אויינער פון די נעסט, א יונגערמאן מיט א שפיצעבינעז קאפ און מיט גאלדענע בריללען. וואס האלט זיך פאר א חכם און וויצעלט זיך: נאר רובינשטיין איז נעבליבען רוהיג. ער האט דורכגענומען דעם יונגענמאן מיט ז׳ינע נרויסע שווארצע קאלטע אויגען און האט א זאג געגעבען מיט זיין באסא־וויע שטימע:

— מסתמא איז ער ניט פון אונזערע רובינשטיינס. איין אמת׳ער רובינשטיין איז א שאכמאטיסט. דאס איז אזוי נאטירליך, ווי ס׳איז נאטירליך, אז דוקא א שוטה זאל ליעב האבען זאנען וויצען... איין אמת׳ער רובינשטיין איז נעווען מיין זיידע ראובן רובינשטיין, וואס רום ער איז נעווען, מיינע הערערז און דאמען, דער אמת׳ער שאכ־מאטיסט. ביי איהם האט באמת נעמענט די נאנצע וועלט זיך אי־בערקעהרען, בעת ער האט נעהאלטען אין מיטען א שאך. צו איהם איז מען נעפאהרען פון דער וועלט שפיעלען א פארטיע — פריצים, גראפען, שררות! חאטש נעווען איז ער נישט מעהר ווי א זייגער־מאכער, איין ארעמער בעל־מלאכה, נאר א נוטער בעל־מלאכה, א קינסטלער איז זיין פאך. און וויל דער עיקר איז ביי איהם נעווען שאך, האט ער נעהאט צרות, ניט קיין פרנסה, און קיים־קוים דורכ־נעקומען מיט׳ן שטיקעל ברויט.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, מיינע הערצן אוז דאמצן, עם פאהרט צו צום זיידע'ס שטיבעל א גרויסארטינער טאראנטאס מיט צוויי פאר ברענענדיגע סוסים „נאשפיץ", אוז סע שפרינגט ארויס פון טאראנטאס א פריץ, א מאנאט מיט צוויי באדיענערס, באהאנגען פון אויבען ביז אראפ מיט אךדענס אוז מעדאליעז — א שרה! — אוז איז אריין מיט איין אימפעט: „וואו איז דא ערגיץ דער איד ראובן רובינשטיין?" האט זיך דער זיידע, זאל מיר מוחל זיין, תחילת אביסעל ווי דערשראקען. ער איז אבער באלד נעקומען צו זיך אוז איז ארויס מיט לשון: „איך בין דאס דער איד ראובן רובינשטיין — מיט וואס קאן איך דיענען?" איז דאס דעם שרה געפעלען אוז ער רופט זיך אן צום זיידען: „אויב, זאגט ער, דו ביזט דאס דער איד ראובן רובינשטיין, פרויעט עס מיך זעהר. היים, זאגט ער, שטעלען דעם סאמאוואר אוז גיב אהער דאס ברענטעל, וועלען מיר מאכען א שאה. איך האב געהערט זאגען, זאגט ער, אז דו שפיעלסט גוט אין שאה, אוז אז דיר האט נאך קיין מאל קיינער קיין מאל ניט נענעבען". אזוי זאגט צו איהם דער מאנאט (נעווען, ווייזט אויס, א ליעבהאבער פון שאה), אוז זעצט זיך אוועק מיט'ן זיידען שפיעלען אין שאה. איין פארטיע נאך דער אנדערער, איין פארטיע נאך דער אנדערער. דערווייל איז פארטיג געווארען דער סאמאוואר, אוז מע האט דערלאנגט טיי, געוועהנליך, אויף א טאץ, מיט איינגעמאכטס אוז אלערליי פארבייסעלעך — וועגען דעם האט שוין די באבע געוארנט, חאטש אין בייטעלע איז ניט געווען א גראשען — אוז אין דרויסען, ביי'ם טאראנטאס, האט זיך צענויפגעזאמלט די גאנצע שטאדט. א קלייניקייט — ביי ראובן זיינערמאכער אזא מאנאט! אודאי זענען אין שטאדט געווען אלערליי רעדעכצען. דער האט געזאגט, אז דער שרה איז פון דער גובערניע, נעקומען מיט א רעווויזע, איין „אביסק", פאלש גאלד... דער האט געזאגט, אז מסתמא איז דא א מסירה'לע, א דאנאסעל, א בלבול, א „דיעלא"... ארויסצוגעהן אינוועניג אוז א קוק טהון, ווי דער שרה זיצט מיט'ן

זיידען און שפיעלט איז שאד — דאס האט קיינער נישט געוואגט. ווארום וועמען וועט דאס איינפאלען אזא זאך ? !...

און וואס טויג אייך, מיינע דאמען און העררען, דער שרה, חאטש ער האט געשפיעלט ניט שלעכט, מען קאן זאגען — גאנץ גוט געשפיעלט, האט ער פונדעסטוועניגען געחאפט פונ'ם זיידען א מאל נאד א מאל, און וואס מעהר ער האט פארשפיעלט, אלץ מעהר האט ער זיך געניצט, און וואס מעהר ער האט זיך גענוצט, אלץ מעהר האט ער פארשפיעלט. און דער זיידע — איהר זאלט זאגען, א ריהר אויפ'ן פנים — גארנישט ! גלייך ווי דאס שפיעלט ער— איך וויים אליין ניט מיט וועמען... האט דאס דעם אדון מסתמא גוט פארדראסען, וואס זאלט איהר קלעהרען ? פארשפיעלען ווילל קיינער ניט. ובפרט נאד ביי וועמען ? — ביי א אידען !... נאר זאגען קאן ער נישט, און ס'איז נישטא וואס צו זאגען, אז יענער שפיעלט פארט גוט ! ווי זאגט איהר : אז ער יכול'ט, איז דאך ניט שייך ! און דאס דארפט איהר וויסען, מיינע הערען און דאמען, אז איין אמת'ע שאד־שפיעלער אינטערעסירט דאס שפיעלען אליין א סך מעהר פונ'ם געווינען, אדער פונ'ם פארשפיעלען. ביי איין אמת'ען שאכמאטיסט איז נישטא קיין שפיעלער, נאר ס'איז דא א שפיעל — איך וויים ניט, אויב איהר וועט דאס פארשטעהן.

— שווימען קאנען מיר ניט, אבער מיר פארשטעהען שווימען. — האט ארייננעשטעלט דער יונגערמאן דער וויצלינג, און ווי אלע מאל — נישט דארט וואו מע דארף ; און רובינשטיין, דער פערברענטער שאכמאטיסט, האט איהם דורכגענומען מיט די קאל־טע אוינען און א זאג געגעבען : „יא, מע זעהט, אז איהר פאר־שטעהט שווימען"... דערנאד האט ער א ציה נעגעבען דעם סינגער און דערצעהלט ווייטער :

— און אזוי ווי אלסדינג אויך דער וועלט האט א סוף, מיינע דאמען און העררען, האט זייער שפיעלען אויך נעהאט א סוף. דער מאנאט איז אויפגעשמאנען, זיך פארשפילעט אויף אלע קנעפ, דער־לאנגט דעם זיידען צוויי פינגער און געוואגט צו איהם אזוי : „הער

זשע אויס, ראובן רובינשטיין, דו האסט מיך, זאגט ער, נעשלאגען, און איך מוז מודה זיין, זאגט ער, אז דו ביזט דער בעסטער שאכ־מאטיסט, ניט נור אין מיין גובערניע, נאר אינ'ם גאנצען לאנד, און אפשר אין דער גאנצער וועלט, און איך שעץ מיך, זאגט ער, גליקליך, וואס איך האב געהאט די עהרע און דאס פארנעניגען צו שפיעלען מיט'ן גרעסטען שאך־שפיעלער פון דער וועלט. זיי זיכער, זאגט ער, אז דיין נאמען וועט פון היינט אן ווערען נאך גרעסער ווי ער איז געווען. איך וועל עס איבערגעבען, זאגט ער, די מיניסטארען. איך וועל דאלאושען אין הויף"...

דערהערט אועלכע דבורים: „מיניסטארען"... „דאלאושען אין הויף"..., רופט זיך אן דער זיידע צום שרה: „ווער זשע ביזט דו, ארוני פריץ?" צעלאכט זיך דער פריץ, שטעלט ארויס די ברוסט מיט מעדאליען און מאכט צום זיידען: „איך בין דער גובערנאטאר"... ווערד שוין דעם זיידען אביסעל קאלעמוטנע; ער זאל נעווען וויסען, ווער סע שפיעלט מיט איהם, ווילט ער אנדערש נעשפיעלט... נאר פארפאלען! צוריק חאפט מען ניט.. דערווייל האט דער גובערנאטאר זעהר פריינדליך אפגעזעגענט זיך און איז אוועק צום מארנאטאס, אויפגעוועצט זיך און פאשאל!

פארשטעהט זיך, אז ערשט דעמאלט האט די גאנצע שטאדט באפאלען דעם זיידען: „ווער איז דאס געווען?" און אז מען איז געוואוירע געווארען, אז דאס איז דער גובערנאטאר, האט מען נאך מעהר געשטוינט: — „וואס האט דא געטהאן דער גובערנאטאר?" און אז דער זיידע האט זיי איבערגעגעבען, אז דער גובערנאטאר איז געקומען נאר לשם שאך, — האבען זיי אויסגעשפיגען דריי מאל און אויסגע'בטל'ט אלע בייזע חלומות אויף די שונאים'ס קעפ, און מען איז זיך צעגאנגען, נערערט, גערערט, און פארגעסען. און דער זיידע האט אויך פארגעסען. דער קאפ איז איהם געלעגען ערגיץ אנדערש, אין א נייעם שאך, און אנב דאגות פרנסה אויך. א איד מוטשעט זיך, האראוועט, זוכט א שטיקעל ברויט.

ויהי היום, מיינע הערעז אוז דאמעז, אין א צייט ארום — ווייפיעל ס'איז אוועקגענאנגען צייט קאז איך אייך ניט זאגעז. איך ווייס נאר, אז ס'איז געווען ערב פסח איז דעמאלט געווען, אוז אויף יום־טוב איז ביי'ם זיידען נאך ניט געווען גארנישט, קיין שטיקעל מצה אפילו. קינדערלעך, קיין עין־הרע, א סך, ווער עס דארף א העמדעלע, ווער א שטיוועלע — שלעכט! זיצט ער נעבאך איינגעבויגען אין דרייען מיט'ן גלעזעל איז אויג אוז פארקעט זיך ביי א זייגערעל, וואס חאט זיך אוועקגעשטעלט אוז וויל ניט נעהז, אוז טראכט זיך: מאין יבא עזרי? — פלוצים עפענט זיך די טהיר אוז עס קומען ארײן צוויי זשאנדארעז, אוז גלייך צום זיידען: „פאזשאלאיטיע!" פליהט איהם דורך א מחשבה (דער זיידע איז נעוועז א מענטש מיט מארנע נעדאנקעז): אפשר איז דאס פוג'ם נוז בערנאטאר? א קשיא אויף א מעשה — טאמער וויל ער איהם באפריעדיגעז, גלייקלעך מאכעז? האט זיך דעז ניט נעטראפעז וויפיעל מאל, אז דורך א צופאל, איבער א קלייניגקייט, זאל א פריץ נעמעז א אידעז אוז אפשיטעז מיט גאלה, גלייקלעך מאכעז איהם מיט קינדער אוז קינדס־קינדער?... לאזט זיך אויס, מיינע דאמעז אוז הערעז, אז עס הויבט זיך נאר ניט אז — מע האט איהם נעבעטעז מחילה, ער זאל זיך מטריח זיין אוז עולה רגל זיין קיין... טרעפט, וואוהין? — אוש קיין פעטערבורג! וואס — ווייסעז זיי אליין ניט! זיי האבעז באקומעז, זאגעז זיי, נאר וואס א פאפיער פוז פעטערבורג, שטעהט אין פאפיער געשריעבעז: „נ י ע מ י ע ר־ל י ע נ נ א ד א ס ט א ו ו י ט י ע ו ו ע ר ע י א ר ו ב י נ א ר ו ב י נ ש ט י י נ א ו ו ס א נ ק ט פ ע ט י ע ר ב ו ר נ" — די רגע, הייסט עס, זאל מעז צושטעלעז דעם אידעז ראובז רובינשטייז קיין פעטערבורג!... מסתמא מוז דא עפעס זיין. „זיי זיך מורה, בחור, וואס פארא שפיצעל האסטו אפגעטהאז?" שווערט זיך מסתמא דער זיידע, אז ער ווייסט נישט פוז קיין פותר אוז פוז קיין חלום, אז ער האט זיין גאנצעז לעבעז, זאגט ער, קיין פליעג אויף דער וואנט נישט אנגעריהרט. די גאנצע שטאט, זאגט ער,

וועט פֿאר איהם געהן שווערען !... הערט מען דאך איהם אין טראָק אוון מע הייסט איהם הולך'ן, מיט'ן עטאָפּ הייסט עס, וואָרום ווי באָלד אז מע שמועסט לשון „דאָסטאָוויט" — צושטעלען, ווי קאָן זיין אַנדערש. אז ניט מיט'ן עטאָפּ אוון ניט געקאָוועט אין קייטען ? אוון נאָך „ניע־מיערלענא" דערצו ! דער פּשט איז, אז וואָס פֿריהער איז בעסער.

אוון נישט לאָנג נעטראָכט, מיינע דאָמען אוון הערען, האָט מען גענומען דעם זיידען, נישט געוואָרט אויף כבוד, נאָר גלייך נע־קאָוועט העמד אוון פּיס אוון מיט אלע ננבים צונלייך מאָט מען איהם גענומען פיהרען מיט'ן אמת'ען עטאָפּ. אוון וואָס יענע יאָהרען האָט ביי פּאַני'ן נעהייסען „נעהן מיט'ן עטאָפּ" — דאָס באַדאַרף אויך אייך נישט דערצאָהלען. וועט וויים עס נישט, אז איין ערצלער מענש נעהט מיט'ן עטאָפּ, דערלעבט ער נישט צו קומען ? אז קיין באָהנען זענען נישט נעווען. קיין שאָסעען נישט נעווען. איז מען נעפאָלען ווי די פליענען. העכער האָלב זענען אויסנעשטאָרבען אויפ'ן וועג, אוון די איבערינע זענען נעקומען אויסנעמוטשעט, צע־בראָכענע וויסטע קאָליקעס. צום גליק אבער, איז מיין זיידע נע־ווען אזא קאָמפּלעקציע, ווי איהר, דאָס הייסט, א טרוקענער, א ביי־נערינער, נאָר א איד א פונדאָמענטאָלער. דערצו איז ער נעווען א מענטש א דענקענדער, א פרומער אוון א פילאָזאָף. איין מאָל שטאָרבט א מענטש, האָט ער נעזאָגט, ניט צוויי מאָל, אוון אויב ס'איז איהם באַשערט, זאָגט ער, נאָך צו לעבען אויף דער וועלט, וועט ביי איהם קיינער דאָס לעבען ניט צוועקנעמען... פֿאר וואָס האָט ער עפּיס נערעדט אזוי פוון לעבען אוון טוידט ? ווייל מע האָט ארויסנעזוההן, אז דא שמעקט מיט גנאָט, מיט סיביר אוון אפשר מיט נאָך ערגערס... ער האָט ניט נאָר אפּגעזוענענט זיך מיט וויב אוון קינדער אוון מיט דער נאַנצער שטאָדט אויף אייביג — ער האָט געבעטען א „מעבר־יבוק", נעוואָלט זאָגען ודוי... האָט מען איהם נעטרייסט, די נאַנצע שטאָדט איז איהם נענאַנגען באַגלייטען (איין אמת'ע לויה !), אוון טרערען זענען פֿארגאָסען נעוואָרען אָהן א שיעור אוון אָהן א מאָס !...

איבערגעבען אייך, מיינע דאמען און העררען, אלסדינג, וואס דער זיידע איז אויסגעשטאנען אין דער דאזיגער נסיעה, וואלטען מיר באדארפט זיצען מיט אייך אט דא ניט איין נאכט, נאר דריי נעכט, איז א שאד — מע וואלט די צייט בעסער געקאנט אויסנוצען אייך שפיעלען א שאך... אין קורצען קאן איך אייך נאר זאגען, אז פארצוינגען האט זיך די נסיעה אויף דעם נאנצען זומער, פון פסח ביז סוכות, וואהרום דער עטאפ ווערד איינגעטיילט, מיינע העררען און דאמען, אין פונקטען, און אין יעדען פונקט, וואו דער עטאפ שטעלט זיך אף, האט מען די נעטריבענע פארהאלטען א מאל אויף א וואך, א מאל אויף צוויי וואכען, און א מאל נאך מעהר, ביז עס האט זיך צענויפגעשטעלט א נייע פארטיע פון גנבים און בראדיאגעס, האט מען זיי נעטריבען ווייטער. און אפילו, אז מען איז שוין נאך גרויסע צרות, פלאגען און מאטערנישען נעקומען אינ'ם גליקליכען סאנקט פעטערבורג, מיינט איהר, אז דא האט שוין נעמומען א סוף? האט איהר א טעות! ערשט דא האט מען נעמומען דעם זיירען און איינגעשפארט אין „קאמענע מעשאק" — א מין חדר'על א פינסטערס, וואו מע קאן ניט זיצען, ניט ליגען, ניט געהן און ניט שטעהן...

— דארט דארף זיין נוט צו שפיעלען אין שאך — האט אריינגעשטעלט דער יונגערמאן דער וויצלינג.

— און זאגען פוילע וויצען! — האס רובינשטיין דער שאכמאטיסט צונגעגעבען און נעמומען דערצעהלען ווייטער: — דא, אין דעם „קאמענע מעשאק", האט זיך דער זיידע שוין מיט איין אמת אף־נעזעגענט מיט'ן לעבען, אויסוועניג נעזאגט ורוי, נעזעהן פאר זיך דעם מלאך־המות און געפיהלט, אז אט־אט נעהט איהם אוים די נשמה, נאך איידער מע וועט איהם נעמען צום משפט, און ער האט, דעם אמת זאגענדיג, געבעטען אויף זיך דעם טוידט. איין שטיקעל האפענונג האט ער נאך נעהאט אויף דער שטאדט. ער איז נעווען זיכער, אז די שטאדט שווייגט ניט. עס וועלען זיך נעפינען שתדלנים, איידען גרים, וואס וועלען כלאפאטשען, זוכען פראטעק־

ציעס, און אז מע וועט דאַרפען שמירעז, וועט מען שמירעז. בכדי אַרויסצושלעפען איין אומשולדיגען אידען פון איין אומגליק, א בלבול... און דער זיידע האָט קיין טעות ניט געהאַט, מיינע הערערז און דאַמעז. פונ'ם ערשטען טאָג אָן, וואָס מע האָט איהם אַוועק־גענומען, און דעם גאַנצען זומער נאָכדעם האָט די גאַנצע שטאָדט געארבייט מעשים! מען איז געווען ביי אַדוואָקאַטען, מע האָט נע־זוכט פראָטעקציעס, מע האָט נעשמירט — ממש מע האָט נעשאָטען מיט געלט; עס האָט אַבער נישט געהאָלפען קיין שמע־ישראל.

געלט האָט מען גענומען, נאָר צוזאָגען עפּים טהון פאר'ן זיי־דען איז געווען אונמעגליך, און זיי האָבען נעגעבען צו פארשטעה־מיט א שכל, פאר וואָס ס'איז אונמעגליך. למשל, אַזוי: א גנב אַדער איין אנדער פארברעכער קאָן מען מיט געלט גרינג ארויסנעמען. פאר וואָס? דערפאר וויי? מע וויסט, אז ער איז א גנב, וואָס האָט נע־גנבה'ט א פאר פערדלעך, אַדער א פארברעכער, וואָס האָט אונטער־געצונדען א שטוב. אַבער אזא נפש, ווי רובינשטיין, האָבען זיי נע־זאָגט, וואָס נע'גנבה'ט האָט ער נישט, און אונטערגעצונדען, זאָגען זיי, אויף ניט, — ווער וויים וואָס פאר א פארברעכער ער איז? אפשר א פאָליטישעסקי — דאָס הייסט, א פאָליטישער?... און יענע יאָה־רען א „פאָליטישער" איז געווען א סך ערגער, ווי א פארברעכער, וואָס האָט אויסגעקוילעט א גאַנצע גובערניע!... געהן בעטען פאר א פאָליטישען איז שווין געווען א סכנה!... דאָס וואָרט „פאָליטי־טשעסקי" האָט מען נישט געטאָרט אַרויסלאָזען אין דער הויף, נאָר שטילערהייד, אין דער פינסטער... חאָטש אפילו, ווי קומט ראובן רובינשטיין דער זיינערמאַכער צו א „פאָליטישעסקי"? נאָר א קשיא אויף א מעשה — א איד א חקרן, א פילאָזאָף!...

נאָר, מיינע הערערז און דאַמעז, ווי געזאָגט, אַלסדינג אויף דער וועלט האָט א סוף. געקומען אויך דער טאָג, וואָס די טהירען פון דעם נעפענגעניש האָבען זיך געעפענט, און צוויי זשאַנדאַרען, אַנגעוואָפענט פון קאָפ ביז פיס, זענען אַריינגעקומען און גענומען דעם זיידען, קוים־קוים א לעבעריגען, אַריינגעזעצט איהם אין א

קארעטע און פאשאל. וואוהין? — דאס פרעגט ער שוין נאר ניט. צום משפט? לאז זיין צום משפט. אויפ'ן עשאפאט? לאז זיין אויפ'ן עשאפאט. אבי איין עק זאל עס האבען!... און ער שטעלט זיך שוין פאר דעם משפט, ווי אזוי מע האט איהם געבראכט פאר'ן „סענאט" און מע זאגט איהם: „ראובן רובינשטיין! זיי זיך מודה!... ענטפערט ער דעם סענאט: „איך ביז זיך מודה, אז איך ביז א איה, און איין ארעמער זיגערמאכער, און לעב נאר פון מיינע הענט, און איך האב קיין מאל ניט גע'גנבה'ט, קיינעם נישט בא־שווינדעלט און ניט באלעדיגט, און גאט איז מיין ערות, און אויב איהר ווילט מיך פייניגען, פייניגט, נאר פריהער נעמט צו ביי מיר די נשמה — זי איז ביי אייך אין די הענט!"... אזוי טענה'ט זיך אוים דער זיידע מיט'ן סענאט אין דער מחשבה, און די קארעטע פאהרט־צו צו עפים א מויער און מע הייסט דעם זיידען אראפ — געהט ער אראפ. און מע פיהרט איהם אריין פריהער אין איין חדר. דערנאך אין נאך א חדר, און מע הייסט איהם זיך אויסטהון. אויס־טהון אין נאנצען ביז צום העמד! פארשטעהט ער ניט, וואס דאס בעריות. נאר אז א זשאנדאר הייסט זיך אויסטהון, קאן מען, ווי זאגט איהר, קיין חזיר ניט זיין... דערנאך הייסט מען איהם אויס־טהון, מיינע דאמען און העררען, זייט מיר הונדערט מאל מוחל, דאס העמד אויך — טהוט ער אוים דאס העמד אויך. און מע פיהרט איהם אריין אין א באד אריין, — אבער א באד, שוין איין מאל א באד! — און מע וואשט איהם, און מע רייבט איהם, און מע שווינקט איהם, און מע טהוט איהם אן און מע פאהרט מיט איהם ווייטער. און מע פאהרט און מע פאהרט און מע פאהרט... טראכט ער זיך: „רבונו של עולם! וואס וועט דא זיין מיט מיר?"... און ער ווייל זיך דערמאנען אין די נעשיכטעס, וואס ער האט אמאל וועו געלייענט פון שפאניען און פון פארטוגאל, און קאן זיך ניט דער־מאנען וואו האט ער עס געלייענט אוא פאל, אז איידער מע פיהרט א פארברעכער אויפ'ן עשאפאט, פיהרט מען איהם פריהער אין באד אריין... און ווי ער טראכט אזוי, מיינע העררען און דאמען.

פאהרט די קארעטע צו צו א הויף מיט אייזערנע שטאכעטען מיט גאלדענע שפיצען, און אויף יעדען שפיץ איין אדלער. און מע לאזט איהם דורך פארביי נענעראלען מיט גאלדענע עפאלעטען און מיט מעדאלְיעו, און מע זאגט איהם אז, ער זאל זיך ניט שרעקען, אז מע וועט איהם פארשטעלען פאר'ן קייסער, און אז ער זאל קוקען נלַיִך. ניט רעדען קיין איבעריגע ווערטער, ניט באקלאגען זיך אויף קיין זאך, און נאר ענטפערען אויף יא — יא און אויף ניין — ניין. און איידער ער האט צייט געהאט א טראכט געבען וואו ער איז דער וועלט, איז ער שוין געשטאנען איז א צעמאהלטען זאל מיט פרעכ־טינע בילדער און גאלדענע שטוהלען, און גלַיִך אקענען איהם איז געשטאנען א הויכער מאן מיט באקענבארדען... דער מאן מיט די בא־קענבארדען (דאס איז נעווען דער קייסער ניקאלאי פערווע) האט דעם זיידען דורכגענומען מיט'ן קוק, און צוויישען זיי איז פארנעקו־מען אט־וואס פאר א געשפרעך:

דער קיסער: ווי אזוי רופט מען דיך?

דער זיידע רובינשטיין: ראובן שאלימאוו רו־בינשטיין.

דער קיסער: ווי אלט ביזט דו?

דער זיידע רובינשטיין: זיבען און פופציג.

דער קיסער: וואו האסטו זיך אויסגעלערענט שפיע־לען אין שאך?

דער זיידע רובינשטיין: עס געהט ביי אונז בירושה.

דער קיסער: מע זאגט, אז דו ביזט דער ערשטער שאכמאטיסט ביי מיר אין לאנד.

דערויף האט דער זיידע רובינשטיין נעוואלט איהם ענטפערען: „הלואי וואלט איך בעסער ניט נעווען דער ערשטער שאכמאטיסט ביי דיר אין לאנד"... וואלט דאך איהם דער קייסער מסתמא נע־פרעגט: „וואס איז די מעשה?"... וואלט איהם שוין דער זיידע אוועקגעלעגט א צעטעל, אז ניט אזוי באהאנדעלט מען א בארימ־

טעו שאכמאטיסט, וואס דער קיסער ווילֿ איהם זעהען... דער זיידע רובינשטיין וואלט שוין געקאנט ענטפערעז! נאר דא האט דער קיי־סער א מאך געגעבען מיט דער האנט, געגעראלֿעז האבען זיך א וואך געגעבען. אוז די זעלבע זשאנדארעז האבען דעם זיידען ארויסגע־פיהרט אין הויף אריין, אוז פוז הויף האט מען איהם שוין געלאזט פריי. נאר אנגעזאגט, אז ער זאלֿ די רגע פאהרען א היים, ווארום דא טאר ער ניט זיין... ווי אזוי ער איז אהיים געקומען — דאס פרעגט ניט. אבי ער איז ארויס א לעבעדיגער. אוז געקומען א היים איז ער אקוראט אויף סוכות. מיינע דאמען אוז הערעז! איך האב געענדיגט...

שמואל שמעלקים
און זיין יובילעאום

נעשריבען אין יאָהר 1908

שמואל שמעלקים און זיין יובילאום

אלע מיינע ליעבע קליינע מענשעלעך
פון כתריל־עווקע ווידמע איך דאס
דאזיגע קליינע ביכעלע.
ד ע ר פ ע ר פ א ס ע ר.

ה ת נ צ ל ו ת פ ו נ ׳ ם מ ח ב ר.

נישטא אויף דער וועלט אזא שלעכטס, וואס זאל ניט ארויס־קומען אמאל דערפון קיין טובה. זעהט: האט גאט בעשאפען פיאווקעס, וואס נודען ארויס די נשמה — נוצט מען זיי צו א חולה. ביענעו, וואס בייסען זיך — ברענגען האניג. שפאנישע פליענעו, וואס פער׳אויר׳ען די וועלט — זענען גוט צו א נעשווויר. אדער נעמט מייז. דאכט זיך, וואס קאן שוין זיין ערגער פון אזא מין שרץ, ווי מיין? פון דעסטוועגען, לאמיר דאס, ליעבער פריינד, ביידע פערמאגען, וואס די וועלט ברענגט־אויס א יאהר אויף מיר־זענפעלכלעך! פון די מייזענפעלכלעך מאכט מען הענטשקעלעך. די הענטשקעלעך טהוען אן שענע מיידלעך אויף זייערע קליינע הענטעלעך. די שענע מיידלעך קומען זיך צענויף אויף א באל, א חתונה אדער אזוי א שמחה. אויף זיי פערקוקען זיך פיינע בחורים. די פיינע בחורים פערליעבען זיך, שטעלען א חופה, האבען קינדער. די קינדער וואכסען אויס, ווערען גרויסע בחורים און שענע מיידלעך. און אזוי ווייטער און ווייטער...

אקעגען וואס איז דאס נעקומען צו רעד? טאקי אקעגען מיר אליין מיט מיין שלאפקייט. נעווען, ניט פאר אייך נעראכט, מע קאן זאגען, א חולה מסוכן. זיך אפנעווואלגערט אין בעט, ערגיץ

איז א שטעדטעל ניט ווייט פון כתרי־לעווקע, אין באראנאוויטש, גוטע צוויי חדשים. מילא, קראנק זיין איז שלעכט, וואס זאלט איהר קלערען? איך האב נעהאט א רבי'ן, האט ער נעהאט א רביצין, פלעגט זי זאגען אזוי: איידער אייך וואך אין קרענק, איז שוין גלייכער צווי יאהר אין נעזונט... (א מאדנע אידיע מיט מאדנע נעדאנקען!) מיר האט אבער דאס קראנק־זיין אליין ניט אזוי דער־לאנגט, ווי דאס, וואס די דאקטוירים האבען מיר שטרענג פערבא־טען דריי זאכען: ר ע ד ע ן, ל ע ז ע ן אוז ש ר י י ב ע ן. גוטע דריי זאכען! וועד סע פערשטעהט דעם טעם, וואס הייסט פאר א שכור ניט טרינקען, פאר א ליגנער ניט רעדען אוז פאר א פרוי ניט א קוק טהון אין שפיעגעל, — דער וועט ריכטיג אפשאצען מיין לאגע. דער פאפיערענער יצר־הרע אוז דער שטז פון טינט אוז פע־דער האבען גענארבייט מעשים. זיי האבען אבער אויסגעפיהרט א מכה. צופיעל אויגען האבען געקוקט אויפ'ן קראנקען. האט זיך דער קראנקער מיישב געווען אוז נעזאגט צו זיך אזוי: שרייבען קאנט איהר מיר פערבאטען, אבער דענקען? טראכטען? קלערען וועד קאז מיר פערוועהרען?

אוז איך האב נענומען דענקען, טראכטען אוז קלערען אוז שא־פען סיוושעטען אין דער מחשבה. פון די מחשבות האבען בים־לעכווייז אנגעהויבען זיך וועבען בילדער, פריהער בלאס אוז נאכ־דעם אלץ מעהר אנזיכטיג אוז בולט'דיג. אוז אזוי זענען בעשאפען געווארען בייא מיר אין גראנק א גאנץ בינטעל מעשיות פון כתרי־לעווקע, פון מאזעפעווקע, פון סטרישטש אוז פון אנדערע מקומות, — „גריע יעוורעיאם זשיט דאזוואליעגא"... די אלע מעשיות האב איך מיר גאנץ פיין אייגנעפאקט ביי מיר אין זכרון אוז אריבערגעפע־קעלט זיך מיט זיי איבער דער גרענץ אהער, אין דעם געטלעכען וואדעמען לאנד איטאליע, וואו מע קאז אין מיטען ווינטער פריי ל־פאציערען אין הויל ארבע־כנפות אוז חנוכה־ליכטלעך בענטשט מען ביי אפענע פענסטער, אוז דא וועל איך זיי שוין, אם ירצה שם, זייט זיכער, בעארבייטען אוז געבען אייניגוויין פאר מייגע

לעזער, וואס האבען געהאט געדולד מיך צו לייענען פינף און צוואנ־ציג יאהר דורכאיינאנד...

זעהט מען דען ניט ארוים דערפון בעשיינפערליך, אז מיר האבען א גרויסען גאט, וואס מיט אייז האנד שטראפט ער, מיט דער אנדערער הייליט ער? אוי, די קשיא: צו וואס טויג עס מיר? אמאהר, שטראף מיך ניט און הייל מיך ניט! דאס איז קיין קשיא ניט. קשיות פרעגט א נאר. איך האב נור געוואלט דערמיט אויס־ברענגען, אז א מאל קאן מען פונ'ם גרעסטען אומגליק אויך האבען א שטיקעל נוצען.

נאך אזא מין התנצלות וועט דער גוטער לעזער געווים קיין טענה ניט האבען צום פערפאסער, טאמער זענען די בילדער ארוים א מאל בלאס, א מאל צו קורץ און א מאל טאקי פשוט שוואכליך.

מעהר האב איך מיר דיר אצינד נאר ניט וואס צו רעדען. איך ווינש דיר, לעזער, א גוטען אפעטיט צום לעזען, און מיר נע־זונד און כח צו שרייבען ווייטער, חאטש נאך א יאהר פינף־און־צוואנציג, אויב נישט מעהר. וואהרום אויב ס'איז אמת, וואס די דאקטוירים זאגען, אז איך בין קראנק און דארף מיך קורירען, קעהר זיך דאס אן נור מיט'ן זינדיגען גוף, אבער נישט מיט דער כשר'ער נשמה. מעגסט מיר דעריבער גלויבען אויף נאמנות, אז איך ווייל ערשט אנהויבען צו שרייבען און צו שרייבען...

ש ל ו ם - ע ל י כ ם.

נעריוי (איטאליע), 25־טען אקט. 1908.

קאפיטעל א.

חנה. מע האט מיך אפגערוקט!

זויפיעל די נאכ'פסח'יגע זון האט ניט געווארעמט און זויפיעל דער ווינט האט ניט געבלאזען — עס איז זיי ביידען ניט געראטעוועט מאכען א טאלק מיט דער כתריעלעווקער בלאטע. עס האט זיך אויסגעוויזען, אז זי לאכט פון זייער באבע:

— אומזיסט אייער טרחה, אייער ווארעמען, וואס איהר ווארעמט, מיט אייער בלאזען, וואס איהר בלאזט. אויב איהר ווילט אייך אויסטריקענען, ווילט איהר אייך אויסטריקענען אפשר הלואי ארום תמוז, אין די גרויסע היצען, דעמאלט, ווען א הונט פאכט מיט דער נשמה און א קאץ זוכט א קיהל ווינקעלע אויפ'ן בוידעם...

אזוי האט זיך געווויצעלט די כתריעלעווקער בלאטע (אין כתריעלעווקע וויצלען זיך אלע, אפילו די בלאטע), און די כתריעלעווצעס האבען פערקאטשעט די פאלעס, זיך געקלינגט, געזוכט מיטלען אניף אויסצוטרעטען א סטעושקעלע, אוועקגעלעגט א שייטהאלץ ארער א צוויי ציגעל און נעשפרונגען, ווי די מזיקים, אפטמאל אריינגעשפרונגען מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצט דאס פנים אי זיך, אי יענעם, און נעבומען שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טוידטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קדיש מיט דריי מיתה־משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

אייגעך פון די חכמים, וואס האבען זיך נע'בריה'ט אייגמאל אין א נאכ'פסח'יגען פריהמארגען ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתריעלעווקער בלאטע, איז געווען דער העלד פון אונזער ערצעהלונג, שמואל שמעלקים. בכדי איהר זאלט ווערען מיט איהם גיך בעקאנט, שטעל איך אייך איהם פאר אין קורצע דבורים. שמואל שמעלקים איז א יונגערמאן א משכיל, א טאטענס א קינד, רבי יאסי דעם נגיד'ס איידעם. אין יענער צייט איז ער נאך נעזעסען אויף קעסט, געועסען און געלערענט און געלייענט ביכלעך

און געשריבען איז די בלעטער. וואס, אייגענטליך, איז נעווען דאס שרייבען, איז שווער צו זאגען, ווארום אין יענער צייט האבען אינם די בלעטער נאך ניט געהאט נעדרוקט. צי דאס איז נעווען מחמת שלעכטינקייט, צי איבער איין אנדער זאך, נאר די בלעטער האבען נעהאלטען אין איין שטילשווייגעניש, און דער נאמען שמואל שמעלקים איז נישט נעווען דערמאנט אפילו אין בריעפקאסטען. ביז דער אויבערשטער האט זיך מרחם נעווען אויף איהם איין מאל אין א שענעם פרימארגען, — טאקי אט יענעם פריהמארגען, וואס ווערה דא בעשריבען — און דער נאמען שמואל שמעלקים איז נעווען שוואך אויף וויים אפגעדרוקט אוים'ן בלאט מיט נרויסע, ליכטיגע, פיערעקעכיגע אותיות. נעהענדיג אהיים צוריק פון דער פאסט מיט'ן בלאט אין דער האנד, האט אונזער העלד נעשפרייזט איבער דער בלאטע, נעשפרונגען פון איין סטעזשקע אויף דער אנדערער, בעוויזען קונצען, אז מע קאן טהון צוויי מלאכות: לייענען א בלאט און זוכען א וועג אין דער כתריעלעוקער בלאטע. פון אזעלכע מוכ־ צעז האט ער אריינגעטיאפעט ניט אין איין קאליעזשע, זיך פער־ שפריצט און אויסגעשמירט ווי א רוח. דאס אלץ איז אבער נעווען נארנישט אקענען דעם, וואס ער האט נעהאלטען ביי זיך אין האנד, און עס האט איהם נעטראגען ווי אויף פליענלען אהיים צו בעווי־ זען זיין ווייב חנה'ן, אז ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט. אויסגעשמירט ווי א שר, דאס היטעל פערדוקט, די פאלעם צעלאזט און שטארק פערשוויצט, איז אונזער העלד אריינ־ גענפאלען מיט איין אימפעט צו זיך איז שטוב אריין:

— חנה, וואו ביזט דו?

חנה איז דעמאלט נעווען נאך נאר א יונג ווייבעל, סך־הכל מיט איין קינד אויף די הענד און מיט'ן אנדערען אויף דער צייט. דערזעהען דעם מאן אזא פערשמירטען, אזא פערשוויצטען און אזא צעטראגענעם, האט זי זיך נענעבען א לאז צו איהם און א פרעג נעטהאן:

— נאט אין מיט דיר, שמואל?

— חנה, מע האט מיך אפגערופט, חנה!

חנה האט זיך שטארק דערשראקען. אין איין אויגנבליק האט זי אוועקגעזעצט דאס קינד, געהאפט א גלאז וואסער און צוגעלאפען צום מאן:

— א דונער איז מיר! וואו האט מען דיך אפגעבריהט, וואו?

— נישט אפגעבריהט, נאר אפגערופט. אט־א־דא־א.

אזוי האט איהר שמואל געענטפערט מיט א גליקליכען שמייכעל, אונטערגעטראגען איהר דאס בלאט און מיט שיינעדינג אויגען א וויי געמהאן אויף דעם ארט, פון וואנען עס האט ארויסגעשיינט, ווי גיך־גאלדענע שטערען, מיט נרויסע לויטערע פיערעקעכיגע אותיות: „שמואל שמעלקים"!

יענעם טאג איז נישט געווען, דאכט זיך, אויף דער נאנצער וועלט, פון כתריעלעווקע ביז אויף יענער זייט אמעריקא, נאר איינער אזא גליקליכער, ווי שמואל שמעלקים. נישט נעקוקט אויף דער בלאטע, נישט געהערט חנה'ס פראטעסט: „וואוהין וועסט דו נעהן אין אזא טוואן?" — האט אונזער העלד זיך אוועקגעלאזט מיט'ן בלאט איבער דער שטאדט, אפגעשטעלט כמעט יעדען בעוונדער. דערצעהלט, אז דאס נעהט ער פון דער פאסט, נאר־וואס בעקומען דאס בלאט — „אטא, זעהט איהר?"...

מיט די וועגער טראגט ער אונטער יעדען גליק אונטער דער נאז דאס בלאט מיט די נרויסע לויטערע פיערעקעכיגע אותיות: „שמואל שמעלקים". די כתריעלעווצעס האבען, ווי עס שיינט, ניט רעכט פערשטאנען שמואל שמעלקים' גדולה. זיי האבען געמיינט, אז דארט שטעקט עפעס א נייעס, א מלחמה, א שרפה, א מגפה. אדער אזוי עפעס א נייע נזירה אויף אידען. און חאטש מע האט קיין צייט ניט, מען איז פערטאראמט מיט דאגות־פרנסה, נאר הארכען נייעס — מהכתיתי, מיט'ן נרעסטען כבוד!

— אנו, לייען אומיסטנע, וואס שרייבט מען דארטען ביי דיר אין בלאט?

— אט דא איז מיטען דער בלאטע זאל איך אייך לייענען?

— וואס זשע האסט דו אונז באדארפט אפשטעלען ?
— איך האב אייך נאר געוואלט ווייזען, אז... אז מע האט מיך אפגערוקט ! אפגערוקט !...

אזוי ענטפערט זיי אונזער גלייקליכער העלד מיט א שיינענדיג פנים און טיאפקעט ווייטער. און די כתרילעווצעס קוקען זיך איבער, קנייטשען מיט די פלייצעס און ווינקלען זיך, ווי דער שטיינער איז :

— אלע בייזע ווייסטע חלומות !
— מע האט איהם אפגערוקט !
— מע האט איהם צוגערוקט !
— מע האט איהם איינגעפרעסט !
— איינגעזאלצען !
— איינגעווייערט !
— פארמארעניירט !
— חא־חא־חא !

* * *

עס איז שווין געווען טיף אין דער נאכט, און שמואל שמעלקים איז נאך אלץ נעלעגען ביי זיך אויפ'ן גלעגער מיט אפענע אויגען. ער האט זיך געפיהלט, ווי א העלד, ווי א מענש, וואס האט אפגע־טהאן עפעס א גרויסע, א וויכטיגע זאך, וואס האט איהם ווי אפ־געניילט פון אלע זיינע בעקאנטע אין כתרילעווקע, אויפגעהויבען איהם הויך, העכער מיט א קאפ פון אלע כתרילעווקער. א קלייניג־קייט — ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגערוקט אויפ'ן בלאט, און זיי ניט !... און ער קוקט אויף זיי פון אויבען אראפ, מיט רחמנות. ער שטעלט זיך פאר, אז אט שטעהט ער אויף א הויכען בארג, און אונטען, אונטער'ן בארג, שטעהט גאנץ כתרילעווקע און האלט זיך איין, ווי ער דרש'עט זיי, ווי ער פרעדיגט זיי הויכע שענע גע־דאנקען פון מענשליכקייט, פון געטליכקייט און פון אייביגקייט, און וואס ווייטער וואכסט ער אלץ העכער און העכער, און מלאכים לאזען זיך אראפ צו איהם פונ'ם הימעל, חאפען איהם אויף אויף

זייערע ברייטע פלײצער אוּן טראָגען אים אַוועק ווייט־ווייט פוּן כּתרי־לעווקע, אוּן... ער ווערד אַנשלאָפען.

קאַפּיטעל ב.

ער שרייבט אויף די גאָזעטען, אוּן כּתרי־לעווקע חכמה׳ט זיך.

לייבער פריינד! דאָס, ווּאָס איך האָב דיר דאָ דערצײלט אין קאַפּיטעל א, האָב איך דיר דערצײלט א מעשה, ווּאָס האָט זיך געטראָפען מיט פינף אוּן צוואַנציג יאָהר צוריק. איבערלעבען פינף אוּן צוואַנציג יאָהר אין אידישקייט אין כּתרי־לעווקע איז נישט קיין פינף אוּן צוואַנציג שלום־עליכם׳ס אָפּשטעקען, אוּן נישט קיין פינף אוּן צוואַנציג אייער־בייגעל אויפעסען, אוּן אפילו נישט קיין פינף אוּן צוואַנציג פייגעלאָך אויסשיסען... ניט אומזיסט האָט זיך אונ־בעמערקט אריינגע׳גנבה׳ט צו אונזער העלד אין בערדעל אַריין א היבש ביסעל זיבער אוּן אויף זיין ברייטען ווייסען שטערן האָבען זיך אויסגעלעגט טיפען קנייטשען — נאָר ניט דער שמואל שמעלקים, ווּאָס אמאל.

אמאל איז דאָס געווען א יונגערמאַן א צאַצקע, פוּן די, ווּאָס מע קויפט זיי אין כּתרי־לעווקע פאַר געלד. מע זוכט זיי מיט ליכט אוּן מע דינגט זיך פאַר זיי מיט׳ן שדכן, ווי מע דינגט זיך פאַר אייז אכט, אוּן אז מע דינגט זיך אויס, גיט מען זיי אַוועק א שענע, אייז עהרליכע אידישע טאַכטער, מיט היבשע עטליכע קערבלאָך נדן, מיט עטליכע יאָהר קעסט, אוּן מע האלט זיי, ווי א ציערונג אין שטוב, ווי אייז אבן־טוב, ווי א שיינדעלע אין דער משפּחה, גוטע פרייזד זאלען אנקווּעלען אוּן שונאים זאלען צעפּיקעט ווערען. דעם ערשטען שבת נאָך דער חתונה פיהרט מען דעם נעקויפטען איידעם מיט פּא־ראד אין שוהל אַריין, די נייע בגדים אויף איהם קנאקען, די שטי־וועלאָך סקריפּען. דער שוועהר בעוצעט איהם אויבען־אַן אין מזרח זייט, מיט׳ן פּנים צום עולם. פיינע בחורים מיט אויסגעלעטע פּאות

און קליינע חדר־יונגלעך מיט אונטערגענעצטע נעזלעך שטעלען זיך אויס אקעגען איהם און בעטראכטען איהם מיט גרויס נייגעריגקייט, ווי א עלעפאנט, און אז מע רופט איהם אויף צו דער תורה און ער קלינגט דעם מפטיר, ווי א גלאק, זינגט די ברכות, ווי א סאלאווי, דעמאלט — אהא! — קוקען ארויס פון אויבען, פון דעה ווייבערשער שוהל, ווייבערשע נעז מיט ווייבערשע אויגען. אויף די נעז זעה איך אננעצייכענט קנאה, און אין זייערע אויגען לייען איך:

— האט ער עס איינגעהאנדעלט א מציאה, רב יאסי דער נגיד, פארשטעהרט זאל עס איהם נאר ווערען, רבונו של עולם!...

פאר קלאר קאן איך איך ניט זאגען: צי ס'איז מקום געווארען די ווייבערשע ברכה, צי איבער איין אנדער זאך, נאר דער שלום־בית ביי רב יאסי דעם נגיד אין שטוב איז ניך פערשטעהרט געווארען. רב יאסי דער נגיד האט זיך ארומגעקוקט, אז די מציאה, וואס ער האט איינגעהאנדעלט, איז נאר ניט אזא מציאה. דאס הייסט, אזוי אפילו, אויבען־אויף, וואס קאן ער האבען צו זאגען אויף זיין איידעם? מהבתיתי, א יונגער מאן א נעראטענער; נישט מעהר אט דאס. וואס ער גיט זיך אף מיט די נאררישקייטען, „שרייבט אויף די גאזעטען" נאר, עפים מעשה קבצן... און דער שוועהר האט זיך אננעבלאזען אויף דער שוויענער, און די שוויענער האט געפיירט אויף דער טאכטער, און די טאכטער האט בעהאלטען דאס פנים אין קישען און שטילערהייד נעווייגט...

און די שטאדט? וואס זאלט איהר קלערען? כתריעווקע איז, ברוך־השם, איין ערטעל פון סאמע חכמים. קלוגע קעפ, פראקטישע מענשען. זיי האבען ניט אנדערש געקוקט אויף דעם נגיד'ס איידעם, ווי אויף א קאליקע, א בעל־מום, א מענש מיט א „געבארענעם חסרון, ניט דא נעדאכט"...

אודאי וועט שמואל שמעלקים זאל ניט זיין רב יאסי דעם נגיד'ס איידעם, וואלט איהם דאס שרייבען אויף די גאזעטען אף געלאפען ניט אזוי גלאט. נאר ווייל ער איז רב יאסי דעם נגיד'ס איידעם, האט דער עולם געוויצעלט זיך איבער איהם הינטער די

אויגען, געווייניקיך, און עס זענען געפלויגען שארפע, שפיצינע ווערטלעך:

— א מענטש האט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאפ!
— ניט דא געדאכט!
— ניט אקעגען נאכט דערמאנענדיג!
— נעבאך א ביסעל ניט דערשפיצט, וואס איז ער שולדיג?
— נישט קיין ביסעל, נאר א סך.
— בלשון אשכנז ווערה עס אנגערופען, אפנים, לעקישעוואטע?
— ווי אזוי זשע וועט עס הייסען אויף אונזער לשון?
— שוטה בן פיקחאלץ.
— אדער לאמטערנשיסער בן פדהצור.
— און אפשר גאר שמינדער בגעץ?...

קאפיטעל ג.

שמואל שמעלקים ווערד א כתרילעק.

נאר דאס, וואס איז כתרילעווקע קאן זיך ערלויבען איין איידעם אויף קעסט, איז ניט ערלויבט א יונגען מאן, וואס איז שוין א בעל־הבית אליין פאר זיך. רב יאסי דער נגיד, זאל זיין א מליץ־יושר, איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט. זיין ווייב, זאל זיך מיהען, האט זיך פערבענקט נאכ'ן מאן און איז אויך אוועק אהין, פון וואנען קיינער איז נאך צוריק נישט געקומען, און אונזער העלד, שמואל שמעלקים, איז אריינגעטראטען אין דער וועלט אריין, געוואקסען א סוחר, איבערגענומען דעם שוועהר'ס קראם אין כתרילעווקע, א קראם פון שניט און פון באקאליי און פון צעלניק אזא פון פויגעל־מילך, און די דירה האט ער ג'ירש'עט פונ'ם שוועהר, די גרעסטע דירה אין כתרילעווקע. דאס איז אזא מין דירה, וואס ס'איז כדאי, זי זאל ווערען בעשריבען. שטעהט שטעהט זי, די דירה הייסט עס, אין מיטען מארק, סאמע אין דער רעבטער בלאטע. קיין הויף האט

זי ניט, און דאס, וואס געפינט זיך אין א הויף, האט זי אויך ניט... דערפאר איז זי כמעט העכער האלב געדעקט מיט אייזען, און די אנדערע האלב מיט שערבלעך, אזוי, אז זי חאפט דעם אפבליק פון א מענשען, וואס מע האט איהם אנגעטהאן א היטעל, געשטוקעוועט פון צווייערליי מאטעריעס. היינט האט זי, די דירה הייסט עס, צוויי גאנקעס, איינעם פון פארענט און איינעם פון הינטען; דאס הייסט, עס וועגדט זיך, וויי אזוי איהר קוקט. קוקט איהר פון ד ע ר זייט, איז ד א דער פון־פארענט און ד א ר ט דער פון־הינטען. קוקט איהר פון י ע נ ע ר זייט, איז ד א ר ט דער פון־פארענט און ד א דער פון־הינטען.

אויף קיין זאך האבען די כתרילעווצעס ניט אזוי מקנא געווען רב יאסי דעם נגיד'ס יורש, ווי אויף דער דירה מיט די צוויי גאנקעס.

— באשערט א מעגטשען אזא גוטס!

— עס וועט ביי איהם האבען א קיום, ביי דעם לאמטערענ־שיסער!

— פון אסתר־תענית ביז פורים.

— דץ א סוחר!

— שמעיה בעל־פרנסה!

— איציקעל בעל־תכלית!

— און דער קאפ איז איהם נאר וויים איך וואו!

— אין יעהופעץ אויפ'ן יאריד.

— ערגיץ אין די בלעטער דארטען...

אזוי האט זיך דער עולם געוויצעלט, געשלייפט די צינגלעך און ביסלעבוויז געגומען דעם נגיד'ס יורש צו דער ארבייט, און דוקא מיט גוטען, מיט א חניפה'לע, א טובה'לע, א גמילות־חסד'עלע, א געשעפטעלע, א הלואה'לע — מהכתיתי, פאר וואס ניט? אזוי לאנג, אזוי בריט, ביז שמואל שמעלקים האט אנגעווארעט די גאנצע ירושה און איז געווארעט, אויף דער כתרילעווקער שפראך, „נקי", ריין ווי א טעלער, א כתרילעק גלייך מיט אלע כתרילעווקער...

„משלנו" — הייסט דאס דארטען, און מיט א פאטש איז פלייצע זאגט מען איהם : „אחינו אתה". און ווי באלד „משלנו" און מיט א פאטש איז פלייצע „אחינו אתה" — איז שוין דעמאלט אז אך און וועה ! . . .

נע'פטר'ט די קראם מיט'ן ביסעל נעלה, האט זיך אונזער שמואל שמעלקים בעקענט מיט'ן כתריל'עווקער דלות און מיט אלע זיינע תרי"ג בהעלפערם. נישט מיט א מאל, נעווהנליך, נאר פאוואלינקע, ביסלעכווייז האט ער זיך געקאטשעט בארג ארויף, ביז ער איז געקומען צו דער מדרגה פון אנקומען צום גביר פון שטאדט רב נתן קורח, פערזעצען ביי איהם די דירה מיט די צוויי נאנקעס, זיין לעצטען מאיאנטעק. יענער מאג איז נעווען, קאן מען זאגען, תשעה־באב ביי שמואל שמעלקים אין שטוב. ווי א שאטען האט ער ארומגעשפאנט פון איין ווינקעל צום אנדערען. די קינדער האבען זיך בהאלטען. שטיל'ערהייד האט חנה נעשלונגען די טרער, און דערזהען דעם מאן, ווי ער איז פער'חושכ'ט, האט זי געמאכט א פרייליך פנים און איהם אויסגערעדט דאם הארץ :

— דו ביזט נישט דער איינציגער. נאנץ כתריל'עווקע לינט פאר'משכונ'ט ביי אט דעם בלוט־זוינער.

און אז דער מאן איז אוועקגענאנגען צום גביר רב נתן קורח, האט זיך ערשט דעמאלט חנה אוועקגעזעצט ווייגען אויף ביידע אויגען : „וועז איהר טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן..."

נאר אונזערע לעזער ווייסען, אז מיר האלטען נישט פון קיין קלאג־ליעדער אזוי האבען נישט ליעב קיין טרערען, דעריבער היפען מיר איבער א גאנצע עפאכע פון פינף־און־צוואנציג־יעהריגע צרות, און געהען אריבער גלייך צום לעצטען אקט פון אונזער טראגי־קאמעדיע.

קאפיטעל ד.

מזל־טובֿ! שמואל שטעלקים איז א בעל־יובֿל.

נישטא קיין אייבינע זאך אויף דער וועלט. אַווי שמועסען די אויפגעקלעהרטע, די פילאָזאָפען. אלסדינג, זאָגען זיי, ענדערט זיך אויף דער ערד: מענשען ווערען פערעלטערט און שטאַרבען אַוועק. הייזער ברענען אפֿ. שטעדט ווערען חרוב און איבערא־נייעם אויפגעבויט. פון א ים ווערד א טריקענישׂ, פון דער טרי־קענישׂ ווערד א ים, און אַווי ווייטער און ווייטער.

פאר אויפגעקלעהרטע לייט, פאר פילאָזאָפען, נעמען מיר אַראָפּ דאס היטעל. לאָזען זיי אַבער קיין פאראיבעל ניט האָבען — זיי זענען נישט בעקענט מיט דער כתריעלעווקער בלאָטע. אלסדינג אויף דער וועלט ענדערט זיך, נאָר נישט די כתריעלעווקער בלאָטע. אַווי ווי מיט פינף און צוואַנציג יאָהר צוריק, פונקט אַזוי שטעהט זי אויך איצט פערטיעפט און פער'עקשן'ט, פיהרט א שטרייט מיט די שטראָהלען פון דער זון און ווי נישט אויסטריקענען פאר קיין געלד נישט. שוין איבערגעלאָפען דער תמוז מיט די הייסע טעג און מיט די הייסע נעכט, וועט גאָנץ כתריעלעווקע שלאָפט מיט ווייבער און מיט קינדער אין דרויסען. שוין אַוועק דער תשעה־באב, וועט אידען קאָנען זיך פערגינען אַזא לוקסוס, ווי געהן אין מיטען גאָס אין די זאָקען — און די בלאָטע שטעהט נאָך אלץ מיט איהר פראָכט און גלאַנץ, און די כתריעלעווצעס, פערקאָטשעט די פאָלעס, קלינגען זיך נאָך אלץ, זוכען מיטלעו, ווי אַזוי אויסצוטרע־טען א סטעוישקעלע, לעגען אַוועק א שייטהאלץ אדער א צוויי ציגעל און שפרינגען, ווי די מזיקים, חאפען זיך אריין אפטמאל מיט א פוס אין א קאליעוושע. פערשפריצען דאס פנים אי זיך. אי יענעס, און שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טודטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קדיש מיט דריי מיתה משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

און אט זעהען מיר איצט, אין פינף און צוואנציג יאהר ארום, אין א שענעם פריהמארגען וויעדער אונזער העלד שמואל שמעלקים, ווי ער טיפקעט וויעדער אין דער זעלבער בלאטע, וואם מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק; וויעדער בריה'ט ער זיך ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתריעלעוקער בלאטע, און וויעדער איילט ער זיך פון דער פאסט מיט א בלאט אין די הענד, און וויעדער איז ער פער־שוויצט און פרייליך־צעטראגען.

וואם האט איצט אזעלכעם פאסירט מיט איהם, וואם זיין גע־קנייטשטער שטערן שיינט אזוי, אזוי וואם אויף זיין פערעלטערט, פער'חושכ'ט פנים שפיעלט אזא צופריעדען גליקליך שמייכעלע? — עם האט זיך געטראפען אזעלכעם, וואם ער האט זיך אויף דעם קיין מאל נישט געריכט. א נס האט זיך געטראפען, לעזער, א נס: עמיצער, א גוטער פריינד אהן א נאמען, האט זיך דערמאנט און געגעבען צו וויסען אין בלאט, אז היינטיגען טאג איז געווארען פינף און צוואנציג יאהר זינט שמואל שמעלקים איז ארוים אויפ'ן פעלד פון דער אידישער ליטעראטור מיט זיינע בעשרייבונגען פון כתריעלעוקע.

„מיר וויסען ניט — אזוי שרייבט דער אונבעקאנטער פריינד אין בלאט — מיר הויבען נישט אן צו וויסען, וער איז אט דער שמואל שמעלקים און וואם ער איז. מיר וויסען נור, אז פינף און צוואנציג יאהר כסדר ליגט א מענש אין א זומפ, וואם הייסט כתריעלעוקע, און הערט נישט אויף אונז בעקאנט צו מאכען מיט די דארטיגע משונה מאדנע ברואים, ווי ער רופט זיי אן: די „קליינע מענשעלעך"...

און נאך א סך אזעלכע זיסע וועלטער שרייבט דער אונבע־קאנטער פריינד אין בלאט, און לאזען לאוט ער אוים מיט א מזל־טוב צו שמואל שמעלקים און מיט א ברכה צו זיין פינף און צוואנ־ציג יאהריגען יובילעאום...

יובילעאום ? ! . . . קיין מאל האט שמואל שמעלקים ניט געדענקט פון קיין יובילעאום, קיין מאל אפילו אין חלום ניט געזהעזן אזא זאך. מע מוז מודה זיין, אז אונזער העלד האט מיט זיין ארעמער פעדער אין דעם משך פון די פערגאנגענע פינף אוו צוואנציג יאהר קיין שטערזן פון הימעל נישט געחאפט אוו קיין חידושים ניט אויפגעטהאן. איין שבח דארפן מיר איהם אבער נאכזאגן: ער האט געטהאן זיין ארבייט געטרייו אוו מיט ליעב־שאפט, ווי די ביעז, וואס טראגט איהר חלק האניג אינ'ם גרויסען ביענשטאק ארויז. קיין מאל האט ער זיך נישט געפרעגט קיין קשיא: צוליעב וואס ער לעגט זיך אזוי אוועק פאר כתרילעווקע אוו פאר די קליינע מענשעלעך? איך זאל וויסען, אז דאס וועט ניט זיין קיין בעלעדיגונג, וואלט איך איהם פערגליכען צו א קוה, וואס זויגט איהר קעלבעל גאר נישט צו פרעגען קיין קשיות, למאי זי טהוט עם... קיין כבוד האט ער פון זיין שרייבען קיין מאל ניט ערווארטעט. פון קיין לוין האט ער קיין מאל נישט גע'חלומ'ט. צו דעם, וואס ווערד אנגערופען „קריטיק", האט ער קיין מאל ניט זוכה געווען, אויב מיר זאלען נישט רעכענען די „היימישע קריטיק" פון די כתרילעווצעם, וואס זענען אין כעם סכנות, אז מע „בעשרייבט זיי אויף די גאזעטען". זיי האבען בעסער ליעב רעדען פון דער גאנצער וועלט, איידער די גאנצע וועלט זאל רעדען פון זיי. זיי האבען בעסער ליעב חוזק מאכען פון יעדען בעזונדער, איידער עמי־צער זאל חוזק מאכען פון זיי. אט אזא טבע איז שוין ביי זיי פון קדמונים. דעריבער האבען זיי איהם געבעטעז מיט גוטען, ער זאל זיי ניט „ארויסשטעלען אויפ'ן בלאט", וואהרום עם „וועלען זיין בזיונות"... עם האבען זיך געפונען אויך אזעלכע, וואס האבען איהם אפילו געגעבען אנצוהערעניש, געדרעט פערשטעלט, בלשון סגי־נהור: אז טאמער וועט ער זיך דערוועגען אנריהרען זייער נאמען, „וועלען פליהען פעטש" — אוו אויך פעטש איז א כתרי־לעווקער דוקא א בטוח. אין כתרילעווקע — איך האב עם אויך, דאכט מיר, שוין לאנג בעמערקט — וועדען מעהרסטענטיילס גע־

שעפטען אוז סכסוכים לויקווידירט דורך פעטש :
— פיטש־פאטש — אזוי זאגען זיי — איז א קורצער פסק אוז א מזומנ'ע מטבע.

אוז פלוצים קומט אייז אונבעקאנטער פרייגד אין בלאט אוז דערמאנט דער וועלט, אז ער, שמואל שמעלקים, איז א בעל־יובל, אוז וועז ? גראד היינט, וועז ער האט געהאט א בייזעז, א פינ־סטערעז פריהמארגעז, וועלכער וועדד בעשריבעז אט דא, אין קא־פיטעל ה.

קאפיטעל ה.

א וויסטער פריהמארגעז.

כתריל'עוקע האט נאך ניט אויפגעוואכט בעכט פוז איהר זיסעז שלאף, אוז די גליקליכע כתריל'עווצעס זענעז נאך געווען געפענטעט אין דעם כשוף פוז דער זומערדיגער נאכט, נישט געקאנט אפרייסעז זיך פוז די וואלדענע חלומות : א ריח פוז פריש ברויט... אייז ארומאט פוז געפילטע פיש מיט ציבעלעס אוז מיט פעפער... נאנ־צע לונג־אוז־לעבערס, נאר־וואס פוז דער יאטקע... נייע שמעקעג־דיגע שיך פונ'ם שוסטער... נאנצע הויזעז פונ'ם שניידער... א גרויסער מארק... א יאריד... קונים א סך... פדיוז... פרנסה... — אט וואסערע גוטע זאכעז דער גוטער בעל־החלומות שיט אויף כתריל'עווקע פוז זייז מילדער האנד. אייז עבירה, וואס נאנץ פריה געהט אויף נאט'ס זוז אויף כתריל'עווקער הימעל אוז טרייבט ארויס דעם עולם אויף דער שלאכט — זוכעז ברויט פאר די הונגעריגע ווייב אוז קינדער !

— סטוק ! סטוק ! סטוק ! — האט זיך דערהערט א קאפ אין טהיר, אוז שמואל שמעלקים האט זיך אויפגעהאפט, אראפגע־

שפרונגען, אויפגעעפענט די טהיר און אריינגעלאזט א פריהען גאסט, קאפעל דעם אדוואקאט.

— ברוך־הבא, א גאסט, וואס עפּיס אזוי פרימ ?

ניט איהם און ניט זיין ווייב חנה'ן איז געפעלען דער דאזיגער פריהער וויזיט פון קאפעל דעם אדוואקאט. קאפעל דער אדוואקאט איז אזוי זיך אפילו א גאנץ וואהל מענשעל, נאר איין זאך, וואס ער האט א הינטיש פנים, און וואס ער רעדט א ביסעל אונטער דער נאז און חאפט אזוי, אז עס מאהלט זיך אייך אויס, אז ניט ער רעדט, נאר ער האווקעט.

— האו־האו־האו ! איהר ווייסט דאך, אז איך בין נישט מעהר, ווי איין אדוואקאט... מיין פרנסה... מע זאגט מיר געהן — געה איך. רב נתן קורח האט אייך געלאזט בעטען, איהר זאלט איהם אפרייניגען די דירה, האו־האו... אט איז דער אספאלני־טעלנע ליסט אטא, מיט דער פראזשנע אטא, מיט דער וואדא־וואדעניע, מיט די אלע איבעריגע שפארגאלען, נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטאווא טשאסטי פערוואי סוואדא זאקאנאוו גראזשדאנסקיך, האו־האו־האו...

אט אזוי האט זיך אויסגעהאווקעט קאפעל דער אדוואקאט און איז אוועק זיין וועג, נאר נישט געוואלט אויסהערען די ברכות, וואס שמואל שמעלקים' ווייב האט מכבד געווען דעם רוצח, דעם גזלן, דעם בלוט־זויגער רב נתן קורח, און נישט געוואלט זעהען די שטילע טרערען אויף איהר שלים־שלים־מזל'דינען לעבען, אז אך און וועה, וועז איהר טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

אויף דעם געווייז האבען זיך אויפגעהאפט אלע קינדער, די גרעסערע און די קלענערע. געוואהר געוואהרען, אז מע וואלט זיי ארויס מיט די בעבכים אין דרויסען ארויס, האבען די עלטערע בעקומען וויסע טוידטע אויסגעצוינענע פנימ'ער, אהן א טראפען בלוט, מיט שטומען וועהטאג בעטראכט די אומגליקליכע טאטע־מאמע, און די קלענערע — די זענען געשטאנען אין איינע העמדלעך

און געציטערט. ווי די לעמעלעך. זייערע גרויס־אפענע אויגען האבען געזאגט :

— איהר מיינט, אז ווייל מיר געהען נאקעט און באַרוויים, ווייסען מיר שוין נאַרנישט ניט ? . . .

נאָר דאָס יונגסטע און דאָס לעבסטע, די געבאַלעוועטע מיזינקע, רייזעלע, א קינד א גאַלד מיט איין אונטערגעשטעקט העמדעל און מיט אויסגעבויגענע פעסעלדיגע פיסעלעך, קאַטשעט זיך ווי א קאַטשקעלע, רעדט צום פּאַטער אויף א מאַרנער שפּראַך :

— העטי מעטי קאַפּעטילע אי קייפי טיעטי פּעטעלי.

אויף אונזער לשון הייסט עס :

— אז דו וועסט מיר געבען א קאַפּעקעלע, וועל איך מיר קויפען א קאַנפעקטילע.

א קינד א טרייסט ! א קינד א נחת ! . . . שמואל שמעלקים טאָפּט אין אלע קעשענים און קאָן נישט געפינען קיין קאַפּעקע, און ער קאָן נישט צוזעהן דעם צער פון׳ם קינד ערגער ווי פון אלע איבעריגע קינדער, און א שווארצער שאטען פערשפרייט זיך אויפ׳ן פּנים, און פרישע קניטשען אויפ׳ן שטערן, און א טיעפער שווערער זיפץ רייסט זיך ארויס ניט ווילענריג פון׳ם הארצען.

— אויף די שונאימ׳ם קעפ ! — זאגט צו איהם חנה זיין ווייב, רעדט איהם אויס דאָס הארץ : — נאַרעלע, דער הימל זעט דער ערד איז נישט געפאַלען... און זי שיקט איהם אפּ צום גביר רב נתן קורח, טאַמער וועט ער זיך אפּבעטען נאָך א מאל חאטש אויף א קורצער צייט, ביז דער אויבערשטער וועט רחמנות האבען...

— אויפ׳ן עשאפּאט וואלט איך דיר ליעבער געגאַנגען...

אזוי זאגט שמואל שמעלקים שטילערהייד זיך אין באַרד אריין, רוקט אז דאָס היטעל און לאזט זיך געהן צום גביר רב נתן קורח.

קאפיטעל ז.

דער גרעסטער נביר איז כתריליעווקע — רב נתן קורח.

איך מיין, אז ער דארף אויך זיין בעקאנט, וואס ווער קען ניט רב נתן קורח? ער האט דאך א שם „אויף דער גאנצער וועלט". אלע וויסען, אוז ער איז בעריהמט זיך דערמיט, אז ער איז שוין כמעט דרייסיג יאהר ניט ארויסגעגאנגען מפתח ביתו. וועד עם דארף, דער טרעפט צו איהם. און דארפען דארף צו איהם יעדער, וועד עם האט וואס צו פערזעצען. אמאל, אין די יונגע יאהרען, פלענט מען צו איהם טראגען פער'משכונ'ען אלסדינג, וואס האט א וועדטה, למשל: א בגד, א לייכטער, א סאמאוואר, א שטויסעל, א קוואדט, איין עטרה, א מגילה, אפילו א פאר־א־יאה־ריגער לולב איז אויך געווען א סחורה. איצט, אויף דער עלטער, האט ער געווארפען איין אום'חן אויף די אלע זאכען, פיינט געקרינגען „דוויזשימאסט" (מטלטלין) און גיט זיך אפ נור מיט „אימושטשע־סטווע" (הייזער). אלע וויסען, אז ער מאכט ניט קיין אנדערע געשעפטען, א חוץ הייזער. ס'איז א סברא, אזוי שמועסט דער עולם, אז נאנץ כתריליעווקע ליגט ביי איהם „במשכנתא". און, ווי דער שטיינער איז, פליהען דארטען שטעכווערטליך מיט ליצנות אויפ'ן גביר'ס אפעטיט צו הייזער.

— טאמער וויסט איהר, וואס וועט ער טהון איבער הונדערט און צוואנציג יאהר מיט אזוי פיעל הייזער?

— ער וועט זיי נעמען מיט זיך אויף יענער וועלט.

— ער וועט זיי איינואלצען איז זאלץ.

— ער וועט זיי פאר'משכונ'ען ביי'ם מלאך המות.

— איך זעה, אז איהר וויסט קיינער ניט דעם סוף פון אונזער גביר רב נתן קורח.

— וואס זשע שווייגסט דו, אז דו וויסט?

— ער וועט האבען דעם אייגענעם סוף, וואס יענער קורח איז חומש.

— איינגעזונקען וועלען, הייסט עס, מיט אלע מאשאנטקעס ? פון דער לעצטער המצאה קוועלט דער עולם אזוי שטארק, אז ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער. און רב נתן קורח טהוט זיך זיינס : ער פערליהט געלד אויף הייזער און נחלאות און וועדר וואס א יאהר רייכער מיט א פאר הייזער און מיט א פאר קלייטש. אויסער דעם, איז זיך רב נתן קורח זעהר א פיינער בעל־הבית און בטבע זעהר א סימפאטישער מענש. ער האט א כלל — אויפנעמען יעדען אייניציגען פרייגדליך, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען אונז געלערענט : „בסבר פנים יפות", דאס הייסט, מיט א בריטען בראך־הבא און מיט א „פאר וואס זיצט איהר ניט ?". אז איהר קומט אריין צו איהם, ווייסט ער נאר ניט, וואו ער זאל אייך אנידערזעצען. ער טראגט אייך אונטער צווויי שטוהלען מיט א מאל און פרענט אייך, אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי ? נאר באלד טהוט ער זיך א חאפ :

— או־וואי, ניטא ווער ס'זאל שטעלען דעם סאמאווער... אפשר וועט איהר נעמען א ביסעל איינגעמאכטס ? או־וואי ! די דיענסט האט צוגענומען די שליסעלעך ! . . . זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט ? וואס זשע הערט זיך עפעס נייעס ?

רב נתן קורח האט זעהר ליעב, מע זאל איהם דערצעהלען נייעס. און וואס איז דער חידוש ? א מענש גענהט נישט ארויס מפתח ביתו שוין כמעט דרייסיג יאהר ! און אז מע דערצעהלט איהם נייעס, חאטש דאס נייעס מעג שוין האבען א בארד, הערט ער זיך צו, קוקט זיך איין, שאקעלט מיט'ן קאפ, שמוצערט מיט די ליפען, וועדר נתפעל, גלייך ווי ער הערט דאס דעם ערשטען מאל אויף זיין לעבען, ביז עס קומט צו געלד... נאר דא מוזען מיר זאגען א פאר ווערטער וועגען רב נתן קורח'ס אויסזעהען, דעמאלט, האפען מיר, וועט זיין פארטרעט זיין פאלקאמער.

רב נתן קורח האט זעהר א סימפאטיש אויסזעהן. מיר שטעלען זיך אבער אפ נור אויף די אויגען זיינע. איין אויג איז ביי איהם איין אויג. א געוויינליך אויג. ווי ביי אלע מענשען איין אויג. דאם הייסט, א וויסעבעל מיט א שווארצאפעל, ווי עם נעהער צו זיין. דאם אנדערע אויג איז ביי איהם שוין נור שווארצאפעל אליין. אהן א סימן פון וויסעבעל. דאם דאזיגע שווארצאפעלדיגע אויג האלט ער שטענדיג צוגעמאכט, א חוץ דעמאלט, ווען עס האנדעלט זיך וועגען געלד. הויבט איהר אן רעדען פון געלד, אזוי עפענט זיך ביי איהם אויף דאם שווארצאפעלדיגע אויג און עס הויבט אן ארבייטען, דאם הייסט, עס דרעהט זיך אין עס שעמעריט מיט א שרעקליכער גיכקייט! עס איז כמעט גאר אונמעגליך דעמאלט צו קוקען איהם גלייך אין פנים אריין. אין עס בייט זיך איבער ביי איהם דאם גאנצע געשטאלט. דאם פריהערדיגע „סבר פנים יפות" ווערד פערשוואנדעז אינאייניעם מיט'ן שטענדיג זיס־לאקרעצדיגען שמייכעלע, און אויפ'ן צרט פון דעם ליעבהארציגען זיסען גביר רב נתן קורח וואכסט אוים א חיה, און עם גלוסט זיך אייך אנטלויפען ווען גיכער און ווען ווייטער...

פון דעם, ווען מיר האבען געשמועסט ביז אהער וועגען אונזער געליעבטען גביר, קאן דער לעזער מיינען, אז רב נתן קורח איז חלילה א איד א „בעזדיעטניק", דאם הייסט, א מענש אהן קינדער. מוזען מיר פערהאפען און געבען צו וויסען דער וועלט, אז מיט זיין ערשטער ווייב חיה־חוה האט ער טאקי ניט געהאט קיין קינדער. געווען איז זי, זאל מיר מוחל זיין, א גרויסע מיאוס'קייט, און איז געשטארבען ביי איהם פון שרעק: ער פלעגט זי, זאגט מען, אפט אונטערשלאגען... דערפאר אבער, אז זי איז געשטארבען, האט ער פאר איהר מטה צעטיילט א סך צדקה, געדונגען א שטענדיגען קריש נאך איהר נשמה און האט תיכף ומיד חתונה גהאט און גענומען דוקא א יונג קינד, בלוט און מילך, מיט'ן נאמען קריינדעל, און מיט איהר האט איהם דער אויבערשטער געבענשט פונקט איז א יאהה ארום מיט א בן זכר. דעם דאזיגען בן זכר האט ער א נאמען גע־

געבען נאָך זיינע ביידע זיידעס: רב יוסף און רב איצי. האָבען זיך די צוויי נעמען צענויפגענאָסען און ס'איז אויסגעקומען יאָסעפ־איצי: „מיט דער צייט איז פון יאָסעפאיצי במילא געוואָרען „יאָ־סעפיץ". און אַט אזוי איז ער שוין פערבליבען ער היום הזה. עס איז איבעריג צו זאָגען, אַז יאָסעפיץ איז געוואָכסען א תכשיט, וני געווייניקיך, ביי א גביר, אין אזא גוטס. עס איז נור נויטיג צו בעמערקען, אַז א חוץ אַלע מעלות, וואָס ער האָט גוט געלערנט אידיש און רוסיש און א ביסעל דייטש און פראַנצויז און לימיין און געלייענט טורגעניעוון און דאַרווין, איז ער נאָך דערצו געווען א שטיקל טויב און א ווילדער שווייגער. מע קאָן זאָגען כמעט, אַז אין כתריקעווקע האָט איהם נאָך קיין בן־אדם ניט געהערט רעדען, א חוץ דעמאָלט, וועז רב נתן קורח פלעגט זיך צעקאָכען מיט'ן שווארצ־אפעלדיגען אויג איבער געלד און אויסשרייען אויף א קול: „יאָ־סעפיץ, וואו ביזט דו?" דעמאָלט וואָכסט אוים יאָסעפיץ, מע ווייסט ניט פון וואַנען. יאָסעפיץ איז שוין א בחור צו לייטען און עס שיט זיך איהם שוין א בערדעל. אין די הענד האַלט ער צוויי ביכער, טורגעניעוו און דאַרווין.

— יאָסעפיץ, וואָס זאָגסט דו דערויף?...

יאָסעפיץ שניצט אוים די נאָז מיט צוויי פינגער, ווישט זיך אָפּ מיט דער פאָלע און ענטפערט קאַלט ווי אייז:

— ס'איז גאָר נישטא וואָס צו רעדען!...

דאָס איז די אינציגע פראַזע, וואָס כתריקעווקע האָט וועז געהערט פון דעם דאָזיגען פיינעם בחור, און אַלע האָבען גאָנץ גוט געוואוסט, וואָס אין דער פראַזע שטעקט, וואָרום ווי שלעכט דער אלטער קורח זאָל ניט זיין, קאָן מען דאָך ביי איהם א מאָל חאטש עפּיס פועל'ען. האָט ער אבער אריינגערופען דעם תכשיט, מיט איהם זיך איין עצה האַלטען: „יאָסעפיץ, וואָס זאָגסט דו דערויף?" און יאָסעפיץ האָט א זאָג געטהאָן קאַלט: „ס'איז גאָר נישטא וואָס צו רעדען!" — דעמאָלט מעגט איהר שוין זיין זיכער, אַז עס וועט אייך ניט העלפען קיין שמע ישראל...

— א כפרה האט געמעגט ווערען דער היינטוועלטיגער זוהן פאר זיין אלטען טאטענס נאגעל פון׳ם מינדסטען פינגערעל נאך איידער ער האט דערזעהן די ליכטיגע וועלט! — אט אזוי בענשט כתריעוו־קע רב נתן קורח׳ס קדיש דריי מאל א טאג, אוו, ווי אויך צו־להכעיס, ווייל די ברכה ניט מקוים ווערען.

איצט, אז איהר האט זיך בעקענט א ביסעל נעהענטער מיט דעם דאזיגען ליעבהארציגען פארשוין אוו מיט זיין ליכטיגען קדיש, וועט אייך קיין חדוש ניט זיין, וואס אונזער העלד שמואל שמעלקים האט אויסדערוועהלט בעסער צו געהן אויפ׳ן עשאפאט. ער האט געוואסט פאראוים, אז ס׳איז ארויסגעווארפען זיין געהן מיט זיין רעדען מיט זיין בעטען. רב נתן קורח וועט איהם אויפנעמען מיט׳ן בריטען ברוך־הבא. וועט איהם בעטען זיצען, וועלען מכבד זיין מיט טיי אדער מיט איינגעמאכטם, אויספרענגען ביי איהם, וואס הערט זיך עפים נייעס... ער, שמואל שמעלקים, וועט זיצען ווי אויך הייסע קויהלעוו, וועט זיך אויפבינדען אוו פערבינדען עטליכע מאל האם האלזטיכעל. ער וועט זיך בעת־מעשה פיהלען, ווי א מענש, וואס קלויבט זיך באדעו, שטעהט שוין א נאקעטער אוו האט מורא צו שפרינגען אין וואסער אריין. וועט ער זיך אננעמען מיט די לעצטע כחות אוו וועט געבען א זאג:

— איך האב צו־נ־איך, רב נתן, א בקשה, מכח׳ן פראצענט. הייסט עס...

ער וועט נאך נייט ענדיגען זיין בקשה, וועט זיך ביי רב נתן׳ען אויפעפענען דאם שווארצאפעלדיגע אויג אוו עם וועט אנ־הויבען קאכען:

— ניין, ניין! אלסדינג יא, נאר דאם ניט! וואס פאר א מאדע — ניט צאהלען קיין פראצענט! פראצענט איז געלט, אוו געלט איז ניט שמעלט — פחי! דיין שוועהר איז געווען, זאל מיר מוחל זיין, א „קאפעיעטשניק", געזשעברעט, געפראצעט, צוליעב וועמען? צוליעב אט די דאזיגע שמויגערס, די לאמטערענשיסערס, וואס דרוקען אויף די בלעטער אוו וויייסען נור טרענצלען געלט,

פלעכטעז קערבלעך, אוז קומט צו פראצענט, איז פחע! יאסעפיץ, וואו ביזט דו, וואס זאגסט דו דערויף?

וועט זיך בעווייזען יאסעפיץ מיט טורגעניעווען אוז מיט דער־ווינען. וועט אויסשנייצען די נאז מיט צווויי פינגער, וועט זיך אפ־ווישען מיט דער פאלע אוז א זאג טהון:

— ס'איז נאר נישטא וואס צו רערען!...

אט אזוי וועט זיך אויפלאזען זיין וויזיט צו רב נתן קורח מיט אומזיסטע בלוטצאפענישׂ, אומזיסטע בזיונות. אוז דאך געהט ער צו איהם, ווי א פער'משפט'ער צום טוידט. נאר נעהענדיג חאפט ער זיך אראפ פריהער אויף דער פאסט אוז בעקומט דאס גוטע בלאט אוז דערזעהט די גוטע בשורה, ווי מיר ווייסען שוין, אוז ער בלייבט שטעהן איז מיטען נאס אוז לייענט נאך א מאל אוז נאך א מאל, אוז גלויבט ניט זיינע אויגען. אוז שפאנט ווייטער.

* * *

יא. דאס איז געווען א וואונדערליכער, זעלטענער פריהמארגען, וואס האט זיך אנגעהויבען מיט שווארצע וואלקענס אוז נעענדיגט זיך מיט א לויטערער זון. דאס איז געווען א פריהמארגען, וואס האט זיך אנגעהויבען מיט א „אויספאלניטעלנע לייסט" אוז אויסגעלאזט מיט א „יובילעאום".

קאפיטעל ז.

שמואל שמעלקים אוז נראף טאלסטאי.

„יובילעאום" :...

דאס דאזיגע זיסע וואָרט האט זיך שטיל ארייגגעשלויטעלט, ווי אויף בוימהעל, צו אונזער העלד אין הארצען אריין, האט איהם געווארעמט, ווי א גוטער וויין, ווי א באלזאם צו די ביינער, אוז א ביסעל ווי פער'שכור'ט.

„מיין יובילעאום?!"... — אזוי טראכט זיך שמואל שמעלקים מיט טרערען אין די אויגען און פערגעסט אין דער מינוט דעם גביר רב נתן קורח מיט דעם אדוואקאט קאפעל, און ער איז זיי מוחל די שפיכות־דמים, און איז מוחל אלעמען פאר אלע פינף און צוואנציג שווערע ביטערע יאהרען, פאר אלע קלעפ פון גאט און פון לייטען, — אלסדינג איז פערגעסען געווארען אצינד! און שמואל שמעלקים בריה'ט זיך שוין ניט, זוכט שוין ניט קיין סטעושקעם; ער שפרייזט איבער דער כתריעווקער בלאטע, גלייך ווי אויף דער בעסטער בריק, און לייענט די לייבע זיסע ווערטער פונ'ם אונבעקאנטען פרויינד, וואס האט דערמאנט דער וועלט, אז ס'איז פארהאן ערגיץ א שמואל שמעלקים, וואס איז היינט א בעל־שמחה, א בעל־יובל, א יובילאר,— און ער פיהלט ניט די ערד אונטער זיך, און ער חאפט זיך צום בלאט נאך א מאל, און זיינע אויגען פאלען אויף א נייעם נאמען אינ'ם זעלבען בלאט — גראף ל. נ. טאלסטאי. אלזא, צוויי יובילע־אומס, צוויי יובילארען: ג ר א ף ל ע ו נ י ק א ל א י ע־ ו ו י ט ש ט א ל ס ט א י פ ו ן י א ס נ ע פ א ל י א נ ע און ער, ש מ ו א ל ש מ ע ל ק י ם פ ו ן כ ת ר י־ ל ע ו ו ק ע! חא־חא־חא!

און ער צעלאכט זיך ניט ווילענדיג צו זיך אליין: ווי קומט ער, אזא קליין ווערעמל, קענען א וויזילטהיער? ווי קומט ער, דאס קלענסטע שטערענדעל, קענען דער גרויסער פלאמענדיגער זונ, וואס בעשיינט די גאנצע וועלט? און פון דעסטוועגען — אט זעהט איהר דאך — שטעהט זיין נאמען, שמואל שמעלקים, אינאיינעם מיט'ן ריזיגען גלית הפלשתי פון דער וועלט, מיט'ן גראף טאלס־טאי!...

און (א, זינדיגער מענש!) עס חאפען איהם אונטער זיינע געדאנקען און טראגען איהם אוועק, ווי אלע מאל, ווייט אין הימעל אריין, אינ'ם עולם הרמיון, און ער פרעגט זיך: „לאמיר זעהען, פאר וואס ניט?... און לאמיר שמועסען דאס אייגענע ווייערער א מאל צוריק — פאר וואס טאקי ניט?... שוין זשע איז ער, דער אונבעדיי־

טענדער שמואל שמעלקים, נישט כמעט דאס זעלבע אין דעם קליי־נעם פינסטערעז כתרילעווקע, וואס טאלסטאי פאר דער גרויסער ליכטיגער וועלט? טאלסטאי, די גרויסע פלאמענדיגע זונן, האט בע־לייכט מיט איהר מורא'דיגען פייער די גאנצע ערד, און ער, דאס קליינע שטערענדעל, האט ער דען ניט בעלייכט מיט זיין קליין פייערעל א קליין שווארץ פינטעלע אויף דער ערד. וואס מע רופט דאס כתרילעווקע? וואר איז געווען דער ערשטער, וואס האט נע־געבען צו וויסען דער וועלט, אז ס'איז נאר פארהאן ערגיץ א כתרי־לעווקע, און אז איז כתרילעווקע איז פארהאן א בלאטע, און אז איז דער בלאטע טיאפקעז ארום מאדנע מינים נפשות, קליינע מענשעלעה, וואס קוועטשען און וואס דריקען און וואס פרעסען און וואס פרעסען איינס דאס אנדערע מחמת הונגער און מחמת פינסטערניש אוז מחמת נויט און מחמת איינגשאפט און מחמת עפוש? וואר איז געווען דער ערשטער, וואס האט בע־וויזען, וואס פאר פערלעז עס וואלגערען זיך אט דוקא אין דער דאזיגער בלאטע, אט דוקא אינ'ם דאזיגען פינסטערניש, אט דוקא אין דעם דאזיגען ענגשאפט און דעם דאזיגען עפוש?"...

קאפיטעל ח.

עם שיטען זיך מזל־טוב'ס און מתנות, ווי פון א ראזשעק.

און שפרייזענדיג שוין מיט גאנץ ברייטע שפאן איבער דער כתרילעווקער בלאטע מיט אזעלבע געדאנקען, פרענט ער ביי זיך אליין א קשיא, א כתרילעווקער קשיא:

— וואס וואלט גאט געאהרט, למשל, וועז די היגע קליינע מענשעלעה זאלען מאכען אין כתרילעווקע א טאראראם מיט זיין יוביליאום פונקט אזוי ווי דארט, להבדיל, די אומות העולם מיט

דעם, להבדיל, גרויסען־גרויסען לעוו טאלסטאי?... פאר וואס ניט? און לאמיר שמועסען דאס אייגענע וויעדער א מאל צוריק: פאר וואס טאקי ניט?... און פון דער מחשבה צו דער מעשה איז דאך ביי אונזער העלה, אזוי ווי ביי אלע כתריעווצעס, נישט מעהר ווי איין שריט — און עס שטעלט זיך איהם שוין פאר אין דער מחשבה א קאבענוש, פונקט ווי מיט'ן גראף טאלסטאי: א געוואלד, א רעש, א געפילדער, עס טהוט זיך חושך:

— מזל־טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א בעל־שמחה!

— א גוט יום־טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א יובילאר!

אין שטאדט איז געווארען ליהודים! ששון ושמחה! די קרעמער האבען צוגעשלאסען די קלייטעו, מלמדים האבען צעלאזט די חדרים. אלע, פונ'ם רב ביז'ן שמש, פונ'ם שוחט ביז'ן בעל־עגלה, האבען זיך צענויפגעזאמעלט, נעקומען צו איהם אין שטוב אריין איהם אפגעבען מזל־טוב. נאר עפים ברעקעלט מען זיך און מע קווינקעלט זיך, גלייך ווי זיי וואלטען זיך פערענטפערען:

— מיר האבען נאר נישט געווואוסט, הייסט עס, אז ס'איז היינט אזא טאג. דאס הייסט, מיר האבען געווואוסט, פאר וואס זאלען מיר ניט וויסען? נאר מיר האבען אלץ געווארט, הייסט עס, ביז ס'וועט קומען די צייט... ביז'ן יובל אריין, הייסט עס...

נאר וואס איז דאס געווארען פלוצים אזא שטופעניש מיט אזא קוועטשעניש מיט א שושקעריי? אהא! דער גביר רב נתן קורח אליין מיט זיין כבוד איז אויך נעקומען צו שמואל שמעלקים דעם יובילאר אין שטוב אריין מיט א שיינענדיג פנים, און — א נס איז געשעהען, א נס בתוך נס! הערט א מעשה: צוויי אויגען ביי איהם, מענשליכע צוויי אויגען! וואו איז אהינגעקומען דאס שרעקליכע שווארצאפעלדיגע אויג?

— העכער דרייסיג יאהר — אזוי זאגט רב נתן קורח צום גאנצען עולם מיט זיין זים־לאקרעצדיג שמייכעלע — העכער דרייסיג יאהר, אז איך געה ניט ארויס מפתח ביתי, נאר צוליעב אזא טאג, חע־חע, האב איך מיך מיישב געווען, ווי זאגט ער, פארט א מענטש,

וואס שרייבט אזעלכע נוטע זאכעו, חע־חע, שוין פינף אוו צוואנ־ציג יאהר, קומט איהם, כלעבעו, א יישר־כח מיט א מתנה, חע־חע...

אוו ער דרעהט זיך אויס מיט'ן פנים צוריק:

— יאסעפיץ, וואס זאגסט דו?

וואכסט אויס יאסעפיץ, מע ווייסט ניט פון וואנעו, שנייצט אויס די נאז מיט צווויי פינגער אוו ווישט זיך אפ מיט דער פאלע.

— ס'אז גאר נישטא וואס צו רעדעו!...

נאכדעם ציהט ארויס דער גביר רב נתן קורח א ווייסעו בוינעו פאפיער פוו בוזעם־קעשעני אוו דרעהט אויס דאס פנים צום בעל־היובל:

— נא דיר אוו בלייב דיר ביי דיין דירה מיט די צווויי נאנקעס, וואס דארף איך זיי? איך האב נענוג, חע־חע... יאסעפיץ, וואס זאגסט דו?

— ס'אין גאר נישטא וואס צו רעדעו...

אוו דער עולם הערט, אוו קיינער וואונדערט זיך ניט, נלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... גאר ווער שטעהט עס הינטער'ן גביר'ס פלייצים אוו חעחעקעט איהם אונטער? עפים זעהר א קענטליכער פארשוין! שוין זשע איז דאס קאפעל דער ארנואקאט? וואו איז אהינגעקומעו זיין הינטיש פנים? אוו ער האווקעט גאר נישט, אוו ער חאפט שוין ניט אזוי, אוו ער רעדט ווי א מענש:

— אט האט איהר איך צוריק אייער פראזושנע אטא, מיט דער וואדאוולדעניע אטא, מיט די אלע איבערינע שפארגאלעו, נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטא־ווא טשאסטי פערוואי סוודא זאקאנאוו גראשדאנסקיך...

אוו דער עולם הערט אוו קיינער וואונדערט זיך ניט, נלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... אוו בחורים קומעו אז, אוו מיידלעך קו־מעו אז, דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס! ווער מיט א לאבער־קראנץ, אוו ווער מיט איין ארעם, אוו ווער מיט א שיר, פערפאסט פוו נאך גאר א יונגעו משורר אין כתריעווקע. היינט מתנות — א בארג מיט מתנות: טישטיכער אוו האנטיכער,

און נאנצע שטיקער מאטעריע, און נאנצע קעפּלעך צוקער, און פּער־חתמ'עטע פּלעשלעך כרמל־ווייז, און קאסטענם מיט נעפּעם, און קעסטלעך מיט זילבער. און א שווערע מאססיווע נאלדענע פּערער האט איהם יאסעל דער נאלדשמיעד, א איד א יאדישלייווער און מיט גראבע ליפּען, אונטערנעטראגען און זאנט צו איהם מיט א הייזעריג קול:

— זהב טהור... זעכס און פּופּצינסטע פּרוף... עובר לסוחר... מע קאן זי פּארזעצען...

און נאכדעם הויבען אן נעהן „ווינרישנע בילעטען", און פּאקעטען האבען זיך נעגעבען א שאט, ווי פּון איין ארבעל. וואס איז דאס? דאס איז נעלד. מעות מזומנים!

און דער עולם שטעהט און הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און ער קוקט זיך ארום, זוכט מיט די אויגען חנה'ן. וואו איז זי ערגיץ? אט איז זי מיט די קינדער. זי שטעהט און בעטראכט די האנטיכער מט די טישטיכער מיט'ן אי־בערינען בעל־הבתישקייט, און ער טראכט זיך: „די האנטיכער מיט די טישטיכער זענען ביי איהר טייערער פּון וויים איך וואס... א פּרוי בלייבט א פּרוי"... און ער בענענט זיך מיט איהרע אויגען, וואס זענען נאך אלץ פּול מיט ליעבשאפט, און עס דאכט זיך איהם, אז זיי זענען נאס.

— חנה, דו ווייסט? איצטער ווייסט דו?

— חלילה!... אדרבה!... מיינע טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

און שטילע מילדע טרערען קיקלען זיך אויף איהר צעקנייטשט, נאר אלץ נאך שען געזיכט. נאר דא קומט אן דאס יונגסטע, דאס ליעבסטע און דאס שענסטע, רייזעלע די מיזינקע, מיט איהר שפּראך:

— העטי מעטי קאפּעטילע אי קייפּי טיעטי פּעטעלי.

און פּאטער און מוטער צעלאכען זיך. און אלע קינדער לאכען. נאר פּלוצים ווערד א טומעל מיט א פּאטשעריי אין טיש:

— שא! שאט! שטיל זאל זיין! לאזט הערען, וואס מע רעדט!
— ווער רעדט?
— איך רעד!

קאפיטעל ט.

וואס טהוט מען מיט אזוי פיעל נעלד?

ווער איז דער איך? דאס איז נחמיה, איין ארעם־בחור, א שטיקעל עזות־מחוצף־פנים, האלט א דרשה לכבוד דעם בעל־היובל. איין אנדערס מאל וואלט אזא שייגעץ, אזא קבצניוק, אפילו נישט געוואגט עפענען א מויל פאר קיין עין הרע אזא איין עדה מיט מענשען. נאר איצט, אין אזא טאג...

און נחמיה דער ארעם־בחור, דער עזות־מחוצף־פנים, רעדט פאר פייער און פאר וואסער, לענט די נגידים ארצה און הויבט די ארעמע לייט העכער הייזער, און דעם יובילאר — ביז'ן הימעל. און דער עולם הערט און שווייגט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און תיכף נאך נחמיה'ן שטעהט אויף חיים, און נאך חיים'ען שטעהט אויף בן־ציון, אלע יונגע לייט, און אלע רעדטן, איינער שענער פונ'ם אנדערטן, איטליכער ווי זיך אוים־פיינטן פאר'ן עולם מיט זיין ציינגעל און מיט זיינע קענטענישטן. אייפער א בחור מיט א פעטשייל'ע און מיט א שענעם חתוך־הדבור האט זיך אוועקגעשטעלט און דערמאנט דעם עולם, אז היינט יום־טוב'ט די וועלט, אייגענטליך, צוויי ימים טובים, צוויי יובילעען, און ער פערגלייכט דעם גראף מאלסטאי צו, להבדיל, שמואל שמעל־קים: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט תמיד אין זינען נעהאט נור טובת־הכלל; אזוי ווי דער, אזוי יענער האט קיינמאל קיין הנאה ניט געהאט פון זיינע ווערק... שטעהט אויף נאך איינער, א בחור מיט גרויסע צייהן און מיט א שטארקען באריטאן, און ווייזט אויף

מיט זיין שכל־הישר און מיט זיין כח־הדבור, אז טאלסטאי דערף נאך הייצען די הרובע ביי שמואל שמעלקים, וואלום דער גרעף טאלסטאי, אז מיר זאלען וועלען גוט בעטראכטען, האט זיין אייגענם חאטש א יאסנע פאליאנע, און ער, שמואל שמעלקים, וואס האט געהאט ביז אהער? דלות האט ער געהאט, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, דלות!

פלוצים הערט זיך א קול פון די בעלי־בתים:

— געגוג אייך שוין, יונגע צאוצקעס, צו שלייפען די ציגנלעך און ארויסווייזען אייער בריה'שאפט! מע וויסט, אז איהר קאנט רעדען, מע וויסט! צייט מע זאל זיך נעמען צו א תכלית. אידען! לאמיר קארשט געבען א טראכט, וואס זאל מען טהון מיט'ן ביסעל מזומנ'ס?

שטעהט אויף איינער א פיינער בעל־הבית:

— מע דארף איהם פארזארגען מיט פרנסה, מיט א געשעפט, עפענעז א קראם, פון שניט און פון צעלניק און באקאליי און פון זאליאז...

שטעהט אויף נאך איינער, אויך א פיינער בעל־בית, און טהוט זיך א זאג:

— א קראם טויג ניט. א ווייגשענק. דאס בעסטע איז א ווייגשענק.

— ניערוויזשימאסט! — שרייט נאך איינער, א בעל־הבית מיט א גרילצענדיגער שטימע. — הייזער! הייזער דארף מען איהם קויפען, און לאז ער זיך זיצען און שרייבען.

— א מאיאנטעק! — שרייט נאך איינער גאנץ הויך. — א מאיאנטעק! א אימעניע מיט א הויף און מיט א סאושעלקע און מיט א וואלד, א סאסנאווע וואלד!

— סאסנע איז בלאטע! — שרייט איינער נאך העכער. — דעמב! דעמב איז נעלט!

— בהמה! — ווערד איינער שיער ניט צעריסען שדייענדיג — וואס טויג איהם נעלט? נעזונט — דאס איז דער עיקר!...

און ער אליין, דער בעל־יובל, איהם פרענט מען גארניט. ער קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, מיט חנה'ן. חנה שטעהט. בעטראכט די טישטיכער מיט די האנטיכער מיט'ן איבערייגען בעל־הבתישקייט, און ער טראכט זיך: „א פרוי איז דיר קיין קאטאוועס ניט! דא האנדעלט זיך וועגען א מאיאנטעק, און זי קוועלט אן פון די טיש־טיכער מיט די האנטיכער!" און זייערע אויגען בענגענען זיך, און עס דאכט זיך איהם, אז חנה'ס אויגען, וואס זענען נאך אימער פול מיט ליעבשאפט, זענען נאס. און ער וויל זי פרענען: „נארעלע, וואס וויינסט דו? פרעהען דארף מען זיך, ניט וויינען"... און דאס יונגסטע. דאס ליעבסטע און דאס שענסטע פון אלע, רייזעלע די מי־זינקע, קאטשעט זיך צו איהם, וויי א קאטשקעלע:

— העטי מעטי קאפעטילע אי קייפי טיעטי פעטעלי...

קיין מאל האט דאס דאזיגע העטימעטי־לשון ניט געהאט אזא חן, ווי איצטער, אין דער מינוט. און עס גלוסט זיך איהם לאכען, ווי ער האט נאך אויך זיין לעבען קיין מאל אזוי ניט געלאכט...

קאפיטעל י.

דער סוף פון דער קאמעדיע.

שוועבענדיג אין אזעלכע ליכטיגע הימלען. שפאנט אונזער העלד, דעם גראף טאלסטאי'ס קאללעגא, מיט'ן בלאט אין דער האנד און קומט־צו אונבעמערקט אלץ נעהענטער צו זיך אהיים, און דער־זעהט פון דער ווייטען ביז זיין שטוב מיט די צווייי גאנקעם איין איינגעלויף פון מענשען, אידען מיט ווייבער און קליינע קינדער... און ער וואכט אויף, ווי פון שלאף. און ער פרענט ביי זיך: „שוין זשע איז דאס אמת, ניט קיין חלום, ניט קיין פאנטאזיע, אט דאס אלץ. וואס ער האט געועהען ביז אהער איז דער מחשבה? שוין זשע

האבען זיך דאס טאקי צענויפגענקלויבען די כתריעלעווקער לייט צו פייערען זיין יובילעאום?"...

און ער קוקט זיך גוט איין, און ער דערקענט צוויישען עולם קאפעל דעם אדוואקאט, שוין וויעדער מיט'ן הינטישען פנים, און נאך א סך בעקאנטע פארשוינען דערקענט ער. און עס ווערד איהם קשה איין זאך: וואס זיצט עפים זיין ווייב חנה מיט די קינדער אין דרויסען אויף צענויפגעווארפענע בעבעכים, האלט דאס פנים אין די הענד, שאקעלט זיך און ווייגט?... ער שטעלט זיך אף און הערט זיך איין און דערהערט חנה'ס קול, ווי זי יאמערט:

— זעהט, אידישע קינדער, און נעמט אייך ארף א מוסר, אויף וואס איך בין איבערגעקומען, רב יאסי דעם נגיד'ס טאכטער!... טאטע־מאמע זאלען איצט אויפשטעהן!...

בעלי־בתים קוקען זיך איבער, שמוצערען מיט די ליפען. ווייבער שאקלען מיט די קעפ, ווישען זיך די אויגען מיט די פארטיכער. איינער א איד א בעל־הבית שטעהט אקעגען קאפעל דעם אדוואקאט און טענה'ט מיט הענד עפים זעהר געשמאק און אביסעל פערשטעלט, אויף כתריעלעווקער לשון:

— אט אזוי ווי דו קוקסט מיך אן, נעם איך צווישען יא און ניין און צעפאטש דיר פאוואלינקע די הינטישע מארדע דיינע, דו כלב שבכלבים, דו מסור, דו יאבערניק, דו פארקויפטע נשמה!

נעבאך א רחמנות אויף קאפעלען! וואס קאן ער ענטפערען אויף אזעלכע מארנע רבורים? ער טרעט אף צוריק, קוקט אויפ'ן עולם און האווקעט זיך אף, ווי ווייט ער קאן:

— האוי־האוי־האוו! וואס ווי! ער, אידישע קינדער?... אנגענפאלען, טאמער ווייסט איהר וואס?... וואס בין איך שולדיג? מיין פרנסה, האוי־האוו... מע שיקט מיך, נעה איך... דער סראק האט שוין לאנג פראסטראטשעט נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסאטאווא טשאסטי פערוואי סוואדא זאקאנאוו גראושדאנסקיה, האוי־האוי־האוו...

דער זייטיגער עולם מישט זיך אריין, טרעטען אן אלע אויפ'ן אדוואקאט מיט'ן הינטישען פנים: אלע רעדען, אלע שרייען, אלע פילדערען, און אלע מיט הענד, און אלע אויף קאפלעך. און אונזער העלד קוקט זיך איין, און עס זעהט אוים פון דער ווייטען, ווי א טיטשקע הינט האבען בעפאלען איינעם א הונט, אלע האווקען, און קאפעל האווקעט זיך אפ... נאר פלוצים וואכסט אויס א נייער פאר־שוין, גאוורילענקא דער פריסטאוו, א בעשעפעניש מיט א גראבען בויך, ווי א קעסעל־פויק. אז ער גענט, טרייסלט זיך דער בויך. און רעדען רעדט ער זעהר נעזונד אידיש, נאר ער ווארפט אריין פון יוצא וועגען א מאל א רוסיש ווארט אויך:

— גאספאדא! גאספאדא! אין שוהל אריין! דארט וועט איהר זיך ריסען, דארט וועט איהר זיך בייסען, דארט וועט איהר רעדען נער־נער־גער, ניט א־דא. פאזשאלאיטי וואן, גאספאדא!

דער עולם ווארפט אוועק קאפלעך, רינגלט ארום דעם פריס־טאוו און מע רעדט מיט הענד און אלע אינאיינעם:

— סטייטש, וואשע בלאגאראדיע!

— אזא רציחה, פאני!

— פאני, היתכן?...

— הישמע כואת?...

* * *

פאר גרוים טומעל האט, אפנים, קיינער ניט בעמערקט אונזער יובילאר, מחמת אז ער האט געוואלט צוגעהן נעהענטער צו זיין אום־גליקליכער חנה'ן און צו זיינע פערגליווערטע קינדער, וואס האבען אויסגעזוהן ווי ארויסגעראטעוועטע פון א שרפה, האט ער זיך בע־דארפט רעכט דורשטופען דורכ'ן עולם. און אז ער האט זיך שוין דורכגעשטופט דורכ'ן עולם, איז ער נישט צוגעגאנגען ניט צו זיין אומגליקליכער חנה'ן, ניט צו זיינע פערגליווערטע קינדער. ער האט נאר געווינקט מיט די אויגען אין ארט, וואו אוועקצוזעצען זיך, — אזוי מיער האט ער זיך געפיהלט, אזוי אפהענדיג און אזוי

אויסגעמוטשעט איז ער געווען פונ'ם דאזיגען וואונדערליכען פריה־מארגען.

גרויסארטיג, מאיעסטעטיש און ווי מיט א איראניש שמייכ־לע קוקט אראפ פונ'ם קיהלען הימעל די סוף־זומערדיגע זונן אויף דער שטאדט כתריליעווקע מיט איהר בלאטע מיט איהרע קליינע מענשעלעך, וואס טיאפקען זיך אין דער דאזיגער בלאטע, און אויפ'ן ארויסגעווארפענעם געזינדעל, וואס וואלגערט זיך מיט די בעבעכים אין דרויסען, און אויף אלע, וואס דרעהען זיך דא ארום, היצען זיך, אמפערען זיך, שעלטען זיך און זענען גרייט דורם זיין, איינשלינגען איינם דאס אנדערע איבער'ן גראשען, איבער'ן גראשען, איבער'ן גראשען !...

נאנץ אליין, ווי א ווילד פרעמדען, זעהען מיר זיצען אויף אין ארויסגעשלייערט בענקעל דעם העלד פון דער דאזיגער קאמעדיע. נישט מיר זעהען, ער זאל ווייגען, נישט מיר הערען, ער זאל בע־קלאגען זיך אויף עמיצען. נאר זיינע טיעף־טרויעריגע איבערגעצוי־גענע אויגען קוקען אויפ'ן עולם מיט א פרעגענדיגען בליק, גלייך ווי ער וואלט וועלען וויסען, אויב ס'איז ניט קיין חלום אט דאס אלעס, וואס ער זעהט אט־דא און וואס ער הערט אט־דא ?...

— זאגט נור, גוטע, ליעבע מענשען, איז דאס נישט קיין חלום ?...

ניין. ס'איז ניט קיין חלום...

ליידער איז דאס ניט קיין חלום !...

און ער ווישט זיך מיט דער קאפאטע די נרויסע קאלטע טרא־פענס שוויים, וואס קייקלען זיך פון זיין שטארק געקנייטשטען שטערן.

וועלוועל גאמבעטא

נעשריבען אין יאהר 1903

וועלוועל נאמבעטא

א.

נאמבעטא איז נעווען א איד, וועלוועל איז נעווען א איד; נאמבעטא איז נעווען א בלינדער אויף איין אויג, וועלוועל איז נעווען א בלינדער אויף איין אויג; נאמבעטא איז נעווען איין אדוואקאט, וועלוועל איז נעווען איין אדוואקאט. דער נאנצער חסרון איז, וואס יענער נאמבעטא איז נעזעסען אין פאריז, און דער נאמבעטא — איז כתריעלעווקע. און אפשר איז דאס נאר א מעלה, ניט קיין חסרון? וואהרום לאמיר זיך ניט נארעו, וואס וואלט נעטהאן, למשל, דער פאריזער נאמבעטא איז כתריעלעווקע? און וואס וואלט נעטהאן דער כתריעלעווקער נאמבעטא אין פאריז? א סך גלייבער, וואס דער פאריזער נאמבעטא איז נעבליבען זיצען אין פאריז, און דער כתריעלעווקער נאמבעטא איז נעבליבען זיצען אין כתריעלעווקע און זיצט דארטען אפשר ער היום הזה.

ערשטענס, האט ער ביי אונז א נאמען פון דעם גרעסטען קאפמענש: ער זאל ניט זיין קיין איד, וואלט ער נעווען, זאנט מען, א מיניסטער: און מיר דאכט זיך, אז ס'איז א סך נעזוינטער, אז מע זאנט אויף א מענשען, אז ער וואלט ג ע ק א נ ט זיין, אוידער אז ער א י ז שוין, וואהרום אז יענער א י ז שוין, איז ער שוין. און דער וואס איז נאך ניט, קאן נאך זיין; ער האט ביה, הייסט עס... והשנית, האט ער ביי אונז נאנץ שען פרנסה און דוקא בכבוד. דאס הייסט, ניט אלע מאל בכבוד, וואהרום א מאל מאכט זיך, מע האט בזיונות אויף, נאר מיט וועמען מאכט זיך ניט קיין בזיונות? ווער קאן זיך דאס בעריהמען, אז ער האט אויף זיין לעבען נישט נעהאט קיין אומכבוד? וואו איז דאס דער חכם און דער בריה, וואס קאן מאכען אזוי, אז ער זאל קיינמאל פון קיינעם קיין בזיון נישט האבען? איך רעד שוין ניט פון פעטש: קיין מענש אויף דער וועלט איז ניט בעוואהרענט פון אייז אומגעריכטען פאטש... פאר וואס איז מיר

נראד נעקומען אויף די נעראנקען פעטש? ווייל די דאזיגע מעשה הויבט זיך אן מיט פעטש, און וועז ניט קיין פעטש, וואלט וועלווע ניט נעווען בלינד אויף אייז אויג, און וואלט נישט נעווען קיין אדוואקאט, און וואלט ניט נעהייסען „וועלווע נאמבעטא". און איך וואלט ניט נעהאט וואס צו שרייבען, דער דרוקער וואלט ניט נעהאט וואס צו דרוקען, און איהר וואלט ניט נעהאט וואס צו לייענען. אצינד, אז נאט האט נעטהאן א נס און ס'איז נעווען פעטש, האט מען וועלווען ארויסגעזעצט איין אויג, איז ער נעווארען איין אדוואקאט, און מע האט איהם א נאמען נענעבען „נאמבעטא", און איך האב, ברוך השם, וואס צו שרייבען, און דער דרוקער האט וואס צו דרוקען, און איהר האט וואס צו לייענען. — נעלויבט זאל זיין דער נאמען פון דעם, וואס לעבט אייביג און אויף אלע מאל, אמן.

ב.

איך וויים, וויבאלד איהר הערט, מע רעדט פון פעטש, פון אידישע פעטש, אזוי קומט איך'ן זינען א שוהל, גבאים, אתה הראית... וואהרום וואו דען קאנען אידען שלאגען זיך, אז ניט אין קיין מקום קדוש? וועז דען קאנען אידען פאטשען זיך, אז ניט שמחת־תורה צו די הקפות? עס קאן זיין, אז איהר זענט אפשה נערעכט, נאר איצטיגם מאל האט איהר דוקא ניט נעטראפען (ניט אלע מאל טרעפט איהר!). ס'איז נעווען ניט איז שוהל, נאר אין פאליש, ניט אום שמחת־תורה, נאר חול־המועד־פסח, און ניט פאר אתה הראית, נאר פאר אייז וואהרט „אבאנענט"...

פארהאן א וואהרט „אבאנענט" און פארהאן א וואהרט „אבאנענטענט": אבאנענט הייסט א פערשריבענער (אויף א בוך, א צייטונג, א בילעט, וכדומה). און „אבאנעמענט" איז די טייטש „דאס זיין פערשריבען". האט זיך בעראפט טרעפען אזוי, אז עפים אייער א בחור'ל (דאכט זיך, אז אפרים־יוסעל־משה־בערם) האט זיך

חול־המועד־פסח אין שוהל פאר זיינע חברים בעריהמט, אז ער האט זיך פערשריבען אין דער ביבליאטעקע אויף לייענען ביכער, איז איהם אויסגעקומען צו זאגען בזם הלשון:

— איך קאן אייך אנזאגען א בשורה, קינדער, אז איך בין שוין אייך אבאנעמענט.

האט זיך אננערופען אייגער פון די איבעריגע בחורים:

— וואס הייסט דו ביזט אייך „אבאנעמענט"?

מאכט ער:

— איך האב מיך פאַרשריבען אין דער שטאדט־ביבליאטעקע.

מאכט צו איהם יענער:

— הייסט דאך דאס, אז דו ביזט אייך „אבאנענט", ניט „אבאנעמענט".

מאכט ער:

— למאי נפקא מינה? „אבאנענט", צי „אבאנעמענט"?

מאכט צו איהם יענער:

— ס'איז א גרויסע נפקא מינה: ס'איז אזא חילוק, ווי, למשל, פון בניך ביז בוניך, אדער ווי פון יככה ביז יבבה: אבאנענט הייסט אבאנענט, און אבאנעמענט הייסט אבאנעמענט.

און דערביי האט יענער בעוויזען מיט דער האנד, וועלכס הייסט „אבאנענט" און וועלכס הייסט „אבאנעמענט": דאס הייסט, איינענטליך, האט ער מיט דער האנד גארנישט אויסגעוויזען, נאר געמאכט האט ער מיט איהר, אזוי ווי מע מאכט, למשל, דעמאלט, וועז מע וויל נעבען עמיצען גוט צו פערשטעהז, וועלכס הייסט „מאסיוו"; דערביי טהוט מען א רעכטען קוועטש מיט דער האנד און מע זאגט, אז מאסיוו וועדר אננערופען א זאך, וואס איז מאסיוו... און אזוי ווי יענער בחור האט פון די הענד ניט פערשטאנען דעם חילוק צווישען „אבאנענט" ביז „אבאנעמענט", האט ער אים בערגע'חזר'ט נאך א מאל דאס אייגענע:

— אצינד הער איך אייך אלעמען פאר דיר פיטאקעס, ווארום איך בין מיר אליין איין אבאנעמענט.

— אבאנעט! — פערריכט איהם יענער וויעדער א מאל.
— למאי נפקה מינה?
— וויעדער א מאל למאי נפקא מינה?
— וועד בעט דיך, זאלסט מיך פארריכטען?
— אז דו זאגסט שלעכט, פארריכט איך דיך.
— פון וואנען וויסט דו, אז איך זאג שלעכט? טאמער פאר־קעהרט?
— וואהרום איך וויים.
— זאג איך, אז דו וויסט ניט.
— זאג איך, אז דו ביסט איין עם־הארץ.
— זאג איך, אז דו ביסט איין עוות־פנים.
— זאג איך, אז דו ביסט א פארכוטש און האסט א טאטען א שמארעוואז און א פעטער א גנב!
— זאג איך, אז ר...

מעהר האט מען נישט געקאנט חאפען, וואס האט ד ע ר גע־זאגט און וואס האט י ע נ ע ר געזאגט, מחמת עס זענען געפלויגען פעטש פון ביידע צדדים; מענשען זאלען זיך ניט געווען אריינ־לענען, וואלטען זיי זיך אפגעביסען איינס דאס אנדערע די נעזער; נאר מחמת מענשען האבען זיך אריינגעלענט, האט יענער דעם אפ־געריסען נאר א האלבע קאפאטע, און דער יענעם האט אומגערז דערלאנגט מיט'ז עלענבויגען אין אויג אריין, האט יענער געגעבען א מאדנעם נעשרייי און איז געפאלען חלשות, האט מען איהם גע־נומען מינטערען, און אז מע האט דערוועהן, אז ס'איז אויפגעלאפען איין אויג, איז געווארען א גרויסער גוואלד און מע האט געבראכט דעם דאקטאר, האט דער דאקטאר געזאגט, אז ס'איז פארפאלען דאס אויג, איז דער גוואלד געווארען נאך גרעסער. סטייטש, איין אויג! ארויסגעוועצט איין אויג! אויג היינט, אויג מארגען — יענער איז געבליבען אהן איין אויג. און דער דאזיגער „יענער" דאס איז געווען וועלווען.

ג.

פון דער דאזיגער מעשה מיט'ן אויג פערשטעהט איהר, אז דאָס איז נעווען אין דער צייט, וועז די השכלה איז כתריעלעווקע האט שוין געגרייכט אזוי וויט, אז מע האט שוין געקאנט רעדען פון אזעלכע ענינים בפרהסיה. איין עק — אויס בוידעם, אויס קע־לער, אויס אונטער'ן־אויוועז, אויס בעהעלטען זיך אין פערבאַרגע־נע ערטער אוז זינדיגען דאַרטען שטיל־ערהייד מיט יצחק בער לע־ווינזאהז, מיט מאָפּו אוז מיט סמאל־ענסקין. אפענטליך, אידישע קינדער! בפרהסיא, כתריעלעווקער בחורים־לעך, פרעהט זיך! מע האט אייך ארויסגעלאזט אויף גאט'ס וועלט! מזל טוב אייך, טהיר אוז טהויער זענען פאר אייך אפען! לויפט, וויסע־חברה'ניקעס, גיכער, פערהאפט ערטער, נאר שאנעווען אייך, זייט וואויל קינדער, וואַ־רום אט־אט רוקט זיך אז א חמאַרע, אט פערמאכט מען די „חדרים" סאמע אונטער אייער נאז; איהר וועט קלאפען, אוז מע וועט אייך ניט עפענען; איהר וועט שרייען, אוז מע וועט אייך ניט הערען: די האר וועט איהר אויף זיך רייסען אוז וועט זאגען: חבל על דאבדין — נעווען אמאל יאהרען, אי, יאהרען!

סאמע אין די דאזיגע יאהרען האט אונזער רב וועלוועל גע־נאשט פון דער ציוויליזאציע א סך ביכער אוז א סך פרעמדע וואר־טער (ער האט געוואוסט כמעט דאס גאנצע וועלטערבוך אויף אויס־וועניג), אוז דערביי איז ער געבליבען, אוז וועז עס זאל זיך איהם ניט געווען טרעפען דאס אומגליק מיט'ן אויג, וואלט ער, ווי א סך אנדערע בחורים, אפשר געפאהרען שטודיערען, וואלט געענדיגט דאק־טאר אדער יורידס אוז ער וואלט געווען אפשר א מפורסם אין דער וועלט. נאר אזוי ווי עס האט זיך איהם געטראפען יענער אומגליק מיט'ן אויג, האט ער זיך אפגעשטעלט אויף דעם אָרט, וואו ער האט געהאלטען. אוז מחמת ער איז געווען פּאָרט א מענש פון ביכער אוז פון פרעמדע ווערטער, אוז א הענטעל האט ער געהאט א שענס, אוז א קעפעל האט ער געהאט א שארפס, האט ער זיך גענומען צו „אי־

וואקאטור", דורכגעקוקט רעכט דעם נייעם „שלחן־ערוך", אויסגע־
לערנט דעם גאנצען „סווארז־זאקאנאוו" אויף אויסווענינג צון אויפ־
געהאנגען א צעטעל ביי דער טהיר:

Повѣренный по дѣламъ

און אויסגעמאלט א טינטער מיט א לאנגער פען — א סימן,
אז דא שרייבט מען, און דאס איז געווען הייליג, מחמת רעדען האט
מען דא נישט גערעדט, נאר געשריבען און נאר געשריבען.

דאס פאפיער, וואס וועלוועל האט אנגעשריבען, איז נעווען
אזוי גוט, אז מע זאל אויספאהרען וועלטען, וועט מען בעסער ניט
אנשרייבען; אזוי האט געזאגט וועלוועל אליין און אזוי האבען גע־
זאגט ביי אונז אלע די, וואס האבען א שטיקעל ידיעה אינ'ם ענין
פון שרייבען. פאר זיין שרייבען האט מען זהר מורא געהאט, נע־
ציטערט אימת מות, מחמת אז ער האט געגומען די פען אין האנד
און האט אנגעהויבען שרייבען, האט זיך ביי איהם געגאסען ווי פון
א פאס. ער האט מיט זיין שרייבען אנגעשפארט אומעטום, וואו
איהר ווילט — צום גובערנאטאר, צום מיניסטער, און וואו ניט?
דערפון קאנט איהר חלילה מיינען, אז מיין וועלוועל איז נעווען א
מוסר אדער א יאבערניק? אסור! פארהאן אלערליי מוסרים מיט
אלערליי יאבערניקעם אויף דער וועלט, און מעהר ווי אומעטום זע־
נען זיי, ניט אויסגערעדט זאל זיין, פארהאן ביי אונז, ביי אידען,
הייסט דאס: איינער מסר'ט דעם אנדערען דערפאר, וואס יענער
האט ביי איהם צוגענומען פרנסה, און איינער מסר'ט דעם אנדערען
צוליעב דעם, ער זאל ביי יענעם צונעמען פרנסה... איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפאר, וואס יענעם איז צו גוט, און איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפאר, וואס איהם אליין איז נעבאך ניט גוט...
און וויערער איז פארהאן אזעלכער, וואס שרייבט אן אויף יענעם
א מסירה'לע גלאט אזוי, אהן א שום סיבה און אהן א שום טעם,
פון הייטליכקייט וועגען; ער איז, פערשטעהט איהר מיך, א בעלן
אנקוקען, וואס וועט זיין דערפון... די דאזיגע אלע מינים מוסרים,
וואס מיר האבען אויסגערעבענט, חתמנ'ען קיינמאל זייער נאמען

ניט. מען קאן זיי פערגלייכען צו דעם נעוויסען סארט „פערביסענע" הינד, וואס פאלען אן אויף אויף תמיד פון הינטען, טהוען אייך א חאפ ביי דער ליטקע, לאזען אייך בלוט אדער זיי רייסען אפ א פאלע, פערבוינגען דעם עק — און א גוטען טאג.

ד.

ניין, נישט פון דעם מין איז געווען וועלוועל גאמבעטא.

ער איז געווען איין אדוואקאט, און זיין אדוואקאטור האט ער געפיהרט מיט זיין אייגענער סיסטעם. זיין סיסטעם איז בעשטאנען אין ציהען, אפציהען. פערציהען, וועקצוציהען: און וואס מעהר נעצוינגען, אפגעצוינגען, פערצוינגען און אוועקגעצוינגען — איז אלץ בעסער (פאר איהם, גלוויינטליך). היינט האט ער ליעב נעהאט פאפיערען א סך, א פאפיער און נאך א פאפיער, א פאפיער אויף א פאפיער — אזוי פיעל פאפיערען, אז אי־בער די פאפיערען האט מען דעם עסק קיינמאל ניט ארויסגעזעהן נאר פאפיערען.

— וואס הערט זיך, רב וועלוועל, מיט מיין עסק?

— וואס זאל זיך הערען? מע בארארף דערלאנגען נאך איין פאפיער, וועט שוין זיין גוט.

— פאר וואס זשע דערלאנגט איהר ניט דאס פאפיער?

— איך קאן ניט דערלאנגען דאס פאפיער, ביז איך וועל ניט ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב איינגעגעבען די פאפיערען.

— פאר וואס זשע נעמט איהר ניט ארויס דאס פאפיער?

— אט דאס שמועסט מען דאך, אז איך בארארף איינגעבען א פאפיער, אז איך וויל ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב איינגע־נעבען די פאפיערען.

— א מעשה אהן איין עק מיט אייך, רב וועלוועל!

— לויגט אייך ניט? טא זוכט אייך איין אנדער אדוואקאט, א בעסערען פון מיר.

נאר ס'איז בלאטע. יענער וועט זיך ניט זוכען קיין אנדער אדוואקאט. און וועלוועל וועט ברענגען פאפיערען, און ציהען ווי־פיעל עם וועט זיך לאזען. וואהרום ער איז פארט דער בעסטער פון אלע אדוואקאטען איז כתריעווקע. יאסעל דער אדוואקאט האט נאר א צינגל א שארפס. אי דאס —ביי זיך איז דער היים; דער־טען — גארנישט... מענדעל קראפאון — דאס איז דאך אייז עס־האלץ, א ביזי־בזיון פאר'ן סודיא; ער שמיצט איהם נאנץ אפט די פראשענ־יע איז פנים אריין: שטיוועל, זאגט ער, דארף ער פוצען, ניט קיין פראשענ־יעס שרייבען... סאלאוויי־טשיק איז אפילו יא א שטיקל קענער, כלומר'שט געענדיגט, זאגט ער, דרוי קלאסען. איז ער א זשוליק, א פראסטער גנב. איין ירחמיאל איז א לייטישער מענש, איז ער אבער א גאנצער פריץ און א שווייגער; די וועלט האט פיינט א מענשען, וואס שווייגט; די וועלט האט ליעב א מענ־שען, וואס רעדט. בפרט איין אדוואקאט בעדארף זיך לאזען רערען. וואס דארפט איהר איין אדוואקאט — אפילו א דאקטאר; דאכט זיך, אין פלוג, וואס געהר זיך אן א צונג מיט א דאקטאר? פון דעסטוועגען איז אויך אייננעענהמען, אז ער לאזט זיך רעדען. אט איז פארהאן ביי אונז וויפיעל דאקטוירים, האט קיינער ניט אזוי פיעל פראקטיקע, ווי דער שווארצער דאקטאר האט, וואהרום דער שווארצער דאקטאר, אז ער קומט צום חולה, פרענט ער ביי איהם אוים ניט נאר, וואס ער האט נעכטען נעגעסען, נאר איטליכם בר־קעל טאפט ער ביי איהם אוים: פון וואנען ער איז, און וויפיעל ער איז אלט, און צי איז ער א בעווייבטער, און וויפיעל קינדער האט ער, יונגלעך צי מיידלעך, און וואס צאהלט ער דירה־געלד, און פארוואס ברענט די לאמפ אזוי פינסטער, און למאי האט דאס קליינע קינד אזא גרויסען פופיק, — זאגט אייך, וואס איהר ווילט, ס'איז א מחיה! אזא דאקטאר, אז ער קומט צו געהן, ווערד ליכטיג אין שטוב און פרייליך אויפ'ן הארצען; דער חולה אליין פיהלט זיך א סך בעסער ווי פון דעם בעסטען רעצעפט; וואס דארף ער א רע־צעפט, זאגט ער, אז דער דאקטאר איז מיר אליין א רעצעפט? פונקט

דער היפּך פון יענעם דאקטאר אין יהוּפּעץ, וואס איך בין געווען ביי איהם, ניט היינט געדאכט, מיט מיין ווייב זאל לעבען. מיין חיה־עטעל, דאַרפט איהר וויסען, איז אזוי אויך גענוג נערווּעז, היינט שטעלט אויך פּאר, אז דער חכם הייסט זיך בעווייזען די צונג אוז טהוט א מאך מיט דער נאז, טהוט א טאפּ דעם דופק אוז א מאך מיט דער נאז, זיצט די גאנצע צייט ווי א חתן — ער זאל דאס ארויסלאזען א וואַרט, אוז פּלוצים פערגלוסט זיך איהם א פּרעג טהון ביי איהר:

— וואוהין רעכענט איהר פאהרען אויפ'ן זומער?...

מיין חיה־עטעל האט מעהר נישט בעדאַרפט: זי איז געווארען אוים מענש אוז האט מיך אנגעהויבען צו טרייבען, מיר זאלען שוין פאהרען וואס גיכער קיין אויסלאנד — איז די „וואַרעמבעדער", אוז אז איך האב זי א פּרעג געטהאן, וואס איז אזוי דאס גיכקייט? איז זי אויך מיר אנגעפאלען אוז געזאגט, אז זי זעהט שוין לאנג, אז איהר לעבען איז ביי מיר וועַרטה א דרייער, אז איך ווייל, אז זי זאל חלילה שטאַרבען, אוז נאך כדומה אזעלכע וועַרטער האט זי מיר געזאגט. ווי דער שטייגער איז פון א ווייב, אז זי וויל דערגעהן דעם מאן די יאהרען — אוז אלץ איבער איהם, איבער'ן דאקטאר פון יהוּפּעץ... נאר שאט! איך האב אנגעהויבען פון אדוואקאטען אוז בין ארויך אויך דאקטוירים. לאמיר זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער אדוואקאט וועלוועל גאמבעטא.

ה.

נאך איין זאך איז געווען אין וועלוועל'ס סיסטעם — עדות. צו יעדען ענין איז ביי איהם געווען עדות אוז עדות אויך עדות. אינ'ם שכל פון עדות האבען געשטעקט צוויי זאכען: ערשטענס, האט מען צוליעב די עדות געקאנט ציהען, אפּציהען, פערציהען אוז אוועקציהען וויפיעל ער האט אליין געוואלט, וואַרום צווישען א סך

עדות מוז זיך מאכען, אז איינער וועלט נישט געווינט, איינער פאַרט אוועק אוז איינער האט נלאט פערגעסען, אז מע רופט איהם ארויס פאר איין עדות. אוז, צווייטענס, האט ער מיט די עדות נופא נעפיהרט א פאליטיקע, א משונה־מאדנע פאליטיקע, ו ו ע ל ו ו ע ל ׳ ס פ א ל י ט י ק ע.

נאר דא מוז איך אפטרעטען אויף א ווייל פון די עדות אוז אויסזאגען א סוד (צווישען אונז וועט דאך עס מסתמא בלייבען?), אז אונזער וועלוועל האט צום מיינסטען נעפיהרט עסקים פון ביידע צדדים, דאס הייסט, ער האט בעוויזען א קונץ, אז ער האט נעקאנט זיין אין איין צייט אדוואקאט פון ביידע צדדים. סע פערשטעהט זיך, אז איינער פון׳ם אנדערען האט נישט נעטארט וויסען, אוז איטליכער זאל האט נערעכענט, אז וועלוועל — דאס איז זיין צד.

איהר ווילט וויסען, ווי אזוי ער האט דאס נעטהאן? נאנץ פשוט! שטעלט איך פאר: איהר זענט נעקומען צו וועלוועלען מיט א בקשה, ער זאל איינגעבען אויף מיר א פאפיער, אז איך האב איך דאס אוז דאס. האט ער קודם כל צוגעזאגט, אז ער וועט כיך נאט ווייס וואס, סיביר אליין איז א הונר קענען דעם, וואס מיר קומט דערפאר! אוז בשעת־מעשה פייערט ער אויף מיר מיט סכנות נפשות: סטייטש, סטייטש, א י ך זאל אזעלכס טהון! ער זאל זיך, זאנט ער, זעהן מיט מיר, וואלט ער מיר נעזאגט אזוי אוז אזוי!

— איך מוז זיך, זאנט ער, זעהען מיט איהם, איך וועל איהם, זאנט ער, אומיסטעז שיקען רופען, דעם דאזיגען פאר׳ליעז!...

אזוי זאנט איך וועלוועל אוז שיקט מיך רופען אוז מאכט צו מיר אזוי:

— וואס זאנט איהר אויף דעם שיינעז? (ניט איך, וועלוועל זאנט דאס). לא די ער האט איך אזוי נעזידעלט, וויל ער נאך אויף איך איינגעבען א פאפיער! ער איז ביי מיר נעווען, האב איך איהם מסתמא נעזאגט, אז איהר זענט נערעכט, ניט ער. וואס־זשע דעז? איהר קענט דאך מיך, אז איך בין נישט קיין מענש פון חניפה, אוז

נעמען אויף זיך פיהרען אויף דעם דאזיגען עסק וועל איך אויך ניט...

שלאג איך איהם מסתמא איבער אוז פרעג ביי איהם:

— פאר וואס?

ענטפערט ער מיר:

— איך וויל נישט. קוים איז יענער געווען ביי מיר, פאסט מיר ניט.

הויב איך דאך איהם אן אויסערעדען:

— מילא, וואס יענער איז געווען; למאי אט בין איך אויך? הקצור, אזוי לאנג אזוי בריוט, בין איך רער איהם איבער אוז ער נעמט אן דאס עסק אוז וועדר מיין אדוואקאט.

נאכדעם הויבט זיך אן — א חתונה מיט די עדות. ער אליין שטעלט צעגויף די עדות פון ביידע צדדים אוז פיהרט דאס געשעפט פון אויגעם צום אנדערען אזוי קונציג, אזוי בריה'ש, אז די עדות צווישען זיך מוזען סוף־כל־סוף זיך צעקריגען, אויסזידלען אויגם דאס אנדערע נאנץ בעל־הבתיש, אוז פאר וואס זאל מען זיך טאקי ניט פאטשען אויף? אט דעמאלט האט ער ערשט וואס צו טהון — א פרישע פראקטיקע. די צעקריגעטע אוז צעפאטשטע עדות האבען דאך, נעווייגטליך, זייערע עדות, וואס זענען געווען בשעת פאטשען זיך, אוז וויבאלד זיי קומען זיך צעגויף צו וועלוועל „סוואד־זאקאן". מוזען זיי זיך סוף־כל־סוף צעקריגען זיך, אויסזידלען אויגם דאס אנדערע אוז צעפאטשען זיך — וויערער א פראקטיקע פאר וועלוועלען.

1.

איין חסרון האט געהאט וועלוועל גאמבעמא (איהר האט א מאל געזההן א מענשען אהן א חסרון?): ער האט נישט געקאנט הויזען מיט קיין וויבע. א וויבע האט מיט איהם מעהר נישט געקאנט אפ־זיין וויי א יאהר, העכסטענס — אנדערהאלבען.

דערפון איז צו פערשטעהן, אז וועלווען האט נעהאט ניט אויפ־
נע, נאר עטליכע וויבער. איהר מיינט, עטליכע מיט א מאל? חס
וחלילה! אזוי וויט „קולטורנע" איז כתריליעווקע נאך ניט, אז א
איר זאל זיך דארט פערגינגען, ווי כדומה אין לייטישע שטעדט, וואו
אידען טהוען נאך אנדערע אוך האבען א וויב, אוך נאך א וויב,
אוך נאך א וויב: כתריליעווקער אידען דאנקען נאט, אז זיי קאנען
אויסהאלטען אייך וויב. זיי זאגען, אז אייך וויב קאן אויך מאכען
גרוי אוך אלט, אויב זי האט א שענעם נוסט אוך איז בעקאנט מיט'ן
שניידער אוך מיט דער מאדיסטקע: אוך ווער שמועסט, אז זי מיינט,
אז זי קאן א ביסעל „צימבלען אויפ'ן טאפשטאן", אויב זי האט גע־
לייענט אויף איהר לעבען נאר אייך ביכעל אוך געווען צוויי־דריי מאל
אין טהעאטער אוך קאן שפיעלען אין „סטוקעלקע" אוך אין „טערטעל־
מערטעל", — דעמאלט איז שוין אז אך אוך אז ווען דעם מאן! ער
מוז שוין אין זינען האבען ווינטער א ישורפיקם חאטש אייך מאל
אין וואך, אוך זומער א דאטשע, אוך דעם זוהן אין גימנאזיע, אוך
דער טאכטער א סטודענט, — הקצור, ס'איז א רחמנות אויפ'ן מאן,
א צער־בעלי־חיים, מיר קאנען איהם נארנישט העלפען, סיידען מיט
א קרעבץ... אוך לאמיר זיך אקארשט אומקעהרען צוריק צו אונזער
ווייבעלען מיט זיינע וויבער.

דאס ערשטע וויב זיינם איז געווען טאקי א אונזערינע, פון
כתריליעווקע. הייסט דאס, יאסי דעם לעכטציהערס א טאכטער, א
מיידעל גלייך מיט אלע מיידלעך, א בעל־הבתיש קינד. מענשען הא־
בען שטארק מקנא געווען יאסי'ן אויפ'ן שידוך: מיט אזוי ווינציג
נדן נעמען א חתן א „קענער", דעם „סוואר־זאקאן" אליין! צום
סוף האט זיך אויסגעלאזט, אז יאסי'ס טאכטער האט באלד נאך
דער חתונה אננעהויבען זאגען, אז זי וויל מיט איהם ניט „לאבען".
פאר וואס? זי האט מורא!... וואס האט זי מורא? זי האט מורא,
ער זאל ניט אויסלאדען די קלייטען. וואסערע קלייטען?
ווענען קלייטען? אוך וואס געהר זיך דאס אז מיט איהר?
נאר געה טענה מיט א נקבה! זי האט זיך אריינגענומען אין קאפ

אריין „קלייטען" — חאטש בראק זי ווי לאקשען, זי ווי‌ל איהם ניט קענען!

סע פערשטעהט זיך, אז כתריליעווקע האט זיך ניט בענוגענט מיט אזא תירוץ; וואס מיר קלייטען? וואר מיר קלייטען? דא קעהר זיין איין אנדער סוד, מסתמא אזא מין זאך, וואס פאסט ניט אויסצוואגען... און עס האבען אנגעהויבען געהן אין שטאדט מעשיות מיט מעשיות מיט מעשיות! און די מעשיות, וואס מע האט דערצעהלט, האט מען דערצעהלט אייגער דעם אנדערען בסוד, אין אויהר אריין, און בשעת־מעשה האט מען זיך ארומגעקוקט, צי ס'איז נישטא קיין וויבער דערבי, און מע האט זיך געשטיקט פאר נעלעכטער.

— וואס פאר א געלעכטער אויך אייך? — זאגען די וויבער. — דערצעהלט אונז, לאמיר אויך לאכען.

די דאזיגע וואר רופען ארוים ביי די מאנסבילען נאך א גרעסערען געלעכטער. דעמאלט וואר די וויבער שוין אביסעל בייז אוו הויבען אן מיט כעס:

— זעה־נאר, וויי דער נאר שטופט זיי! זאגט שוין אויס, וואס איז דאס פאר א וויסטער געלעכטער אויך אייך?

אט דעמאלט הויבען די מאנסבילען ערשט אן צו לאכען, האלטען זיך ביי די בייכער, ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער!

ז.

בקצור, וועלוועל גאמבעמא האט זיך אפגע'גט מיט יאסי'ס טאכטער (בריינדעל האט זי געהייסען, זי האט חתונה געהאט דאס אנדערע מאל אוו איצט איז זי אין אמעריקע). אוו איז לאנג קיין אלמן נישט געוועסען אוו האט געבראכט צו פיהרען א ווייב פון א קליין שטעדטעל, אויך א מיידעל, אפגעלעבט מיט איהר אקעגען א יאהר אוו האט זיך שטילערהייד מיט איהר אפגע'גט אוו איז

אוועקגעפאהרען קיין בערדיטשעוו אוו האט געבראכט צו פיהרען פון דארטען א גאנצע „מאדאם מיט א הוט", געמאכט מיט איהר וויזיטען. איינגעפיהרט ביי זיך א שטוב מיט מעבעל, מיט זשורפיקסען, מיט יוננעלייט, וואס שפּילען אין „סטוקעלקע" אוו אין „טארטעל־מארטעל" : עס האט אבער ניט נעהאלפען ניט די שטוב, ניט דאס מעבעל, ניט די „סטוקעלקע" מיט'ן „טארטעל־מארטעל". — אין א שענעם פריהמארגען זענען זיי אוועקגענאננגען צום רב אוו מע האט נעשריבען א גט, אוו די „דאמע מיט דער הוט" איז אוועק צוריק קיין בערדיטשעוו.

אז וועלוועל נאמבעטא איז נאך דער מעשה אוועקגעפאהרען חתונה האבען נאך א מאל, האבען די כתרילעווקער לצים, די וואס האבען ליעב חוזק מאכען פון דער נאנצער וועלט, איהם נעבעבען איין עצה : וואס דארף ער פאהרען חתונה האבען, ברענגען דאס ווייב אוו נאכדעם גט'ען זיך? אמעהר לאז ער דארטען מאכען אויפ'ן ארט א חתונה מיט א גט אינאיינעם.

דערויף האט זיי וועלוועל נעענטפערט, אז אזעלכע חכמים ווי זיי איז טאקי זעהר ווינציג אויף דער וועלט. ס'איז איהם נאר א חדוש, וואס זיי נעהען אהן שטיוועל... אוו נאך כדומה אזעלכע שטעכווערטער האט ער זיי אריינגעזעצט, אז זיי האבען נישט נעוואוסט, ווי אזוי אוועקצוגעהן פון איהם, — אוו אליין איז ער אוועקגעפאהרען קיין ווארשא אוו געבראכט פון דארטען עפּים א מין שלאף מיט אריינגעשטעלטע צייהן אוו מיט א מאדנעם שלייער אויפ'ן קאפ אוו מיט א מין משונה מאדנע לשון, וואס אין כתרילעווקע האט מען אזעלכס נאך נישט נעהערט קיינמאל. דהיינו?

ערשטענס, האט זי נערעדט גיך. שייך זאגען גיך? איידער זי האט ארויסגעלאזט דאס ערשטע ווארט, זענען שוין פינף־זעכס ווערטער געפלויגען אויף צופריהער, איינס איבער דאס אנדערע, מורא נעהאט, מע זאל חלילה ניט פערשפעטיגען, אוו איידער זיי זענען ארויסגעפלויגען פונ'ם מויל, זענען שוין נעשטאנען גרייט צעהן אנדערע וועדטער אויף ארויסצופליהען.

דאס איז נומער אייגס. ומשנית. האט זי נערעדט מיט א קוויטש אוז מיט א ניגון, ווי פון „אקדמות", אויסגעמישט מיט „כגוונא", אוז אויסגעלאזט אלע מאל מיט איין „אי־ווי" אוז מיט א לאנגען „ני?" אוז מיט א געלעכטער פון א פאווע, בעוויזען בשעת־מעשה די ארויסגעשטעלטע צייהן אוז געטרייסעלט מיט'ן שלייער, — האט דאס טאקי געהאט דעם זיבעטען חן. אויף חרושים איז מען נענאנגען קוקען אין כתריעלעוקע אויף דער וואשעווער „יפהפיה" מיט די ארויסגעשטעלטע צייהן אוז האכען, ווי זי גראנערט אוז ווי זי קוויטשעט אוז ווי זי זינגט, אוז זיך האלטען ביי די זיי־טען פאר געלעכטער. מע דארף נישט קיין טהעאטער, האבען זיי געזאגט... איין עבירה, כלעבען, וואס זי האט זיך אין כתריעלעוקע לאנג נישט געהאלטען — סך הכל איין זומער; וואהרום ס'איז געקומען ארום יום־טובים־צייט, האט ער זיך מיט איהר נע'נט, אוז זי איז אוועקגעפאהרען צוריק קיין וואהשא — אוז פון דעמאלט אן האט שוין וועלוועל גאמבעטא מעהר נישט התונה נעהאט אוז איז פערבלי־בען איין אלמן ער היום הזה.

אפשר ווייסט איהר פון זיינעטוועגען א שידוך?